

TOPLUMSAL KURTULUŞ

TEORİK-PRATİK SOSYALİST DERGİ

TÜRKİYE İŞÇİ HAREKETİNDE SIÇRAMA

15 - 16 HAZİRAN
KALKIŞMASI

İlhan AKALIN ● Kadir AKBABA ● Erdem AKSOY ● Necmiye ALPAY ● Çelik BİLGİN
● Nezih DANYAL ● Nülgün DOĞA ● Mehmet ERDEMİR ● Bilgeşu ERENUS
● Onur ERK ● Orhan GÖKDEMİR ● İzzet GÜNDÜZ ● Rasih Nuri İLERİ
● Vahdettin KARABAY ● Ali Rıza KOSE ● İldeniz KURTULAN
● Yalçın KÜÇÜK ● Meant ÖDMAN ● Ahmet Zeki OKÇUOĞLU
● Hikmet ÖZDEMİR ● Sırrı ÖZTÜRK ● Mehmet Emin SERT
● Erhan TEZGÖR ● Servet ULUSOY ● Sait ÜNER ● Şaban YILDIZ

BU SAYIMIZ

Dönem Yayıncılık olarak aylık yayın projemizi öne almak zorunda kaldık. Yayın hayatına başlamak için en elverişsiz dönem olan yaz aylarındaki bu çıkışımıza, "Merhaba 1 Mayıs 1987" toplantımızın coşku ve heyecanı ve buna bağlı olarak düşüncelerimizi bir haftalık yayının sınırlarını aşan bir genişlikte tartışmaya açmamız konusunda istekler yol açtı. Toplumsal pratiğimizin isteklerine uymaya çalışıyoruz.

Bu amaçla hızla yazı ve çizgi istedik. Toplayıcı olmaya çalışıyoruz ve bunu bir yol sayıyoruz. Doğrusu bu isteğimize bu kadar kısa bir zamanda bu ölçüde yanıt alabileceğimizi düşünmemiştik. Hem seviniyoruz hem de sonsuz teşekkür ediyoruz.

Teorik ve pratik tartışma dergisi olmayı amaçlıyoruz. Bir yola çıkıyoruz. Yolumuzu da beğenmeyenler olacak. Legalite ile illegaliteyi birbirinin alternatifi olarak görmüyoruz. Bizi yasal yolu savunduğumuz için "pasifist" veya "korkak" olarak niteleyenler olabilir. Bizleri bilenler ve dergimizi okuyanlar, bu tür iddiaların bizim için haklılık olacağını hemen kabul ederler, ancak bizler, bizleri "pasifist" bulanlara küfredmeyi reddederek yola çıkıyoruz.

Bu, yalnızca terbiyeli bir ilişkiden yana olmamızın sonucu değildir. Devrimci platformumuz barışçıl yolları reddeden filizlenmelere hep elverişli görünür. Ancak bunun yanında devrimci irmağımızın sosyalizm denizine uzandığını hiç unutmuyoruz. Sosyalist sisteme küfrü de aynı ölçüde kabul etmiyoruz. Barışçıl yolu kabul etmeyenler ile sosyalist sistemi reddetmemek, bizim özgürlük anlayışımızın iki sınırıdır. Bunun dışında her türlü eleştiriye açığız, istiyoruz ve birbirimizi eleştirmeye özendiriyoruz. Hepimiz eleştireceğiz ve eleştirileceğiz.

Sosyalist pratiğimizde yer alan araştırmacı Rasih Nuri İleri'

ÇIKIŞIMIZ

Her çıkış bir zenginliktir ve yaşayabilmek için itici güce muhtaçtır. Bizim bir değil iki itici gücümüzün olduğuna inanıyoruz. Bir türlü yok edilemeyen, en büyük darbeler karşısında bile can damarı kesilemeyen bir mücadele geleneğimiz var; gücümüzün ve zenginliğimizin ilki buradadır. En son olarak, 12 Eylül ile indirilmek istenen darbe karşısında kaybettiklerimizden çok bugün sergileyebildiğimiz canlılığa bakıyoruz; bu canlılık, aynı zamanda, bizim çıkış gücümüzdür.

Dünya görüşümüzün gücüne inanıyoruz; bilimin, bilimin gücüne inanmakla başladığını biliyor ve tekrarlıyoruz. Marksizm-Leninizm'in bir bunalm içinde olduğunu kabul etmiyoruz ve yalnızca yeni sorunlar karşısında yaratıcı bir biçimde uygulanması gereken bir aşamada olduğunu söylüyoruz.

Bir mücadele birikimimiz var; Bizi yüreklendiriyor. Bir bilimimiz var; Bize güven veriyor. İtici güçlerimiz bunlardır. Buradan yola çıkıyoruz.

Her çıkış bir güven işidir: Sosyalizmi kurmak istiyoruz ve bunun yalnız bizim işimiz olmadığını bilerek yola çıkıyoruz. Mücadele tarihimizdeki ayrıntıları, çıkışımızın başında, zenginliklerimiz olarak görüyoruz ve sosyalizmin kuruluşuna katkıda bulunmak isteyenlerin çeşitliliğini aynı ölçüde zenginlik sayıyoruz. Simyacının felsefe çekici ile bir ilgimiz yok; ancak, işimizi zenginliği tek olan öze indirmediğimiz zaman başarmış olacağımızı, bilimden çıkarıyoruz.

Tek bir işçi sınıfı partisi ve tek bir yasal örgüt olmalıdır; tek bir devrimci demokrat hareketimiz olmalıdır; Teklik peşindeyiz. Yolumuzda tüm katkılara açık olmak son derece önemlidir ve biz de katkıda bulunmak için çıkıyoruz.

Zenginliğimize bakıyoruz: İktidardan uzak olduğumuzu görüyoruz.

Karşımıza bakıyoruz: İktidarın eşliğinde olduğumuzu anlıyoruz.

Karşımızdakilerin artık bir ve tek amacı var: Sosyalizmi önlemek. Artık bir tek kinleri var: Sosyalistlere karşı. Sadece yargılamıyorlar, sadece hapse atmıyorlar; İntikam alıyorlar. Korkuları kinlerini, kinleri vahşetlerini artıyor.

Devrimci iyimserdir ve derviştir: Devrimci, bir yeni düzeni her an kurabileceği inancını hiçbir zaman kaybetmeyen kimsedir. Derviş, karşılaştığı her felaketi, yaptıklarının doğal sonucu ve aynı zamanda kişiliğini geliştirmek için Tanrı tarafından gönderilen acılı bir lütuf sayan kimsedir.

Çıkarken, devrimci kadar iddialı ve derviş kadar mütevaziyiz. Devrimci kadar sabırsız ve derviş kadar sabırlıyız. Böyle olmak istiyoruz.

BU SAYIMIZ

nin, yayınlanmamış bir eleştiri yazısı olduğunu biliyorduk; aylık yayın projemizi öne alma hemen başvurduk. Rasih Nuri İleri'nin yazısını ilk sayımızda yayınlamak, çıkışımızın zamanlı olduğu inancımızı tazeledi.

Dergimize yazı yazarların bizim düşüncelerimizi değil kendi düşüncelerini dile getirmelerini istiyoruz. 1402 sayılı sıkıyönetim yasası ile görevinden uzaklaştırılan en üst düzeyde üniversite görevlisi Prof. Erdem Aksoy'un laisizm üzerine yazısını, okuyucularımızın, çok öğretici bulacağına inanıyorum. Hukukçu Ahmet Zeki Okçu, kırt sorunları üzerine yazıyor; sorunumuzdur. Yazılarının sürmesini istiyoruz ve sorunlarımızı hep gündemimizde ve sayfalarımızda tutacağız. Yazmak istediklerimiz çeşitlidir: Güncelin çekici sorunlarının yanında belki aynı ölçüde gösterişli olmayan ancak temelli sorunları ihmal etmemeyi planlıyoruz. Sağlıklı bir toplumdun yanayız ve emekçi sağlığı bizim temel kaygılarımız arasındadır. Dr. İldeniz Kurtulan'ın yazısıyla başlıyoruz ve hem Dr. Kurtulan'ın güzel yazılarıyla ve hem de diğer katkılarla sürdüreceğiz.

"İşçiyiz, güçlüyüz", caddelerimizin bu sloganlarla taşıdığı günleri özllüyoruz. Ancak geleceği ve bu arada, devrimci işçi hareketimizin üst düzey sendikal örgütlenme sorunlarını, yayın programımızın ortasına koyuyoruz. Bu sorunlara çözüm aramaya, Las-Petkim İş Sendikası Genel Başkanı Vahdettin Karabay'la yaptığımız söyleşiyle başlıyoruz. Sürdüreceğiz.

Bu sayımız başlangıçtır. Her başlangıç bir tazeliştir.

Her ay görüşmek üzere, ilk sayımızı beğenmenizi diliyoruz.

Ekeran Teğöç

Sosyalizmin kurulmasını istiyoruz. Herkesi, tartışarak ve birbirini eleştirerek, mümkün olan en büyük katkıya çağırıyoruz.

Sosyalizmi istiyoruz ve kuruluşuna katkıda bulunmak için çıkıyoruz: Sosyalizmi insanoğlunun kişiliğini özgürce ve bütün boyutlarıyla geliştirecek tek yol olduğu için ve insan kişiliğinin ancak sosyalizmde sonsuza kadar gelişebileceğine inandığımız için istiyoruz. Sosyalizm kurulmadan önce de, kokuşmuş bir tekelci düzende de, birbirimizle ilişkilerimizde, sevgimizde ve karşıtlığımızda, sosyalistçe davranabilmek için çıkıyoruz.

Kitlelerin örgütlü katılımını, her türlü çaresizliğin geçerli çözümü ve demokrasinin temeli olarak görüyoruz: Demokrasiyi sosyalizme götüren bir yol olarak görmeyi kısır buluyoruz. Demokrasi, kurmayı düşündüğümüz sosyalizmin ayrılmaz bir parçasıdır.

Şiddet ile demokrasi arasında yapay bir karşıtlık görmüyoruz: Şiddeti, sosyalizme giden yolumuzda ve sosyalizmin kuruluşunda karşılaşacağımız engellerin, bize uygulanan vahşetin bir türevi olarak görüyoruz. Şiddet, şiddetin ebesidir. Bunu biliyoruz.

Kişiliğin en yüksek gelişmesi sosyalizmde gerçekleşiyor: Kişiliği gelişmiş insan, en bağımsız insandır. Bağımsızlık bizim doğamızdadır; gerektiğinden fazla vurgulamayı, içerdeki güvensizliğin dışa fıskırması olarak görmek zorundayız.

Bağımsızlık, bizim salt insan sevgimizin sonucudur ve insan sevgimiz enternasyonalist olmamızı gerektiriyor. İnsanları, kendi dillerinde, kendi ekollerinde, kendi özelemlerinde seviyoruz: İnsanların dillerinin çok ve çeşitli olmasını insanlığın zenginliği sayıyoruz. Yolumuzu ararken önerilen yolları tek'e indirmek istiyoruz; fakat, insanı teke indirmeyi, dilleri sövence birleştirmeyi kesinlikle reddediyoruz.

Tekellerin yolu bizim reddimizdir: Kapitalizme karşıyız. Tekellerden tiksiniyoruz. Kapitalizme ve emperyalizme karşı amansız bir mücadele verenlerin birliğini savunuyoruz.

Toplumsal Kurtuluş olarak çıkıyoruz: Toptan kurtuluşu arıyoruz.

Kurtuluşumuzun kuruluşumuz olmasını istiyoruz.

Biz toptan ve toplumsal kurtuluş istiyoruz: Görevimizi, her türlü kurtuluş özlemi duyanları biraraya getirmek olarak formüle ediyoruz. Toplumun her yanındaki kurtuluş filizleriyle candan bir ilgimiz var. Hepsini aynı potada eritmek için ateşli bir çaba gösterilmesi gereğine inanıyoruz.

TOPLUMSAL KURTULUŞ

TEORİK-PRATİK SOSYALİST DERGİ

SAHİBİ : DÖNEM YAYINCILIK adına
YAYIN DAŞINMA KURULU BAŞKANI :
GENEL YAYIN YÖNETMENİ :
GENEL KOORDİNATÖR :
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ :
GRAFİK DÜZENLEME :

BİLGESU ERENUS
YALÇIN KÜÇÜK
ERHAN TEZGÖR
MEHMET EMİN SERT
SERVET ULUSOY
İSMET ADA

MERKEZ : Konur Sokak 73/9 Kızılay/ANKARA ● **BASKI :** MAYA Matbaacılık
Yayınçılık LTD. ŞTİ. 125 25 95 - 118 63 80 ● **ABONE KOŞULLARI :** Yurtiçi Yıllık
7500 TL. Yurtdışı Yıllık 50 DM.

1987/1
TEMMUZ

Çıkışımız

Bu Sayımız

Örgütsüzlüğe Alışmak 12 Eylül'e
Alışmak Demektir

ANAP Şirketinde Pay Kavgası

SHP EYLÜLST Korkudan
Ne Zaman Kurtulacak?

Profesör İnönü ve Milliyetçi Cephe

Kutsal İttifak Kuruluyor

Yasal Sosyalist Parti ve Görevler
Mehmet Emin Sert

Yurttaşlık Bİrdgesi

"Mahir" Bir Yazar Uğur Mumcu

Şiirler

Brejnev Seksen Yaşında

Nazım Hikmet Şiirleriyle Yaşiyor

Gecikmiş Çözümler İçin Garboçov'un
Kitle Çağrısı

İsmail Beşikçi ve Gerçekler Karşısında
Bilim Adamının Sorumluluğu

Laiklik ve Emperyalizm

Prof. Dr. Erdem Aksoy

Belgeler

İrkçi Hayaller ve Türk-İslam Sentezi
Ahmet Zeki Okçu

İç Savaş ve "Çözüm"
Onur Erk

Akan Toprakta Geleceği Yakalamak
Çelik Bilgin

Dönem Yayıncılık "Merhaba 1 Mayıs"
Adlı Kitapçık Çıkarttı

Temel Güvence: Güçlü ve Kalıcı Bir
Sınıfsal Taban Örgütlenmesi

Talissiz Yusuf'un Gemisi
Bilgesu Erenus

Bir Büyük Öğüde Yürek Verenler

15 - 16 Haziran Kalkışması

15 - 16 Haziran'a Dair: "Yazı İçinden
Yazı Çıkarmak"

Sayılarla Emek Dünyası

"Yeni Kurulacak Bir Konfederasyon
DISK'i Aşmak, Onun Eksiklik ve
Zaaflarını İçinde Barındırmamak
Zorundadır"

Ortak Pazar'a Hayır AT'a Evet mi?
Ya da Unutulmaları Yeniden Hatırlamak

Toplumsal Sağlığımız ve Ergonomi
Dr. İldeniz Kurtulan

Emekçinin Sözlüğü

Bir 27 Mayıs Tartışması: 555 K
Dr. Hikmet Özdemir

Devletçiliğe Bir Yaklaşım:
"Yön Hareketi"

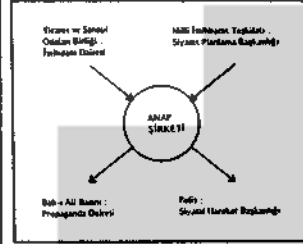
"Estetik Hesaplaşma" Üstüne

Aydın, Sanatçı Sapmasına Yönelen
Eleştirisi: "Mavi Karanlık"

Belgeler

ANAP ŞİRKETİNDE PAY KAVGASI

TEKZİYETİN YÖNETİM ŞEMASI: KİM VE NASIL YÖNETİYORLAR?

GEÇİKMİŞ ÇÖZÜMLER İÇİN GARBAÇOV'UN KÜTLE ÇAĞIRI

Yalçın KÜÇÜK

"MAHIR" BİR YAZAR UĞUR MUMCU

Reşat Meri İLERİ

15 - 16 HAZİRAN KALKIŞMASI
15 - 16 HAZİRAN TÜRKİYE İŞÇİ SİNİFİ HAREKETİNDE
BİR DÖNEM NOTLARINDAN

15 - 16 HAZİRAN 1987
İŞÇİ HAREKETİ - DİRENİŞİNİN
17. YILDÖNÜMÜ

Tekin YILDIZ

DUVAR YAZITLARI I

TALİHSİZ YUSUF'UN GEMİSİ

İsmet ADA

Lügatçilerle İnanılanların
Gözüyle Yalçın KÜÇÜK

"YENİ KURULACAK BİR KONFEDERASYON
DİSK'i AŞMAK, ONUN EKSIKLİK VE
ZAAFLARINI İÇİNDE BARINDIRMAMAK
ZORUNDADIR"

YASAL SOSYALİST PARTİ
VE GÖREVLER

Reşat Meri İLERİ

Yasal bir sosyalist partinin, sosyalist güçlerini bir-
liği temelinde oluşturulması demek, kendisi
sosyalist kabul eden tüm okulların beraberliği
demek değildir. (...) İhtiyacı hissedilen ve hedef
lenen yasal partinin, mevcutlara "rakip" olmadığı
da açıktır.

ÖRGÜTSÜZLÜĞE ALIŞMAK 12 EYLÜL'E ALIŞMAK DEMEKTİR

Erhan TEZGÖR

Bir 12 Eylül yaşadık, yaşamaya da devam ediyoruz bir anlamda. Anlamı da açık. Dün, yani 12 Eylül' de ne var idiye, bugün demokrasi adına çoğu mevcut. Daha doğrusu "demokratikleşme" adına. Bu bir süreç, yani devam ediyor. İşkence yok ama işkenceciler var. Öldürülen yok ama sehven öldürülenler var. Sakat kalanlar var, verem olanlar var ve hâlâ hapis-hanelerin o insan haklarıyla asla bağdaşmaz ilkel koşullarında yaşayan binlerce insan var.

Tüm bunlara rağmen korkmaya, çekinmeye, hele hele mücadeleye ne gerek var! Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurumuzu yaptık! Kurtarıcılarımızı bulduk sayılır. Er ya da geç onlar bizi kurtarır. Mücadeleye gerek yok. Mücadele emin ellere terkedilmiştir. Beklemeliyiz. Mücadeleyi ertelemeliyiz. Bazılarının kavradığı, bizim bir türlü kavrayamadığımız o soyut demokrasi anlayışı adına.

Mücadele demek örgüt demek. 12 Eylül'ün ilk yaptığı örgütleri kapatmak oldu. En etkin örgütler derhal kapatıldı. Yöneticileri içeri alındı. Aylarca, yıllarca içeride kaldılar. Neden? Kitleler örgütsüz kalsın, mücadele olmasın diye. Bunlarla da yetinilmedi. Yasal düzenlemelerle örgütlenme hak ve özgürlüğü ipetok altına alındı. Basit bir örnek; bugün Türkiye'de bir derneğin nasıl kurulabileceğinden çok neredeyse nasıl kurulamayacağını düzenleyen bir Derneker Yasası var. Eğer bu yasanın aşılması güç koşullarını halledebildiyse, olaya uygun yasa getirmede mahir iktidar karşınıza iki günde yeni bir yasa getirir. Dün kurulan derneğiniz bugün kapanır.

Amaç tek ve açık. Örgütsüzlüğü sürekli kılmak. Kitleleri örgütsüzlüğe alıştırmak. Milyonlarca işçi ve emekçiyi tekelci sermayeye sunmak. Sömürü düzenini, vurgun düzenini, yolsuzluk düzenini mümkün olduğunca sürdürebilmek. Tehdit de hazır. "12 Eylül öncesine mi dönmek isteniyor?" Tüm propaganda olanakları ellerinde. Radyosuyla, TV'siyle, boyahı basınıyla, hep aynı terane.

Kitleleri tek yanlı şartlandırıyorlar. Çok ilginç, bugün pek çok insan "örgüt" sözcüğünden gizlilik sonucunu çıkarıyor. Örgüt denildiğinde ilk akla gelen gizli örgüt oluyor. Örgütlenmeyi düşünmek dahi neredeyse suç.

Mücadele için çare tükenmez. Yeter ki mücadele azmi olsun. Yeter ki mücadeleye kararlı olunsun. En ağır koşullarda dahi yasal olanaklardan yararlanmak mümkündür. Bugün yasal örgütlenme ve örgüt kurma gizli örgüt kurmaktan çok daha zor. Zor olanı başarmak ise çok güzel. Herşeye rağmen bugün yasal örgüt kurmak olanaktır.

Kitleleri örgütsüzlüğe alıştırmamak için işçi ve emekçi sınıf ve tabakaları siyasi partilerinde, demokratik kitle örgütlerinde tekrar biraraya getirmeliyiz. Kazanılan mevzileri korumak ve yeni mevziler kazanmak için mücadele etmeliyiz.

Öğrenciler dostu düşmana karşı güzel örnekler verdiler. Büyük mücadelelerden sonra önlerindeki bürokratik gibi görünen politik engelleri yıktılar. Derneklerini kurdular. Kurulan dernek yöneticilerine yapılan polis baskısına, işkencesine göğüs gerdiler. Korkutmayla öğrencilerin örgütlenmesini kurmayacağı kavrayan iktidar, işi bir yasayla çözmeye kalktı. Direndiler. Örgütlenme mücadelelerine yapılan saldırıyı birlikte, kitlesel olarak göğüsleyebildiler. Bunun da ötesinde bir doğrunun altını çizdiler. Mücadele verilmeden hak ve özgürlükler korunamaz, kazanılmaz. Örgütsüz de mücadele olmaz.

İşçi ve emekçi sınıf ve tabakaların demokratik kitle örgütlerinde biraraya gelmeleri çok doğal olarak ekonomik ve demokratik talepler doğrultusunda örgütlenmeleri demektir. Bu örgütlenme ise politik muhtevasını siyasi partisinde bulacaktır. Ancak çok net olan bu bütünlüğü yanlış algılamak da gerekiyor.

Geçmişte çok hatalar yapıldı. Bunları tekrarlamamak gerek. Kitle örgütlerine bir siyasi partinin üstleneceği görevleri yükleyemeyiz. Kitle örgütlerinin temelinde kitle tabanının ekonomik-demokratik taleplerinin bir ifadesi olduğunu ve bunun "ekonomizm"le damgalanamayacağını anlamalıyız ve anlatmalıyız.

Bunlar zaman içinde daha da açığa kavuşturulacak. Güncel görev yasal örgütlenme olanaklarını zorlamaktır. Ölü toprağı kımlıdır Toprakta ilk filizler görülmeye başlıyor. Güzel uyanıyor. Uyanan güzel uyuyan güzelden çok daha güzel. Ertelemecileri topraklarıyla bırakıp milyonları uyarmak, yeşeren güzele su vermek güncel görevimiz.

Unutmamak gerek; örgütsüzlüğe alışmak 12 Eylül'e alışmakla eş anlamlıdır.

DÜNYADAN... SOSYALİST ÜLKELER

Doğu Berlin'deki doruk toplantısını tamamlayan Varşova Paketi, NATO'ya bu yıldan başlayarak doğrudan görüşme önerdi. Varşova Paketi'nin önerisinde, her iki blokun orduları ve silahları arasında "dengelessizlikler bulunduğu" açıklanırken, yapılması istenen görüş alış-verişlerinde iki askeri blok arasındaki kuvvetler ve silahların eşitsizliği konularının ele alınabileceğini belirtti.

Sovyetler Birliği, Washington Büyükelçisi Yuri Dubinin aracılığıyla A.B.D.'ye Kıbrıs sorununun çözümü için "uluslararası konferans" talebini iletti. Aynı metin AET dönem Başkanı Belçika Dışişleri Bakanlığı'na da ulaştırıldı. Söz konusu diplomatik metin şu noktaları içermekte: Ada silahlardan ve yabancı birliklerden arındırılmalı; Kıbrıs'ın bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, egemenliği ve birliği uluslararası garantiler altına alınmalı; Kıbrıs'ın bağılantısızlığı bütün devletler tarafından onaylanmalı.

19 yaşındaki Mathias Rust adlı amatör bir Federal Alman pilotun tek motorlu ufak bir uçakla, Sovyet savunma sistemine rağmen Kızıl Meydan'a inmesi tüm dünyada etki uyandırdı. Olay üzerine Sovyetler Birliği Komünist Parti Genel Sekreteri Gorbaçov başkanlığında bir toplantı yapan Politbüro, Savunma Bakanı Mareşal Sergei Sokolev ve Hava Kuvvetleri Komutanı Mareşal Alexander Koldunov'u görevinden aldı.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov resmi bir ziyaret için Romanya'ya gitti. Romanya'nın, Gorbaçov'un reformları konusunda da Doğu Almanya ile birlikte en sert tavrı takınan Varşova Paketi ülkesi olması, Gorbaçov'un ziyaretine özel bir önem kazandırıyor.

ANAP ŞİRKETİNDE PAY KAVGASI

ANAP içindeki son çatışma, Taşar-Güzel Kavgası, ANAP'ın sırtışme ve skandallara karşı bir dayanıklılığı olduğunu gösteriyor. Vural Arkan'ın Maliye Bakanlığı'ndan kovulması, İsmail Özdağlar'ın Bakan koltuğundan alınarak çocuk ıslah evinde hapse atılması, Semra Özal'ın yarattığı dedikodular, Turgut Özal'ın kızının ve damadının davranışlarının, tümü değil her biri bir hükümeti alıp götürücü niteliktedir; bunlar oluyor. ANAP Şirketi yerinde duruyor. Bu durum, Şirket'in gücünden değil, 12 Eylül'e karşı henüz hiçbir ciddi muhalefetin oluşmamış olmasından kaynaklanıyor.

12 Eylül'de Türkiye'de yönetimi Millî Güvenlik Konseyi aldı. Şimdi Türkiye'yi 12 Eylül'ü devam ettiren ANAP Şirketi yönetiyor. Şirket'e karşı hiçbir ciddi muhalefet yok; Demirel'in fiili başkanlığındaki DYP muhalefeti, Bayar-Menderes Rejimi'ne karşı İnönü'nün başkanlığındaki CHP muhalefetini andırıyor. Aynı icraatı, aynı çizgiyi sürdüren iki kuruluşun birbirine muhalefetinin ciddi hiçbir yanı olamaz. Bunun yanında, Erdal İnönü'nün başkanlığındaki SHP Muhalefeti ise bir tepkisiz insanlar yığını olmayı sürdürüyor; SHP, kapitalizme karşı görüntüde bir muhalefet olma cesaretini bile gösteremiyor.

ANAP Şirketi, Türkiye'yi bir şirketi yönetircesine yönetiyor ve hiçbir politika çizmek, geliştirmek, gereğini duymuyor. Çünkü bunu yapanlar var.

ANAP Şirketi, Türkiye'yi yönetirken iki başkanlık ile iki daire'ye dayanıyor. Başkanlık'lardan ilki, "Siyaset Planlama Başkanlığı" oluyor ve MİT'in sivil-subay yöneticilerinin hizmetlerini kullanıyor. MİT, Türkiye'de bugün bir istihbarat ve casusluk örgütünden çok daha fazla bir siyaset planlama başkanlığı işlevlerini üstlenmiş durumdadır; değerlendirmelerini, Millî Güvenlik Kurulu ve Genel Kurmay Başkanlığı aracılığıyla Hükümet'e bildiriyor. ANAP Şirketi'nin ve bu arada Turgut Özal'ın herhangi bir türde siyaset planlamasına hiçbir gerek kalmıyor.

Dairelerden birisi "İstihdam Dairesi" adını taşıyor ve göreve getirilecekler ile görevden atılacakları bu Daire belirliyor. İstihdam Dairesi, Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından oluşturuluyor; Aydınlar Ocağı, bunun içindedir ve küçük bir parçayı, İstihdam Dairesi'nin beynini sağlıyor.

Türkiye'yi yöneten ANAP Şirketi'ndeki başkanlıkların bir diğeri "Siyasal Hareket Başkanlığı" olarak adlandırılabilir; polis güçleri buraya giriyor. Siyasal Hareket Başkanlığı, polisin bilinen işlevlerinin dışında, 1980 öncesinde MHP örgütlerine verilen görevleri de üzerine almış durumdadır; en önemli amacı, yeni örgütlenmeleri önlemektir.

ANAP Şirketi'ne bağlı ikinci daire, "Propaganda Dairesi" olarak çalışıyor; büyük basın buradadır. Propaganda Dairesi'nin iki özelliğinin belirtilmesi gerekiyor; birincisi, Bab-ı Ali basınının, TRT'den çok daha fazla şirket propagandası yaptığıdır. İkinci özelliği ise Bab-ı Ali'de en muhalif görünenin en çok şirket yanlısı olduğudur.

Bu yönetimde Devlet Başkanı Kenan Evren, artık yalnızca bir simgedir. Basın, 12 Eylül'e ve ANAP Şirketi yönetimine bağlılığını, Kenan Evren'e bağlılık olarak gösteriyor ve dar zamanlarda sadakatını açıklamaktan geri kalmıyor. Yakın zamanlarda bunu açığa çıkaran bir olgu görüldü: Rabita tartışması başladığında Bab-ı Ali basınının tümü katılmak zorunda kaldı. Ancak Rabita ile Evren arasında bir bağlantı kurulmaya başlandığında Bab-ı Ali geri adımlarını attı ve SHP Genel Sekreteri Fikri Sağlar, Evren'in istifasını istediğinde, tam bir geri dönüşü sergiledi. Milliyet Gazetesi'nin günlük başyazılarını yazan, CHP'nin son yöneticilerinden Altan Öymen, Eylül'e ve Şirket Yönetimi'ne sadakatını tazelemekte en büyük telaş göstererek, Evren'in istifasını isteyen Fikri Sağlar'ı ciddiyetsizlikle suçladı.

Sık sık ortaya çıkan skandallara, yolsuzluklara, iç kavgalara karşı

DÜNYADAN...

ORTA DOĞU

Irak Hava Kuvvetlerine ait Mirage F-1 tipi iki savaş uçağı Katar'ın yaklaşık 75 km. açığında bir Amerikan gemisini bombaladı. Olay Washington'da sert bir tepkiyle karşılanırken, Irak olayın yanlışlık sonucu meydana geldiğini belirtti. A.B.D. Başkanı Ronald Reagan saldırıyı sert bir biçimde protesto ettiklerini belirtti ve Irak-İran Savaşı'nı biran önce sona erdirmek gerekliliğini vurguladı. Bu olayla doruğa ulaşan Körfez'deki gerginlik artan ölçülerde sürmekte...

Lübnan Başbakanı Raşit Kerami, helikopterine konan bombanın patlamasıyla öldü. Olayda, helikopterde bulunan İçişleri Bakanı Abdullah Rassi'de ağır yaralandı. Suikastin sorumluluğunu, daha önce adı hiç duruyulmuş iki örgüt üstlendi. Siyasi kaynaklar, Kerami'nin ölümünün Lübnan liderleri arasında şok etkisi yarattığını belirttiler.

Irak'ın kuzeydoğusunda yoğun olarak Kürtlerin yaşadığı köylerin boşaltılarak, halkın iç kesimlerde iskana zorlanması, Kürt peşmergeleri ve hükümet kuvvetleri arasında çarpışmalara yol açtı. Kürtlere karşı zırhlı araç ve ağır silahlarla çarpışan hükümet kuvvetlerini, milislerin de desteklediği öğrenildi. Irak helikopterlerinin üç gerilla kampına yaptıkları gaz bombalı saldırıda çok sayıda Kürt gerillasının öldüğü belirtiliyor.

İran'da devrimden sonra emekli olan Şah'ın generalleri terfi ettirilerek yeniden göreve alındılar. Söz konusu 21 general "merkezi komutanlık danışmanı" olarak istihdam edilecekler. İranlı muhalefet kaynakları, yeniden göreve çağrılan ve terfi ettirilen subaylar arasında en önemli atamanın eski Genelkurmay Başkanı Kasım Ali Zahir Nezad için yapıldığını belirtiyorlar.

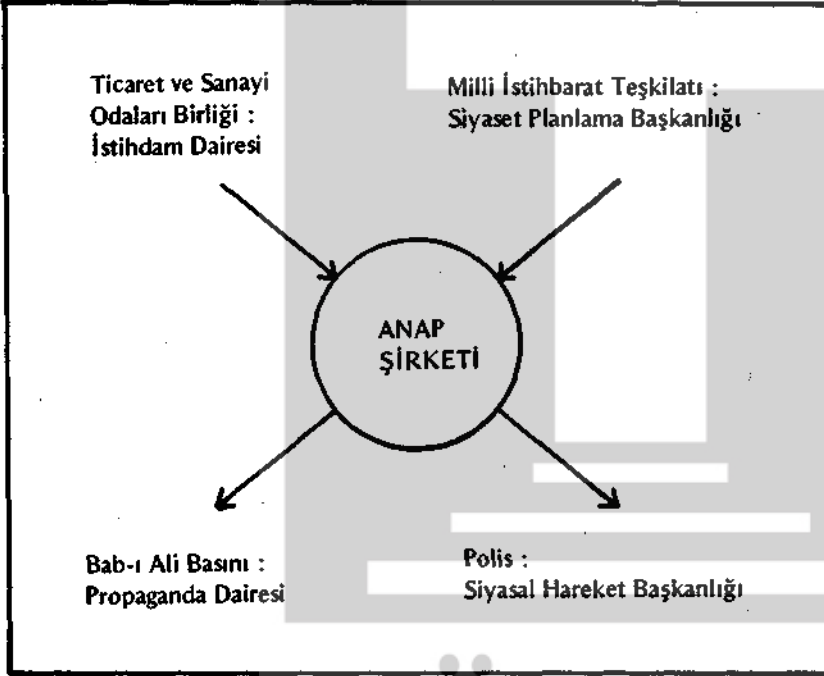
ANAP Şirketi'nin dayanıklılığı, kendisinden değil, kendisine bağlı daire ve başkanlıkların dağılmaya mahkum gücünden doğuyor. Bu daire ve başkanlıklar, DYP ile SHP'nin de ciddi bir muhalefet yapmasının önüne geçebiliyorlar; bunlar da az veya çok bu başkanlık ve dairelerden etkileniyorlar.

ANAP Şirketi içindeki son çatışmayı bu şema içinde ele almak gerekiyor. ANAP Şirketi'ne kan veren dört eğilimden ikisi artık asimile edilmiş durumdadır. CHP ve AP kaynaklı eğilimler artık ANAP içinde kaybolmuşlar; bunlar, Ertuğrul Günay veya

tuttuğunu söyleyen Abdülhamit Türkiyesi değildir; kazanma ve harcama alanları sürekli genişliyor.

MSP ve MHP renkleri ANAP Şirketi içinde pay kavgasının renkleri oluyorlar. Burada Turgut Özal'ın kalbinin MSP renginden yana olduğunda hiç kuşku yok; fakat kapitalizm, üstelik tekelci aşama, kalplere bakmıyor. Turgut Özal, bağına taş basarak MSP rengine bir ölçü uzak durmak ihtiyacındadır. Çünkü, CIA ve MIT, şu günlerde Türkiye'de Humeyni türü hareketlerden büyük endişeler duyar hale geldi. MIT mensupları, sivil ve subay kadrolarıyla üniversite

TÜRKİYE'NİN YÖNETİM ŞEMASI : KİM VE NASIL YÖNETİYORLAR?

Muzaffer Saraç türü CHP içinde kaybolan eski TİP'lileri ya da Cengiz Çandar, Şahin Alpay, Celal Üster veya Osman Ulagay türünden, Cumhuriyet Gazetesi'nin kritik yerlerini tutan eski TKP üyeleri veya Aydınlık Gazetesi yazarlarını hatırlatıyorlar. Geçmişlerini ya içkili yemek masalarında veya solu bulandırmak gerektiğinde yaşamlarını anlatmak ihtiyacına duydukları zaman akıllarına getirebiliyorlar.

Şirket içinde MSP ve MHP kökeninin varlığını hep duyurmak, Şirket'in etkinliğini sürdürmesi için de gereklidir; MSP ile MHP, ANAP Şirketi'nin ideolojik renklerini meydana getiriyor. Ayrıca artık Türkiye, yeni vezirlerin daha çok çalacaklarına inandığı için hürsüz vezirlerini görevde

ve yüksek yargı kurullarında teker teker brifingler yaparak, din tehlikesinin MHP tehlikesinden daha büyük olduğunu anlatıyorlar. Bunun dışında ayrıca, Aydınlar Ocağı ile Odalar Birliği, Semra Özal'ın yol açtığı çalkantıları da bahane ederek, Süleyman Demirel kampına doğru yol almaya başlıyor.

ANAP Şirketi içinde kavga budur. Büyük basın bu kavgada, ANAP Şirketi ve MIT elemanlarının güdümündeki Siyaset Planlama Başkanlığı'nın çizgisi doğrultusunda hareket ettiğini göstermekten hiç geri kalmıyor. Şirket içindeki kavganın bir yanını MSP olarak belirlerken, MHP kanadına ise "liberal" adını veriyor. Türkiye'yi bugün MHP'nin "liberal" sayıldığı bir aşamaya sokmaktan geri kalmıyorlar.

DÜNYADAN...

ASYA

Pasifik Okyanusu'nun güneyinde yer alan Fiji'de askeri darbe oldu. Ordunun üçüncü adamı Yarbay Rabuka, silahlı 10 askerle parlamento'yu basarak Başbakan Timoci Bavadra'yı kaçırdı. Kansız darbeden sonra tutuklanan Başbakan Bavadra ve bakanlar bir süre sonra serbest bırakıldılar. Darbenin etnik anlaşmazlıkların yol açtığı huzursuzluktan kaynaklandığı belirtiliyor. Olaya tepki özellikle Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere ve Fransa'dan geldi. Fiji'deki darbeyle, Güney Pasifik'de ilk kez bir ordu yönetime el koymuş oluyor.

Hindistan hükümetinin, Jaffna Yarımadası'nda Tamiller'e karşı Sri Lanka hükümeti tarafından girilen operasyonları protesto ederek Sri Lanka'nın izin vermesine rağmen yardım göndermesi üzerine, Sri Lanka ordusu alarma geçirildi. Söz konusu gelişmeler, Sri Lanka ve Hindistan'ı savaşın eşiğine getirdi. Tirmanan bunalım Hindistan Hava Kuvvetleri'ne bağlı 22 nakliye uçağının Jaffra'ya havadan yardım malzemesi almasıyla doruğa ulaştı. Sri Lanka hükümeti, bölgedeki asker sayısını artırırken, Tamillere karşı yürüttüğü operasyonu da sürdürüyor.

AVRUPA

Yunanistan Cumhurbaşkanı Sarzetakis, kilisenin topraklarının kamulaştırılmasını öngören yasa-yı onayladı. Söz konusu arazi yaklaşık 1.3 milyon hektar dolaylarında ve 6 ay sonra PASOK kontrolündeki kooperatiflere dağıtılması planlanıyor. Yasanın onaylanması din adamları çevresinde derin bir hoşnutsuzluk yaratırken, İstanbul Fener Patriği Dimitriyos, Yunan kilisesinin otonom statüsünü terk edip, Fener Patrikhanesine bağlanması koşulunda bu kararı inceleyeceklerini açıkladı. Yunanistan'a yakın kaynaklar, Papandreou'nun bu yasayla ordudan sonra, kilisede de reforma gittiğine dikkat çektiler.

SHP EYLÜLİST KORKUDAN NE ZAMAN KURTULACAK?

Eylülist Rejim, korku üretmeyi ve bunu sürdürmeyi temel politika saydı. Toplumun çeşitli kesimleri, yavaş yavaş korkusunu yenme işaretleri vermeye başlarken, SHP ve Genel Başkanı Erdal İnönü, korku yaymayı sürdürüyorlar.

Adında "demokrat" sözcüğü de geçen bir partinin üniversiter yaşamdan gelen bir liderinin, partisinin en yetkili kurulunda programın Kürtçeye çevrilmesinin önerilmesi karşısında büyük bir paniğe kapılarak MKYK üyesi Turgut Atalay'ı tedbirli olarak ve ihraç istemiyle disiplin kuruluna verdirilmesi, üzerinde sürekli olarak ve önemle durulması gereken bir gelişmedir. Türkiye'nin siyasal yaşamında utandırıcı gelişmelerden birisidir.

SHP, programını İngilizce'ye çevirmiştir. Bir program başka dillere ne için çevrilir? Herhalde sis için çevrildiği düşünülemez. SHP, programını İngilizce'ye çevirerek yayınlar-ken, bu dili bilen insanların programlarını okumasını, partilerine yaklaşmasını ve giderek oy vermesini düşünmüştür. Bunun dışında bir nedenle, programın bir başka dilde yayınlanması az bir ihtimaldir.

Fakat Türkiye'de yalnızca İngilizce bilen, başka bir dil bilmediği için SHP programını okuyamayan, bu nedenle SHP yandaşı olamayan, SHP için oy kullanamayan bir kimse düşünmek mümkün değildir. Ancak Türkiye'de Kürtçe bilen, başka hiçbir dil bilmeyen, mahkemelerde bile bir tercüman aracılığıyla ifade veren yurttaşlar vardır. Öyleyse, iktidarı amaç alan ve seçimlerde oyunu artırarak iktidara gelmek isteyen bir parti için, Kürtçeden başka dil bilmemeleri nedeniyle SHP programını okuyamayan, anlamayan yurttaşlara bu

programı götürmek bir sorundur ve bunun yolları bulunmalıdır.

SHP Genel Başkanı böyle bir yol aramak yerine panikçi bir tutumu seçmiştir. SHP Genel Başkanı, eylül-üst rejimin getirdiği Kürtçenin yazılı bir dil olarak kullanılmasını yasaklayan yasanın değiştirilmesi ve eğer değiştirilmezse işleme hale getirilmesinin yollarını aramak durumundadır. Bunu yapmayarak bunu öneren bir parti yöneticisini partiden ihraç ettirmek, 27 Mayıs'tan sonra bir gösteriye dayanamayarak Adalet Partisi içindeki yöneticilik görevini bırakan, şapkasını alıp kaçan Süleyman Demirel'in tutumunu hatırlatıyor. Demirel'in tutumunun, İnönü'nün bu tutumundan daha mert olduğu söylenebilir.

Genel Başkan İnönü, aynı panikçi tutumunu, partisinin Kartal İlçesi'nin düzenlemek istediği "1 Mayıs" toplantısında da gösterdi. Devlet Başkanı Evren'in 1 Mayıs toplantısı düzenlemek isteyenleri ağır bir biçimde suçladığı, 1 Mayıs'ların kanlı toplantılar olduğunu ileri sürdüğü bir zamanda, daha önce ilan edilmiş olduğu halde hem Kartal Toplantısı'na katılmayacağını ilan etti ve hem de İstanbul İl Örgütü'nün bu acele ile alınmış toplantı programını iptal etmesini önlemedi.

SHP, programın Kürtçeye çevrilmesi ve 1 Mayıs toplantıları nedeniyle, Eylül'ün temel çizgisine çok yakın bir konuma giriyor. Profesör İnönü'nün böyle bir tutumu bırakması gerekiyor; bunun ilk yolu da Kürtçenin yazılı dili olarak kullanılmasını yasaklayan yasa karşısında net ve ısrarlı bir tutum almaktan geçiyor.

PROFESÖR İNÖNÜ VE MİLLETÇİ CEPHE

Turgut Özal'ın, Perşembe Pazarı yöntemleriyle, Süleyman Demirel ile Bülent Ecevit'in siyasal yasaklarını kaldırma tartışmalarını açtığı bir zamanda SHP Genel Başkanı Profesör Erdal İnönü, bir Üçüncü MC Hükümeti'nin kuruluşunun planlandığını ileri sürdü ve ortaya attı. Profesör İnönü'nün bu değerlendirmesi,

şimdiye kadar politikayı kesin bir politikasızlıkla sürdürmek isteyen SHP Genel Başkanı'nun ilk önemli politik sürprizlerinden birisi oldu.

SHP Genel Başkanı, ancak bu sözlerle, 12 Eylül 1980 öncesiyle ilgili politik gelişmelerden haberdar olduğunu gösterebildi.

Böyle bir gösteri, kesinlikle, sevindiricidir. Ancak İnönü'nün bu değerlendirmesini tek yönlü ele almak mümkün görülüyor; SHP Genel Başkanı'nun değerlendirmesinde talihli olduğu kadar son derece talihsiz yanlar da bulunuyor.

Profesör İnönü, Üçüncü MC değerlendirmesiyle, Özal ile Demirel arasında önemli bir ayrım bulunmadığına ve aynı yolun yolcusu olduklarına inandığını gösteriyor. Böyle bir inanç, birçok tatlı su solcusunun, demokrasilik adına ilkesizliği seçmiş olanların, demokrasi mücadelesini fetişleştirerek kendi geri yerlerini gizlemek isteyenlerin, 1986 yılında yapılan ara sandık sayımında, Doğru Yol Partisi'nin oylarının artmasını ve ANAP'ın oylarının azalmasını demokratik bir adım saydıkları bir zamanda, yerinde bir uyarıdır ve bunlar için soğuk düş etkisi yapmalıdır. Bu tür safdilliklerin karşısında Profesör İnönü'nün, Demirel ile Özal'ı aynı sepete koyması sevindiricidir ve ilerisi için umut vermektedir.

Fakat sevindirici olmayan ve talihsiz sayılması gereken noktalar da bulunuyor. CHP, MC karşısında tu-

tarlı bir mücadeleden daha çok sosyalistleri, devrimcileri, MC Umacısı ile korkutarak sosyalist mücadeleden vazgeçirme ve kendi kuyruğuna dizme yolunu seçti. Ne yazık, bu yolda çok büyük başarılar elde etti. CHP geleneğinde, solun güçlenme ve örgütlenme olanaklarının arttığı zamanlarda MC veya faşizm tehlikesini ön plana çıkarmak, sola karşı sürekli izlenen ve uygulanan bir politika oldu.

SHP Genel Başkanı, Üçüncü MC değerlendirmesini, partisini Turgut Atalay'ın programın Kürtçeye çevrilmesi önerisi ve 1 Mayıs Kartal Toplantısı planı nedeniyle büyük bir açmaza soktuğu bir sırada yaptı. Solun, temkinli bir iyimserlikle sürdürdüğü yeni partileşme çabalarının sürdürüldüğü bir zamanda, Profesör İnönü'nün hiçbir parti liderinden beklenmesi mümkün olmayan bu iki ürkek ve geri adımı, başta İstanbul olmak üzere birçok yörede, SHP tabanında kaynaşmalara yol açtı. SHP tabanına gitmiş olan solcuların çoğu sosyalistlerin kuracağı partiye daha büyük bir ilgiyle bakmaya başladılar. Profesör İnönü'nün çıkışını böyle bir zamana getirmesi, inandırıcılığını azaltıyor.

İş bununla bitmiyor; ne yazık, MC eskimiş ve aşılımış bir kurumdur. Ciddi olmak gerekiyor; EYLÜLİST Rejim yürürlüğe girdikten sonra MC düzenlerinin sözi mü olur? Profesör İnönü'nün ciddi ve bir bilim adamına yakışır bir biçimde konuşması gerekiyor; EYLÜLİST Rejime karşı bir çift sözi ve bir tek adımı olmayan bir kimse, nasıl olur da MC tehlikesinden söz edebilir? EYLÜLİST Rejim bir korku rejimidir; bugünkü hükümetin yönetimindeki işlerin EYLÜLİZMden hiçbir farkı bulunmuyor.

EYLÜLİZMİN ve bugünkü hükümetin yönetimindeki Türkiye'nin bir MC rejiminden daha iyi olduğunu söylemek safdilliktir. Polis hiçbir dönemde bu kadar acımasız olmamıştır. Abdülhamit dönemi dahil Türkiye'de oruç tutmadığı için öğrenciler öldürülmemiştir. Üniversiteler, MC döneminde MHP yöneticilerinin umut edemeyeceği ölçüde MHP'nin kontrol ve denetimi altındadır. Grev hakkı kısıtlıdır. Happler hâlâ doludur. İdam ilmiğiyle happlerde beklenen gençler vardır. Fizik Profesörü Erdal İnönü için tutarlı ve gerçekçi olma ihtiyacı vardır.

KUTSAL İTTİFAK KURULUYOR.

YÖK düzeninin baskılarına karşı ilerici öğrencilerin açlık grevi ve diğer eylemleri toplumun çeşitli kesimlerinde yansıma buluyor. Tutucu öğrenciler de, haklarını aramanın bir yolu olarak açlık grevi yaptılar; DYP Başkanı Hüsemattin Cindoruk'un açlık grevindeki tutucu öğrencileri ziyaret ederek "grevi bırakın, oruç tutun" öğütünü vermesine rağmen üniversite kapısında türban denetimine karşı başlattıkları açlık grevini sürdürdüler.

İstanbul'da bir kez Bilgesu Erenus'un evinde, bir kez Suphi Nuri İleri'nin evinde, bir doktorun kliniğinde, Beyazıt Meydanı'nda, Ankara'da iki kez Yalçın Küçük'ün evinde ilerici öğrenciler her biri on günü aşan açlık grevi yaptılar. Yurt içinden ve dışından çok çeşitli kesimlerden destek ve dayanışma telgrafı, telefonu ve ziyareti aldılar. İlerici öğrencilerin grevlerine destek ve dayanışmasını verenlerin arasına Millî Gazete'den Abdurrahman Dilipak, Avukat Atilla Coşkun ve Yeni Gündem yöneticisi Murat Belge girmediler.

İstanbul'da üniversite kapısında türban denetimine karşı oturma eylemi yapanları destekleyenlerin bir bölümünü, gazeteler, "türbana sokdan destek" başlığıyla haber yaptılar. Milliyet, "kapatılan TIKP Genel Başkanı Doğu Perinçek, Yeni Gündem Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Murat Belge, Millî Gazete yazarlarından Abdurrahman Dilipak ve Barış Derneği avukatlarından Atilla Coşkun 11 gündür İstanbul Üniversitesi önünde

türban yasağını protesto amacıyla oturma eylemlerini sürdüren öğrencileri ziyaret ederek, kendilerini desteklediklerini bildirdiler" diye yazdı.

Bu ittifaka şimdilik, Erbakancı Millî Gazete, Maocu Doğu Perinçek, Kavala Sermaye Grubu'nun yayınlarını temsilen Murat Belge, "Barış Derneği avukatlarından" Atilla Coşkun katılmış oluyor. Diğer avukatlardan ve demeklerden yeni katılmalar bekleniyor.

YASAL SOSYALİST PARTİ VE GÖREVLER

Mehmet Emin SERT

Sosyalizm hedef ve ülkelerinin mümkün olan en geniş düzeyde propaganda edilmesi, işçi sınıfı başta olmak üzere emekçi kesimlerin içinde yayılması ve bağımsız bir temelde örgütlenilmesi her zaman için temel politik görev olmuştur. Bu görevin yerine getirilmesi, işçi sınıfı hareketinin bağımsız politikasının her alanda hayata geçirilmesiyle mümkündür. İşçi sınıfının burjuvaziden tamamen bağımsız bir güç olarak örgütlenmesi ve burjuvaziye karşı bütün alanlarda işçi sınıfının alternatif politika ve önerilerinin ortaya konulması, bağımsız politik hattın kaçınılmaz görevlerindedir. Bu görevler yerine getirilmeden, işçi sınıfının burjuvazinin ideolojik-politik saldırılarına karşı korunması, bağımsız bir sınıf olarak tarih sahnesinde yerini alması ve giderek tüm toplumu değiştirmede öncü bir rol alması ve tarihsel görevini yerine getirmesi mümkün değildir.

Sosyal-Demokrasinin, solun tek temsilcisi durumuna getirilme çabalarının yaygınlık kazandığı ülkemizde; sosyal-demokrasi ile sosyalizm arasındaki ayrım çizgisi çok net bir biçimde çizilmek zorundadır. Bu ayrımın ideolojik-politik alanda çizilmesi kadar, örgütsel biçimde de çizilmesi, ayrı örgütsel varlıkların işçi sınıfının ve tüm emekçi kesimlerin gözü önünde netleştirilmesi gereklidir. Sosyal-Demokrasinin geçmişten bu yana, sosyalist hareket ve sınıf içinde yaptığı tahribatın önlenmesi, sosyalizmin bağımsız politik hattının korunması, bağımsız politik-örgütsel faaliyetle gerçekleştirilebilir.

Yasal alanda sosyalist bir alternatifin bulunmaması, öncü işçilerde-sosyalist sempatiyanlardaki sosyal-demokrat örgütlerde yer alma eğilimini artırmaktadır. Bu eğilim "Sosyal-Demokrasinin Şemsiyesi Altına Girilmesi" gibi bir yanlış politikayla birleştiğinde, işçi sınıfının bağımsız politik-örgütsel gelişmesi için zararlı sonuçlara yol açmaktadır. Sosyal-Demokrasi ile Sosyalizm arasındaki ayrım net olarak çizilmeli, sosyalist güçlerdeki deformasyon önlenmeli, sosyal-demokrat ideolojinin, burjuva ideolojisinin, proletaryanın bağımsız ideolojisine sızma girişimleri önlenmelidir. Sosyal-Demokrasi ile belli adımlarla "ittifak" yapılması gerçekleşecekse, bu da ancak ayrı, bağımsız bir gücün ideolojik-politik-örgütsel olarak net bir biçimde siyasal arenada yerini almasıyla gerçekleştirilebilir.

Sol adına "Marksizmin Çöktüğü", "Sosyalizmin Bunalmıda Olduğu" görüşleri, yaşayan sosyalizme düşmanlık güden çevrelerce yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Özünde "anti-sosyalist" olan bütün bu görüşler, değişik biçimlerde siyaset sahnesinde yerlerini almakta ve işçi sınıfına, yeni genç dimağlara "Sosyalizm" adı ve etiketiyle sunulmaktadır. Bilimsel sosyalist hareketin yerine geçirilmeye çalışılan adı "yeni", ama adından başka herşeyiyle eski olan bu ideolojik akımların zararlı etkilerinin önüne geçilebilmesi, önlenemesinin yegane yolu da, işçi sınıfı biliminin savunucularının, sınıfın bağımsız ideolojik-politik hattını, örgütsel şekillenmeleriyle hayata geçirmeleriyle sağlanabilir.

Günümüz Türkiye'si, işçi sınıfının bağımsız politik-örgütsel hattının korunup, güçlendirilmesi için "Yasal Sosyalist Bir Partiyi" gereklilikten öte zorunlu kılmaktadır. Burjuvazinin tarihsel olarak, bilimsel sosyalizmi kendi hukuki sınırları dışına "düşürmek" ve "yasadışı" sayarak, her türden yasal faaliyetten uzak tutma çabaları kırılmak zorundadır. Tarihsel olarak haklı, meşru ve "yasal" olan bilimsel sosyalist hareketin; yasal faaliyetlerden uzak tutulması kabul edilemez.

İşçi sınıfı sosyalistlerinin birleşik gücünü temsil edecek, burjuvazinin her türden ideolojik-politik saldırılarına karşı işçi sınıfını bilimin silahıyla donatacak, sınıfın örgütlü güçlerini tek bir yapıda birleştirecek, sosyalizmin savunuculuğunu yapacak, emekçi katmanları, tekelilerin azgın saldırısına karşı birleştirecek, emperyalist sistemden kopuşun, dünya sosyalist sistemiyle dayanışmanın önemini kavratacak, faşizmin temelli tekelci kapitalizmin tarihsel olarak zorunlu yerine yollanması için çalışacak; ülkede tüm sosyalistlerin özlemini çektiği, ihtiyacı duyduğu sınıfın önderi niteliğindeki bir proletarya partisinin paralelinde, iktidar mücadelesi verecek bir partinin zorunluluğu tartışılmaz.

Yasal alanın boş bırakılmaması, sosyalist bir alternatifin oluşturulması, geniş emekçi kitleler nezdinde sosyalist hareketin, burjuvazinin temsilcilerine karşı bir güç oluşturduğunun gösterilmesi, siyasal hayatta ayrı bir iktidar odağının varlığının hissettirilmesi açısından da önemli bir işlevi yerine getirecektir.

Öte yandan her gün daha gelişip, güçlenen toplumsal muhalefetin; işçi, genç, aydın, emekçi güçlerin yükselen mücadelesinin birleştirilmesi, koordine edilmesi, bütün nehirleri tek bir denize akıtacak bir örgütlenme de, böyle bir partiye olabilir.

Ayrıca sosyalizm biliminin yayılmasına hizmet edecek bir yayın-egitim politikası, ülkemizin sosyo-politik araştırmalarının yapılması, dünyadaki gelişmeleri bilimsel bakış açısıyla verecek bir örgütlenme zarureti de yasal sosyalist bir partiye olan ihtiyacı göstermektedir.

Evransel ilkeler ışığında ülkemiz siyasal şartları değerlendirildiğinde ve mevcut hukuksal çerçeve içinde, anlamlı bir siyasal çalışma için -bütün sınırlılığın rağmen- sadece siyasal parti yolu açık olduğundan, işçi sınıfının yasal siyasal örgütlenmesi Yasal Sosyalist Parti' den geçmektedir.

Bütün bunlardan ötürü, günümüz Türkiye'sinde "Yasal Sosyalist Parti" gerekli olmaktan çıkmış, zorunlu hale gelmiştir.

PARTİYE KARŞI OLMAK, BAĞIMSIZ POLİTİK HATTIN GÜÇLENMESİNE KARŞI OLMAKLA EŞANLAMLI HALE GELMEKTEDİR

Yasal bir sosyalist parti kurma düşünce, çaba ve faaliyetlerine karşı durmaya çalışanların, ilk olarak getirdikleri "Burjuvazi-yasalar- izin vermez" şeklindeki eleştirileri, yasalığa yanlış bakıştan, burjuva yasalığına teslim olmaktan kaynaklanmaktadır. Ülkemizdeki -daha farklı niteliklerde olmasına rağmen- 1919, 1946, 1954, 1961 ve daha sonraki yasal parti girişimleri ve faaliyetlerinin önemli bir kısmı çok daha iyi koşullarda gerçekleştirilmiş değildir. Partinin "ömrünü" belirleyecek olan esas itibarıyla sınıflararası güç dengesidir.

Öte yandan "sosyalist partinin kurulmasına engel olan yasalar ve resmi uygulamalar kaldırılıncaya kadar sosyal-demokrat partiler desteklenmelidir" düşünceleri de, bağımsız politik faaliyeti, sosyal-demokrat iktidarların ötesine bıraktığı gibi, bugün işçi sınıfı hareketini sosyal-demokrasinin peşine takmaktadır. Bu düşünce ve yaklaşımlar aslında, esas itibarıyla sosyalist değil, sosyal-demokrat bakışın ürünleridir.

Yasal parti sorununa, yasallaşma sorununu engelleyeceği düşüncesiyle karşı çıkan veya yasal parti fikrine bütünüyle karşı çıkarak bunu legalizm olarak değerlendiren görüşler olduğu da bilinmektedir. Kanımızca, sorun meşrulaşma sorununun yanlış kavranmasından, legal mücadele sorununa anti-bilimsel yaklaşılmasından kaynaklanmaktadır (Bu konuları ayrı yazılarda inceleyeceğiz).

Günümüzde, bütün bu düşünceler, sonuç olarak işçi sınıfının bağımsız politik hattının; sınıf içinde yaygınlaşma-gelişmesini ertelemek, önlemek dolayısıyla da yasal siyaset safinesini kaçınılmaz olarak sosyal-demokrasiye, anti-sosyalist "sol" akımlara terketmek anlamına gelmektedir.

Yasal bir sosyalist partinin, sosyalist güçlerin birliği temelinde oluşturulması demek, kendini sosyalist kabul eden tüm akımların beraberliği demek değildir. (...) İhtiyacı hissedilen ve hedeflenen yasal partinin, mevcutlara "rakip" olmadığı da açıktır.

YASAL SOSYALİST PARTİ, "BİRLEŞİK" OLMAK ZORUNDADIR

İşçi sınıfının siyasal mücadelesini yürütmeyi hedefleyen siyasal örgüt ve hareketler, bugünün ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yasal partiyi beraberce örgütleyebilmelidirler. Çünkü, bugün ihtiyacı hissedilen yasal sosyalist parti siyasal kadroları, parçalı görünen sosyalist siyasal hareketimizin, kolektif enerjisine, kaynaşmış gücüne dayandığı takdirde, görevlerini yerine getirebilir, işçi sınıfının bağımsız politik hattının yasal arenadaki tek temsilcisi konumuna yükselebilir.

Toplumsal sorumluluk; temelde aynı siyasal hedef ve görevleri tespit eden sosyalist siyasal güçlerin, böylesi bir görevi hep beraber omuzlayarak, başarmak zorunluluğunu dayatmaktadır. Ancak böyle bir bakış ve kavrayış doğrultusunda, güçlerini, enerjilerini birleştirecek ve kaynaştıracak sosyalist kadroların, sınıf bilinçli işçilerin omuzları üzerinde yükselecek, yasal bir sosyalist parti, sınıfa güven verebilir, işçi sınıfının yasal siyasi arenada tek ve gerçek temsilcisi sıfatını hak edebilir. Emek güçlerinin, ortak bir program-tüzük temelinde kaynaşmasına dayanan böyle bir parti, işçi sınıfının ihtiyacını duyduğu yasal sosyalist parti kimliğini kazanabilecektir.

Yasal bir sosyalist partinin, sosyalist güçlerin birliği temelinde oluşturulması demek, kendini sosyalist kabul eden tüm akımların beraberliği demek değildir. Marksizmin Çöktüğü demogojisini kendine bayrak edinmiş akım ve eğilimlerle, birlik değil mücadele esas olacaktır. Anti-Leninizmi kendine bayrak yapan bilimsel sosyalizmi parçalara ayırmaya çalışan, anti-sovyetizmi savunan her türden anti-sosyalist eğilim, toplumsal gelişimin önünde engel olma çabalarına karşı mücadele, temel görevler içinde olacaktır.

Yaşayan sosyalizmi savunmakla beraber, partinin rolünü "demokrasi" mücadelesi ile sınırlayan, partiyi iktidar hedefi olan sosyalist odaklaşmanın parçası olarak ele almayan, sosyalizm hedef ve ülkelerinin kitlelere anlatılmasını "yasaklayan", partiyi "demokrasi güçlerinin" partisi olarak görmek isteyen yanlış eğilimlerle de, oluşum döneminde mücadele edilecektir.

İhtiyacı hissedilen ve hedeflenen yasal partinin, mevcutlara "rakip" olmadığı da açıktır. Türkiye Sosyalist ve İşçi Hareketi, özgül koşulların ortaya çıkardığı bu görevi, bilimsel sosyalist güçlerin önderliği ve beraberliğinde, sosyalist güçlerin bir potada kaynaştırılmasıyla başarıya ulaştırılabilecektir.

Partinin programatığı de üstleneceği misyonla beraber düşünülmelidir. (...) Sınıfsız, sömürsüz, sosyalist bir dünya hedefi öne konulmalı, sosyalizmin propagandası ve savunulması, işçi sınıfının kurtuluşunun kendi eseri olacağı anlayışı, yaşayan sosyalizmin savunulması ana eksenler olmalıdır.

SOSYALİST PARTİNİN YAPISI VE PROGRAMATIĞI ÜZERİNE

Yasal bir sosyalist partinin objektif ve subjektif olarak bir zorunluluk olduğu düşüncesi sosyalist çevrelerde her geçen gün daha bir yaygınlık kazanmaktadır. Düne nazaran, bugün sosyalist güç ve akımların önemli bir kesimi böyle bir partinin oluşturulması fikrini benimsemiş durumdadır. Şimdi önemli olan nasıl bir sosyalist parti konusundaki beraberlikleri artırmaktadır. Bunun için, partinin yapısı, örgütlenmesi, çalışma tarzı ve programatığı ön plana çıkmaktadır, çıkartılmalıdır.

Tartışmanın bu düzeye yükseltilmesi, içinde bulunduğumuz dönemin belirleyici görevi kabul edilmelidir. Bu görevi dar anlamda "tüzük ve program" sunulması olarak almaktan ve anlamadan daha geniş bir çerçevede tartışmalıyız. Bu konuda sosyalist akım, eğilim, çevre ve kadrolar, bilimsel bir tartışmanın içine girmelidirler. Bütün tartışmalarda, hangi ihtiyaçtan yola çıktığımız ve hangi alandaki boşluğu doldurmayı hedeflediğimiz göz önünde tutulmalı, tartışma somut ve bilimsel bir temele oturtulmalıdır.

Yasal sosyalist parti tartışmalarında ortaya atılan "Cephe" partisi anlayışından kaynaklanan "federatif örgütlenme" veya "hizipieri içinde barındıran parti" şeklindeki, parti yapısını ve sosyalist örgütlenme anlayışını şekilsizleştirerek görüşlerin irdelenmesi ve tartışılması gereklidir. Belkemiğini sınıfın bağımsız hattını savunan sosyalist kadrolar oluşturacak olsa da, "emekçi", "halk" partisi niteliğinde olacak böyle bir partide, proletarya partisi normlarının geçerli olmayacağı tabiidir. Ama demokratik yanı güçlü kılınmış demokratik merkezîyetçi bir yapı esas alınabilir ve bu olmadan partinin görevlerini yerine getirmesi de mümkün değildir.

Geçmiş deneyimleri üzerinde taşıyan sosyalist kadroların, çeşitli yasaklamalarla yasal siyasal mücadeleden dışlanması engellenmeli, mücadelenin sürekliliği ve deney birikimleri açısından dolaysız katkıyı gerçekleştirecek bu unsurların, mücadeleye aktif katılım yolları sağlanmalıdır.

Parti, üyelerini bütün çalışmalarına katabilecek bir yapı oluşturmalı, onları sadece parti içi eğitimlerle değil, esas olarak tüm faaliyetleriyle eğitecek ve siyasal yetkinleşmeyi gerçekleştirecek bir örgütlenme-eylem politikasını temel almalıdır.

Partinin programatığı de, üstleneceği misyonla beraber düşünülmelidir. Proletarya Partisinin program düzeyi hedeflenmeyeceği gibi, kendisini demokrat eylemlerle sınırlayan bir program düzeyine de düşülmemelidir. Program böyle bir partinin üstleneceği işlevsel konuma uygun olarak, sosyalist güçlerin ortak talep ve hedeflerini dile getirmelidir.

Sınıfsız, sömürsüz sosyalist bir dünya hedefi öne konulmalı, sosyalizmin propagandası ve savunulması, işçi sınıfının kurtuluşunun kendi eseri olacağı anlayışı, yaşayan sosyalizmin savunulması ana eksenler olmalıdır. Anti-emperyalizmi, emperyalist sistemden bütünüyle çıkmak; anti-faşizmi, faşizmin temeli olan tekelci sermayenin egemenliğini sınırlamak değil, kaldırmak; anti-şovenizmi ise; ulusların kendi kaderini tayin hakkının, hiçbir sınırlama getirilmeden kabulü olarak anlamalıdır.

Her türlü faşist, despot, baskıcı yönetim anlayışına karşı, tüm emek güçlerinin emeklerinin tüm ürünleri üzerinde olduğu kadar, yaşam üzerinde de kendi örgütlenmeleriyle denetim ve söz sahibi olduğu gerçek bir demokrasi anlayışı; "üretenlerin yönetenler" olması savunulmalıdır.

Bugünkü yasaklar düzeninin bütününe karşı, bu yasakların kaldırılması ve işçi, emekçi halk kitlelerinin gerçekten "özgür" olabildikleri bir toplum için mücadele edilmeli ve bu mücadelede bareber yürüyebilecek tüm güçlerle, omuz omuza bir savaşım sürdürülmelidir...

ÖNÜMÜZDEKİ GÖREVLER

Yasal sosyalist parti faaliyetinde insiyatif, bu yılın başından beri bilimsel sosyalist güçlere geçmiştir. İşçi sınıfı dışı akımların "anti-sovyetizme" dayalı parti girişimlerinin içyüzü sergilenmiş, sosyalist güçlerce, ayrı yollarda olduğu gösterilmiştir.

Burjuva basınının, sosyalist parti girişimini bu anti-sovyetik çevrelere bağlama ve onları sosyalizmin tek yasal temsilcileri gibi gösterme çaba ve oyunları bozulmuş, sınıfın ileri kesimlerinde bilimsel sosyalist güçlerin, bir iktidar odağı olarak, sosyalist parti girişimleri ilgi alanı haline getirilmiştir.

Önümüzde, yasal sosyalist partinin "Nasil"larına ortak bir cevap arama, bilimsel bir tartışma platformunun oluşturulması görevi, temel ve acil bir görev olarak durmaktadır. Bu tartışma, sosyalist çevrelerin elbirliğiyle örgütlenebilir, örgütlenmelidir. Programatik düzeye yükselecek bu tartışmalar, sosyalist parti konusunda önemli bir adım atılmasını sağlayacaktır.

Bu tartışmaya öncü işçilerin çekilmesi, aktif düzeyde katılmalarının sağlanması şarttır. Sınıfın somut durumunun kavranılmasına da ışık tutacak olan böyle bir katılım, partinin sınıf tabanına dayanması için de mutlaka gerçekleştirilmesi gerekli bir görev durumundadır.

Bu görevler, yasal bir partiyi zorunlu gören sosyalist çevrelerce elbirliğiyle gerçekleştirilmek zorundadır. Bunun için, sosyalist kadrolar bu sorunu yaygın ve günlük faaliyetlerinde propaganda etmekle kalmamalı, bu süreci de örgütlü bir şekilde yaşamalıdır. Sosyalist güçler arasındaki diyalog, artık bir üst düzeye tırmandırılmayacak; yasal bir sosyalist partinin "nasıllarının tartışılması" birlikte örgütlenebilmelidir. Bunun imkanları vardır ve böyle olması da, şimdiden daha kaynaşmış, birbirine çok daha fazla güvenen bir yapının gerçekleşmesini de getirecektir. Ayrıca sosyalist güçlerin, yasal sosyalist partiyi oluşturma sürecinde, toplum nezdinde iktidar perspektifli sosyalist bir muhalefet odağı olarak siyasal bir çekim merkezi yaratmaları ve birlikte hareket etmeleri de gerekmektedir.

YURTTAŞLIK BİLDİRGESİ

"Çeşitli nedenlerle yurt dışında yaşamak durumunda bulunan" yazar ve sanatçılarımız, 4 Nisan 1987 tarihinde Federal Almanya'da bir bildiri yayımladılar. "Yurttaşlık Bildirgesi" başlığını taşıyan bildiride, "yurttaşlıktan çıkarma" uygulamaları eleştirilerek, 403 sayılı "Türk Vatandaşlığı Kanunu" ve bu kanunda 1981'de yapılan ağırlaştırıcı değişikliklerle de bağdaşmayan bu uygulamaların, daha sonra çıkarılan bir yönetmelik ve bir Adalet Bakanlığı genelgesiyle yürütüldüğü belirtilmektedir. Böylece, kanunlar hiyerarşisi içinde birbirine hile yapan bir hukuk kuralları dizisi oluşturulduğu ifade edilen Bildirge'de, "yurttaşlıktan çıkarma uygulamaları 10 Aralık 1948 tarihli insan hakları bildirisininin 15. maddesindeki temel yurttaşlık hakkına, 13. maddesindeki her insanın anayurduna dönebilme temel hakkına ve uygulamada aileleri parçalayarak gene aynı bildirininin 16. maddesininin 3. fıkrasındaki aile hakkına karşıdır. Hiçbir siyasal rejim, yurttaşlarının temel haklarını bu türlü yöntemlerle ortadan kaldırma hakkına sahip olamaz, olmamalıdır" denilmektedir.

Daha sonra, yurt dışında bulunan işçi gençlerin sorunlarına değinilen Bildirge'de şu görüşlere yer verilmektedir: "Yurt dışında göçmen işçi olarak çalışmak zorunda bırakılmış; eğitim, kültür, kişilik ve kimlik sorunları üzerinde ciddi olarak düşünülmemiş olan bu genç insanlar bedel denilen ve üstelik ödenmesi olanaksız bir meblağı ödeyip de kısa süre askerlik yapamadıkları için ömürboyu vatansız yaşamaya mahkum edilmektedirler. Belli bir yaşı çeşitli zorunluluklarla yurt dışında geçiren insanlar asker-

lik yükümlülükleri gerekçe gösterilerek yurttaşlık haklarını yitirmemelidirler."

Bildirge şu sözlerle son buluyor :

"Bizler; çeşitli nedenden ve zorunluluklarla Türkiye dışında yaşamak ve çalışmak durumunda bulunan yazarlar ve sanatçılar olarak :

Konuşan, düşünen, üreten yaratan bir Türkiye istiyoruz.

Demokrat, onurlu, aydınlık bir Türkiye istiyoruz.

İleri ve uygar insanlık ailesinde hakkı olan yeri almış, barışçı bağımsız, özgür bir Türkiye istiyoruz.

İnsanların hava gibi, su gibi en doğal hakları olan yurttaşlık haklarının gaspedilemeyeceği; düşünme, konuşma, örgütlenme ve benzeri demokratik hak ve özgürlüklerin ellerinden alınamayacağı; insanca, eşitce, özgürce yaşanan bir Türkiye istiyoruz.

Yurdumuzun gerçek çıkarları olduğuna gerçek bir yurtseverliğin gerekleri olduğuna inandığımız bu inançlar ve ilkeler doğrultusunda; her koşulda yurtiçinde ya da dışında, her yerde ve her zaman yaşamayı, çalışmayı, üretmeyi sürdüreceğimizi ve uyarma görevini yerine getireceğimizi belirtiyoruz."

Bildirgenin altındaki imzalar ise şunlar: Dursun Akçam, Tektaş Ağaoğlu, Nizamettin Arıç, Yusuf Ziya Bahadınlı, Mahmut Bakı, Atol Behramoğlu, Nihat Behram, Erdem Buri, Sümeyra Çakır, İsmail Çoban, Melike Demirağ, Hüseyin Erdem, Engin Erkiner, Yücel Fevzioglu, Tülay German, Deniz Kavukçuoğlu, Demir Özlü, Ömer Polat, Fuat Saka, Şanar Yurdatapan.

"MAHIR" BİR YAZAR UĞUR MUMCU

Rasih Nuri İLERİ

Günümüzde çeşitli sol eğilimlerin, hatta hepsinin basın organları bulunmaktadır, bazı dergi ve gazetelerde, yayın evlerinde ise çeşitli eğilimdeki sol görüşlü kişiler etkili durumdadır. Öte yandan bir sosyalist parti kurma tartışmaları süregelmektedir. Halk arasında Tercüman sağ, Cumhuriyet sol bilinen gazetelerdendir...

Bu arada da basınımızda birçok ince hesaplar, ahpap çavuş ilişkileri egemendir. Bazı kişiler tutulmaz, bazılarından elden geldiği kadar söz edilmez, bazıları ise eleştirilmez, her "tekke"de "bizden, bizden değil" gibisinden ayrımlar yapılmakta kendilerinden olmayanların sözü edilmemektedir, ne yaparlarsa yapsınlar. Bazı kişilerse tabudur, dokunmazlıkları vardır. Bunun dışında gerçekte suya sabuna dokunmaktan kaçınan sevimli sinameki kişiler vardır, bunlar ise her grup için makbuldür, ince hesaplarla ilerici geçinen basında bu kişilere etkinlik kazandırılır.

Bu gün "tabu" olan, yeterince eleştirilmeyen bir kişi üzerinde duracağım, bu kişi önemli bir yazar, bir gazetecidir, çoğu kez olumlu savaşımına da girişmiştir bugüne dek, geniş kitlelerce "sol" bilinir, oysa gerçek sol'a karşı sürelice gerçek dışı ağır sataşmalarda bulunur, hizmetleri varsayılarak geçiştirilir.

Polonya olaylarından söz ederken, Polonya hükümetinin yatırım için kapitalist dünyadan kredi alıp, petrol krizinde tökezlediğini belirtmez, "Maksist modelin Polonyada iflasi" gibisinden laflar eder. Bulgaristanı eleştirirken benzer yollara sapar. Uzun zaman, bu kişinin gerçekten cesurca inceleme ve çıkışlarını dengelemek için, iktidarlara böylece tavizler vererek kendini aklamak taktiğini güttüğünü sanmışım. Açık konuşayım, bu taktiği hiç de hoş görmemişim. Sonra konunun bu kadarla da kalmadığını sezinledim. Üstelik bu kişi eski bir öğretim üyesi olunca cahillik mazereti de pek geçerli sayılmazdı. Oysa ilerici geçinen bir gazetenin önemli bir sütununa sahipti...

Bu kişiye karşı bir iki kez kendi gazetesinde yanıt vermeğe uğraştım, "Mahir bir Kaynak" diye bir yazısı yazmıştı, kurucusu olduğum Demokratik Devrim Derneği'ne karşı asılsız bir sataşma vardı, yanıtladım, basmadılar.

Yazısında Mahir Kaynak "Mihri Belli ile D.D.D.'ni kurarken görevli miydi, değil miydi? Bu sorunun yanıtını bilemiyoruz tabii.." deyivermişti. Yanıtında Mahir Kaynak D.D.D.'nin değil "Sosyalist Kültür Derneği'nin" kurucularındandır, Mihri Belli ise derneğin değil kurucusu, üyesi bile olmamıştır. Kaynak Dernek kapatılmadan bir ay önce Nisan 1969'da derneğe üye oldu, diyerek suyu bulandırmasına engel olmak istemişim. Basılmadı.

Aybar'ta röportaj yaptı, sosyalist parti kurma sürecinde, Yalçın Küçük konu ile ilişkisiz bir yanıt verdi, basıldı, ben verdim, kendisi okudu, basılacak dendi, basılmadı, Somut gibi okuyucusu pek kıt bir dergide yayınladım, etkisi olmadı. Zaten dram burada, 112 bin tirajlı bir gazete yazısına bin ikiyüz tirajlı bir dergide yanıt verilse ne olur, verilirse ne olur?

Bu "sayın" kişinin sondan bir önceki oyununu Cumhuriyet gazetesine gidip protesto ettim, dost sandığım İlhan Selçuk ile Ali Sirmen pek ciddiye almadılar, gazetede yanıtlamak zaten söz konusu olamazdı. Konuya gelelim:

Cumhuriyet'in 26 Şubat 1987 günü sayısında Uğur Mumcu "Revizyonizm" başlıklı bir yazı yazdı, okuyucu bir yazıyı beğenebilir veya beğenmeyebilir, bu sübjektif bir olgudur. Ancak yazıdaki durum çok değişik. Uğur Mumcu bazı kelimelerin anlamını bilmiyorsa lugatlara bakabilirdi, oysa kültürel düzeyi bu kaçamağı yok ediyor. Üstelik yazıyı okuttuğum çeşitli sınıf ve düzeydeki kişiler -yazıdan rahatsız olmakla birlikte- etki altında kalabiliyorlardı, çünkü kullanılan terimlerin manasını tam olarak bilmiyorlardı.

Sözlüklere göre: (Revizyon = gözden geçirip düzeltme, değiştirme) anlamına gelir, örneğin bir otomobilin revizyonu gibi. Oysa aynı sözlüklerde: Revizyonizm = Sapmacılık'dır. Aynı şekilde: (Opportun = uygun, elverişli) köken olarak limana götüren. Opportünizm ise: 'günoğluluk, eyyamcılık, hoşgörünücülük, ilkelerde ödün vererek şartlardan yararlanmağa bakmak" anlamına gelmektedir. dir.

Uğur Mumcu bu "revizyon-revizyonizm, oportün-oportünizm" sözcüklerinin bu değişik manaları üzerinde -bilerek- sahtecilik yapmakta, her zaman yaptığı gibi Sovyetlere ve rejimlerine çamur atmaktadır. Oysa Türk Basınında hiçbir sol dergi üç aydır buna yanıt vermek gereğini duymamıştır, çünkü Cumhuriyet tabudur, dokunmazlığı vardır ve sanki milyarlık bir kapitalist işletme değildir.

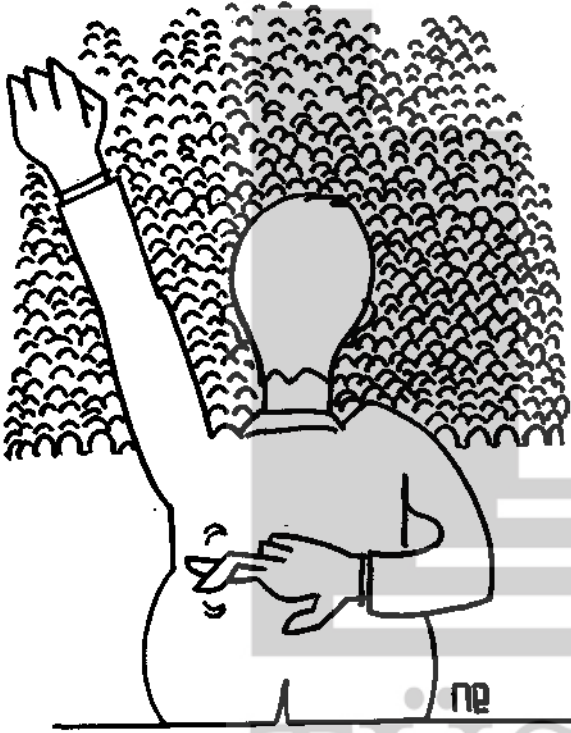
Yazıyı satır satır ele almak gerekir:

Mumcu diyor ki: Marksist öğretinin gözden geçirilmesi, günün koşullarına uydurulması (klasik Marksist literatüründeki adı) Revizyonizmdir, öyle ise Gorbacov adıyla sanıyla Revizyonisttir... Gorbacov Lenin'in değil, Alman sosyalisti Edouard Bernstein'in izindedir.

Marx'a ve Engels'e göre doktrin her temel teknik ve teknolojik gelişme karşısında geliştirilmelidir, nitekim Lenin Emperyalizm çağının gereğine göre doktrini geliştirmiştir, oysa Bernstein Engels'in bir yazısını tahrif etmiş, doktrinini özünü inkâr

etmiş, Bismarck'ın baskısı karşısında parlamentarizm savunuculuğunu yapmıştır, bu tür davranışlara doktrinde "revizyonizm" adı takılmıştır. Gorbaçov'a gelince Mumcu'nun Aslan Başer'in son kitabını okumasını öğütleriz. Böylece Mumcu terimsel bir sahtekârlıkla her zamanki Sovyet düşmanı küçük oyunlarını yinelemektedir.

Devam edelim: Mumcu'ya göre "revizyonizm Leninizme düşman oportünist bir akımdır", "Leninizm siyasi bir sistem ise ondan şu veya bu nedenle ayrılmak revizyonizmdir". Aynı teknik süregelmekte, yeni şartlara olanaklara göre geliştirme ile saptırma aynı tutulmakta, demagoji yürütülmektedir. Ayrıca Leninizm, bir kapalı "sistem = nass" olarak tahrif edilmektedir.

Sonraki satırlar daha da korkunç, Mumcu tartışmayı sosyo-ekonomik sistem alanında yürütmedense; "rejim karşıtı Saharof'un tutuklanması Leninizme uygun ise", deyip Gorbaçov'un onu serbest bırakmasını Leninizme aykırı saymakta! Bunun Leninizm ile ne ilişkisi var, rufailer bilir. Aynı mantıkla Macaristan, Çekoslovakya ve de Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgalini ele almakta... Kaldı ki bu üç olay arasında hiç bir benzerlik yoktur, her biri ayrı olarak ele alınmalıdır, incelenmelidir. Üstelik bunlarda da Leninizm'le uygunluk veya aykırılık diye bir ikilem söz konusu değildir. Kasit sadece Sovyetler Birliği'ni saldırgan bir ülke olarak göstermektedir. Afganistan'da malum Amerikan girişimleri varken Afgan hükümeti Sovyetleri yardıma çağırmıştır, Amerikalılar ise milyarlarla dolar dökerek, tıpkı Nikaragua'da yaptıkları gibi, yapay bir savaş yaratmışlardır, bu iş için de Pakistan'ı kullanmışlardır. Bunun Leninizm ile, doktrin ile ne ilişkisi vardır?

Mumcu'nun "Dubçek revizyonizmini Sovyet tankları ezdi", "Gorbaçov revizyonizmi Sovyet ordusu alkışlıyor" mantığı da aynı seviyede, en doğrusu seviyesizlikte. Bu kişi de zamanında öğretim üyeliği yapmış... Bir bakıma okul arkadaşım eski öğretim üyesi Mukbil Özyörük daha dürüst davranmış, açıkca saf değiştirdi. Macar, Çekoslovak ve Afkan olaylarını açık bir oturumda Mumcu ile tartışabileceğim bir ortamı özlüyorum, bunun kanunsal ortamını özlüyorum.

Mumcu yazısının sonunda, tamamen civıtarak "ister misiniz Leninizm ilkeleri yok ediliyor diye Sovyet silahlı kuvvetleri Gorbaçov'u devirip yönetme el koysun" tatsız şakasını bile yapabiliyor, Polonya askeri cuntasından söz ediyor. Polonyada asker kökenli bir kişi iktidarda ise, bu asker sıfatı ile değil parti üst düzey yöneticisi sıfatı ile olmuştur, sayın yazar bunu da mı bilmiyor, oysa Mumcu'nun "cunta" değişiminin ne olduğunu kendi deneyimleri ile pek iyi bilmesi gerekirdi.

Mumcu ondan önceki paragraflarda Leninizm ile "demokratik sosyalizm" tartışmasına geçiyor. Yine aynı yüzeysellik ve seviyesizlik, aynı Aybar'la parti kurma oyununun tezgâhlanması. Bernstein, Kautsky, Lenin... İşin garibi Bernstein revizyonizmine karşı en kesin savaşımı Kautsky vermişti, sonra bambaşka tarihsel şartlarda, Birinci Dünya Savaşı'nda o da saptı ve Lenin'in yanıtına muhatap oldu. Oysa aynı yanıtında Lenin Kautsky'nin eski eserlerini öğütler. Konunun ise "demokratik sosyalizm" demagojileri ile hiç bir ilişkisi yok.

Mumcu yüzeysel olarak altyapı, üst yapı demagojileri yapıyor, 19. ve 20. yüzyıllardan söz ediyor, yutturmak istediği şu, (Marksizm ve Marksizm-Leninizm birer ölü, kapalı sistemdir, oysa dünya gelişiyor, artık bu nass'ları bırakalım Aybarizme erişelim! 12 Eylül Anayasası ile sosyalizmi kuralım.) Oysa Marksizm gelişen bir bilim ve bir yöntemdir, her bilim gibi gelişir, olgunlaşır, işte bunu görmek Uğur Mumcu gibilerinin işine gelmemektedir. Eleştiri hakkı her zaman vardır, ancak Mumcu'nun yaptığı bu değil, sadece küçük emeller uğruna ortalığı bulandırmakta, küçücük hesaplar uğruna gerçekleri saptırmaktadır ve 141-142'nin gölgesinde ve rahatlığı içinde görevini -her ne görevse- sürdürmektedir.

Bu yazı yazıldıktan sonra Güneş Gazetesi 4, 5, 6 Nisan 1987 tarihli sayılarında ilk kez Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreteri Haydar Kutlu'nun bir röportajını yayınlıyabildi. 7 Nisan günü Uğur Mumcu Cumhuriyette yine kişiliğini belirtti:

"T.K.P.'nin siyaset ve ideolojisi Kremlin çizgisindedir.. Ne bir adım sağda, ne bir adım solda. Dün Brejnev çizgisindeydi, önceki gün Kruşev'in, daha önce Stalin'in".

Yazısında Mumcu Haydar Kutlu'nun tezlerini tartışmıyor, yanıtlamıyor, sadece her zamanki oyununu oynuyor, yukarıdaki temayı işliyor, .. ve yine sol basın susuyor. Amaç sadece Sovyetler Birliği'ne T.K.P.'ye sataşmak. Oysa röportajda Mumcu'yu çok ilgilendirecek bir konu var Humeyni ve de Rabita örgütü, bu örgütün C.I.A. ile yakın ilişkileri... Yoksa Mumcu T.K.P.'den direktif aldığı sanılmasından mı korktu da önleyici tedbir aldı?

Mumcu aşırı sağın taktiğini iyi bellemiş: Sovyetler Birliği tarihi boyunca Barış'dan yana mı görünüyor, bu savaşımı mı sürdürüyor, öyle ise Barış sözünü eden Sovyet ajanı... Elbette aynı doktrine bağlı olanlar aynı konuları yakın açılardan görebilirler, bazen yanılabilirler, bazen aralarında görüş farkları olabilir, ancak aşırı sağ ve Mumcu için bu mutlaka "uyduluk" ilişkileridir.

Güneş gazetesindeki röportajda Haydar Kutlu AET'ye girmekten söz ederken "bu günkü çıkarlarımıza uygun olmayacaktır... Türkiye gerçekten AET'ye girmek istiyorsa Türk demokrasisi ve insan hakları gerçekleşmelidir", demekte. "Türkiye NATO içinde bağımsız, kişilikli bir rol oynayabilirse o zaman uluslararası durumlarda yeni olanaklar yaratabilir", demekte IMF'ye dayalı politikamıza son verilmesini istemektedir. Ayrıca PKK'ya kesinlikle karşı olduğunu belirtmektedir.

Uğur Mumcu ise bu konularda tartışmaya girmiyor. Türkiye'de yasak olan "Atılım", "Gerçeğin Sesi" dergilerine dayanarak T.K.P.'nin 5.inci Kongresinde "Kürt ulusunun ayrılma hakkından" söz

edildiğini vurgulamaktadır. Başkası bu dergilerden alıntı yapsa acaba ne olur Sayın Mumcu? Kaldı ki "ulusların ayrılma hakkı" çok genel teorik bir kuraldır, oysa bu kuralın manası ve uygulanışı hakkında Lenin'in çok açık yazıları vardır, Sovyetler Birliği'nin bu konudaki uygulamaları da apaçıktır. Nasıl ki boşanma hakkının olması mutlaka her çiftin boşanması gerektiği manasına gelmez. Ancak yine 142'ye bağlı konulara kayırıyoruz. Yani sen söyleyebileceksin karşıdaki yanıt veremeyecek, öyle mi Sayın Mumcu? III. Enternasyonal döneminde bütün üye Partilerin bu örgüte bağlılıkları gibi konularda da aynı sakıncalar var. İşte 141-142'li sosyalizminin bazı çıkmazları.

Son bir söz Mumcu "Problems of Communism" 1985 adlı A.B.D. menşeli kitaba dayanarak Türkiye'de Komünist Partili yok diyor, oysa Ankara, İstanbul, İzmir ve diğer 11 Askeri Savcılar yüzlerce kişilik T.K.P. davaları açmış durumda, T.K.P. Merkez Komitesi üyesi Haydaroğlu ise işkencede öldü.

Uğur Mumcu acaba ne yapmak istiyor?

Necmiye ALPAY

TANIKLIK

Şıp şıp, şıp şıp
tek ses bu
şıp şıp, şıp şıp
avluda ıslak ve çıplak
ayakların sesleri
aylardan ocak
yer gök buz
geceyarılan geride
karanlık alacalı
kurşuna dizilme düzeninde
yerinde - sayıyorlar
şıp şıp, şıp şıp
omuz omuza
karşı duvarın dibinde
üç kez ıslatıldılar
tepeden turnağa
su döküldü kaç kez
ayaklarına
elleri
arkadan kelepçeli
çarmlık törenindeki
İsa kadar giyimli hepsi

- yalnızca don -
titreyen soluk sesleri
çarpıyor duvarlara
üçüncü saatten bu yana...
Var mı lan
giyecek olan?
kaçıncı kez soruluyor
yanıt ya yok ya da "YOK" ...
Saygı,
yenilgi dolu bir terslikle
sorup son kez, aldılar
oniki çıplağı içeriye
dördüncü saatin bitiminde...
donda dokuz kişilik
ikinci ekipte yerler
habersiz birinciden
yendiler
iki saati...
Gül sırçalığında bir güzellik
Dağılan, gülün yaprakları.

Ocak 84

YEDİLİ BİR BAHARDA MERHABA

Göz ve göz
karanlıkta renklerini bildiğimiz
ısınmışığa kapıyı açtık da
eskisince ak bir alrı gezdirdiğimiz
taşların arasından
bir
mevsim başlangıcında
en yüksek heyecandan
ulaştı bugüne omuz omuzalık
sanki dün ayrılmıştık akşam geç vakit
yıllardı bir geceydi yıllardı gencecikti
kalabalık..

Mayıs 87

ПРАВДА

Газета основана
5 мая 1912 года
В. И. ЛЕНИНЫМ

Орган Центрального Комитета КПСС

№ 353 (24975)

Пятница, 19 декабря 1986 года

Цена 4 коп.

BREJNİYEF SEKSEN YAŞINDA

SBKP Merkez Yayın Organı Pravda Gazetesi'nin 19 Aralık 1986 tarihli sayısında, Brejnev'in sekseninci yaş günü nedeniyle bir yazı yayımlandı. Bu yazıyı çevirerek sunuyoruz.

Leonid İliç Brejnev'in (1906-1982) doğumundan bu yana 80 yıl geçti.

Dnyeprodzerjinskiy kendinde bir işçi ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Bir çok yaşta gibi, genç yaşta fabrikada çalışmaya başladı. Toprak Düzenleme ve İyileştirme Teknikumu'nu bitirerek, köylülerin kooperatifleşmesi alanında ciddi görevlerin yerine getirildiği bir zamanda tarım kesiminde çalıştı. Bundan sonra tekrar fabrika çalışması, Metalurji Enstitüsü'nde öğrenim ve Zabaykal'da askerlik görevleri birbirini izledi. 1931 yılında Brejnev VKP(b) üyesi oldu.* Savaştan hemen önce sorumlu parti görevlerine geldi. 1939 yılında Ukrayna Komünist Partisi Dnyepropetrovskiy bölge komitesi sekreteri seçiliyor.

Brejnev'in de içinde bulunduğu sovyet halkının bu kuşağının yazgısında, faşizme karşı ölüm-kalım savaşı, en ciddi ve en acı bir sınama oldu. 1941 yılı Temmuz ayından savaşın sonuna kadar ordu saflarında görev yaptı.

Savaş yaşamının en parlak öykülerinden birisi, 1943 yılında, Novorossiyskiy önlerindeki çarpışmadır. Sovyet askerleri, Novorossiyskiy (Tsemesskoy) kıyılarında, Malaya Zemliya, Küçük Dünya, adını alan bir alanda direniyordu. Alandaki savaşçılar arasında, Onsekizinci Ordu'nun Siyasi Kısım Başkanı L.İ. Brejnev de bulunuyordu. Don üzerinde Rostov'da, Kerç'de, Ukrayna'da çarpışmalara katıldı; Çekoslovak, Polonya ve Macar Halklarının kurtuluş savaşlarında yer aldı ve zaferden sonra Kızıl Meydan'da yapılan geçit töreninde bulundu.

Savaş sonrasında L.İ. Brejnev, Zaporozstal Çelik ve Dnyepoges Elektrik Santral'i'nin kurucuları arasında görülür. Zaporozskiy ve Dnyepopetrovskiy bölgeleri parti komitelerine başkanlık yaptı, ayrıca Moldavya parti örgütünü yönetti. 1950 yıllarında Kazakistan Komünist Partisi'nin önce ikinci ve sonra da birinci sekreteri olarak çalıştı.

Daha sonra da SBKP Merkez Komitesi Sekreteri olarak uzaya gönderilen ilk sputniklerin örgütlenmesi ve hazırlanmasında bulundu. 1957 yılından itibaren, SBKP Merkez Komitesi Prezidumu üyesi olarak görülüyor. 1960-1964 ile 1977-1982 yılları arasında Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti Prezidumu Başkanlığı'nı yapıyor. Brejnev, 1964 yılı Ekim ayından itibaren Merkez Komitesi birinci sekreteri ve 1966 yılından ölümüne kadar da genel sekreterlik görevinde bulundu.

Sovyet halkı, 23 nci kongreden başlayarak 26 kongre dahil, bütün bu kongrelerin kararlarını uygulamaya koyarak, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda önemli gelişmeler sağladı. Halkımızın gayretli çabalarıyla, emperyalizmin nükleer savaş başlatma imkanlarını önemli ölçüde daraltan, askeri-stratejik eşitlik sağlandı. Devletlerarası ilişkilerin iyileştirilmesi yönünde adımlar atıldı ve yumuşama politikasının temelleri atıldı. Sovyetler Birliği'nin önerdiği ve 1975 yılında Helsinki'de yapılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, barış için ve nükleer tehdite karşı mücadelede önemli bir aşama olmuştur.

Başka bir deyişle bu dönemde materyel ve diğer olanaklarımız gözle görülür ölçüde arttı ve sosyalizm potansiyeli genişledi. Ancak Brejnev'in yaşamının ve çalışmalarının sonlarına doğru yapılanların nesnel olmayan bir değerlendirmesi yaygınlık kazandı. Ekonomik durumun değişmiş olmasına karşın, ekonomik yönetimde yeniden kuruluş entansif kalkınma yöntemlerine geçiş, bilimsel-teknik ilerlemedeki başarıların ekonomide aktif bir biçimde değerlendirilmesi konularında şiddetli ve acil ihtiyacın bilincine varılmadı. Yeni gerçekliği yansıtmayan ilkel şema ve formüller, birçok alanda, ilerleme yollarının arayışını engelliyordu. Sözle yapılan iş arasında ayrıklık ortaya çıkıyordu. Pratik işlerde azim ve kararlılık yeterli olamıyordu.

Sonuçta 1970 yıllarında ve 1980 yıllarının başında ekonomik kalkınma hızı düştü. Bölüşüm ilişkilerindeki olumsuzluklar parti ve halk arasında büyük kaygılara yol açtı. Ekonomide oluşan böyle bir duruma bağli olarak toplumsal ve manevi-ahlak-sal düzenlerde birçok negatif çizgi ortaya çıktı.

Bütün bunlar, önemli ölçüde, parti ve devlet organlarının çalışmalarındaki ciddi yetersizliklerin sonucudur. Kendini beğenme duygusu, her yolu meşru sayma ve gerçek durumu süsleme alışkanlıkları yayıldı. Kadroların seçimi ve atanmalarında titizlik ile onların verilen iş karşısında sorumlulukları azaldı. Aynı zamanda tutarlı demokratizmin, yaygın saydamlığın, gıasnast, eleştiri ve özeleştirisinin, etkin denetimin eksikliği, olumsuzlukların zamanında görülüp açıklanmasını ve sovyet toplumunun gelişmesini frenleyen faktörlerle kararlı bir mücadeleyi engelledi. Bütün bu gelişmeler, formalizmin filiz verdiği, yaşamdan kopuşun temel çizgi haline geldiği ideolojik ve propaganda çalışmaları alanlarına da yansdı.

Partide ve halk içinde daha iyiye, enerjik pratik işlere doğru bir dönüşümün kaçınılmaz olduğu anlayışı olgunlaşmaya başladı. SBKP Merkez Komitesi'nin 1982 Kasım Plenumundan itibaren, disiplini, düzeni ve örgütlülüğü güçlendirme yönünde adımlar atıldı. 1985 ilkbaharında Parti, toplumsal durumu derinlemesine çözümlendi. SBKP Merkez Komitesi'nin Nisan 1985 Plenumu'nda ülkenin ekonomik-toplumsal kalkınmasının hızlandırılması stratejisi, aynı anlama gelmek üzere, keskin dönüşü, yenilenme, toplumsal yaşamın tüm alanlarında devrimci yenden kuruluş stratejisi ileri sürüldü. Bu politika, SBKP 27. Kongresi'nde kapsamlı bir biçimde geliştirildi ve kabul edildi.

Parti, sovyet halkının desteğini kazanan yolun, geliştirilen çizginin, doğruluğuna derinden inanmaktadır. Bunun başarıyla uygulanmasının güvencesi, azimle çahşma, parti ile halkın birliği, tüm emekçilerin dayanışma içinde hareket etmesidir.

(*) Bu sırada Parti'nin adı henüz Tüm Komünist Partisi (bolşevik) olarak duruyor.

NAZIM HİKMET ŞİİRLERİYLE YAŞIYOR

*Kadınım Brest'e kadar benimle geldi,
indi tirenden peronda kaldı,
ufaldı, ufaldı, ufaldı,
uçsuz bucaksız mavilikte buğday tanesi oldu,
sonra raylardan başka şey göremedim.*

*Sonra, Leh toprağundan seslendi karşılık veremedim,
"Nerdesin güllüm, nerdesin?" diye sordum,
"Yanıma gel!" dedi, yanıma varamadım,
hiç durmayacakmış gibi gidiyordu tiren,
boğuluyorum kederden.*

*Sonra, kumlu toprakta kar parçaları çürüyordu,
sonra, birden anladım ki, kadınım beni görüyordu,
"Beni unuttun mu, beni unuttun mu?" diye soruyordu,
baharsa çamurlu çıplak ayaklarıyla gökyüzünde yürüyordu.*

*Sonra, yıldızlar inip kondu telgraf tellerine,
karanlıkta yağmur gibi çarpıyordu tirene,
kadınım telgraf direklerinin altında duruyordu,
koynumdaymış gibi de yüreği küt küt vuruyordu,
direkler gelip geçiyordu o kımıldamıyordu yerinden,
hiç durmayacakmış gibi gidiyordu tiren
boğuluyordum kederden.*

*Sonra, birden anladım ki, yıllardır, ama uzun yıllardır bu
tirende yaşıyorum,
— ama, bu nasıl, neden anladığuma hâlâ şaşırıyorum —
ve hep aynı büyük, aynı umutlu türküyü söyliyerek
sevdiğim şehirlerle sevdiğim kadınlardan boyuna
uzaklaşıyorum
ve hasretlerini elimin içinde işliyen bir yara gibi
taşıyorum
ve bir yerlere yaklaşıyorum, bir yerlere yaklaşıyorum.*

Mart 1960 Akdeniz

**Kadınım
Brest'e kadar
benimle geldi.**

GECİKMiŞ ÇÖZÜMLER İÇİN GARBAÇOV'UN KÜTLE ÇAĞRISI

...that I, being engaged in the bitterest conflict with the whole world (the official one)...

I laugh at the so-called "practical" men with their wisdom. If one chose to be an ox, one could of course turn one's back on the sufferings of mankind and look after one's own skin. But I should have really regarded myself impractical if I had pegged out without completely finishing my book, at least in manuscript.

From Marx to Meyer, April 30, 1867

Marx - Engels, Selected Correspondence, p. 193

... bütün dünya ile, resmi olanın tümüyle, en sert kavgaya girmiş birisi olarak...

Şu "pratik" denilen insanların aklıma gülerim. Bir insan öküz olmayı seçerse, insanlığın acularına sırtını döner ve kendi postunun derdine düşebilir. Ancak ben, en azından el yazması biçiminde de olsa, kitabımı tümüyle bitirmeden göçüp gidecek olsaydım, kendimi gerçekten alık sayardım.

Marx'tan Meyer'e, 30 Nisan 1867

Marx-Engels, Seçme Mektuplar, s. 193

Yalçın KÜÇÜK

Kavgalı dünya bir bölünmüş dünyadır; dünyanın tümüne bir tek kişi kavgaya açmış olsa bile, iki ayrı dünya ortaya çıkıyor. Dünyalar kendi doğru'larıyla birlikte var olurlar; aslında kavgaya, bir dünyanın doğru'su ile diğerinin doğru'su arasında oluyor. Kavgaya bir doğruluk kavgasıdır, doğru olan tek'tir.

Glasnost, kazanmış doğru'nun kütle bilincine dönüşmesi için gerekiyor. Doğru, en büyük gücü böylece kazanıyor. Doğru kazanırken, kütle katılımını da buluyor.

Parantez açıyorum: Buradaki yazımın, bir kitap çalışmasının ilk bulguları ve bir tür özeti olduğunu belirtmek durumundayım. Bu nedenle de, bazı tezleri, hızla, sıralayarak başlamak zorunluluğunu duyuyorum.

Birinci tez, Sovyetler Birliği üzerine daha önceki çalışmalarında kanıtlarını buluyor; ne yazık ki, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri ve burada ileri sürdüklerimi bilgili bir düzeyde irdeleyebilmek için diğer çalışmalarına(*) bakmak gerekiyor. Bu Sovyet düzeninin çok büyük ölçüde 1930 ve 1940 yıllarında kurulmuş olmasından ileri geliyor. 1960 ve 1970 yılları, kurulmuş yapıda önemli değişiklik getirmedi.

Sovyet ekonomi ve toplumunda büyük dönüşümleri sağlayan, İkinci Dünya Savaşı'nda faşizme karşı zafer kazanarak sanayi temelini kanıtlayan, "Sovyet sistemi", çok büyük ölçüde 1930 ve daha az ölçüde de 1940 yıllarının damgasını taşıyor. Sovyetler Birliği'nde bugün de geçerli olan sistemin kaburgası, 1930 ve daha az ölçüde de 1940 yıllarında ortaya çıkıyor. 1960 yılları ise, bu maddi temel üzerinde beklenen nitel değişimlere tanıklık ediyor.

Nitel değişikliklerin yalnızca ikisine işaret etmek gerekiyor, yakın zamanlara kadar Sovyetler Birliği'nde başbakanlık görevini yapan N.A. Tihanov'un, "Sovyetlere Ekonomika: Dostijeniya, Problemi Perspektivi" adlı çalışmasını kaynak olarak kullanabiliyorum. Tihanov, bir yerde, şunları yazıyor: "1960 yıllarının ikinci yarısında SSCB, gelişmesinin nitel olarak yeni bir aşamasına, olgun sosyalizm aşamasına, girdi." (1) Zreloe Sotsializm, Olgun Sosyalizm, çok gelişmiş bir ekonomiyi, en ileri bilimi ve kültürü anlatıyor; gelişmiş sosyalizm demek oluyor.

Razvitoy Sotsializm, Gelişmiş Sosyalizm, beraberinde bir başka nitel değişikliği de getiriyor. Aynı kaynaktan aktarıyorum: "Gelişmiş sosyalizm ile ülkede, insanların yeni tarihsel birliği demek olan sovyet halkı ortaya çıktı." Sovyetskiy Narod(**), Sovyetler Birliği'nin tüm nüfusunu oluşturan bütün halkların eşitliği, kardeşliği ve amaç birliği temeline dayanıyor; böyle tanımlanıyor. Sovyetskiy Narod veya Sovyet Halkı 1960 yıllarının sonlarından başlayarak Sovyet düzeninde gerçekleşen ikinci ve önemli nitel değişimi meydana çıkarıyor.

Sovyet halkı ile birlikte olgun sosyalizm, bir toplum bilimsel temeller üzerinde bilinçle kuruluşunu ifade ediyor; sistemin işleyişinde kendiliğindenlik söz konusu olmuyor. Özellikle sistemin ortaya çıkışının başlangıç aşamalarında, sistemin çeşitli bloklarının işleyişi ve bir-

(*) Y. Küçük, Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu 1925-1940, İstanbul, 1987

(**) Rusça'da "narod" sözcüğü, "halk" anlamından başka, "nat-siya" sözcüğü de kullanılmakta birlikte, bir de "ulus" anlamına geliyor.

biriyile ilişkisi her türlü otomatizmden uzaktır; zaman bugünlere yaklaştıkça Sovyet sisteminde de yalnızca karışıklı etkileşim ile en iyi sonuçlara yönelen karar alanları ortaya çıkıyor.

İki Büyük Savaş arasında Von Mises ile Von Hayek tarafından dile getirilen, her gün milyonlarca bilinçle alınmış karara dayalı bir sistemi hiç bir karar mekanizmasının işletemeyeceği savı iflas etti; sovyet sistemi, Von Mises'in ileri sürdüğünden de çok fazla kararı, her zaman siyasal ölçütlere vurarak, her gün ve her yıl olarak gelişmesini sürdürüyor. Bu durum, sovyet sisteminin, diğer sistemlerden, bu arada kapitalizmden, en belirgin ve niteliksel ayrılıklarından birisini belirliyor.

Sovyetler Birliği'nde bugün de geçerli olan sistemin kaburgası, 1930 ve daha az ölçüde de 1940 yıllarında ortaya çıkıyor. 1960 yılları ise bu maddi temel üzerinde beklenen nitel değişimlere tanıklık ediyor.

Kapitalizmin en işlek dinamiği, iflasterdir; sistem kendi doğrusunu iflasteri yaşayarak buluyor. Sosyalizmin en işlek dinamiği ise, yanlış ve eksiklikleri bulup ortaya çıkarmak oluyor; iflaster yoluyla cezalandırmayı reddeden bir sistem, en iyi'yi bulabilmek için yanlışlar üzerine özel bir dikkatle eğilmek zorunda kalıyor. Yanlış, yalnızca yanlış alınmış, eksik uygulanmış bir kararı değil, başlangıçta en uygun olmakla birlikte koşulların gelişme ve değişmesiyle uygunluğunu yitiren çözümleri de içeriyor.

Reel sosyalizm için, demek oluyor, yanlışlara işaret tutkusu, sistemin içinde *deus ex machina* bir role sahip; sanki makinadan çıkan bir Tanrı, hep en iyi'ye doğru götürüyor. Bu nedenle reel sosyalizmde sovyet yazını, sürekli yanlış ve yanlış keşfi ve işaretleriyle dolup taşıyor.

Hiç bir sistem için, yanlış ve yanlışları göstermek, buna eleştiri deniyor, sovyet sistemi kadar gerekli değildir; sistemin can damarlarından birisini oluşturuyor.

Şimdi, 1925-1940 yılları arasında belli başlı tüm sovyet kaynaklarını inceleyerek yapmış olduğum araştırmaya dayalı, ilk tezi yazıyorum: Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da Sovyetler Birliği'ne yöneltilmiş eleştirilerin hemen tümü, daha önce sovyet metinlerinde ifade edilmiştir. Batılıların Sovyetler Birliği'nde dile getirilmemiş bir tek yanlış veya yanlış bile bulamamış olduklarını, netlikle ileri sürebiliyorum.

İkinci tezi yazıyorum: Batı üniversitelerinde sovyetolojinin bir disiplin düzeyine çıkarılması, Soğuk Savaş'ın ürünüdür. İki temel amacı var; birinci amacı, Sovyet düzeninin gerçek gücünü bilmek ve buna dayanarak politika önerileri geliştirmek oluyor. İkinci ise Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'da yaşayanları, sovyet düzeni ve

genel olarak sosyalist sistem konusunda yanıltılmak olarak ortaya çıkıyor. Sovyetoloji, sürekli olarak, bir yandan sovyet düzeninin ne kadar kötü ve ısrarlı olduğunu ve diğer yandan da her an çökmek üzere olduğunu yazmakla görevlendiriliyor. Bu o kadar öyle ki, uzun yıllardır sürekli olarak iflas edeceği haber verilmiş sovyet düzeninin neden iflas etmediği soruları bile, artık ve giderek, sovyetolojinin ayrı bölümlerini meydana getirmeye başlıyor.

Devam etmeden önce ikinci tezin bazı uzantılarından söz etmem gerek; birincisi, detente döneminde sovyetolojinin gerilemesidir. Sosyalist tehdidin uzaklaştığı inancı, Batı üniversitelerinde sovyet departmanlarına verilen paraların azalmasına ve bu araştırma alanının kontrolsüz bırakılmasına yol açtı; Garbaçov'un yapmak istediklerini kestirmekte şaşkınlığa uğradılar. Ancak Reagan'ın yeni soğuk savaş kampanyası ile birlikte sovyetoloji yeniden cazip bir meslek haline geliyor.

İkinci tezin ikinci uzantısı şudur: Batılı sovyet uzmanları için anlamak ile yanıltılmak, pek o kadar birbirinden ayrılmıyor. Çözümsel kolaylık için ayırmak zorunluluğunu duyuyorum; Batılı sovyet uzmanlarının donatılmış oldukları başlangıç bilgileri ve bakış açıları, Sovyet düzenini soğukkanlı ve nesnel bir biçimde incelemelerine el vermiyor. İkinci tezin ikinci uzantısı ise şöyle oluyor: Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'da sovyet araştırmaları çok büyük ölçüde CIA'nın kontrolündedir veya en azından bu ünitelere CIA'nın sızmış olduğu kabul ediliyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde zaman zaman yapılan özel sovyet ulusal gelir tahmin ve hesaplarının CIA'nın casusluk uçaklarının çektiği fotoğraflara dayandırılması, bu tezimin, çok çeşitli kanıtlarından birisini oluşturuyor.

Ancak böyle dolaylı kanıtlarla yetinmem için bir neden yok; uzatmadan daha doğrudan kanıtlar da sunabiliyorum. Üç isim vermek durumundayım; Abraham Bergson ile Wassily Leontief, Batı sosyal araştırmalarıyla ilgili herkesin bildiği iki isimdir. Her ikisi de birinci kuşak göçmen olmanın yanında, sovyetoloji ve iktisatta pek çok tanınmışlar ve en azından birisine bir Nobel iktisat ödülü bile düşebiliyor. Bergson, Birleşik Devletler'de sovyetolojinin kurucuları arasında yer alıyor ve Leontief ise, 1920 yılları başında Moskova'da planlama kurullarında çalıştıktan sonra Batı'ya ve Amerika'ya geçiyor.

Walter Laqueur ise her ikisi kadar ünlü değil; ancak ismine, iktisat dışı çalışmalarını okuyanlar, dipnot veya bibliyografik açıklamalarda rastlayabiliyorlar. Türkiye'nin komünist hareketleri dahil, dünyada özel bilgi isteyen her konuda yazıyor; son kitabı ise "A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence" başlığını taşıyor, casusluk örgütlerini ve özellikle de en çok bildiği CIA'yi inceliyor. Buradan, iktisatçıları şair gibi bir aktarma yapmak durumundayım ve şöyle: "Savaş'tan sonra uluslararası ilişkilerin niteliği ne olursa olsun, sovyet rehabilitasyonuna bakış çok canlı idi. Bu konu, 1944 yılında, o sıralarda sovyet incelemeleriyle ilgilenen en iyi beyinlerinin olağanüstü beraberliğini sağlamış olan, OSS'nin SSCB Bölümü tarafından incelendi. Abraham Bergson ile Wassily Leontief'in yönetimindeki Bölüm, Amerikan entelijans araştırmalarının büyük başarılarından birisi olan 'Rus Dış Ticaret Gelişmeleri' adını verdikleri raporu hazırladı." (2). OSS, Office of Strategic Services sözcüklerinin baş harflerini gösteriyor ve Stratejik Hizmetler Dairesi anlamına geliyor. Stratejik Hizmetler Dairesi'nin CIA ile ilişkisi, tıpkı Türkiye'deki Milli Hizmetler Dairesi'nin MİT

ile ilişkisini andırıyor. Laqueur şu bilgileri de veriyor: "Savaş zamanının OSS'ı, Soğuk Savaş döneminin CIA'sinin hem temel yapısını ve hem de kadrosunun büyük bir bölümünü sağladı." (3). Böylece Amerikan sovyet araştırmalarıyla en çok ünlü isimlerin Amerikan entelijans örgütleri içinde çalıştıklarını ve bunlarla ilişki içinde olduklarını göstermiş bulunuyorum.

İstihbarat ve yanıltma ya da araştırma ile yanıltma; Batı'da sovyetolojinin temeli ve amacıdır. Yanıltma için araştırma veya yanıltarak araştırma, bu üniversiter disiplinin temel çizgisini belirliyor. Repertuar pek öyle sanıldığı kadar zengin değil; İkinci Savaş öncesine kadar, bir kırık plak türünden tekrarlanan sav, sovyet rejiminin hemen iflas etmekte olduğu üzerine kuruldu. İflası beklenen bir düzenin İkinci Dünya Savaşı'nda faşist Almanya'nın acımasız saldırısı karşısında büyük bir ekonomik zaferle de çıkmış olması, sovyet düzeninin iflas edeceği savının iflasını doğurdu. Bu durumda, "convergence" savı ortaya atıldı; kapitalizm ile sosyalizmin giderek birbirine yaklaştıkları ve arada bir farkın kalmamak üzere olduğu tekrarlanmaya başladı. Convergence tutkunu Batılı sovyet araştırmacısı ve giderek sosyal bilimcisi, Sovyetler Birliği'ndeki her yeni ekonomik önemi, kapitalist restorasyona bir adım daha yaklaşma olarak değerlendirdi.

Garbaçov'un açılımları, artık kendi savlarına kendisi bile inanmayan ve detente nedeniyle aranırılığı kaybolduğu için kendine güvenini de yitirmiş olan sovyet uzmanlarını hazırlıksız yakaladı. Garbaçov'un yeni çözümler arayışını, kansız bir "Prag Baharı" olarak değerlendirmekte birleştiler. Garbaçov'a Marksizm-Leninizmin temel ilkelerinden ayrılan bir tür "Rus" Dubçek göziyle bakmaya başladılar. Birinci Sekreter'in, politik ve sosyal alanlarda yaptıklarıyla ekonomik düzenleme arayışlarını birleştirerek kapitalist restorasyona hükmettiler ve dışarda ve Türkiye'de "Garbaçov'un yaptıklarına ben de inza atarım" diyen anti-sovyetler ve anti-sosyalistler çoğaldı.

CIA uyandı: Yeni sovyet yönetimi, sosyalizmin imajını tazelemekte, Afganistan ile Polonya'daki gelişmelerin ve benzerlerinin dünya sosyalist sisteminin üzerine örtmeye başladığı kara bulutları açmada beklenenden daha hızlı sonuçlar sağlıyordu. Bunun için, propagandanın tersine çevrilmesi, önce Garbaçov'un programının karşısına engeller konması, bu engeller çok zaman "bürokrasi" oluyor ve daha sonra da, kökten değişmeler olmadıkça sovyet sisteminin düzeltilemeyeceğinin ileri sürülmesi gerekiyor (*). Şimdi işler bu aşamaya geliyor.

Şimdi parantez açmam gerekiyor: Burada sunduğum bir kitap çalışmasının özetidir. Aynıntaya giremiyorum; iktisatın pazar diskriminasyonundan söz edebiliyorum. Franko faşizmi belki de pazar ayırımının en güzel örneklerinden birisini sağlıyor; kitapların ucuz baskısı, solculuk gerekçesiyle, yasaklanırken, lüks baskular kesinlikle yasaklanmıyor. Bazı alıcıların solculuk tehlikesi karşısında bağışıklığı olduğu düşünülüyor; CIA kaynaklı, Garbaçov'un Sovyetler Birliği'ni kapitalist restorasyona götürdüğü savı yalnızca günlük basın için, vulgar okuyucuya hitap ediyor ve tam bir vulgarizasyonu amaçlıyor. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki "uzman" yayınlar, kendi bakış açılarının çarpıklığını saklamakla birlikte, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerle ilgili olarak vulgar basında çıkanların tam tersi bir tablo çiziyor. Vulgar basın, Garbaçov'a pek çok "iyimser" bakarken, uzman yazılar, son derece "kötümser" görüşler çıkarıyorlar.

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da Sovyetler Birliği'ne yöneltilmiş eleştirilerin hemen tümü, daha önce Sovyet metinlerinde ifade edilmiştir. Batılıların Sovyetler Birliği'nde dile getirilmemiş bir tek yanılı veya yanlış bile bulamamış olduklarını, netlikle ileri sürebiliyorum.

Artık tümüyle Amerikan kaynaklarına dönebilirim; bundan sonra Sovyet yayınlarını ele almak durumundayım. Ancak bir noktaya işaret etmek zorunluluğunu duyuyorum; çok zaman olduğu gibi, yazdıklarım asil ve dar konusunu aşıyor ve Amerikan dünyasının ikiyüzlülüğünü bir kez daha ortaya çıkarmayı amaçlıyorum.

Önce bir aktarma yapıyorum; Amerika Birleşik Devletleri Kongresi, sık sık uzmanları çağırarak Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler konusunda görüşlerini dinliyor, tartışıyor ve daha sonra bunları yayınlıyor. Böyle bir tartışma dizisini içeren, "1970 yıllarında Sovyet Ekonomik Gelişme Tahminleri" adlı yayından şunu aktarıyorum: "1965 yılında bir ekonomik reform programı kabul ettiler ve burada başarı göstergelerinden birisi kâr olduğu için, bazı Batılı yayınlarda bu, yanlış olarak, sürünerek gelen kapitalizm olarak nitelendi" (4). Burada geçen "creeping capitalism" Batı yayınlarda çok geçiyor; sürünerek gelen, sülük türünden bir başka canlıya yapışarak gizlice ve sinsice gelen kapitalizmi anlatıyor. Kapitalizmin artık sürünmeden gelmeyeceğini de anlatmış oluyor.

Türkiye'de zaman zaman günlük basında da, akademik yayınlarda da ve zaman zaman da daha hacimli çalışmalarında, Sovyet planlamasında kâr ve kârlığın çok eskiden beri kullanıldığını ve bu kullanımın kapitalizmle bir ilgisi bulunmadığını göstermeye çabalıyorum. Ne yazık ki, nerede ise aynı zamanlarda estirilen daha güçlü rüzgârlar karşısında etkili olamıyor; yine Amerikan Kongresi'nde bir uzman, sürünen kapitalizmin bir yanılı olduğunu söylemek mecburiyetinde kalıyor. Aynı uzman, aynı yerde, ancak yıllar geçtikten sonra ve sürünerek gelen kapitalizm propagandasından beklenen sonuçlar alındıktan sonra, 1965 Kosigin Ekonomik Programı için, "sonuçta, çok daha merkezi kontrollara başvuruldu" diyebiliyor.

(*) Bu incelemeyi yazdığım zaman yayınlanan haftalık L'Express Dergisi'nde "Special URSS" bölümü var. Bölüm, L'Il-lusion Gorbatchev", Garbaçov Yanışması, başlığını kullanılıyor. Başlığın altındaki yazıyı aktarıyorum: "Değişiklikler gerçek, zaman zaman spektaküler, ancak sınırlı. Ostetik rezistans güçlü. Sovyet sistemini, temeline dokunmadan reforme etmek mümkün mü?" Balayı bitmiş görünüyor; bütün yazılar pek kötümser bakıyor. Birisi şöyle biliyor: "Denemenin sona ermediği doğru, ama, sovyet ideologları bu işi mantıklı uçlarına kadar götürmeye izin verecekler mi?" L'Express, Mai 1987, s. 20 ve 25

Sosyalist sistemde, sorunlara çözümler hiçbir zaman varolan bürokrasiden değil, toplumun en uyanık, bilgili ve duyarlı ögelerini içermesi gereken partiden bekleniyor; yaratıcı olması gereken, sorunları çözümlere gebe bir formülasyona kavuş-turan parti olmak durumundadır.

Garbaçov'un açılımları içinde ise kır kesimlerde sovyet yurttaşlarının evlerinin önlerindeki küçük bostanlarında kendi hesaplarına tarımcılık yapması, çok büyük bir kapitalist restorasyon olarak gösteriliyor. Burada ise Elizabeth Denton'un bir çalışmasından aktarma yapma gereğini duyuyorum; çalışmasının başında Elizabeth Hanım'ın bir "CIA Research Analysts" olduğu açıkça kaydediliyor, Elizabeth Hanım CIA'de çalışıyor. Amerikan Kongresi'nin bu kez 1980 yılları için Sovyet ekonomisindeki gelişmelerle ilgili hearing'inde, Elizabeth Denton şunları söylüyor: "1977 tarihli yeni Sovyet Anayasası, özel sektör üzerindeki sınırlandırmaları gevşetme yönünde bir niyetli dile getiren 'permissive' bir dil içeriyor. Özel tüketici hizmetlerinin ve özellikle tarımsal üretimin genişlemesi, kamu kaynaklarından pek az bir harcamayla, ek bir farklılık yaratabilir. Özel tüketici hizmetleri alanında henüz hiç bir hareket görülmemekle birlikte, 1980 Aralık tarihini taşıyan bir parti kararı ve hükümet kararnameyi, özel bostanları desteklemeyi, devlet kooperatif çiftlikleri için ekonomik açıdan cazip hale getiriyor." (5). Demek oluyor, eğer özel bostanlara izin vererek kapitalizm restore ediliyorsa, bu Brejniev döneminde başlıyor.

Şimdi Brejniev dönemine geliyorum. Önce bir parantez açarak bir uyarı görevimi yerine getirmek istiyorum: Sovyet sisteminde sürprizler olmuyor. Tezi yazıyorum: Sovyet sisteminde sorunlar kadar çözümler de önceden hazırlanıyor.

Amerikan Kongresi'nde 1980 yıllarındaki gelişmeleri tahmin etmeye çalışsan ve 1982 yılında konuşan bir başka uzman şunları söylüyor: "Psikoanalistler, kabuslarda olduğu türden, uyanıklığın azaldığı zamanlarda 'baskı altında tutulmanın ortaya çıkışından' söz ediyorlar. Brejniev'in son açıklamalarının bir bölümü bize bu olguyu hatırlatıyor. Ekonomik örgütlerde yanlış yapılan işlerde, kişisel ve hatta cezai sorumluluk düşüncesine gayet net bir dönüş görülüyor." (6). Brejniev ile Garbaçov arasında Andropov köprü oluyor; Brejniev'e yeniden dönmek üzere, bu kez bir başka Amerikan incelemesinden Andropov uygulamalarıyla ilgili bilgi aktarma yapma gereğini duyuyorum. M.I. Goldman, Foreign Affairs Dergisi'nde şunları yazıyor: "İktidarda bulunduğu sınırlı dönemde Andropov, yerel düzeydeki parti ve hükümet görevlilerinin yüzde 20-30 kadarıyla birlikte 20 bakan ve bakan yardımcısının işine son verdi. Bu, yalnızca sistemi yetersiz ve bozulmuş yöneticilerden kurtarmaya yaramadı,

aynı zamanda, diğerlerini, daha çok ve daha iyi çaba harcamadıkları takdirde aynı sonuçla karşılaşacakları konusunda uyardı (7). Goldman, Andropov'un bir tek konuşmada 13 kez "disiplin" sözcüğünü kullanmasına dik-kati çekiyor ve bu yolla, kısa bir zamanda, üretimdeki düşüşü önleyerek ekonomiyi yeniden rayına oturttuğunu ileri sürüyor.

Brejniev'e dönmeye önce Garbaçov'dan da söz etmek yararlı olabilir; beklenebileceği türden, uyarılarının dozajı daha yüksek oluyor. Bir konuşmasında uyarılarını daha da yüksek sesle telaffuz etmek gereğini duyuyor ve "deyim yerindeyse" diyor, bunlar, "bazı kimselerin bir kulağından giriyor, diğerinden çıkıyor" (8). Ekliyor: "Biz, böylesi parazit tutumlarla yönetilmeyeceğiz." Şunları da ekliyor: "Bizim sosyalist yaşamımızdan, bizim sosyalist toplumumuzdan, sorunların üstünü örtme ve göz boyama uygulamalarının kökü kazınmalıdır. Bu konuşmasında, Hayvancılık ve Yem Üretimi Makinaları Bakanı Beluk ile İnşaat Malzemeleri Sanayi Bakanı Yaşin'in adlarını da söyleyerek ağır bir biçimde eleştirebiliyor. Bir yerde Demir-Çelik Sanayi Bakanı Kazanets'i ve diğer bir yerde de Petrokimya Bakanı Fyodorov'u ağır bir biçimde eleştiriyor ve nerede ise azarlıyor. Öyle anlaşılıyor, Brejniev'in yönetiminin son zamanlarında başlayan doğrudan uyarıların yeniden kullanma pratiği ve yönetimi tazeleme programı, Garbaçov zamanında daha yaygınlık kazanıyor.

Uzman Amerikan kaynakları, Kasım 1979 tarihinde Merkez Komitesi Plenumunda yaptığı konuşmadan çok rahatsızlık duymuş görünüyorlar; bu konuşmanın "Sovyet yaşamının daha karanlık dönemlerinin sözü edilmese bile, N.S. Hruşov'u akla getirdiğine" işaret ediyorlar. Büyük bir şaşkınlıkla, bebek arabaları için parça üreten bir işletme yöneticisinin görevine özen göstermemesi nedeniyle bir yıl çalışma kampına gönderilmesini kaydediyor.

1979 yılında Brejniev Ekonomik Düzenlemeleri ile ilgili olarak Birleşik Devletler Kongresi hearing'inde konuşan Gertrude E. Schroeder'den aktarma yapıyorum: "1979 Temmuz Kararnamesi ile açıklanan düzenlemeler ve bunu izleyenler, hiç bir anlamda, ekonomik sistemde gerçek bir reform değildir. Tam tersine. Planlama daha merkezileşiyor, daha rijit ve her zamankinden daha ayrıntıya iniyor; üretici birimlerin inisiyatif alanı daraltılıyor, üretim malları daha sıkı bir fizik dağıtım tabii tutuluyor, yönetim tarafından belirlenen, esnek olmayan ortalamaya maliyete dayalı fiyatlar korunuyor ve komplekse özendiriciler sistemi, öncelikle fiziksel birimlerle ifade edilen üretim planları olmak üzere birbiriyle çelişen değişkenlerden oluşan hedefleri gerçekleştirmeye bağlanıyor." (9) Gertrude Schroeder gelişmelerden hoşnut olmuyor ve şöyle devam ediyor: "Bu değişiklikler sistemi, pek çok Batılı ve bazı Sovyet gözlemcilerin gerekli gördükleri yönün, desantralizasyon esneklik ve piyasa unsurlarının kullanılması yönünün, tersi bir yöne götürüyor." Garbaçov'un yaptığı bunları daha da ileri götürmek oluyor. Schroeder, şunları da ekliyor: "Şimdi uygulamaya konan 'yeni paket', merkezi planlamanın alanını, Gosplan ile bakanlıkların yetkisini, temelli bir biçimde artırıyor." Garbaçov, daha da artırıyor.

Planlamanın rolünün artması partinin ilgisinin tartışılmasıyla birlikte gidiyor. Bir başka Amerikan kaynağını aktarıyorum: "Diğer yandan, ekonomik kararların alınmasında partinin artan ilgisi, ekonomik yönetimde partinin aşırı ölçüde müdahale ettiği suçlamalarının yeniden

ortaya çıkmasına neden oldu ve ekonomide partinin rolü konusunda liderler arasında tartışmayı artırdı. Politbüro içinde Andrey Kirilenko ile Konstantin Çernenko'nun, bu konuda, başlıca iki ayrı görüşü temsil ettikleri anlaşılıyor. Komünist'in 1981 Ağustos sayısında Kirilenko, teknik ilerlemenin zorunluluklarının daha tümleşik politikalar, daha kapsamlı programlar hazırlanmasını ve ekonominin modernizasyonunda aktif parti müdahalesini gerektirdiğini ileri sürüyor." (10) Aynı kaynak, Şerbitskiy ile Şvarnadze'nin parti müdahalesinin artırılmasından yana olduklarını da belirtiyor; Şvarnadze'nin Gürcistan'da partinin ekonomik yaşama müdahalesi konusunda başanlı denemelerden sonra Dış İşleri Bakanlığı'na geldiği biliniyor.

Brejnef zamanında, yönetimin sonlarına doğru, merkezi planlamanın rolü artırılıyor, doğrudan uyarıcılar ön plana çıkıyor, hedef planlaması yeniden moda oluyor ve partinin ekonomik işlerle çok daha yakından ilgilenmesi, önemli kararları teknisyenlere bırakmaması düşünceleri ağırlık kazanıyor. Batı dünyasının sovyet uzmanları bunları izliyorlar ve iyimser olamıyorlar. Brejnef yönetiminin sonlarında bir uzman, Amerikan Kongresi'ni rahatlatmak gerektiğini duyuyor: "Brejnef'in yerine gelebilecek hiç bir lider, en azından işin başında, kapsamlı bir iç ve dış program paketini uygulama gücünü kendisinde bulamayacaktır." (11) Gecikmiş çözümlerin hızla uygulanamayacağı konusunda bu iyimserlik, Batılı uzmanların bulduklarını sandıkları, yeni bir liderliğin Sovyetler Birliği'nde en erken beş yılda yerleştiği konusundaki yasalarına da dayanıyor. Sorunların, 1980 yıllarının sonlarına kadar bekleyeceğini, bu dönemde "oldukça genç bir grup politbüro üyelerinin" inisiyatifini alarak yeni bir program uygulayabileceğine inanıyorlar.

Fakat Garbaçov, Birinci Sekreterlik görevini üstlenince, bir açıklama gerektiriyor; Bir Amerikan uzmanı, Garbaçov'un bir göreve hızla hazırlanmış olduğu görüşünü bile ileri sürüyor. Şunları yazıyor: "Hızla yükselmesi, hemen hemen kesinlikle, yaşlanmış liderler arasında, Sovyetler Birliği'nin, sorunlara farklı yeni bir perspektifle bakan bir kimseyi gerektiren bir yeni durumla karşılaştığı konusunda bir anlayış birliğini yansıtıyordu." (12) Bunları yazan Jerry Hough, Garbaçov'u "olağanüstü" buluyor; 1980 yılında 49 yaşında politbüro üyesi seçildiğinde, kendinden sonraki en genç üyeden sekiz, ondan sonraki en genç politbüro üyesinden ise 17 yaş daha küçük oluyor.

Bir iyimserlikleri var; Garbaçov'u daha geç bekliyorlar, 1980 yıllarının sonlarını kuruyorlar, ancak, erken geliyor. Yine de iyimserliklerini bozmak istemiyorlar; düşünce yapılarında bir jokerleri var. Türkiye de dahil dünyanın tüm tutucuları için bürokrasi bir joker'dir; istenilen zamanda istenilen işlevi üstleniyor. Sovyetler Birliği'nde Genel Sekreter, tutucu çözümler için, hep bürokrasinin başı sayılıyor; fakat, Garbaçov'un karşısına çıkarılıyor. İşte Amerikan uzmanlar bu nedenle, vulgar basındaki tüm karşıt ilk propagandalara karşın, Garbaçov'un yönetime gelmesiyle hiç de iyimser olamıyorlar. Şunları yazabiliyorlar: "Reform, iktidardaki konumlarını ve ekonomik refahlarını tehdit edeceği için Sovyet bürokrasisi belki de ekonomik reformun en büyük engeli." (13) Böylece, dolaylı yoldan da olsa, iktidarı ellerinde bulunduranların bürokratlar olduğu anlatılıyor. Devam ediyor: "Ekonomik eylemleri devletin yönetsel kontrollerinden ayırmaya çalışan her reform, özellikle

yüküklük eğilimi taşıyor. Şimdiye kadar bürokrasinin alanı olan geniş bir erk, pazara ve bireysel işletme menecerlerine transfer olacaktır. Bu nedenle işin başında bulunan bürokratlar için, böyle bir aktarmayı kolaylaştırmak değil zorlaştırmak doğal eğilim oluyor." Bütün bunlar ise, Garbaçov'un yenemeyeceği engeller olarak ileri sürülüyor; halbuki Garbaçov, ekonomik aktiviteyi politik alanın dışına çıkarmayı değil çok daha fazla içine almayı öneriyor. Buna karşın yine de şunlar yazılabiliyor: "Bazı radikal tasfiyeler veya kuramsal temizlikler olmadığı sürece, parti ve bürokratik müdahalenin eskisi gibi devam etmesi ihtimal dahilindedir. Garbaçov sovyet bürokrasisi ile seleflerinden daha kolaylıkla baş edemeyecektir." Bu nedenle, Batılı uzmanlar, günlük basında Garbaçov'un bir kapitalist restoratör olduğu kampanyasını sürdürmüş olmalarına karşın, teknik yazınlarda sovyet liderinin anlamlı değişiklikler yapamayacağını inatla tekrarlamaktan geri kalmıyorlar.

Aslında Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un buna benzer bir sorunu görünmüyor; sorunlar herhangi bir sovyet bürokrasisinden değil doğrudan doğruya ve zaman zaman bürokrasinin niteliğinden doğuyor. Her örgütlenmede bir bürokrasi var ve olacak; buradan bir sorun çıkmıyor. Bürokrasisiz bir toplum ya da Birleşik Devletler'de bir büyük işletme düşünmek mümkün değil; bürokrasinin doğasında alışılmış işi tekrar etmek yatıyor. Sınıfsız bir dünyada veya hiç bir yeni sorunla karşılaşmayan bir cennet durumunda, bürokrasi, her gün bir önceki işleri yerine getireceği için hiç bir sorun yaratmaz; sorun, yeni durumlara uygun yeni düzenlemelerin uygulamaya konması aşamasında ortaya çıkıyor. Çünkü bürokrasinin doğasında, yeni çözümlere uyumlar konusunda bir isteksizlik bulunuyor.

Sovyet düzeni, artık, bir bölümü gecikmiş yeni çözümleri uygulamanın eşliğindedir. Hruşov'un görevden uzaklaşmasından sonra, Brejnef'in genel sekreterliği yıllarında, Sovyet toplumsal yapısında çok önemli değişiklikler yaşandı; Brejnef yönetiminde Sovyet ekonomisi çok hızlı bir biçimde tüketim toplumu aşamasını geride bıraktı. Temelinde kapitalist Batı'nın tüketim kalıplarına büyük bir özlemi de taşıyan Çekoslovak Müdahalesi'ni içine alan yıllarda, Sovyetler Birliği tüketim alışkanlıklarını bakımından Batı ülkeleri ile arasındaki farkı kapattı. Dayanıklı tüketim mallarında saturasyona ulaşırken, tekstilde ise Batı standartları ile Sovyet giyim kalitesi, temelinde, birbirinden ayrılmaz oldu.

Tüketicilik yeni sorunlar çıkarmıyor ve yeni çözümler gerektirmiyor; yaratıcılığı zorlayan bir yanı bulunmuyor. Tam tersine, bazı tür tüketim maddelerini aşırı ölçüde tüketmek alkolizm benzeri sakıncaları da beraberinde getiriyor. Ayrıca kişilerin olduğu kadar toplumların yaşamında da, tüketim furçası, bir yandan bekleyen sorunlara uzak kalma alışkanlığını ve diğer yandan da çalışma hızının ve isteğinin yavaşlaması sonucunu da beraberinde getiriyor. Bu dönemde üretimin artış hızında önemli düşüşler kaydediliyor.

Ortaya çıkan sorunların farkedildiği yıllar, Polonya Olayları adı altında yöneten bir partinin şaşkıncı boyutlara ulaşabilen zaafiyetine tanık oluyor. Sosyalist sistemde, ayrıca, sorunlara çözümler hiç bir zaman varolan bürokrasiden değil, toplumun en uyanık, bilgili ve duyarlı öğelerini içermesi gereken partiden bekleniyor; yaratıcı olması gereken, sorunları çözümlere gebe bir formülasyona kavuşturan parti olmak durumundadır.

Brejnef, partinin rolünü artırıcı girişimleri hazırlıyor. Daha sonrakiler ve özellikle 1956 yılında, Sovyet görevlisi olarak Budapeşte'de bulunan Andropov zamanında partiyi canlandırmak ve bunun için de önemli ölçüde sarsınmak gereği duyuluyor. Garbaçov döneminde partinin kendisine müdahalesi ise görülmemiş boyutlara ulaşıyor. Garbaçov, 27'nci Kongre'ye sunuşunun daha beşinci paragrafında şunları dile getiriyor: "Son birkaç yılda, yalnızca objektif nedenlerle değil, her şeyden önce subjektif nedenler sonucunda, parti ve hükümet organlarının pratik işleri zamanın gereklerinin, yaşamın kendisinin gerisinde kaldı. Ülke kalkınmasında sorunlar çözümlerden hızlı arttı. Atalet, yönetim biçim ve usullerinde donukluk, çalışma dinamizminin azalması, bürokratinin doğuşu, tüm bunlar, davaya az sayılmayacak zararlar verdi. Toplum yaşamında durgunluk görülmeye başlandı" (14). Ahşılmış ve çok zaman haklı sayılan ortak kutlamalarla zaman kaybedilmeden ve yalnızca nesnel nedenlerin arkasına sığınma gereği duyulmadan, önemli sorunlar, eleştiri dozajı büyük bir biçimde ortaya konuyor.

Glasnost, saydamlık, kütleli yaratıcılık çağrısının karşılığıdır; yenidenkuruluş görevleri, sonsuz bilgiye dayalı bir yaratıcılığı gerektiriyor.

Perestroyka, yeniden kuruluş, bir başlangıçtır; kütleli yaratıcılık, bir çözüm arayışının ifadesi oluyor.

Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un, öznel olarak da eleştirdiği başlıca kurumun Sovyetler Birliği Komünist Partisi olduğu konusunda hiç bir kuşku yok; ataletin de kendine özgü bir bütünlüğü var. Tüketim döneminin donukluğunun parti çalışmalarını da etkilediği anlaşılıyor.

Garbaçov, kendisine, "Mihail Sergeyeviç" sadeliğiyle hitap edilmesinden hoşlanıyor; yayınlar, bunu, gösteriyor (*). Mihail Sergeyeviç'in şimdiye kadar yapmış olduğu açıklamaları içinde en önemlilerinden birisinin, "O Perestroyka İ Kadrovoy Politike Partii" adıyla yayımlanan, Merkez Komitesi'nin 27 Ocak 1987 tarihli Plenumunda yaptığı sunuş konuşması olduğuna inanıyorum. 1985 Nisan Plenumu, 1986 yılında yapılan 27'nci Kongre ile birlikte Ocak 1987 Plenumu sunuşu, Garbaçov yönetiminin, şu ana kadar yayınlanmış en önemli belgelerini meydana getiriyor.

"Davayte çesno skajem", gelin, içtenlikle konuşalım, konuşmanın bir yerinde Mihail Sergeyeviç böyle başlıyor. "Na protyajenii ryada let vne povestok dnya Plenumov ostavales' nemalo jivotrepeşuşih problem, kotone volnovali partiyu i narod. Uzun yıllar, partiyi ve halkı sarsan en can sııcı birçok sorun, Plenum gündemi-

nin dışında kaldı. Yoldaşlar hatırlayacaklar, Merkez Komitesi Plenumları birçok kez kısaca ve yalnızca biçimsel olarak yapıldı. Birçok Merkez Komitesi üyesi, toplantılar boyunca, tartışmalara katılmak ve hele öneriler yapmak imkanını bulamadı. Merkez Komitesi Plenumları'nın bu havası, yerel parti kurul ve örgütlerinin çalışma biçimini etkiledi" (15). Bu açıklamaları, Hruşov'un 20'nci Parti Kongresi'ndeki tüm açıklamalarından daha içten, önemli ve yapıcı buluyorum.

"Ossobo hoçu skazat' o roli çlenov Tsentral'nogo Komiteta, ih pravah i otvetsvennosti. Merkez Komitesi üyelerinin rolü, hakları ve sorumlulukları konusunda özellikle söz söylemek istiyorum." Garbaçov, aynı konuşmasında ve aynı sıra içinde, bunları da söylüyor; bir başlangıç izlenimini vermektan çekinmiyor. Dünyada ilk kez sosyalizmi kurmuş, bir dünya sosyalizm sisteminin oluşmasında büyük katkılarının sahibi bir partinin Genel Sekreteri'nin, partinin en üst kurulunun üyelerine, haklarını ve sorumluluklarını anlatması bir ihtiyaç haline geliyor. Devam ediyor: "Plenumlarda Merkez Komitesi'nin her üyesinin ortaya sorunları atmak ve bunların kolektif ve yaratıcı tartışmasına katılmak hakkının sağlanması, obespeçit' pravo, zorunludur. Partide ve özellikle MK Plenumlarında, eleştirinun dışında bir kimse ve aynı şekilde eleştiri hakkı olmayan hiç kimse bulunamaz. Birinci Sekreter, eleştiriye davetiye çıkarıyor.

Bunu partiden başlatıyor; doğal karşılıyorum. Yeni sorunları partinin teşhis edeceğine ve yeni çözümleri partinin bulacağına inanıyor. Partinin güçlü olmasını istiyor; güç ü yaşamda arıyor. 27'nci Kongre'deki açılış konuşmasında şunları söylüyor: "Partinin gücü çağımı sezmesinde, yaşamın nabzını elinde tutmasında ve her zaman kütlelerin ortasında hareket etmesinde yatıyor. Her zaman, ülkenin önüne yeni görevler çıktığında, ülke geleceği için, sosyalizm ve bilimsel sosyalizm davası için, tarihsel sorumluluklarının üstesinden gelebileceğini göstererek, parti, çözüm yollarını bulup yönetim metodlarını yeniden düzenler, değiştirir." (16) Perestroyka, Yenidenkuruluş, döneminde, Partiyeye bir inanç tazeleme ve inançla birlikte partiyi canlandırma doğal görünüyor.

Perestroyka, Yenidenkuruluş; peki nasıl olacak? Bunun, Garbaçov, 27'nci Kongre tutanaklarına göre, burnie aptodismenta, şiddetli alkışlarla karşılanan şu sözlerle cevaplandırıyor: "Yoldaşlar, ekonomik mekanizmanın kökten yenidenkuruluşu, bilindiği gibi, bilincin yenidenkuruluşuyla, zamanla oluşmuş olan basmakalıp, stero-tip, düşünüş ve pratiklerden uzaklaşmakla, yeni görevlerin açıkça anlaşılmasıyla başlar. Önce düşünce yapısının değişmesi gerektiğini söylüyor; ancak yetmiyor. Mümkün olan her türlü tasarımı yapan gogolevskiy kişilere benzeyen ya da özenen ve pratik olarak hiçbir şey yapmayan, hiçbir şeyi değiştirmeyen kimseleri anlamak da mümkün değil. Bu tür insanların tutumuyla dünyayı anlamak mümkün olmaz. Açıkcası, bunlarla, bir yola çıkmayız." Eylemde yenilik de işin içine giriyor.

(*) İşık Forumu'na katılan aydınları, Garbaçov, Kremlin'de kabul ediyor. Görüşme, Sovyetler Birliği Komünist Partisi, teorik yayın organı Komünist'te yayımlanıyor. Bir yerde şunlar var: "Yaşar Kemal, serdeçno blagodarit Mihaila Sergeyeviça za vstreçu, za vse to, što on skazal oo učastnikov." Yaşar Kemal, görüşme için ve katılanlarla ilgili olarak söyledikleri nedeniyle Mihail Sergeyeviç'e kalben teşekkür ediyor: bunları yazıyor. Komünist, Noyabr' 1986 Sayı. 16, s. 7

1987 Ocak Plenumu sunuşuna dönüyorum ve aktarıyorum: Ülkede yeni bir ahlaki-manevi atmosfer oluşuyor. Değerlerin yeniden değerlendirilmesi, yaratıcı bir biçimde yeniden anlaşılması sürüyor, ekonomide toplumsal ve manevi alanlarda yeniden düzenlemenin yolları tartışılıyor, örgütsel ve ideolojik çalışmalarda yeni yöntemlerin arayışı genişliyor. Aktif olarak işleyen bir ilke olarak saydamlık, glasnost, olgu ve olayların değerlendirmesinde içtenlik ve doğruluk, eksikliklerle uzlaşmamak, işleri daha iyileştirme isteği, bütün gücüyle kökleşiyor." Glasnost, saydamlık, yeni çözümler için kütle katkısını sağlamanın vazgeçilmez manivelası olarak ortaya çıkıyor.

Kapitalizmin en işlek dinamiği, iflaslardır, sistem kendi doğrusunu iflasları yaşayarak buluyor. Sosyalizmin en işlek dinamiği ise yanlış ve eksiklikleri bulup ortaya çıkarmak oluyor; iflaslar yoluyla cezalandırmayı reddeden bir sistem, en iyi'yi bulabilmek için yanlışlar üzerine özel bir dikkatle eğilmek zorunda kalıyor.

Glasnost, saydamlık, kütleli yaratıcılık çağrısının karşılığıdır; yenidenkuruluş görevleri, sonsuz bilgiye davalı bir yaratıcılığı gerektiriyor.

Perestroyka, yenidenkuruluş, bir başlangıçtır; kütleli yaratıcılık, bir çözüm arayışının ifadesi oluyor.

Toplumlar ve bireyler temelli çözümlere derin ihtiyaç dönemlerinde yaratıcı kütleli genişletmek gereğini duyuyorlar.

Garbaçov'un 27'nci Kongre'den kısa bir süre sonra yaptığı ve Komünist'te yayınlanan konuşmasından aktarma gereğini duyuyorum; kısa zaman içinde ortaya çıkan bir önemli sonuca, "odin vaşnyı vivod", işaret ediyor. Şöyle: "Tvorçestvo mass nel'zya pedmenit direktivami, daje camını horoşimi. Kütleli yaratıcılık, daha güzelleri de olsa, direktiflere tabi tutulmamalıdır. Perestroyka, emek kolektiflerinin, tüm kadroların girişimciliklerinin ve bağımsızlıklarının tam gelişmesini gerektiriyor. Bugünkü koşullarda bütün sorunları merkezden çözmek kabul edilemez, üstelik pratik olarak mümkün değildir. Artık herkes bu gerçeği öğrenmelidir." (17) Burada yapılan çözümlere uyuyor.

Bu konuşmadan bir aktarma daha yapıyorum: "Sosyalist kuruluş deneyimi, toplumsal gelişmenin dönüş dönemlerinde, temelli yeniden düzenlemelerden çekinmesizin, keskin dönemlerin cesaretle alınması gerektiğini öğretiyor" (18). Bilinen şimdilik, Sovyet toplumunda keskin dönemlere ihtiyacın duyulduğu ve buna cesaretle yönelindiğidir.

Ocak 1987 tarihinde yapılan Plenum'a sunuştan aktarıyorum. "Perestroyka" diyor, Garbaçov, "bu durumun sağlayan süreçleri kararlı bir biçimde ortadan

kaldırmaktır, fren sistemlerini kırmaktır, Sovyet toplumunun sosyal ve ekonomik gelişmesini hızlandırıcı güvenirli ve etkin yöntemleri yaratmaktır. Bizim stratejimizin temel düşüncesi, bilimsel-teknolojik devrimin başarılarını plânlı ekonomi ile birleştirme ve sosyalizmin tüm imkânlarını yaşama geçirmektir." (19) Konuşmanın bu bölümü hep, Perestroyka'nın açıklanmasına ayrılmış ve tekrar aktarıyorum: "Perestroyka, canlı kütle yaratıcılığının dayanağıdır, demokrasinin ve sosyalist kendinden yönetimin kapsamlı gelişmesidir, girişimcilik ile inisiyatif olarak hareket etmeyi özendirme, disiplin ve düzeni güçlendirmek, toplumun tüm kesimlerinde saydamlığı, eleştiri ve özelleştirmeyi genişletmektir; değerlere ve kişisel onura saygının en yüksek düzeyde kabul edilmesidir." Perestroyka bir yaşam biçimi olarak anlaşılıyor ve anlatılmak isteniyor.

"Perestroyka, toplumun, sosyalist ahlaktaki çarpıklıklardan enerjik bir biçimde kurtarılması, sosyal adaletin kararı bir biçimde yaşama geçirilmesidir; söz ile işin, hak ile sorumluluğun birlikteliği, dürüst ve yüksek kaliteli emeğin yüceltilmesi, işgücü ödeme ve kullanımında eşitlikçi eğilimlerin ortadan kaldırılmasıdır". Öyle anlaşılıyor, perestroyka, yürekli ve temelli bir arayışın başlangıcı oluyor.

Yer ve zaman darlığı nedeniyle, bu incelememi de bu başlangıç aşamasında bırakmak gereğini duyuyorum.

NOTLAR

- (1) N. A. Tihanov, Sovetskaya Ekonomika: Dostijeniya, Problemi, Perspektivi, Moskva, 1984, s. 11
- (2) Walter Laqueur, A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence, N. Y. 1985, s. 44
- (3) ibid., s. 17
- (4) P. K. Cook, The Political Setting; Soviet Economic Prospects for the Seventies, Joint Economic Committee, Congress of the United States, Wash., D. C., 1979, s. 1
- (5) M. Elizabeth Denton, Soviet Perceptions of Economic Prospects; Soviet Economy in the 1980's: Problems and Prospects, Selected Papers, Joint Economic Committee, Congress of the United States, Wash., D. C., 1983, s. 40
- (6) Martin C. Specker, Soviet Policy Towards Technological Change Since 1975, Soviet Economy in the 1980's, op. cit., s. 97
- (7) M. I. Goldman, Gorbachev and Economic Reform, Foreign Affairs, Fall 1985, s. 57
- (8) M. Gorbachev, Selected Speeches and Articles, Moscow, 1986, s. 133
- (9) Gertrude E. Schröder, Soviet Economic "Reform" Decrees: More Steps on the Treadmill, Soviet Economy in the 1980's, op. cit., s. 82
- (10) P. Cocks, Administrative Reforms and Soviet Politics, Soviet Economy in the 1980's, op. cit., s. 53
- (11) ibid., s. 58
- (12) J. F. Hough, Gorbachev's Strategy, Foreign Affairs Fall 1985, s. 34
- (13) M. I. Goldman, Gorbachev and Economic Reform, op. cit., s. 67-68
- (14) Materiali, XXVII S'ezda Kommunističeskoj Partii Sovetskogo Soyuza, Moskva, 1986 s. 4
- (15) İzvestiya, 28 Ocak 1987, s. 4
- (16) Materiali, op. cit., s. 77
- (17) Kommunist (yol) 1986, Sayı 10, s. 9
- (18) ibid., s. 11
- (19) İzvestiya, 28 Ocak 1987, s. 2

İSMAİL BEŞİKÇİ VE GERÇEKLER KARŞISINDA BİLİM ADAMININ SORUMLULUĞU

Ali Rıza KÖSE

Güneş balçıkla sıvanamaz. Gerçekler red ve inkâr edilmekle ortadan kaldırılamaz. Gerçek her zaman nesnel, somuttur, canlıdır; onu yok saymakla, ona gözünü kapamakla kendi kendini aldatılabirsin ama onu yok edemezsin.

Bilimin tarihi, gerçeklerin keşfedilmesi ve kabul ettirilmesi tarihidir. Bilimsel çaba nesnel gerçeğe, bilimin hareket noktası ve konusu olan olgulara, araya bilim dışı hiçbir şey katmadan, dosdoğru bakmayı gerektirir. O nedenle bilim özü gerçeği devrimcidir; gerçeğe devrimci bir biçimde yaklaşır, onu inceler, anlamaya, kavramaya, açıklamaya çalışır. Gerçekleri, olguları çarpıtmaz, yanlış açıklamaz, değiştiremez, görmezden gelemez.

Bilimin bu devrimci niteliği tarihin her döneminde, her yerde egemen sınıfların, gerici güçlerin bilim ve bilim adamı düşmanlığına yol açmıştır. Egemen sınıflar her zaman kendi sınıfsal egemenlik konularını savunan, haklı çıkaran ve bunu empoze eden kendi dünya görüşlerini, bilimin, bilim adamının ve toplumu devrimci yönde açıklamak ve değiştirmek isteyen aydınların önüne çıkarmıştır. Egemen, resmi ideoloji gerici sınıflara ait oldukça veya hizmet ettikçe bilim ve bilim adamıyla, olgular ve gerçeklerle çatışmıştır.

Bu gerçek Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'de tarih bilimi ve diğer sosyal bilimler resmi devlet ideolojisi çerçevesinde yönlendirilmiş ve bu nedenle de her zaman nesnellikten uzak olmuştur. Resmi ideoloji, gerçeğin yerine kendi iddialarını koyar, bilimin yerine "milli menfaatler"i ileri sürer. Buna aykırı davranışlar, ayrı düşünüş ve çatlak sesler derhal "hal"ledilir.

İsmail Beşikçi olayı Türkiye'de bilimin ve bilim adamının ne durumda olduğunun; bilimsel yönelişlerin hangi engellerle karşı karşıya bulunduğu canlı, somut ve sıcak bir örneğidir.

İsmail Beşikçi bilimsel yargıları, bulguları, ortaya serdiği gerçekler nedeniyle kürsüsü elinden alınan, yıllarca hapislerde tutulan bir bilim adamımızdır. Türk aydınının yüz akı, ender bulunan, tutumundan ve vardığı sonuçlardan ödün vermez seçkin bir örneğidir. Aykırı bir ses, koroya katılmayan bir solisttir. Çünkü o, egemen güçlerin borazanlarını değil, gerçeğin çalgısını seslendirmektedir.

Ama işte tam da bu noktada suç işlemektedir. Resmi ideolojiye ters düşmektedir. Vardığı sonuçlar, bulduğu bulgular, araştırmalarının ürünleri Türk Tarih Tezine uymamaktadır. Bu, affedilmez bir suçtur. Çünkü, Türkiye'de yaşayan bir bilim adamı veya sanatçıdan istenen gerçeğin çağrısına uymak değil, resmi ideolojinin sesine yankı vermektir. Boşa söylemiyordu şair Nevzat Çelik'e Metris Cezaevi Komutanı; "Bize uygun şiir yaz, sanâ her imkânı sağlayalım" diye.. Türkiye'de egemen ideoloji ve politikasının geleneksel tutumu budur.

İsmail Beşikçi'nin "büyüklüğü" işte buradadır. O, bir bilim adamına yakışanı yapmış, gerçekçi ve dürüstçe Kürt halkının sorunlarına eğilmiş, bu halkın tarihini ve toplumsal yapısını incelemiş, vardığı sonuçları, gördüğü gerçekleri açıkça ortaya sermiştir. Bilime saygısından, doğru olduğuna, gerçek olduğuna inandığını açıkça söylemekten kaçınmamış, ödün vermemiştir. Onun tuttuğu yol, "bilim yöntemi"dir. Bulgularını reddetmek, çürütmek, benimsememek de bilim yordamınca olması gerekir. Ama onun karşısına çıkarılan bilimsel eleştiri değil, Türk Ceza Yasası, Türk Tarih Tezi ve bu ikisiyle işbirliği halindeki veya en azından "suskun" sözde "Türk aydınları"nın iki yüzlü, çifte standartlı tutumlarıdır.

İsmail Beşikçi'nin şahsında cezalandırılan onun bilimsel çabalarının konusu olan Kürt sorunu gerçektir. Bu gerçek seneler boyu görmezlikten gelinmiş, inkâr edilmiş; yalnız yönetici ve politikacılarca değil, aynı zamanda sözde aydın, bilim adamı, yazar çevrelerince de yok sayılmıştır. Türk aydını "Türkiye'de yaşayan herkes Türktür, Kürt halkı yoktur, Kürkçe diye bir dil yoktur" diye resmi ideoloji tarafından dayatılan formülü, itirazsız benimsemekten, tekrarlamaktan öte gitmemiştir. Bundan öteye gidene ise dışlamış, afaroz etmiştir. Üyesi olduğu Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Beşikçi'ye sahip çıkması, ya da Kürt sorunuyla ilgili eserler bastığı için hapiste bulunan Komal Yayınları sahibi Recep Maraşlı'nın adını bile anmaması; İnsan Hakları Derneği, Barolar Birliği, Üniversiteler, Basın gibi kuruluşların Kürt sorununa, bu alandaki insan hakları, özgürlükler ve haklar konularına sıra gelince sus-pus olması hatta birçok sözde ilerici ve demokratın kraldan çok kralcı kesilip, ateş püskürmesi bundandır.

Küçük bir örnek vermek gerekirse; Bülent Ecevit, Diyarbakır halkının gözüne baka baka, "asıl sorun Kürt-Türk, soy sop sorunu değildir, yoksuluktur..." "Bu halka Türkçeyi götürdük de, öğrenmedi mi? Bu memlekette artık Türk, bir ırkın değil, bir ulusun, bir halkın adıdır," diyebiliyor. Bu sözleri Türkiye emekçilerine değerli bir "aydın", bir de-

mokrat diye yutturulan bir insan söylüyor. Halbuki, çağdaş anlayışlara, bilime saygılı toplumlarda Ecevit gibilerini, bırakınız bir Sosyal-Demokrat partiye başkan yapmak, müstahdem olarak bile almazlar.

İsmail Beşikçi yalnızca mahkemeler değil, devletin "ulema"ları tarafından da cezalandırılmıştır. Beşikçi'nin "Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama 1, Kürtlerin Mecburi İskânı" adlı incelemesinden dolayı 1978'de 1,5 yıl ceza aldığı mahkemenin kararına temel olan bilirkişi raporu bu "camia"ya mensup bir profesör tarafından verilmiştir. Bu rapora en iyi cevabı gene Beşikçi'nin kendisi vermektedir. Beşikçi, 16.11.1977 tarihli, İstanbul Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesi Başkanlığı'na verdiği itiraz dilekçesinde şunları söylemektedir:

"İst. Üniversitesi Hukuk Fak. Öğrt. Üyesi Prof. Dr. Yılmaz Altuğ tarafından, "Bilim Yöntemi Türkiye'deki Uygulamalar, Kürtlerin Mecburi İskânı" isimli kitap hakkında hazırlanmış 21.3.1977 tarihli rapor bilimsel değildir. Zira "bilirkişi raporu", Kürt ulusunun varlığını inkâr etmektedir. Bu inkârını meşru gösterebilmek için, "Türkiye'de yaşayan herkes Türktür" demektir. Bu, bilimsel bir yargı olmadığı gibi, ciddi bir davranış da değildir. Çünkü, bilim olgusaldır. Olgulardan hareket eder. Bilim adamının Kürt ulusunu reddetme veya yok sayma yetkisi ve tercihi yoktur. Bilim bu olguyu anlamaya ve açıklamaya çalışır. Bir olguyu anlamak, kavramak ve açıklamak bilimsel bir süreçtir. O olguyu reddetmek, yok saymak ise, ideolojiktir. Bu bakımdan Prof. Dr. Yılmaz Altuğ, temel hareket noktası olan olguyu, kavramaya ve anlamaya çalışacağı yerde reddetmekle, bilimsel düşünce sürecinden daha baştan taviz vermektedir. Böylece yalana dayalı bir ideolojinin sözcülüğünü yapmakta, bilimsel düşünce eyleminden taviz vermeyenleri ise savcı gibi ceza ile tehdit etmektedir.

"Öte yandan bilim taraflıdır. Bilim doğrunun, 'gerçek'in tarafını tutar. Bilimde taraf tutmak veya 'tarafsızlık', nesnel gerçeği değiştirmek, yok saymak, reddetmek değildir. Bilimsel bilginin üretilemesinde ve kullanımında, politik tavırlar söz konusu olabilir. Fakat bu, bilimsel bilgi elde etme sürecini etkilememelidir. Yani bu tavırlar, nesnel gerçeğin değiştirilmesini, yok sayılmasını, reddedilmesini hiçbir zaman mazur gösteremez. Bilimsel düşünme yeteneğine sahip olmadığı anlaşılan Prof. Dr. Yılmaz Altuğ, Kürt ulusu olgusunu anlamaya, kavramaya, açıklamaya çalışacağı yerde, onu reddetmekle kolay bir iş yapıyor, anlama ve kavrama zahmetinden kurtuluyor. Devlet tarafından kendisine sunulmuş, yalana dayalı resmi ideolojinin propagandasını yapıyor. Bilimsel düşünme yönteminden böylesine uzak bir "bilirkişi raporu" düşünülemez. Reddi gerekir"...

Bilim adamı veya sanatçı, her aydın gerçek karşısında nesnel, dürüst, açık ve cesur olmalıdır, tutarlılık kaygısı taşımamalıdır. Beşikçi'nin değeri buradadır. Kuşkusuz böyle bir tutum, resmi ideolojiyi, toplumun tutucu ve gerici kesimlerini karşısında bulacaktır. Çünkü onlar gerçeklerin gösterilmesini istemezler. Çünkü gerçekler onları suçlar; gerçekleri kavrayan, açıklayan, yorumlayan bilim ise sürekli

ilerlemeden, yenilikten, gelişmeden yanadır; gericilikle çatışır. Bu nedenle gerçek bir bilim adamının veya sanatçının kendi safını, yönünü emekçilerden, toplumun devrimci, devindirici güçlerinden ve onların siyasal temsilcilerinden yana belirlemesi kaçınılmazdır ve onun konumuna en uygun olanıdır. Dürüst, gerçek bir bilim adamı veya sanatçı zaten nesnel olarak toplumun, insanlığın güzel geleceğinden, daha değişik bir toplumsal-ekonomik düzenden ve yaşamdan, ayrımsız her konuda hak ve özgürlüklerden yanadır. Beşikçi'nin durumu budur. O, tercihini devrimci güçlerden, yok sayılan, ezilen bir halkın hak ve özgürlüklerinden yana yapmıştır. Siyasal görüşlerine tam olarak katılmayabiliriz, ama örnek bilimsel tutumu ve cesaretiyle, ilkeliliği ve tutarlılığıyla görüşlerinden ödün vermezliğiyle, cezaevlerinde kaldığı sürece direnenlerin safında yer almasıyla Türk aydınının onurunu koruyan az sayıda aydınımızdan biridir.

Sorun Beşikçi'nin kişiliği, yığıldığı sorunu değildir. Sorun onun yıllardır inatla savunduğu gerçeklerin reddedilemezliğidir. Nitekim bugün artık resmi ideolojinin bazı sözcüleri bile Kürt sorununun, Kürtlerin ve Kürtçenin varlığını kabul ediyor, yazıyor, söylüyorlar. Metin Toker 15 Mart 1987 tarihli Milliyet'te yer alan yazısında "Kürt sorunu Türkiye'ye özgü değildir. Kürt asıllı bir halk Ortadoğu'nun çeşitli ülkelerinde yaşamaktadır", "Kürt sorunu hem Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarını, hem Cumhuriyet dönemini meşgul etmiştir. Bir ara böyle bir sorunun varlığının kabul edilmemesi, Kürtlerin 'dağ Türkleri' olarak nitelendirilmesi en basiretli politika olarak görülmüştür" diyerek sorunu dile getirmektedir. Başka birçok kişi, bu arada Mehmet Ali Birand böyle "tehlikeli" lafları edebilmektedir. Bu, bir sıkıntının, çıkışsızlığın ve çare arayışının ifadesidir. Yoksa kırk yıllık şoven kafa yapısı aslında değişmemiştir ve değişmez de. Ama sorunun ciddiyeti ve kendini dayatması karşısında politika saptama tartışmaları gündeme gelmektedir. Bazıları taktik ve politika değiştirme fikrini öne sürmekte ve o nedenle de ağız değiştirmektedirler. Bunlar göstermelik manevralar olmaktan ileri gidemeyecekler. Resmi ideoloji Kürtler yok, Kürtçe yok demeye devam edecektir.

Yol ayrımına gelmesi gerekenler ilerici, demokrat olduğunu söyleyen kimselerdir. Yılmaz Güney'in YOL filmi için epeyce övgüler döktürdüktan sonra filmin bir yerinde Kürdistan yazısı perdeye yansıyor diye" bir "Kürdistan" lafıyla mideleri bulandırmaya filmi izleyen herkesi rahatsız eden bir tavra girmeye Yılmaz Güney'i iten nedir?" (Milliyet-Sanat, 1982) diye şovenizm kusan sözde ilerici Atilla Dorsay'lara, köşesinde insan haklarından dem vururken iş Kürt sorununa gelince birdenbire "milliyetçi" kesilen günlük gazete yazarlarına, ciltlerce eser yazmış ama Kürt sözünü ağızına almamış, aldığı anda ise aşağılamak için almış sözdde demokrat aydınlara düşen, eğer gerçekten demokrat olmak istiyorlarsa yalan ve çarpıtmalara dayanan resmi ideolojinin zincirlerinden kurtulmak, gerçekten demokrat, dürüst, özgürlükçü, ilerici ve devrimci tavır göstermektir. Yoksa böylelerinin hak ve özgürlüklerden dem vurmalarının beş paralık değeri olamaz.

LAİKLİK VE EMPERYALİZM

Prof.Dr. Erdem AKSOY

İnsanlığın büyük inanç dönemlerinden geçmiş olduğunu biliyoruz. Görünür, kavranır doğanın ötesinde doğüstü güçlerin varlığı konusundaki bilgisizlik, insanlığı, ilk günlerinden başlayarak, doğa üstünün etkisiz bırakılmasını aramaya yöneltti. Gelişmelerinin başlangıç aşamalarındaki toplumlar büyü olayını ve büyüculüğü tanıdılar. Tarihte ilk olarak Mezopotamya uygarlığında karşılaşılan büyücüler aynı zamanda kabile şefi idiler. Hintlilerin brahmanı, yunanlıların daimonu, kızılderililerin manitusu türlü çevrelerin büyücülerine verdikleri isimlerden birkaçıdır.

Kimi yazarlar hem dinlerin, hem de sanatın kaynağında büyü dönemi gizeminin ve törenlerinin bulunduğunu ileri sürüyorlar. İnsanın tüm çevresinin canlı olduğu yolundaki bilinci onu denetleyemediği bu canlı çevreye tapınmaya yönelmiştir.

Zamanla çevrenin tümünden tapınılmaya değer öğeleri ayıklayan ve çoktanrılı inanç dönemine giren insanlık sanat yoluyla da bu tanrıların öykülerini anlatmaya girişmiştir. Anadolu, Sümer, Roma vb. mitolojiler böylece ortaya çıkmıştır. Dönemin sanatçıları tanrıların heykellerini yaparak onları somutlaştırma yollarını buldular. Bu kültürlerin insanları, doğumlarında, evlenmelerde, savaşa gidişlerde, denize çıkışlarında, tarımda, ticaretle birbirlerinden farklı tanrıları yardıma çağırırdılar. Ege tanrılarında büyük bir uzmanlaşma ve görev bölümü görülmektedir. Çinlilerin dualarındaki istekler gerçekleşmediğinde putlarını dövdükleri anlatılır. Anadolu'da Karyalılar yabancı tanrıları ülkelerine sokmamak için havayı mızraklarıyla kargılayarak sınırlara kadar koşarlar. Sokrates böyle bir töre çerçevesi içinde devletin tanrılarına inanmamakla suçlandı ve devlet eliyle öldürüldü. Mısır'da her kentin, her kasabanın ayrı tanrısı vardı. Totem düşüncesinin kalıntılan olan bu tanrılar yalnızca kendi kentlilerini korurlardı. Töreleri birbirleriyle çatışan çeşitli tanrıların varlığı düzeni bozan bir etken oluyordu. İsrailoğullarını Mısır köleliğinden kurtarmak isteyen Musa yalnız bu ulusa yönelik bir tektanrı inancı kurdu. İnsanlık için böylece 35.000'i bulan sayıda çoktanrılı uygarlıktan tektanrılı döneme geçiş kapıları açılmış oldu.

Musa'dan sonra İsa ve Muhammed yeni tektanrılı dinleri yoksul kavimlere yaydılar. Bu dinlerde sapsmaları önlemek için manastır ve medrese yerleşmiş değerleri yaymak görevlerini üstlendiler. Engizisyon ve şeriat, düzenlerin korunmasını sağlamak için güçlü birer şiddet ve baskı aracı olarak kullanıldı.

İslamda akılcı düşüncenin güç kazanması, doğa biliminin ve matematiğin ilerlemesi için büyük çaba gösteren İbni Sina, Hamadan'da başını isteyen yobaz isyancıların elinden deli taklidi yaparak kurtulabildi. İbni Sina'dan ikiyüz yıl sonra Hıristiyan dünyasında Roger Bacon Oxford üniversitesi'ndeki görevinden alınıp bir manastıra kapatıldı. Kilise yetkilileri Avrupa feodal törelerinin iç yüzünü açıklayan Bacon'u dinden sapmış düşünceler taşımakla suçluyordu.

Şeyh Bedreddin 1535'te asılarak öldürüldüğünde maddeci ve toplumcu düşüncesini İsam dini içinde yaymakla suçlandı.

1600 yılında İtalyalı düşünür Giordano Bruno Roma engizisyonu tarafından ateşte yakıldı. Galile yaşamının bağışlanması için yerin döndüğü hakkındaki bulgularından vazgeçtiğini açıklamak zorunda kaldı.

Ortaçağ tanrıbiliminin hem Hıristiyan hem de İslâm ortamlarında oluşturmaya çalıştığı değiştirilemez gerçekler yaklaşımı zamanla kendini aşmak ve direncini yitirmek zorundaydı.

Avrupa'da XVIII. yüzyılda ortaya çıkan ve aydınlanma adını alan kültür dönemi insanı dinden bilime yöneltti. Bilimi seçkinlerin ayrıcalığı olmaktan kurtarıp halkın bilgisine sunabilmek için ansiklopediler çıkarttı. İnsan aklının tüm güçlerine varılamadığı

Musa KAR

dönemlerde ruha ve tanrıya başvurulduğunu ama içinde yaşadığı aydınlanma çağında madde dışında bir ruhun varlığına inanmanın boş bir kuruntu olacağını açıklayan ve düşüncenin maddesel olaylardan ortaya çıktığını vurgulayan Diderot, hapse atıldı. Dönemin görüşleri 1789 devrimine yolları hazırladı. Laiklik kavramı ilk kez Fransa yasalarında yer aldı.

İslam Kuran'ın katı kuralları nedeniyle sorunlarına reformcu bir yaklaşımla uzanamadı. Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerine kadar batıdan gelen tüm uyanış bilgilerine karşı şeriat baskısı sürüp durdu. Tevfik Fikret "Taşır insanların hem aşkını hem acısını - Bağrımdaki şu deli şu ince yürek - İnsan gibi yaşamaktır bugün gerçek din - İnsan gibi yaşamak" diye seslenirken insanlığın mitos döneminden dinlere kulluk dönemine ve oradan aklın ve bilimin egemen olduğu çağdaş düşünceye geçişi anlatıyordu. Fikret lâik bir dünya özlemi içindeydi.

XIX. Yüzyıl Avrupa düşüncesi ilk kez antik Anadolu kıyılarında parlayan maddeci dünya görüşünü bilimsel boyutlara ulaştırdı ve yüzyılımızın toplumcu gelişmelerine yolları açtı.

Yüzyılımız, bazı ülkeler dışında gelişmiş dünyada inanç kurumunun baskılarından tümüyle arınmış görünüyor.

Çoğulcu demokrasiyi uygulayan batı ülkelerinde, din, bazılarının başında simgesel düzeyde tutulan krallar gibi, tarihten günümüze aktarılan, tüm gücünü ve etkisini yitirmiş bir konumda duruyor.

Ne var ki bu ülkeler yeni sömürgeci işlevlerini az gelişmiş ya da toplumcu ülkelerle ilişkilerinde din kırkırtmacılığı düzeyinde sürdürebiliyorlar. Kendi yapıları içinde düşüncenin karşısına karşı düşünceyi de almak düzeyine yükselmiş olan günümüz uygarlıkları İslâm Birliği ülküsü peşindeki bazı ülkeleri çeşitli yollardan desteklemekte hiç bir sakınca görmüyorlar. Bu batının ikili yüzüdür.

Batı dünyasının iki yüzünü birden açıkça değerlendirmekte büyük yararlar vardır. İlk kez İskender sonrası hellenizmin yayılma biçimi olarak ortaya çıkan batı kültür aşılması olayı karşısında iki tavır söz konusu olabilmekte idi. Hellenizmin kültürel sal-

dırlarından korunmak için yöre geleneklerinin gösterdiği yobazca karşı çıkma geçerli savunma olabiliyordu. Birinci yaklaşımın bu kesin tutumuna karşın Hellenizmin etkisinden kurtulmak için "karşı toplumun üstün gücü ölçülmeli ve yararlı görülen her hüner ödünç alınarak karşı tarafın kültür saldırısı yok edilmelidir" görüşü uygulandığında başarı elde edildi. Hellenistik dünyada kalan Yahudi toplumları, kraları Herod'un yobazca olmayan bu taktiği ile kültür baskısı altında ezilmekten kurtuldular. Softaların gözünde herodculuk her zaman tehlikeli dine aykırı korkakça uzlaşmacı bir tavır olarak küçümsendi. 1700 yıllarında Büyük Petro Rusya'yı batı kültür saldırısından Herodcu bir tavırla, bu kültürün içine girerek kurtardı.

Mustafa Kemal Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönem padişahlarının giriştikleri batılılaşma olayındaki başarısızlıklarının nedenini araştırdığında karşısına İslâm Şeriat devletinin bağnazlığı çıktı. Laik bir Türkiye Cumhuriyet devleti yapısı içinde şeriatin engellerinden, yobazlığın tutuculuğundan çekinmeden çağdaş batı uygarlığına yönelmek ve bu uygarlığın araçlarını kullanmak amaçlandı. Ülkemizde bunun güçlü bir temeli vardır. Bu yönde gelişmeler geri dönülmez bir biçimde sürmektedir. Yahudi softalardan ve Rusya'nın ertodoks softalarından sonra, Türkiye'nin Müslüman softaları da irtica olayları yaratmışlardır. 1930 yılında öğretmen Kubilay, Mene-men'de ayaklanan şeriatçılar tarafından başı kesilerek öldürüldü. 1987 yılında Van'da Atatürk'ün kurulmasını vasiyet etmiş olduğu ve 100. Yıl adı verilen yeni üniversitede bir öğrenci genç, ramazan günü oruç tutmadığı gerekçesiyle öldürüldü.

Sokrates'ten günümüze din yobazlığı nedeniyle öldürülmüş olanlar uygarlık tarihinin kahramanları arasına geçtiler. Geriye dönüşü olmayan tarihin günümüzdeki evresi, varlıklı batının dolaylı ve dolaysız emperyalizmine tanık olmaktadır. AET ve İslâm Ülkeleri birlikleri; bir yanda gelişmişlerce sömürülme, diğeri din devleti sonuçlarına götürecektir. Ancak tarih dönüşümsüzdür.

TUSTAV

Şiir-Müzik Kasetleri

YAPIM: YENİ DÜNYA
PLAK ve YAYINLARI
DAĞITIM:
İST/MELODİ (522 71 06)
ANK/ADA (132 42 72)

YASAKLI YANAN KASSET
DANİŞMAYI KARARGÜLÜ
CİLTİ

- Kasetlerimiz şiir kitapçığı ilevel ve özel kutu içindedir.
- Fiyatı 2.000 (KDV Dahil) PTT gideri alıcıya aittir.
- Ödemeli istekler: YENİ DÜNYA P.K. 91 Sirkeci-İstanbul

IRKÇI HAYALLER VE TÜRK-İSLAM SENTEZİ

"Ey nas! Biz sizi bir erkek bir dişiden yarattık, birbirinizi tanıyasınız diye, sizi büyük cemaat ve kabileyeye ayırdık, soy ve sop ile övünmeyin, çünkü Allah'ın yanında en muazzez ve muteber olan sizin en ziyade mütteki olanınızdır. Allah soyunuzu, sopunuzu hakkıyla bilir..." (Kuran, El Hucurat Suresi)

Ahmet Zeki OKÇU

Türk-İslam Sentezi, siyasi gündemin başta gelen tartışma konusu haline geldi. Bu akımın toplumsal yaşamda, sanıldığından da etkili sonuçlar doğuracağı anlaşılıyor. Gelişmeleri sadece Aydınlar Ocağı ve 12 Eylül yönetimi ile sınırlı olarak değerlendirmek artık mümkün değil. Bu gelişmeden endişe duyulmasına yol açan en büyük etken, Türkiye'nin Türk-İslam Sentezine göre politikalarının yeniden düzenlenmesinde, ABD ve Batı Avrupa'nın belirleyici bir rol oynadığının giderek açıklığa kavuşması.

İki yüzyıldan beridir Türkiye'yi, kendi değerlerini benimsemeye zorlayan Batı'nın, tutum değiştirerek, yeniden geleneksel değerlerine dönmeye zorlaması, Batı'nın Türkiye tarihindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda, ne kadar ciddi bir sorunla karşı karşıya bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise Batıcı aydınların kafalarının karışmasına yol açıyor. Bu güne kadar etkin toplumsal desteklerden yoksun bulunan aydınlar, hiç değilse Batı'nın, bu konuda kendisini destekleyeceğini umut ediyorlardı.

Türk-İslam Sentezi üzerine yapılan tartışmalar değerlendirildiğinde, Aydınların, sadece bu akımın İslam boyutu ile ilgilendiklerini, ona esas karakterini veren ırkçı boyutunun ise özellikle gözlerden kaçırılmaya çalışıldığını görüyoruz.

Aydınların bu tutumu, toplumun diğer kesimleri gibi, etkisinde bulunduğu ırkçı önyargılarına bağlayarak, açıklamak, hiç de haksızca yapılmış bir tespit olmayacaktır.

Çok iyi biliyoruz ki, Türk-İslam Sentezi'nin esas misyonu ırkçılıktır. Burada savunulduğu şekliyle İslam, gerçek mahiyetinden tamamiyle farklı, ırkçı bir anlamla yüklenmiştir. Alman Sosyalist Partisi adından dolayı ne kadar sosyalist ise, Türk-İslam Sentezi de ancak o kadar İslamcıdır.

Bu kavram, Türkiye siyasi yaşamına ilk defa yüzyılın başlarında girdi. 19. yy.'ın sonlarında Çarlık Rusya'da, Tatar burjuvazisi, bu ülkedeki Türk ve Müslüman Halkların pazarı üzerinde Rus burjuvazisi ile giriştiği mücadelede bu halkların bağımsızlığını gündeme getirmişti. Panslavizmin ideolojik kaynaklarında beslenerek gelişen Tatar Milliyetçiliği, alternatif ırkçı hareket, Pantürkizm'i ortaya attı.

Tatar milliyetçileri, başta Rusya olmak üzere, Çin ve Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan tüm Türk ve Müslüman Halkları tek bir bayrak altında toplayarak, burjuvazisine geniş pazarlar yaratmayı amaçlıyordu. Ancak, bu tasarımı gerçekleştirmek için, bu halklar arasında henüz yeterli bir milliyetçi gelişmeden söz edilemezdi. Bu gerçek göz önünde bulundurularak, milliyetçiliğin tarihi misyonu,

bu halklar arasında çok daha kuvvetli bağlar oluşturarak İslam'a yüklendi. Türklük şuurunun harekete geçiremeyeceği bu halkları, İslam şuru harekete geçirebilirdi. İşte ünlü Türk-İslam Sentezi bu ihtiyaçtan doğdu. İlk defa olarak da, aslında laisizmin savunucusu olan, Pantürkizm'in babası Yusuf Akçura tarafından formüle edildi.

Akçura'ya göre, o güne kadar, hep Türklük İslam'a hizmet etmişti. Hizmet sırası şimdi İslam'daydı. Bundan böyle İslam Türklüğün hizmetine girerek, onun bu kutsal davasının gerçekleştirilmesinde yardımcı olacak ve böylece ona olan borcunu da ödeyecekti.

Pantürkistler bir yandan İslam'ın ideolojik gücünden yararlanmayı planlarken, diğer yandan da Osmanlı Devleti'nin askeri gücünden yararlanmaya çalışıyorlardı. Bunun için de ilk iş olarak, hareketin İstanbul'da da temelleri atıldı.

Göçmen Tatar aydınlarının İstanbul'da hareketin temellerini inşa ettikleri sırada, Osmanlı Devleti bir baştan bir başa milliyetçi gelişmelerle çalkalanıyordu. Yönetimdeki sivil-asker bürokrasi ise bu gelişmeler karşısında çözümsüzlüğe düşmüştü. Pantürkistler, bürokrasiye kapsamlı programlar sunuyordu. Onlara göre, toplumdaki etnik ayrılıklar var olduğu sürece ülkenin bütünlüğünü korumak mümkün olmayacaktı. Tek seçenek, yol açacağı sonuçları göze alarak, toplumu yeniden, ırkçı esaslara göre biçimlendirmektir. Pantürkistler, milliyetçi ayrılmalar yüzünden her gün biraz daha küçülen imparatorluğun yerine, ırk esaslarına dayalı daha güçlü bir imparatorluk vaadederek, bürokrasinin kırılan gururunu da okşuyordu. İttihat-Terakki Partisi nihayet kurtuluşu Pantürkizm'in kollarına atılmakta buldu.

İttihat ve Terakki Partisi, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile, beklediği tarihi fırsatın nihayet çıkıp geldiğine karar verdi. Savaşın, ırkçı hayallerini gerçekleştirmek için en uygun fırsat olduğundan o kadar emindiler ki, hiç düşünmeden müttelikleri Pancermenistlerin safında ülkeyi savaşın ateşleri içine attılar. Bir yandan, "esir soydaşların kurtarılması" uğruna hazırlanan bir ordu alelacele Rusya üzerine sefere çıkarılırken, diğer yandan Batılı ülkelerin müdahaleleri yüzünden o güne kadar bir türlü çözemedikleri ülkedeki bazı sorunların da, bu ülkelerin aralarındaki çatışmadan yararlanarak, çözümlenmenin tam zamanı olduğuna karar verilerek harekete geçildi.

Sonuçlar ortada. Rusya üzerine gönderilen ordu, daha bu ülkeye ayak basmadan, Sarıkamış'ta donarak yok olmuştu. Ülke içinde ise mifyonlarca yurttaş kanı akıtılarak, Anadolu Halkı'nın tarihten

gelme uyumu yok edildi. Dahası, Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan da olunmuş, koca bir imparatorluk yıkılıp gitmişti.

İttihat ve Terakki Partisi ve onun tepesindeki çete, ırkçı hayaller uğruna girdikleri savaşın yıkıntıları altında kalarak varlıklarını yitirdi. Kemalist kadro, bu yıkıntılar arasında Cumhuriyeti kurmayı zorlukla başarabildi.

İttihat ve Terakki Partisi'ne istim vererek, onu ırkçı maceralara sürükleyen, Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp'ten bu eylemlerinin hesabını soracak kimse çıkmadığı için, bu işten paçalarını kurtardılar. Artık bir çok şeyin değiştiğini görüp, tornistan ederek, ortaya çıkan yeni şartlara ayak uydurmakta geç kalmamışlardı. Şimdilik, Pantürkizmi gerçekleştirmek mümkün değildi, ama mevcut toplumu ırk esasına göre yeniden biçimlendirme tasarılarını gerçekleştirmek için de hiçbir engel ortada yoktu. Yeniden hareketin başına geçerek ona eşsiz hizmetler sundular.

Cumhuriyetten sonra, ırkçı hareketin yeni bir tarih görüşü ile ortaya çıktığını görüyoruz. "Güneş-Dil Teorisi" adı ile tanımlanan, daha anlaşılır bir ifade ile, Türk-Anadolu Sentezi olarak da tanımlayabileceğimiz bu yeni ırkçı görüşün savunucuları Pantürkizmi tehlikeli bir hayal olarak nitelendirerek, red ediyordu. Onlar hareketlerinin hedefini Misak-ı Milli ile sınırlıyorlardı. Bunun için de artık İslama gerek kalmamıştı. Yerine Laisizm benimsendi.

ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin son yıllarda daha da gerginleşmesi, tam da bu sırada İran'ın ABD'nin elinin altından kayıp gitmesi, Ortadoğu'da bozulan dengeler, bölgede kızışan pazar mücadelesi; ABD ve Batılı müttefikleri açısından "Hür Dünya"larının bir üyesi olan Türkiye'nin önemini daha da artırmıştır.

ABD ve Batılı müttefikleri, Sovyetler Birliği'ne karşı izledikleri politikanın bir sonucu olarak, bu ülkedeki Türk ve Müslüman Halkları etkin bir muhalefet unsuru olarak ortaya çıkarmak ve ülkeyi içten parçalamayı da planlıyordu. Bunun gerçekleştirilmesi için de, bu halklarla, Türklük ve İslamlık bağlarıyla bağlı Türkiye'nin etkin bir rol oynayacağı keşildi. Bu halklara gerekli mesajlar ancak Türkiye vasıtasıyla verilebilirdi. İşte, esas olarak bu nedenle, tarihin tozlu raflarından, ünlü Türk-İslam Sentezi çıkarılarak, yeniden yaşama geçirildi. ABD ve yandaşları bir kaç yıldan beridir, Bulgar Türkleri'nin sorununu gündeme getirerek, her gün biraz daha tırmandırmakla, Türkiye Halkının dikkatlerini yeniden Dünya Türklüğünün sorunlarına çekmeyi amaçlamaktadırlar.

ABD ve AET, Ortadoğu'daki ekonomik çıkarlarının korunması bakımından da Türkiye'nin önemini biliyorlar. Onlara göre, bölgedeki çıkarlarını, Türkiye'nin bölge ülkeleri ile olan dinsel bağlarını kullanarak, teminat altına almak çok daha gerçekçi bir hesap olarak görünmektedir. Bunu sağlamak için de Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşuyla kabul edilen laisizmin, bölgedeki müslüman ülkeleri arasında yarattığı soğukluğu ortadan kaldırmak için, artık bir kenara bırakması ve İslam hüviyetini yeniden kazanması gerekiyordu. Türk-İslam Sentezi'nin resmi

görüş olarak kabul edilmesindeki Batı etkeninin ekonomik nedenini de böylece tespit etmek mümkün.

Türkiye'nin, bölgedeki İslam ülkeleri ile yeniden sıcak ilişkilere girerek, bir "ihracat patlaması" yapacağı ve böylece bozuk ekonomisini düzeltereği telkinleri ve akıtılan Suudi dolarlarının da özendirici birer neden olarak işe yaradığını söyleyebiliriz.

Türkiye'de bazı çevreler, kendilerine tevdi edilen bu yeni misyon sayesinde, "esir soydaşların kurtarılması" ayağı ile, hasretini çektikleri Kerkük petrol alanlarının, yeniden ülke topraklarına dahil edilebileceğini, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki muhtemel bir çatışma halinde, yine aynı ayakla, güçlü bir imparatorluk kurma ihtimalinin yaratılacağını, "ihracat patlaması" sayesinde bozuk ekonomisini düzelterebileceği umutları ile, ülkenin Birinci Dünya Savaşı'nda ödemek zorunda kaldığı faturanın belini unutarak, yeniden ırkçı hayaller peşinde koşmaya hevesli görünüyor.

Türk-İslam Sentezi'nin ideolojik muhtevasını, tarihi gelişimini ve yol açtığı sonuçları tam olarak ortaya koymadan, bu akımın ülkenin geleceğinde yeniden yol açabileceği sonuçları doğru olarak tespit etmek mümkün değil. Sorunu, batıcı şartlanmışlıklardan uzak olarak, "din elden gidiyor" misali, "laiklik elden gidiyor" saçmalığına düşmeden, doğuracağı somut sonuçları ile birlikte halka anlatmak gerekiyor. Bu halkın soyut laisizm kavramı uğruna "cihad"a çıkmayacağını geçmiş deneylerimizden bilmemiz gerek. Bunun dışında, sorunun mevcut ele alınış biçimi ile, uyumaya başlayan devri uyandırmaya çalışmaktan başka bir anlama gelmeyeceği ortada.

İrkçı maceracılığın, toplumların yaşamında yol açtığı felaketler sayısız örnekleri ile ortada duruyor. Bu somut örneklerle halka giderek, onu kendisini bekleyen tehlikeye karşı uyarmak çok daha gerçekçi bir tutum olmaz mı? Osmanlı devletinin akıbetini çok iyi biliyoruz. Pancermenizm hayalleri uğruna Almanya iki defa yerle bir edildi, panslavizm histerisine yakalanan Rus Burjuvazisi ise, bu uğurda, her şeyini yitirerek tarih sahnesinden silinip gitti. Tabii bütün bunları söyleyebilmek için öncelikle ırkçı kaygılardan kurtulmak gerek.

Bir yüzyıla yakın bir süreden beridir, Türkiye'nin siyasi yaşamına damgasını vuran ırkçı-milliyetçiliğin, bu ülkeye sağladığı bir tek kazanımdan söz edilemez. Son yüz yıl içinde, ülke tarihinin en önemli olayı olan Kurtuluş Savaşı, tarih kitaplarında yazıldığı aksine ırkçı milliyetçi atılımının bir kazanımı değil, toplumu oluşturan "anasır"ın birliği temelinde başarılı; bunu çok iyi biliyoruz.

Türk Sosyalist Hareketi, İrkçılığın bir varyasyonuna karşı çıkarken, diğer varyasyonuna yaslanmaktan vazgeçerek, sosyalizmin evrensel ilkelerini kendisine temel olarak aldığı oranda, Türkiye Sosyalist hareketi olarak adlandırılmaya hak kazanacaktır.

Bir yüzyıla yaklaşılan bir süreden beridir, bu ülkede "demokrasi"nin bir türlü yerleştirilememesi, ikide bir başımızın üstünde demoklesin kılıcı misali sallandırılan militarizmin hep bu ırkçı kaygılardan kaynaklandığını görmenin zamanı geçiyor bile....

İÇ SAVAŞ VE "ÇÖZÜM"

Onur ERK

Yeni Çözüm Dergisinde (*) Selim Selvi imzası ile yayınlanan "Aydın Namusu Nesnel Gerçeklik Temeli Üzerine Kurulur" adlı yazıda Yalçın Küçük'ün Türkiye Üzerine Tezler-3 kitabı konu edilerek, Mahir Çayan'ın görüşlerinin bir listesi çıkartılmış: Kemalizm, Suni Denge, Öncü Savaş vb konularda yer yer görüşlerimizi ortaya koyacağız. Şimdilik, esas olarak İç Savaş Tezi üzerinde durulacak.

Ancak, geçmeden, şunu belirtmekte yarar var: Türkiye Solu bir bütün olarak, doğumunda, Kemalizme bulaşmıştır. Kuşkusuz, zamanla, bir ayrışmanın yaşanması gelişmenin diyalektiği gereği kaçınılmazdır. Çayan'ın ifadesi ile "Tekelci kapitalist dönemle birlikte başlayan sosyalist devrimler (abc) çağında..." (1) MDD Tarih Tezi, Kemalizm'le göbek bağı koparamayan "sol" cephenin şekillenmesidir.

Özellikle MDD'ciliğin sicilinde kalan Kemalizmi göstermek bakımından, M. Çayan'ın 1972 tarihini taşıyan bir çalışmasından aktarma yapmak durumundayım. Şöyle: "Kemalizm'in özü, emperyalizme karşı tavrıdır. Kemalizm bir burjuva ideolojisi veya bütün küçük-burjuvazinin veyahut asker-sivil bütün aydın zümrenin ideolojisi saymak kesin olarak yanlıştır (....). Kemalizm soldur; milli kurtuluşçuluktur. Kemalizm, devrimci milliyetçilerin, emperyalizme karşı aldıkları radikal tutumdur." (2) Çayan 1970 tarihini taşıyan başka bir çalışmasında, Kemalistleri "küçük burjuvazinin en devrimci çizgisi" olarak niteliyor "İl Kurtuluş Savaşı'ndaki yerlerinin çok önemli" olduğunu belirtiyordu. Yukarıda sözü edilen ilk çalışmasında ise "Kemalist aydın çevreyi

vasıtasız ihtiyatlar'ın" en başında sayarak "temel mütefik konumuna" sokar. Bir örnek olması açısından değinip geçiyorum. Fakat, anlıyorum ki, S. Selvi ile eşit koşullarda değiliz; en azından kaynak bulmak bakımından. Bu nedenle ek bir okuma sunuyorum. Sunuyorum, eski ideoloji ile yapışıklık görülecektir.

- Y. Küçük, Bilim ve Edebiyat, İst. 1985; "Bir Ahlak Dersi"nden; (47'iler. D.E.) "Ancak sol kitaplar okumadılar. Çünkü daha önceki kuşakların bir kısmı İçerde bir kısmı sessizlikteydi." s: 320.

Ertuğrul Kürkçü, Yeni Gündem Dergisi, Kasım 1986; "1986 Yılı" yazısından; "... ama daha büyük bir gücün-ordunun- yedeği olarak amaçları ve özlere burjuva ufkunun ötesine geçmiyordu. Kötü ve despotik yöneticilerin devrilmesi ve onların yerini iyilerin alması Cumhuriyet'in ilk günlerine dönülmesi isteği en yüksek ilkeydi." s. 40.

Metin Çulhaoğlu, Gelenek Kitap Dizisi 3, 1987; "68 Kuşağı Üzerine" adlı yazıdan; "... 68 Kuşağını belirleyen temel ideolojik öge yurtseverlik sınırları içindedir." s. 74

Harun Karadeniz, Olaylı Yıllar ve Gençlik, İst. 1975; (Aktaran Y. Küçük) "Daha önceleri CHP'ye yakın bir çizgi izleyen ilerici gençler, 1965'ten sonra artık yavaş, yavaş TPI'le paralel bir çizgi içine giriyorlardı." s: 76

Veli Yıldırım, Mayıs Dergisi, 1987, sayı:2 "Bir Tarih Denemesi"nden; "12 Mart koşullarında ortaya çıkan THKP-C, THKO, TİİKP gibi partilerin 1960'lı yılların sosyalizm anlayışından büyük bir kopuş olmadığı ortadadır." "... Türkiye'de 1970'e kadar yaşanan sosyalist hareketin tarihinde ekonomizmin, reformizmin süreci karakterize ettiği bir gerçektir." s: 24

I. Demir-N. Demir, Saçak Dergisi, 1987 sayı: 38; "Birlik" yazısından; "Renk cümbüşü bir basma düşünün, yakanınca boyalarını veren" 60'ların solu kendi eliyle yıkadı kendini, birliği bozulanlıkta aradı." "... Hepimiz kendi saf rengimizi aramaya koyulduk." s: 8

"İHTİYATLI" HÜKÜM

Yazı, Y. Küçük'ü "vasıtalı..." biçiminde ahlaki düzlemde yargılayarak başlıyor. Bu düzeyde yanıt, gereksiz. Zira Y. Küçük'ün ortaya koyduğu ürüne bir "namus" lekeşi sürülemeyeceği, gün gibi açık. Bu o kadar öyle ki "nesnel gerçeklikten uzaklaşmak" olarak öne sürülen noktalarda yazarın kendisinin yaptığı bir kez daha, M. Çayan'ın görüşlerinin listesini çıkarmaktan öteye geçemiyor. Amaç iman tazelemekse eğer, yazar daha baştan bindiği dalı kesmiş oluyor. Çünkü Y. Küçük, M. Çayan'a ait görüşlerde her hangi bir tahrifat yapmıyor. Yaptığı da söylenmiyor. Üstelik bilebildiğimiz kadarıyla, kendisine yönelik "küfürname"leri bile kitaplarına eklemeyi usul haline getirmiş, Y. Küçük. Kendi düşünce sistemi içinde eleştiri geliştirmesi -herkes için olduğu gibi- doğaldır. Ve her halde, bundan dolayı hiç kimse, "dürüstlük", "namusluluk" ölçüsü ile tartışamaz.

Ayrıca yönetime ilişkin söylenecekler de var: Y. Küçük'ün iddianamelerden yararlanması, S. Selvi'yi rabatsız etmiş benziyor. Haklı yanı yok. Zira -sözkonusu kitabı okuyanlar bilirler- Y. Küçük sorgulardan, Çayan'ın yazılarından da yararlanmış. Hem iddianamelerin bilimsel tarihin çalışmalarında kullanılmasının sınıf mantığı açısından oldukça önemli olduğunu düşünüyorum. Ve ne yazık ki, yazar da Türkiye ilerici insanının ahlak anlayışına sızan kötü bir davranış ilkesinin yansımasını görüyorum: Karşıdakini suçlayarak, kendi haklılığını kanıtlamak!

(*) Yeni Çözüm, Aylık Siyasal Dergi, Mart-Nisan 1987, syf: 53-56.

Belli bir güncellik, şöyle bir genelleme yapmak yerinde olacaktır. "Yenilenler hep aynı ezeli hatayı işler: kendi yenilgilerini başkasının hataları ya da ihanetleriyle açıklamaya çalışırlar."

İÇ SAVAŞ KESKİNLEŞMİŞ DEVRİMCİ DURUM DUR.

Marks, "Fransa'da İç Savaş" adlı eserinde Luis Bonaparte'in başkanlığında egemen sınıfların bütün hiziplerinin ittifakı ile kurulan hükümet için "... burjuvazinin ulusu yönetme yetisini kaybetmiş ve işçi sınıfının da bu yetiye henüz erişememiş olduğu bir dönemde ancak böyle bir hükümet kurulabilirdi" (3) diyor. Bizi burada ilgilendiren Bonapartizm değildir; Marks'ın iç savaş ile devrimci durum arasındaki ilişkiye parmak basmasıdır. Bilindiği gibi, devrimci durum "alt sınıfların eski tarzda yaşamak istememesi, üst sınıfların da eski tarzda yaşayamaz ve yönetemez duruma düşmesi ve barış zamanında soyulmalarına hiç ses çıkarmadan rıza gösteren yığınların etkinliğinde önemli bir artış..." olması biçiminde tanımlanır. Zincirleme bağlı bu unsurlar, devrimci durumun objektif-nesnel yanına işaret eder. (ilgilenenler için, bkz. M. Odabaşı, Sosyalist İktidar 1979, sayı: 2; "Devrim-Devrimci Durum-Sosyalist Devrim").

Şimdi, aktarılan tanımlamayı bir köşeye not ederek İç Savaş tartışmasına geçelim: S. Selvi İç savaşa itirazını, iki noktada toplamış gözüküyor. Birincisi; "İç Savaş'ta politik iktidarı hedefleyen egemen güçlerle en sert çatışmaya giren ve iktidara alternatif olan bir gücün var olması..." gerektiği noktasından hareketle gelişiyor. İkincisi; bu tezi, "80 öncesinde milyonlarca emekçi (!)'nin öncüsü olduğunu iddia eden bir derginin" savunmuş olması belirtiliyor ve birazda muğlak, bu derginin pratiğine yöneltilen olumsuzluk yüklü sorularla iç savaş tezi çürütülüyor. (!) Sözü edilen dergi (sanıyorum, Devrimci Yol kastediliyor.) adına, muhatab olmadığımız için, ancak soyut birşey söylenebilir: Her bozuk saat, günde iki defa doğruyu gösterir. "Doğru zamana" sahip çıkan en büyük "rakip" bile olsa bilimsel namushulukta teslim edilmelidir. Her çıkışın, başlangıçta, kendisini tepkisel olarak açığa vurması da doğrudur. Yalnız, tepki ile biteviye yol alınmaz. Kılavuzu tepki olan kişi ve kurumlar "durarak geriler."

Asıl birinci itiraz noktasına dönüyorum. 1982 Anayasası, "... Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş bölücü ve yıkıcı kanlı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına yaklaştığı..." cümlesiyle başlar. Dikkat edilirse, '80 öncesi Türkiye'ye burjuvazi iç savaş gözlüğü ile bakıyor. Neden tam bir iç savaş tespiti yapılmıyor? Kanımca, hakim sınıf cürmünü gizliyor. Esnek bir üslubla sabıka kaydı silinmek isteniyor. Tersinden de düşünmek mümkün. Yani iç savaşı telaffuz ederek, "demokrasi"ye son verme harekatinde inandırıcılık ve meşruiyet kazandırmak istenmiş olunabilir. Dahası, yığınları yıldırma, dünya kamuoyunu "ikna" etmede bir "korkuluk" gibi ortaya atılmış olabilir. Verili duruma bakıldığında, bu türden kayıtların zorlama birer varsayım olduğu anlaşılıyor. En başta iç savaş bir süreçtir, sürecin her noktası aynı dozda ve yoğunlukta olmazki... Ayrıca anayasalar fonksiyonu itibarı ile, sistemin geleceğini düzenleyen temel belgelerdir. Kaldı ki, fiili bir kuvvetin gölgesi altında hazırlanan anayasaların güncel politik manevra ve endişeleri aşmaktan başka seçeneği yoktur. Yoktur; çünkü, tarih bilincinin işle-

yişi karşısında ideolojik bir mevzilenmenin somutlanmasıdır anayasalar. '82 Anayasasında kullanılan esnek üslubu, bir çeşit cürüm gizlemeye benzetişimizin nedeni budur!

Evet, Türkiye'nin ilerici-devrimci hareketinde iktidar perspektifi genel ve temel bir eksiklik. Fakat iç savaş karakterize eden "iktidar alternatifi bir gücün varlığı" veya "yokluğu" değildir. Böylesi bir gücün varlığı iç savaşın ihtilalci ve devrimci bir savaş haline dönüştürülmesini belirler. İç savaşın devrimci duruma tekabül eden nesnel bir doğası vardır. Sistemin çözülüşünün, olağan günlerdeki egemenlik organlarının (parlamento-mahkemeler-polis) toplumu belli bir dengede tutmaya yetmemesinin, derin bir bunalımın giderek yarattığı kargaşa ve kaosa sınıfların çözüm arayışı olarak gösterdiği şiddetli tepkidir, iç savaş. Bu cümleden olmak üzere, Türkiye'de iç savaş burjuvazi başlatmıştır. Lenin Rusya'daki iç savaş yıllarının teorik çözümlenmesini yaparken, "İç Savaş'ın burjuvazi tarafından başlatılması, hiç bir güç, yığınlarda hiç bir bilinç, hiç bir dayanışma ve de hiç bir zafer şansı ortaya koymadı." (4) diyor. Sayılanların Türkiye'ye benzemesi, belki de yanılmanın kaynağı oluyor. Nitekim S. Selvi, devrimin objektif koşullarının varlığını Çayan'a gönderme yaparak kabul ediyor (5) ama iç savaş tesbitine gelindiğinde "iç savaş durumu" (6) gibi bir betimlemeyi yeğliyor. İster istemez anayasa üslubunu hatırlıyoruz. Zira bu esneklikte iç savaş zımnen var.

TEZLER - ÜÇ'DEN ÖZET

Y. Küçük, modern tarihi iç savaş bazında 1806-1826, 1903-1923, 1968 ve sonrası biçiminde bölümlendiriyor. 1968 bölümünde yoğunlaşarak devam etmek mümkün. Ne oluyor bu yıllarda? İlk komando kampları kuruluyor. Komünizmle mücadele denekleri ve imam-hatip okulları yaygınlaşıyor. Amerikan savaş gemisi 6. filo ülkemize geliyor. Robert Komer, ellerinde Vietnam'lı yurtseverlerin kan izleriyle Türkiye'ye ABD büyük elçisi olarak atanıyor.

6. Filoyu protesto eylemlerinde Vedat Demircioğlu polis dayığı ile öldürülüyor. Yine başka bir anti-emperyalist eylemde sağcı öğrencilerin saldırısına uğrayan iki yurtsever öldürülüyor. Olay, tarihe "kanlı pazar" olarak yazılıyor. Fabrika ve toprak işgalleri, öğrenci boykot ve eylemleri aynı dönemde uç veriyor.

Bu gelişmeler karşısında Demirel'inki "sokaklar yürümekle aşınmaz" iki yüzlü yorumu ile bir başka insiyatifi dile getirmelik edemezken, Albay Türkeş, "komünistler (e) memleketi sahihsiz sanıp da sokak hakimiyet (i)" kurdurtmayacaklarını belirtip devlet legalitesini çiğneyen yollardan, bekciliğe soyunduğunu belli ediyor. Daha sonraları devlete yardımcı olduğu resmi ağızlardan ilân edilen silahlı-sivil örgütler türüyor.

Parlamento-dışı mücadele ile parlamenter mücadele çok aktif olarak ve hızla karşı karşıya geliyor. Kendiliğinden şiddetli patlamalara tanık oluyor Türkiye tarihi: 15-16 Haziran büyük işçi direnişi, eylemlilik çizgisinde bir sıçrama olarak gerçekleşiyor.

Tüm bunlar neyi anlatıyor? Cevabı, iç savaş tecrübesine sahip P. Nenni'den dinleyelim: "...başkente ve köylerde siyaset adamlarıyla en nüfuzlu ya da en cüretli

devrimcilerin sözü geçiyordu. Otoriteyi sağlayan şey mevki ve rütbe değil, eylemdi artık." "Kendini yürekli gören komiteler türüyordu habire, örgütlenme yetersizdi ve kendiliğindenlik bir çare olamıyordu buna. Yetkili devlet organlarının pısrıklığı. Politik ve sendikal örgütleri eyleme doğru itiyordu." (7) "Halkın bir kısmı, diğer kısmına isteğini toplu, tüfekle (zorla) yaptırmayı" deniyordu. İşte, "İç savaşın ilk safhasının en karakteristik niteliği merkezi bir yönetimden yoksun oluş..." (8) Türkçesiyle şöyle deniyor: "İç savaş çelişkileri durdurmak için varolan devletin, kurum ya da mekân boyutunda, kendi çıkış misyonunda bir aczi gösteriyor. Belli kurum ve mekân düzeyinde, devletin gücü işlerliğini yitiriyor; resmi bakış açısı böyle bir durumu 'anarşi' olarak niteliyor. Aslında devlet gücünün kaybolduğu kurum ya da uzamda bireysel inisiyatif ön plâna geliyor..." (9) Bu teorik bakışın reddedilmesi mümkün değil. Reddin, nereye varacağını göreceğiz:

"Türkiye'de iç savaş yaşanıyor demek halkın veya bir sınıfın egemen güçlerle en sert yöntemlerle politik bir güç olarak savaştığını söylemektir. Biz böyle bir durumun olmadığını söylüyoruz. Olsa olsa durum sınıf mücadelesinin varlığı ve bazı sol örgütlerin örgütlenme çabasına hizmet eden silahlı eylemler ve karşı tarafta egemen güçlerin saldırıları..." (10) biçiminde niteleyerek, özellikle 70 - 80 döneminin mücadele pratiğinde iç savaş reddediyor Çözüm'ün yazarı. Burada Lenin'e başvuruyorum: Lenin, 18. yüzyılın sonundan beri Avrupa'daki bütün devrimlerin deneyimine bakarak, "...İç savaş birbiri ardına gelen, birbiri üzerine yığılmış, artmış, kızışmış iktisadi ve siyasal çatışmalardan sonra iki sınıf arasında silahlı çatışma haline dönüşen sınıf savaşımının, en keskin biçimdir. Ülkelerin pek çoğunda - hemen istisnasız hepsinde denilebilir - ne kadar az özgür ve az gelişmiş olurlarsa olsunlar, kapitalizmin bütün iktisadi gelişmesinin, bütün dünyadaki modern toplumun tüm tarihinin, aralarında uzlaşmaz karşıtlık yarattığı ve bu uzlaşmaz karşıtlığı güçlendirdiği sınıflar arasında, yani burjuvazi ile proleterya arasında iç savaş görülür." (11) diyor. O halde, Lenin aşağı-yukarı tüm ülkelerin tarihinde bir iç savaş olgusu gözlüyor, birincisi bu. İkincisi, iki sınıf arasındaki silahlı çatışmanın en keskin biçimde gerçekleşmesini devrim koşuluna bağlıyor. Yani iç savaş bir devrim fonksiyonu ya da devrimi bir iç savaş fonksiyonu olarak anıyor. Devrimin burjuva veya proleterya devrimi olması neticeyi değiştirmiyor. İç savaş, güçler dengesine koşut kendisini olumluyor. Her devrim, geniş anlamda bir müdahaledir. Müdahalenin "en keskin biçimde" olmasını, iki sınıfın klasik mücadele tarzında aramak boşunadır. Devrim, devrimci durumun çocuğudur. Çocuğun doğumu elbette subjektif şartın varlığına bağlıdır. Yani devrimci durumun, ihtilaleci bir savaşa dönüştürülebilmesi, iktidar alternatifi bir gücün mutlak varlığı ile koşuttur. Bunun yokluğunda, devrimci durum içten "evcil" müdahaleye uğrar.

"KAN DALGALARI"

Devrimci durum, bir iç savaş nesneliğidir. Proleterya veya burjuvazi başlatır. İç savaş bir süreçtir. Sürecin safhaları vardır. En keskin safhası devrime açılandır. Devrim arifesi yıllar olarak da bilinen bu safha tıpkı yaklaşan bir doğumun sancuları gibi, keskinleşen sınıf mücadelesine sahne olur.

Bu çerçeve içerisinde iç savaşı reddedip olanları sadece "bazı sol örgütlerin, devlet güçleri ile çatışması"na indirgemek kesinlikle "sağ" bir değerlendirmedir. Her ülkenin özgün koşullarında örgütlenme ve mücadele yolu ayrıdır. Kimi ülkelerde gerilla savaşı, kimi ülkelerde direniş savaşı, kimi ülkelerde halk savaşı geçerli yol olabilir. Veya her üçü birden aynı geçerli yolun değişik safhalarını oluşturabilir. Sonuçta, sınıf çatışmasıdır.

Türkiye solu, "nefsi müdafâ hattı"nda karşılaşmıştır, iç savaş. Bunu kavrayamamak, zaptedilen meşru zemini dinamitlemek olur. Devrimci pratiğe kurtarılmış bölgeler, direniş komiteleri adı ile geçen öz savunma deneyimlerini, tüm hamlığına rağmen, sahiplenebilmemenin iç savaşla açıklanır bir yanı vardır. Neredeyse kanıksanan günlük 20-30 ölümlü, Maraş-Çorum-Sivas gibi kitlesel kıyımları, halkta yoğun ve sistemli bir şekilde beliren silahlanma eğilimini eğer devrimcilerin "çalgınlık"larına bağlamıyorsa; burjuvazi tarafından ekilen iç savaş rüzgârlarının kanlı/acı meyvesi saymak gerek.

MÜLKİYET KAFASI İLE DEVRİMCİ MİRASA SAHİP ÇIKILAMAZ

"Yazı" etrafında beliren görüşmelerimizin bir kısmı böyle. Sona bir vurgu kaldı. O da şu: Duygu ile devrimci miras kavranamaz. Mücadelecilikleri ile moral ve direnç odağı olanlar, baskıya, sömürüye, zorbalığa başkaldıranlar, ateş boylarında yığılınca düşenler, ideolojik çizgilerinden tamamen ayrı olarak, burjuvazinin karalama ve hücumlarına karşı savunulacak birer kale olmayı çoktan hak etmişlerdir. Platonik bağlılıklar, "Çözüm" yazarında görüldüğü türden: çıkmazlara saplanmayı engelleyemez: Sözgelimi, Burjuvazi iç savaş sorumluluğundan - farkında olunmadan - tenzih edilir. Tüm iyi niyete rağmen, devrimci pratiğin önemli deneyimleri kazanç hanesinden silinir. Meşru zeminler dinamitlenir.

Y. Küçük'ten bir aktarma ile bitiriyorum; "...İlk kavga sonsuz saygıya değer ilerdeki yolu belirleyecek olan patika bu kavgadan çıkar. Ancak ileriki yolu zenginleştirmek isteyenlerin bu kavganın taraflarına bakışı son derece hassas bir sorun oluyor." (12)

NOTLAR :

- (1) Mahir Cayan, Toplu Yazılar, Devrimci Yol, Ankara 1978, syf: 33
- (2) Mahir Cayan, Toplu Yazılar, Devrimci Yol, Anmara 1978, syf: 282
- (3) Karl Marx, Fransa'da İç Savaş, Köz Yay. İst. 1976, II. Baskı syf: 72
- (4) V. İ. Lenin, Nisan Tezleri, Sol Yay. Ankara, 1979, III. Baskı syf: 168 ve Ekim Devrimi
- (5) S. Selvi, Yeni Çözüm Dergisi, Mart-Nisan 1987-İst. syf: 55
- (6) S. Selvi, Yeni Çözüm Dergisi, Mart-Nisan 1987-İst. syf: 56
- (7) Pietro Nenni, İspanya'da Faşizm ve İç Savaş Suda Yay. İst. 1973, syf: 39
- (8) Pietro Nenni, İspanya'da Faşizm ve İç Savaş Suda Yay. İst. 1973, syf: 39
- (9) Yalçın Küçük, Türkiye Üzerine Tezler 3 Tekin Yay. İst. 1987, syf: 419
- (10) Yeni Çözüm Dergisi, syf: 56
- (11) V.İ. Lenin, age. syf: 161
- (12) Yalçın Küçük, Aydın Üzerine Tezler, Tekin Yay. İst. 1984, syf: 210

AKAN TOPRAKTA GELECEĞİ YAKALAMAK

Çelik BİLGİN

Yalnız sular akmaz, topraklar da akıyor. Ancak akan toprak kaybolmuyor ve bir yeni toprak yaratıyor. Toprak akarak geleceği biriktiriyor; akan toprakta gelecek var.

Politika hem bir bilimdir ve hem de sanat; bilimin netliği ile sanatın içerdiği sezgiyi, belki de en çok, felsefe birleştiriyor. Politika, felsefeye en yakın eylem oluyor, belki de, Marx, Lenin ve Stalin türünden yakın zamanların tanıdığı seçkin politikacıların aynı zamanda felsefeci olmaları, buradan kaynaklanıyor. Felsefeye donatılmış politika, eylemin ve aynı anlama gelmek üzere toplum ile toplumsal olanın sınırlarında gezmeştir.

Akan toprakta bilim bir heyecandır.

Hem günceli tutabilmeyi ve hem de geleceğe yönelmeyi anlatıyor.

Yeni bir dönemin eşliğinde, aramızdan ayrılanların acıları ve zindanlarda yaşatılanların tüm kaygıları içimizde, toprağımızda geleceğimizi görebilmenin sevincini duymaya başlıyoruz. İşin başında, aynı suda iki kez yıkanmanın imkânsızlığı türünden aynı toprakta aynı eylemi iki kez yapamayacağımızı bilmek durumundayız.

Toprak, yakın zamanın toprağı değildir.

İşe yanılığımızı düzelterek başlamak zorundayız; bütün yanılığımız, sınıflı toplumlarda, bizim olmayan düşüncelerden kaynaklanıyor. Yeni dönemde, tarihte, felsefede, politik değerlendirmede, burjuvazi ile tümüyle ayrılmak ve burjuvazinin bakışını içimize yerleştirmek isteyenlerle amansız bir mücadele vermek durumunda-yız.

Başlıyoruz: Türkiye on yılda bir baskı rejiminin kurulduğu bir burjuva dikta'sıdır ve içimize sızdırıldığı ölçüde bir aldatmaca oluyor. Bu topraklar, 16 Haziran 1970 akşamından itibaren, bu iktidar perspektifinden yoksun kalkışma günlerinden itibaren bir baskı rejimi altında ve içinde yaşıyor. 1973 Sonbaharı'ndan hemen sonra güneşin ışıldadığı sanıldı; mavi serap kendisini belirtmede gecikmedi. Mavi Serap, bilimsel düşüncemizin dışına çıkarıldığı zaman, Türkiye'nin on yılda bir değil en azından tam onyediy yıldır bir baskı rejimi içinde yaşadığı anlaşılıyor.

Geleceği değiştirebilmek için önce geçmişi değiştirmek gerekiyor.

Kesikli baskı rejiminde değil sürekli baskı düzeni içinde yaşama bir yeni değerlendirmedir; önemli sonuçları var. Bunlardan birisi şudur: 1970 yıllarının ortalarında toplumsal pratiğe giren ve ortalama olarak 1957 do-

ğumlu sayılan kuşak, yükseliş döneminin çocuklarıdır. 1950 yıllarının ikinci yarısında başlayan demokratik mücadele, sonradan öğrendikleri 28-29 Nisan Eylemleri, 27 Mayıs Öncesi ve 555 Günleri ile 27 Mayıs, solun küleselleşmesi, Che Guevara adına bağlanan evrensel yiğitleme, Vietnam Halkının Amerikan emperyalizmine diz çöktürmesi, hepsi hepsi, bir yükselişin çelenkleri oldular. 1970'li yılların ortalarında, toplumsal pratiğe girenler, hem yükselişin çocukları oldukları için ve hem de miras aldıkları toplumsal bakışın etkisiyle, 12 Mart'ı hep bir yarınlığı olarak, bir veya iki kişinin beceriksizliği ya da ihaneti ile açıklanabilecek geçici gelişme olarak gördüler. Yanıldılar.

Daha sonra değinmek üzere burada bir parantez açılabilir: THKO ve THKP-C, yükseliş döneminin ürünleridir ve bir arayışı anlatıyorlar. 1970 yılının THKO ve THKP-C arayışı türünden, 1920 yılının TKP'si de, yükselişin damgalarını taşıyorlar. Her ikisi de, gelen baskı rüzgârlarından habersiz, büyük morallerle kuruldu.

Bunun karşısında, ortalaması 1967 doğumlu olan ve 1980 yıllarının ortasında toplumsal muhalefete mahkum yeni kuşaklar, tümüyle, baskı döneminin çocukları oluyorlar. Başlangıçta muhalefete başlamak ile başlamanın arasında ikircikli bir tutumu yansıtıyorlar; gizli yöntemler yerine açık arayışlara, 1970 yılları savaşçılarına göre, çok daha belirgin bir yakınlık gösteriyorlar. Yeni kuşaklar, 1970 yılları hareketliliğinin anlarında yaşayan küleselliği karşısında, kendi yalnızlıklarından ür-küyorlar. Bu açıdan, 1960 ve 1970 yıllarında pratiği yaşayanlardan çok daha fazla, 1950 yıllarındaki önceleyenlerini andırıyorlar.

Burada yöntemsel bir açıklama ihtiyacı var: Toplumsal muhalefete yeniden girmek durumunda olanlar için geliştirilen bu çözümleme, daha önceki kuşaklar için de, değişik ölçülerde olsa da, geçerlidir. Yeni kuşaklar için, toplumsal muhalefete başlamakla başlamak arasında bir ikirciklilik olarak ortaya çıkan tutum, daha önceki kuşakların kalıntıları üzerinde, çok zaman, çok daha öldürücü bir etki yapıyor. Bunları, depolitizasyon girdabının içinde boğuyor ve politik mücadeleye karşı, kendi geçmişlerinin çirkin bir reddini de içine alan, nihilist bir tutuma itiyor.

Akan toprakta politika, yalnızlıkla başlamayı kabul ederek yola çıkmayı zorluyor.

Baskı, yalnızca yok etmek için uygulanmıyor; bundan daha önemlisi, beyinlere, burjuvazinin bakış açısını

kakmak için baskı uygulaması gerçekleştiriliyor. Her baskı döneminden sonra, toplumlardaki ilerici düşünce, tutucu sarmaşıkların aşağılık kollarıyla sarılmış ya da görülmez olmuş bir biçime giriyor. Artık 1950 yıllarından sonra ortaya çıkanlara bu açıdan ve böyle bir değerlendirmeye ile bakmak gerekiyor.

1950 yıllarının başında dünya, kurutan bir Soğuk Savaş rüzgârını, McCarthy'cilik adıyla sahnelenen tekelci engizisyon dolaplarını ve Türkiye'de ise 51 Tevkifatı Darbesi'ni yaşadı. 1960 yılları, bu darbe ve darbelerin sıkıştırarak ortaya çıkardığı yolları ve bu arada mezarlık çiçeklerini de gördü. Darbeler, 1920 yılından beri ilerici rengini veren TKP nehrinin önüne bir set çekti ve dağıttı. TKP daha önceki belgelerinde olmayan, ulusal demokratik devrim tezini kabul etmek zorunda kaldı; Dr. Hikmet'in ayrı hareketi bir kenara konduğunda, içeride Mihri Belli ve arkadaşlarının sürdürdüğü kol da, dışarda daha sessiz Zeki Baştımar da, Soğuk Savaş'ın, 51 Darbesi'nin ve Nasır-Nkrumah çizgisinin etkisiyle, sosyalist sözcüğünü geri plana atarak demokratik devrimi ön plana çıkardılar.

Behice Boran ve Sadun Aren'in, Zeki Baştımar'ın politik gelecek yüklediği aydınlar olduğu, bugün daha açıklıkla ileri sürülebilir; 1950 Darbeleri, nehrin önüne, akışı durduracak büyük bir taş koydu, ancak, akış Türkiye İşçi Partisi olarak taşın bulunduğu yerden bir açı çizerek, daha yaygın bir biçimde kendisini sürdürdü. Aybar-Boran-Aren'in üçlü liderliğinde ve Çetin Altan'ın sözcülüğünde, 1940 döneminden kalma insanlarla Soğuk Savaş'ın burjuva - radikallerinin katılımıyla yoluna devam eden TIP Hareketi, Zeki Baştımar'ı büyük bir sürprizle karşı karşıya bırakarak ve Mihri Belli ile arkadaşlarını karşıya alarak, net bir sosyalist devrim çizgisini geliştirdi ve sürdürdü.

Baskı, çatallaşmalar kadar yeni fıskırmalara da gebe- dir. 1950 ve 1960 çözümlenmesi, toprağın aktığını kesin işaretidir.

Gelecek için, toprağın aktığını görebilmek gerekiyor. Bu, toprağı sezgiyle ve bilimle tutmakla mümkün görünüyor.

Çetin Altan, bugün kendisine ayrılan sütunlarda, en büyük devrimin "havlu devrimi" olduğunu yazıyor. Solculuk yerine sokaklarda havlu satarak yaşamı kazanmanın büyük bir devrim olduğunu, kendi geçmişine karşı hiç bir sıkıntı duymadan yazabiliyor. Mehmet Ali Aybar, sosyalist sisteme ve Lenin'in düşüncelerine karşı açılacak her haçlı seferinin deneyimli komutanı olmaya hazır olduğunu kanıtlamaktan hiç çekinmiyor. Profesör Sadun Aren, ulusal demokratik devrimden de geride bir SHP hareketine sosyalist kadrolar içinden destek hasat etmeyi, yasal sosyalist örgütlenmelerin önünü kesmeyi ve AET türünden sapkınlıklara fetva çıkarmayı bir görev biliyor. Behice Boran ise 1960 ve 1970 dönemlerini tümüyle reddetmiş görünüyor; pekaza inmiş bir kaç yorgun arkadaşıyla birlikte Türkiye ilerici hareketinde en geri çizgiye aday oluyor.

Topraklar da akıyor.

Aybar, Boran, Aren ile Altan, akan topraklardan daha hızlı ancak kendi terslerine doğru bir yol tutturuyorlar. Bu dört ismin yerine, yine bir dört isim konabiliyor; THKP-C çizgisinin kurucuları var. Kuruculardan birisi, Münir Ramazan Aktolga, tam ve hızlı bir itirafçısıdır; artık

başka bir yeri seçmiş görünüyor. Yusuf Küpeli, THKP-C çizgisini bir "pislik" olarak niteledi ve varsa politik yaşamını bir başka yerde sürdürmek istediğini belli etti. Ertuğrul Kürkçü, mahkemelerdeki ilk şaşkınlıklardan sonra onurlu ve uzun bir hapislik dönemi yaşadı, çıkarken yüreklerine güven verdi. Fakat, ne yazık, çıktığından beri, Kavalı Sermayesi tarafından çıkarılan Yeni Gündem'in pençesinden başka hiç bir platformu güvenilir bulmuyor; öyle anlaşılıyor, tıkrız görüşlerini yalnızca Yeni Gündem'de açıklıyor. Mahir Çayan ise hızlı bir sosyalist devrim ve demokratik devrim aşamalarından sonra ulaştığı THKP-C çizgisinde, bir kaç ön çalışma ve sevilen bir isim bırakarak, çok erken öldürülüyor.

1970 Kuşağı, bastığı toprağın akmakta olduğu bilincine hiç varamadı. 12 Mart'tan hemen önce, 9 Mart 1971 tarihinde bir demokratik devrim zaferinin beklenmesi ve yenilginin yapısal değil kişisel nedenlere bağlanması, topraktaki akışı duymamanın önemli nedenleri arasında yer alıyor. Bu çok yüksek hareketlilik dönemi, başkalarıyla birlikte bir de bu nedenle, önemli hiç bir politik ve teorik açılıma yol açmadan bir ateşli arayış dönemi olarak tarihe geçiyor.

Ateşli hareketlilik içinde, 1970 yıllarının ikinci yarısından itibaren TKP Çizgisi ile THKP-Çayan çizgisine, yer yer hummalı ve yer yer nostaljik bir ilgi uyanıyor. Toprak akıyor; her iki çizgi birbirinin varlık nedenleri olduklarını bir türlü anlayamıyorlar. TKP'de yok olan, THKP-C için bir varlık kaynağı olarak ortaya çıkıyor ve her iki çizgi ayrı ayrı kaldıkları sürece, Türkiye sol hareketinde bir güce değil güçsüzlüğe kaynaklık ediyor. Kütle, TKP'ye bakınca THKP-C çizgisinin eksikliğini ve yalnızca eksikliği ve kütle, TKP, THKP-Çayan'a bakınca, TKP çizgisinin eksikliğini ve yalnızca eksikliğini görüyor. Akan toprağı tutamayanlar bunu görmüyorlar.

Eksiklikten kaynaklanan güç olmak mümkün değildir. 1970 yıllarında ateşli hareketlilikler güçlü örgütler doğuramadılar. Güçlü örgütler olmadan güçlü hareket düşünülemez; örgütsüz hareketlilik her zaman güç değil çok zaman da yorgunluk doğuruyor. EYLÜSTLER'in en büyük şansı, Türkiye sol hareketinin, 11 Eylül'de çok yorulmuş olmasında yatıyordu; şanslarını kullandılar.

Akan toprak Türkiye'yi eksikliklerin ortadan kaldırılabileceği bir yere götürüyor. Türkiye'yi eksiklikleri silmek için biriktiriyor.

Ancak nostaljinin bir ideoloji yapılmaması gerekiyor.

İdeoloji üzerinde kısa bir açıklamanın yeridir; bir bakış, bir düşünüş biçimi olmasına karşın, ideoloji, büyük bir fiziksel varlığa sahiptir. Bununla anlatılmak istenen şu; insanoğlu ideolojiyi önce kavramsal olarak keşfedip sonra benimseyerek kullanmıyor. İdeoloji kavramı keşfedilmeden de önce insanlık, adımı koymamakla birlikte ideolojik oluşumlardan yararlanıyor. Her insan her eylemini ve en çok da eylemsizliğini, kendisini rahatlatan, zaman zaman tartışma ve düşünme zahmetinden kurtaran bir çekirdek-düşünüşe dayandırmak gereğini duyuyor. Bu gereklilik, embriyonik biçimde, ideolojiyi anlatıyor.

Fetiş, ilkelin ideolojisidir.

Darbe zamanları ve hemen sonrası, ezilmiş, ürkütülmüş insanlıkların cin, büyü ve fetişlere en çok ihtiyaç duydukları dönemler oluyor. 51 Tevkifatı sonrası tanıktr;

bu acılı yazgıyı yaşayanlar içinden, inandıkları mücadele ve yola devam eden pek küçük bir azınlık dışında diğerleri, uğruna hapislere girdikleri partilerini birer ikon yapıp yatak odalarında başuçlarına astılar. İçerinin sıkıntılı, havaların bulutlu olduğu günlerde hatırladılar ve bunun dışında, zaman içinde yükselen sol hareketlerin salon toplantılarında ön sıralarda oturarak, yeni hareketliliklere asalet taşıyan yaşlı rahiplerinin rollerini yerlerine getirdiler. Buna, her tarafın ihtiyacı vardı: öyle anlaşılıyor.

Örgüte ihtiyaç kesindir; bu tartışılmıyor. Örgüt, akan suları toplayarak elektriğe çeviren barajdır; bu nedenle örgüt arayışlarını saygı ve sevgiyle karşılamak gerekiyor. Örgütün toplumu dönüştürmekte başka türlü durulamaz yeri, belli zaman kesitlerinde aranan örgütlerin sayısının çok olmasından da kaygılanmama imkânlarını getiriyor. Bütün bunlar tartışılmıyor.

Fakat toprağın aktığı kabul edilmelidir; 1970 yıllarının büyük kütleli yürekliliği içinde ortaya çıkamayan örgütlere nostaljik yaklaşımlarla zaman harcama zamanı

geride kaldı. Neyin artık çıkabileceği ve artak nelerin topraksız kaldığı konusunda net değerlendirmelere çabuk ulaşma zamanıdır; toprağı toprak yapanın üzerindeki eylem olduğunun bilinmesi gerekiyor.

Toprağı toprak yapan üzerine uygulanan eylemdir.

Toprak akar; akan toprak yine topraktır. Eylemden uzak toprak ise artık toprak olmaktan çıkıyor; yeşertmiyor.

Karşılıklı eksiklik tanısına dayanan varlıklar, eksiklikleri doldurmaya yönelik hareketlilikler karşısında, oturduklarını sandıkları, toprakların hızla kaydığını geç de olsa anlamak zorunda kalıyorlar. Bilimin rolü, gecikmeden anlamada ve anlatmada ön plana çıkıyor; karşılıklı olarak bu rolün yerine getirilmesi zorunluluğu var.

Fetiş ilkelin ideolojisidir.

İdeoloji en çok eylemsizlik için gerekiyor.

Fakat toprak akıyor ve akarak geleceği biriktiriyor.

Politika, akan toprakta geleceği kurma sanatıdır.

Politika, en çok, nostaljik yaklaşımlara düşmanlıkla gelişiyor.

DÖNEM YAYINCILIK "MERHABA 1 MAYIS" ADLI KİTAPÇIK ÇIKARDI

7 yıllık bir aradan sonra Türkiye'de toplu olarak ilk kez kutlanan 1 Mayıs uluslararası işçi sınıfı dayanışma gününe ilişkin bir kitapçık Dönem Yayıncılık tarafından yayınlandı. 1 Mayıs 1987 akşamı saat 19.00'da başlayıp geceyarısına kadar süren toplantının hazırlıklarını, kutlamaya katılan konuşmacı ve sanatçıların katkılarını ve gece sonrasında basının tepkilerini içeren kitapçık 72 sayfadan oluşuyor ve 750 liralık fiyat taşıyor.

1 Mayıs 1987, sosyalistlerin ortak hedefler için beraberce iş yapabileceklerini, yapabildiklerini gösteriyor. Çalışmalar, sadece sosyalistlerin girişimleri ile sınırlı kalmayıp, işçi sendikalarının bir kısmının da katkılarıyla gelişip, güçlenmiştir. Sendika yöneticilerinin ve sınıf bilinçli işçilerin 1 Mayıs geleneğinin yaşatılmasına dört elle sarılmaları yeni ve güçlü bir sınıf hareketinin müjdesini veriyor. Bunun yanında, düzenlenen gece, Türkiye'de sosyal demok-

rasinin açmaz ve yapısal zaafalarını bütün yönleriyle açığa çıkarmıştır. Söz gelimi, SHP önce 1 Mayıs'a sahip çıkarak, sosyalistlerin önerilerini geri çevirip, tek başına kutlamak isteyerek ve kendini "devrimci" gösterme çabalarına kalkışarak dikkatlerin çekildiği odak olmayı denemiş, fakat 48 saat sonra planlarından vazgeçmiştir. Bütün çabalar, burjuvazinin körüklediği, 1 Mayıs "korkusu"nun yaratılmasını sağlayamıyor ve "Merhaba 1 Mayıs 1987" coşkulu bir biçimde kutlanıyor.

Türkiye'de gözü ve gönlüyle iktidar hedefine yönelmiş bir sosyalist muhalefet odağının gelişmekte olduğunu açığa çıkaran bu gece, Dönem Yayıncılığın bu küçük kitapçığı ile kalıcılaştırılmış oluyor. Geceyi izleyen günlerdeki basının tavrı için de önemli bir arşiv görevi görecek kitapçık, 1980 öncesi günleri anımsatan gözalıcı kapağıyla, edinilmesi zorunlu bir eser görünümünde.

TEMEL GÜVENCE : GÜÇLÜ VE KALICI BİR SINIFSAI TABAN ÖRGÜTLENMESİ

Kadir AKBABA

"TÜRK - İŞ'te birlik" mi? . Yoksa "Yeni bir DİSK" mi?.. TÜRK - İŞ yönetiminin ele geçirilmesi mi?.. Yoksa, bağımsız sendikalara yönelik mi?..

Günümüz işçi sınıfı hareketinde ve sosyalist çevrelerde tartışılan en canlı ve yaygın tartışmalardan biri budur. Bu sorunların tartışılmasının ve çözüm yolları doğrultusunda çabaların yoğunlaştırılmasının elbette, sınıfsal ve sendikal mücadelenin gelişimine büyük katkıları olmaktadır. Ancak birçok sosyalist çevre, bu sorunları tartışırken, bu mücadelenin önümüze koyduğu esas görevleri, işin özünü göz ardı etmekte; gelenekçi ve kolaycı sendikal yaklaşımlarla çözüme ulaşabileceklerini zannetmektedirler.

Türkiye işçi sınıfının çözümü gecikmiş esas sorunu: herhangi bir sendikal konfederasyonda birlik sağlamak; herhangi bir yöntemle sendika yönetimlerini ele geçirmek; ya da herhangi bir yeni konfederasyon örgütlemek değildir. Bunun ötesinde, sınıf sendikacılığı ilkeleri ve sağlam bir örgütlenmesi temelinde tek, birleşik bir sendikal konfederasyon yapısını ortaya çıkarmaktır.

Sosyalist çevrelerde herkes "sınıf sendikacılığı ilkeleri", "DİSK'in ilkeleri" diyerek bu sorunun çözümünü etmektedir. Ama çok az çevre bu ilkelere uygun bir sendikal mücadele örgütlenmesinin güçlendirilmesi için tutarlı çalışma sürdürmektedir.

Çok sözü edilen sınıf sendikacılığı ilkeleri, herşeyden önce, işçilerin sınıf olarak uzun vadeli ve güncel somut çıkarları doğrultusunda, sermaye sınıfına karşı uzlaşmaz bir mücadele tutumunu içerir. Böyle bir mücadele tutumunun salt sendika yönetimlerinin gücüne ve niyetlerine dayandırılması mümkün değildir. Sağlam kalıcı bir taban örgütlenmesine dayandırılması gerekir. Bu zorunluluk ise, işçi tabanının demokratik-merkeziyetçi işleyiş temelinde sendikaların yönetiminde söz ve karar sahibi olmalarını gerekli kılar.

İŞÇİLERİN EYLEM BİRLİĞİ TEMELİNDE ÖRGÜTLENEN KOMİTELER

Türkiye işçi sınıfının sendikal mücadelesi süresinde, sendikalarda etkin olmak, yönlendirmek için, şube yada merkez kongreleri gündeme geldiğinde geçici gruplaşmalara, sandalye ve oy hesaplarına dayanan mücadele yöntemleri, burjuva sendikacılığın bir geleneği olarak yerleşmiştir. Bu yöntemlerle sınıf sendikacılığı anlayışı ve işleyişi yerleştirilemez.

Fabrika birimlerinde, aynı işkolundaki işletmeler arasında ve daha geniş zeminlerde sosyalist bilinçli veya ilerici, mücadeleci işçilerin önderliğinde, somut hedefler ve talepler doğrultusunda geniş işçi kitlelerinin eylem birliğini sağlayacak, işçi komiteleri, işçi komisyonları ya da sendikal komisyonlar adı verilen kalıcı ve etkin taban örgütleri yaratmak için çalışmak başlıca görevimizdir.

Portekiz işçilerinin "birlik komiteleri", İspanyol işçilerinin ise "işçi komisyonları" diye adlandırıldığı bu taban örgütlenmesi, sadece kongre dönemlerine yönelik geçici muhalefet gruplaşmaları değildir. Kalıcı, etkin ve her mücadele sorununda işçilerin "doğal sözcüleri" olarak yer edinmiş taban örgütleridir.

Her işletmede bu türden eylem birliği örgütlenmesini yaratmadan, bu komitelerin günlük mücadele içinde işveren baskılarına karşı aktif mücadelesi yükseltilmeden, bu taban örgütlerinde birleşmiş işçilerin sendika şube yada merkez yönetimleri üzerinde sınıfsal denetim ve yönlendirme gücü ortaya çıkarılmadan, sınıf sendikacılığı ilkeleri, ancak sözde savunulabilir. Ama örgütlü eyleme yanıtlanamaz. Hakeza böylesi etkin ve kalıcı işçi komiteleri ağı oluşturulmadan da sendika yönetimleri ele geçirilebilir; ama hükümetlerin, sendika masasının ve işverenin baskıları karşısında sınıf çıkarlarından sapma yapmadan tavizsiz bir mücadele tutumu ortaya konamaz.

İşte bunun için, sorunumuz salt Türk-İş gerici yönetimini alaşağı etmek, yönetimi ele geçirmek değil; yönetimi sağlam bir sınıf sendikacılığı işleyişine oturtabilmek için; mevcut burjuva sendikal örgütlenme ve işleyiş sistemini kökten değiştirmek ve taban örgütlenmesine dayalı yeni bir sendikal örgütlenme sistemi geliştirmektir.

SÖZ VE KARAR SAHİBİ TEMSİLCİ KURULLARI

Bugün kendine ilerici diyen sendikalarda bile, fabrika temsilcileri, çoğunlukla yönetimler tarafından atanmakta; şube ve merkez düzeyinde temsilci kurulları toplanmamakta; toplananlara ise sadece danışman işlevi üstlenmektedir. İşyeri temsilciliği ve temsilci kurullarının sendika yönetiminde söz ve karar sahibi bir konuma oturtulması, sınıf sendikacılığı işleyişinin temel ilkelerinden biridir.

Temsilci kurullarına elinden gelen engellemeyi yapan, gerici sendikalar yasanın bu konudaki engelleyici hükümlerini mazeret olarak ileri süren; sonra da "demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı"ndan dem vuran sendika yöneticilerine kim kanar? Sosyalist işçiler, tabanda eylem birliği komitelerini oluşturmak uğruna etkin çalışmalarını yürütürken, işyeri temsilcilerinin mutlaka işçilerin oyu ile seçilmesi ve şube, merkez düzeylerinde düzenli temsilci kurulları toplantılarının yapılması; bu kurullara sendikanın yönetiminde karar sahibi bir işlemin yüklenmesi yolunda ısrarlı ve bilinçli bir mücadele içinde olmak zorundalar.

NEREDE SINIFSAK EĞİTİM SEMİNERLERİ

Bugünlerde bütün sendikalarda çeşitli ilerici ve sol güçler, yönetimleri ele geçirmek için oldukça etkin bir çalışma içindeler. Ama gerçek bir sınıfsal sendika yönetiminin dayanacağı örgütlü ve bilinçli bir işçi eğitimi ve kadrolaşması çabası içinde değiller. İlerici, bağımsız sendikalar dahil, Türkiye'de düzenli ve verimli bir işçi eğitim semineri sistemi oluşturmuş; bunu işleyişe sokmuş tek bir sendika yoktur.

Bu durum, sendika yönetimi uğruna çeşitli ilerici çevrelerin sürdürdükleri çalışmaların gerekli bilinçli ve örgütlü işçi tabanından yoksunluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bilinçli, eğitilmiş bir işçi kadrolaşması olmadan, önce sendika yönetimleri ve dahası siyasal yönetim organları nasıl ele geçirilecektir? Sınıf sendikacılığı hangi gücü dayanarak gelişecektir?

Sosyalistler, başta ilerici ve bağımsız sendikalar olmak üzere, tüm sendikalarda işçi eğitim seminerlerinin örgütlenmesi, yaygınlaştırılması ve kalıcı bir kadrolaşmayı beslemesi için inatçı ve planlı bir çaba içinde olmalıdır. Sendika gazetelerinin sınıf bilincini pekiştirici bir nitelikte etkinleştirilmesi; merkezi olduğu kadar şube düzeylerinde sendikal gazete ve düzenli bültenlerin örgütlenmesi; politik içerikli işçi gazetelerinin geniş kitlelere yaygınlaştırılması; broşür ve diğer yayınların yoğunlaştırılması için çalışmak somut ve can alıcı bir görev olarak karşımızdadır.

EYLEM BİRLİĞİ BOZGUNCULARINA KARŞI

Son senelerde, işçilerin mücadeleci ve bilinçli önderlerinin, fabrika, şube ya da işkolu düzeyinde eylem birliği örgütlenmelerine yönelmeleri ve bunları kalıcı düzeye tırmandırmaları süreci gelişmeye başladı. Ama bugün bu olumlu gelişim belli düzeylerde yeniden canlanan fraksiyoncu ve grupçu akımlar tarafından parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya. İşçi sınıfının sosyalist önderleri, hangi eğilimde olursa olsun sermaye sınıfına ve onun hükümetlerine karşı ortak çıkar ve hedefler doğrultusunda mücadelede bir araya gelen, eylem birliği sağlayan işçilerin bu girişimlerini sonuna kadar desteklemek, bozguncu küçük-burjuva akımlara ve onların bölücü oyunlarına karşı işçileri duyarlı kılp, kesin bir tutum içine sokmak göreviyle karşı karşıya. İşçi sınıfı, kendi dışından gelen ve eylem birliğini küçük veya uzlaşmacı hesaplar yolunda parçalamak isteyen bu akımlara karşı tam bir bilinç ve kararlılıkla durmak zorundadır.

ULUSLARARASI P.E.N.-SAN MİGUEL CENTER

2/NİSAN/1987

Spiegel
Postfach 110 420
2000 Hamburg 11
Brandstwierte 19/Ost-West Stroyse

İği: 12 nolu Spiegel, sayfa 168, Spiegel - Görüşmesi

Sayın Spiegel,

Türkiye Başbakanı Turgut Özal Spiegel'e: "Yurt içinde ve Yurt dışında ortaya atılan işkence iddialarının hepsi askeri yönetim dönemiyle ilgilidir. Ancak bu dönem 4 yıl önce bitmiştir" demektedir.

Bununla birlikte almış olduğumuz bilgilere göre, fahri üyemiz olan, Türkiye'de tutuklu bulunan

yazar Servet Ziya Çoraklı'nın 1986 yılında defalarca işkence görmüş olmasına dikkat çekmek istiyoruz. O sırada kendisiyle birlikte gözaltında bulunan bir kişi, sayın Çoraklı'nın en azından 1986 Temmuz'una kadar işkence gördüğünü bildirmektedir. Verilen bilgiye göre sayın Çoraklı güçlükle ayakta durmakta ve yürüyebilmektedir. Ayrıca işkence kurbanının arkadan bağlandığı el bilekleriyle asılı kaldığı ve "filistin askısı" denen işkence sonucu kollarında da şiddetli ağrılar duymaktadır.

Uluslararası Af Örgütü'nün belgelerini ekte gönderiyoruz.

Saygalarımızla
Charler Kuschinski

Eki : 3 nüsha Turgut Özal Embajada da
Turquia, Mexico Servet Ziya Çoraklı
Uluslararası P.E.N. - San Miguel Center

DUVAR YAZITLARI I

TALİHSİZ YUSUF'UN GEMİSİ

Bilgesu ERENUS

İnsanlığın başlangıcında sanatın güzellikle uzun boylu bir ilintisi yoktu. Estetik kaygısı ise hiç yoktu. İnsan topluluğunun yaşama savaşında kullandığı büyümlü bir araç, bir silahtı sanat. (*)

Yaşadığımız dünyada bilimsel ve teknik başarıların tüm cakasına karşın, insanlığı ilk insanda tutan koşullar, bugün de sanata aynı işlevi yüklüyor. Bu silahtı kullanırken çağımız insanı, estetik kaygıları da gözetmiyor fazladan.

Mapusanelerin kuruluş amaçlarını aşarak birer insanlık okuluna dönüşmesi beni böyle düşündüren. İlk insan tehlikeli, anlaşılmaz, ürkütücü doğa karşısında güçsüz bir yaratık. Yüzüne sürdüğü savaş boyaları, attığı savaş çığlıkları bu acımasızlık karşısında kararlı kılıyor onu. Avlayacağı hayvanın resmini mağarasının duvarına çizerken avının karşısındaki üstünlüğünü özlüyor. Kendine güven kazanma çabasında.

İlk insanın ilkel koşullarında tutulmaya çalışılan kimi insanlar, bitmez tükenmez toplumsal inançlarına sanatı da katıp, bu kez acımasız doğa karşısında değil, ama acımasız insan ilişkilerinin yarattığı egemen güçler karşısında dinelmeyi öğreniyorlar. Kendilerine güvenmekten öte, kendileri oldukları için, onur duyuyorlar bundan.

Talihsiz Yusuf'un gemisindekileri kastediyorum elbet.

Binenler bilir. 1920'lerden bu yana, mapusane duvarlarında açık denizlere yolcu taşıyor talihsiz Yusuf'un gemisi. Zaten yükleri de pek ağır değil bu gemiyé binenlerin. Bir kitap, bir resim, bir defter.. Nazım Hikmet. Talihsiz Yusuf'un ilk yolcularından biri. Ve Nazım olduğu için kendine güvenmekten öte, onur duyanlardan.

Ozanın arkadaşlarından avukat İsmail Hakkı Balamir'e göre, Nazım hapiste yatarken avluda duvara çizili bir resim görür. (**) Altında Talihsiz Yusuf'un gemisi yazan bir gemi. Bundan esinlenerek birkaç şiir kaleme alır. Talihsiz Yusuf'un Gemisiyle Barselon'a Seyahat adlı bir eser amaçlamaktadır. İspanya iç savaşını anlatacağı bu başlıkla. 17 Ocak 1938'de tutuklanınca amacını gerçekleştiremez.

İsmail Hakkı Balamir'in anısı beni bağışlasın. Bence Nazım amacını gerçekleştirmiştir. Bir eser bo-

yutunda değilse de bir yaşama biçimi olarak gerçekleştirmiştir bu amacını. Mapuslukta uzun ve iyi yatabilmenin hüneridir bu gerçekleşen. Ve bu deney yıllardır paylaşılmakta, mapusta uzun ve iyi yatanlarca.. Barselon'a Seyahatin yarım kalmış şiirleri, ard arda sıralandığında, güç koşullardaki insanı, yalnızlığından kurtarıp, toplumsallaştıran şöylesi (***) evrensel bir mozayik çıkıyor karşımıza.

Avrupa'da Hitler Faşizminin tırmandığı yıllar ve Bursa'da mapusane avlusunun duvarında bir gemi. Nazım bu.. Heleki avlunun bembeyaz erik ağacının kışkırtıcılığında durur mu, atlıyor hemen gemiye. Dümende düşünmek denen şeyin hünerini henüz bilmeyen Yusuf'la duvarda, duvarsız denizler aşılıyorlar birlikte. Yolda Talihsiz Yusuf'a "bir yelken daha aç" diyor Nazım, "Aç ki yaklaştırsın biraz daha gittiğin yeri" Dünya limanlarının çoğunda ölmek kolay, yaşamak zor o günler. Bu günden farksız yani. Bir balıklı gemisine rampa edip, İtalya'dan haber soruyorlar. İhtiyar balıkçının sözlerinden de anlıyorlar, "Altın taç takınmış Mussolini denen muhteşem palavra." "Gidelim kardeşim, gidelim" diyor Nazım. "Dünya dolaşmağa değer." Denizde bir şişe görüyorlar sonra. Uyandırır gibi bir çocuğu korkulu rüyadan çekip alıyorlar sudan. Yüz yıl öncesine ait, bir yardım isteği şişedeki kâğıt. "Geç kaldık" diyor, Talihsiz Yusuf. Yusuf'un "Geç kaldık" demesine seviniyor Nazım, ama şaşırıyor. "Hayır geç kalmadık" diyor, daha bir umutla. Esmer kalın bir kadın sesi gibi yelkenlerine dolan rüzgârda Barselon'a kıyıyorlar dümeni. İspanya iç savaşına katılıyorlar böylece. Gönüllü yazılmalarına duvarlar engel değil ki.. Ve Talihsiz Yusuf ömründe ilk defa, olduğu yerden uzak, ömründe ilk defa düşünüyor.

Nazım 1933'de bu gemiyi görüp, unutmayıp, 1937'de elinde bembeyaz bir erik dalı bu gemiye atlamasaydı, 1938 yılında adli bir cinayet sonucu kendisine acımasızca biçilen bir uzun tutukluluk sonrası yıl 1949'da, gelecekteki kader arkadaşlarına,

"yani içerde on yıl on beş yıl
daha da fazlası hatta

Geçirilmez değil
geçirilir
kararmasın yeter ki
sol memenin altındaki cevahir"
diye seslenemezdi sanırım.

O gün bu gündür, dünyadan memleketinden, insandan umudu kesik değil diye içeri atılanlar için duvarda, duvarsız denizlere açılmanın hünerini öğreten bir okul Talihsiz Yusuf'un gemisi. Yaşları otuz varmamış yağınla gençten her biri, her gün bir yelkenli daha ekliyor bu gemiye, daha çabuk varılsın diye varılacak yere.

Düşünüyorum da gülmeden edemiyorum. Ege-men güçler bunu bir farketse farkedipte ellerinden gelse, hemen YÖK'e bağlarlardı Talihsiz Yusuf'un gemisini. Dürmen suyundan gitmemesini engellemek için, mapusane güvercinlerinin.

Bu dizinin ilk yazısını, ilk insanın ilkel yaşama koşullarında tutulmaya çalışanlara açık bir çağrı ile bitiriyorum.

Bitmez tükenmez toplumsal inançlarına, sanatı katık eden, geleneksel geminin yolcuları.. Estetik kaygıları da göz ardı etmeden, sizi yalnızlığınızdan kurtarıp toplumsallaştıracak elinizdeki tek silah, öykü, şiir, deneme, anı türündeki yazılarınızı bize yollayın, yazıtı dönüştürelim bu sütunlarda.

(*) Sanatın Gerekliliği, Ernst Fischer. De Yayınevi, Şubat 1968 Çeviren, Cevat Çapan.

(**) Sanat Emeği Dergisi. Ağustos 1978, Sayı 6

(***) Yusuf'un Hikâyesi, Yolculuk, Denizdeki Şişe, Karanlıkta Kar Yağıyor adlı şiirler. Talihsiz Yusuf'un Gemisiyle Barselon'a Seyahat başlığı altında toplayıp numaralayan Asım Bezirci. Nazım Hikmet, Tüm Eserleri, Cem Yayınevi Cilt 7

DAMDAN DAMLALAR

bir büyük öğüde yürek verenler

Onlar dünyadan, memleketlerinden insandan umutları kesik değil diye, ipe çekilmeyip de içeri atıldılar. Yatıyorlar onbeş yıl, daha da yatacaklarından başka. Sallansaydım ipin ucunda bir bayrak gibi keşke "demediler hiç bir zaman Nazım usta. Yaşamakta ayak diriyolar. Belki bahtiyarlık değil ama boyun borcudur fakat, düşmana inat bir gün fazla yaşamak. Kendi yaşadıklarından da öğrendiler.

Sağmalcılar Askeri Tutukevi'nden şafağa değen mektuplar yazan Hüseyin İlhan'ın dizeleri tanık buna.

"Üşüdüm sevdiğim
Üşüdüm bir tanem
O zindan sabahını duydum
İşte ardı sıra patlayan iki gümbürtü
ve aydınlanan şafağımız
Doğacak günümüz
Şafağımıza değen canlarımız
Sabahlarımızda
Gelincikler boy veriyor
Ayak uçlarımızda
İzlerinde gidiyoruz
Şafağımızı doğuranların
Bir sıcak, bir sıcaklık
Sarıyor bedenlerimizi
Bir aradayız hep
Ayaklarımızın altında
Toprak kavruluyor
Bilirsin ya sevdiğim
Bu sevdıyla harmanlandık
Bu sevdıyla yoğrulduk
Gayri bıkkınlığın
Yılgınlığın sözü yoktur kitabımızda."

Onlar içerde bir taraflarıyla yapayalnız kaldıklarında, kuyunun dibindeki taş gibi öbür tarafları öylesine kanşyorki dünyanın kalabalığına ürperiyorlar içerde, dışarda kırk günlük yaprak kıpırdasa.

"Gözlerin sabah güneşi
İki mısra şiir sıcaklığında"

diyen Malatya E tipi özel cezaevinde yatan Burhan Öztürk'ün dizeleri kanıt buna.

"Şu güzelim memleket
Yalnız
Mapustan mapusa
Ve sürgünden sürgüne mi
Tüter gözünde?"

Onlar senin öğütlerin yanı sıra yaşadıklarından da öğrendiler. İçerde mektup beklemek yanık türküler söylemek, bir de gözünü tavana dikip sabahlamak tathır ama tehlikelidir. İçlerinden biri, Gaziantep Özel Hücre tipi cezaevinde yatan Hüseyin Şahin "Sabahlar en çok öldüğüm saatler şimdi" diyor.

"Hani o, dizeler var ya o firari, yurtsuz
Yakalanıyordu gözlerine
Kanatlarına değmeden yeryüzü cennetinde gece
böceklerinin

El ayak çekiliyordu kıyımlarda
Gözyaşların bir tüy kadar hafif
Kanayan sesin okşayışları da sessizdi
Toprak benizlim, umudum yaşamak
Masmavi bir sabahta senli
Sabahlar en çok öldüğüm saatler
Çünkü sabahlar masmavi ve senli"

Onlar da traştan traşa bakıyorlar yüzlerine Nazım Usta. Yaşlarını unuttular. Bitten koruyorlar kendilerini, bir de bahar akşamlarından. Bir de ekmeği son lokması-na dek yemeyi, bir de ağız dolusu gülmeyi unutmuyorlar.

Çanakkale E tipi cezaevinde yatan Ali Onlu'nün dizeleri tanık buna.

"Aylardan Mayıs
Günlerden Çarşamba
ve görüş
Sevdiklerinin hepsi burda
abiyimin bir de kızı olmuş
Ne kadar sevindim"

Birde sevdikleri kadın sevmez olursa kimbilir diyor-
sun ya hani. Çoğu sevdayı tanımadan düştü içeri. Gene
de ufak iş demiyorlar. Yemyeşil bir dal kırılmış gibi ge-
liyor içerdeki onlara. Mamak görüş gününde anasına

"Anam sen neler de öğrenmişsin,
Sandıktaki körlenmiş bıcağ gibi
Nasil da yeniden bilenmişsin"

diye seslenen Hanifi Kılıç, Çanakkale E tipi ceza evin-
den, bir başka sesleniyor sevdiğine.

"Gel diyorsun bir tanem
Gel diyorsun
Elimde mi ki?
Elimde olsa
Ak güvercinle yoldaş
Uçup gelmezmiydin?
Sen gözümde akan yaş,
Sen yüreğimde mutluluk,
Sen benliğimi saran sıcaklık,
Sen beni hayata bağlayan sevdasın.
Elimde değil gelmek
Elimde olsa
Şahinin pençesinde gelirdim sana
Belki bir umut insanda
Nisan yağmurunda olmazsa
Mayısın
Bizim mayısın baharında
Saçına ak düşse de
Yağım kırkı geçse
Bir mayıs sabahında
Bekle beni
Düşeceğim kollarıma"

Onlar için içerde güllü bahçeyi düşünmek fena, dağ-
ları düşünmek iyi Nazım Usta. Durup dinlenmeden oku-
yup yazıyorlar öğütlediğin gibi. Birde dokumacılık,
bir de ayna dökmek.. Fırsat bulduklarında. Ellerindeki
sınırlı malzemeyi bir tansığa dönüştürerek sergilediklerin-
de tanık olduk buna da.. Yani içerde on yıl on beş yıl
daha da fazlası hatta.. Geçirilmez değil.. Geçiriyorlar.
Çünkü senin de çok iyi bildiğin gibi, kararı değil sol
memelerinin altındaki cevahir. Ve bu nedenle ipe çekil-
meyi bekleyenler bile "Şimdi gün benimdir" diyen Hü-
seyin Şahin gibi,

"Anam benim, yürek yaram
Üzülme
O sabaha varana dek
Sayılı günlerim var daha
Seni unutmuyacağım
Dostlarım gibi alacağım alınma
Alınmada olacaksınız savruk dalgalar gibi
Dilimde
Bağırırken alaca karanlığa
Son isteğin ne diye
Sorduklarında bana

Uçuştaki acemi bir güvercinin dem çekişini
El değmemiş bir nar çekirdeği isteyeceğim onlardan
Son satırlarımı yazarken sana
Bir gelin karşılama isteyeceğim
Saçları kırmızı kızların söylediği
yemyeşil yaylalardan"

diyebiliyorlar. Ya da Hüseyin İlhan'ın şafağa değen
mektupları yinelenip duruyor idamlarda.

"Mektubumu ve yüreğimi kattım geceye
Hoşca kalın kardeşlerim
Hoşca kal sevdasını yitimlere koştüğüm
Hoşca kalın
Sevdiklerim
Hayatımızı
Yarınlarımızı bölüşenler
Buluşacağız bir gün
Hoşca kal
Demiyorum sana
Canım kadar sevdiğim
Can olduğum ülkem
Kucağında
Olacağım çünkü."

Öğütünde bin yaşa Nazım Usta.

15 - 16 HAZİRAN KALKIŞMASI

15 - 16 HAZİRAN TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI HAREKETİNDE BİR DÖNÜM NOKTASIDIR

1970'lere gelindiğinde Türkiye işçi sınıfı, kapitalizmin özellikle 1960'lar sonrası gelişimine koşut olarak, sayısal olarak da büyümüş ve büyük ölçekli fabrikalarda yoğunlaşmıştır. Toplam ücretli sayısı 3 milyonu aşmıştır. İşçi sayısındaki artışın yanı sıra, sendikalaşma oranında da önemli artışlar kaydedilmiştir; sendikalı üye sayısı resmi verilere göre 2 milyonu geçmiştir. Zamanın sendikalı üye sayıları tam olarak belirlenememekle birlikte, aidat ödeyen üyeler, Türk-İş'te 600.000, DİSK'te 100.000, Bağımsız sendikalarda 400.000 dolayındaydı.

İşçi sınıfı, aynı dönemde, sayısal ve sendikal kabarışın yanında, mücadeleye katılım, kararlılık, sınıfsal bilinç bakımından da bir yükselme göstermiştir.

1970'lere doğru dünyada ve Türkiye'deki politik konjonktür, değişmeden yanadır. Emperyalizmin, özellikle Güneydoğu Asya'da içine düştüğü durum, kapitalizmin yapısal bunalımının devrevi derinleşmesi, Avrupa ülkelerinde Fransa'dan başlayarak yaygınlaşan öğrenci ve işçi hareketleri, bu dönemin, etkileri geleceğe uzanan toplumsal patlamalarıdır. Genel olarak, devrimci dalga-nın yükseldiği yıllar başlamıştır.

Türkiye de, ilkin kendi iç dinamiğindeki kaynaşma ile, ama "devrimci dalga"nın çekiminden de uzak kalmadan, büyük bir toplumsal hareketliliğin içine girmiştir: İşçiler-memurlar hızla sendikalaşmakta; grevler, yürüyüş ve mitinglerle seslerini yükseltmektedirler. Yoksul köylüler toprakları işgal etmekte, üretici mitinglerinde "hak alma" mücadelesine katılmaktadırlar. Tekokratların, bürokratların, teknik personelin boykotları yaptıkları; Yarıgüç üyelerinin bile yürüyüşe çıktığı bir dönemden geçilmektedir. Bütün bu eylemlerde, önce "özerk ve demokratik üniversite" şiarlarıyla harekete geçen, ama kısa sürede "anti-Amerikan ve anti-emperyalist" yani güçlenen gençlik hareketleri ağırlık kazanmaktadır. Öte yanda, "Doğu mitingleri" ile yıllardır yok sayılan "doğu" sorunu gündeme getirilmektedir.

Türk-İş sendikalarının karşısında, nispeten daha iyi ücret ve haklar elde eden, ekonomik mücadelede daha tutarlı bir örgütlenmenin, DİSK'in oluşturulması, kuşkusuz, işçi sınıfının mücadelesine ivme kazandırmıştır. İşçilerin özellikle büyük fabrikalarda ve yoğun olarak DİSK'e katılmaya başladıkları gözlenir. Bu gelişmeyi engellemeye yönelik baskı ve girişimler sert tepkilerle karşılaşır. İşçi sınıfının hareketlenmesi, 1968'de Derby, Kavel Kablo, Roche fabrikalarında; 1969'da Singer, Krom Magnet, Demir Döküm ve Gamak fabrikalarında; 1970'de Sungurlar fabrikasında işçilerin işyerlerini işgaliyle sertleşir, polisle çatışmalar olur. İstanbul'un çok uzağında, Çorum'da, Alpapat Kömür İşletmesinde işyerinin işgaliyle başlayan işçi yönetimine ancak Jandarma müdahalesiyle son verilebilir.

İşçi sınıfının yükselen eyleminin ve DİSK'in engellenmesine yönelik girişimler ve anti-demokratik sendika yasa tasarısı, bu gelişmelerin üzerine gelir. "Zor" a başvurulmak, daha doğrusu, "zor" a lenileştirilmek istenir.

Sınıfsal çelişkilerin keskinleştiği bir ortamda, politik örgütlülükten ve yönlendiricilikten yoksun Türkiye

işçi sınıfı, 15-16 Haziran direnişi ile ilk büyük sınavını vermiştir. Sonrası biliniyor ve ileriki sayfalarda özetleniyor. Ancak, bilinenleri yeniden gözden geçirmekte yarar var. Tarihin bu kesitinden bakıldığında, 15-16 Haziran, jakoben duyuşlu yeni yorumlara muhtaç görünüyor.

15-16 Haziran'ın dönüm noktası olma özelliği, genellikle kabul edilir. Yüz yıllık mücadele geleneğinde işçi sınıfı, bir direnme noktasından kalkarak mevcudu korumanın daha çoğa ulaşmakla mümkün olabileceğini görmüştür. Bu anlamda 15-16 Haziran başkaldırısını bilinç motivasyonunda bir köşe taşı saymak gerekir: Bu olay, işçi sınıfının örgütlenme ve mücadelesinin teorik-pratik biçimlenişinde günümüze kadar siren etkiler yapmıştır. "Etkiler" sadece işçi sınıfı ile de sınırlı değildir; öteki emekçi katmanlara ve gençliğe kadar uzanmıştır. Sözgelimi, toplumun patlamalara hazır olduğu inancı ve kendi deyimi ile "devletin aczini göstermek" isteyen gençlik hareketlenmesi, radikal çıkışına, 15-16 Haziran kavşakını başlangıç almıştır. Öte yandan, Türkiye solundaki başka bazı siyasal eğilimlerde 15-16 Haziran, "kendiliğinden hareket"e tapmayı körüklemiş; bunun teorileştirilmesiyle ekonomizm sapmasının yaygınlaştırılmasında kullanılmıştır.

"Etkiler", kuşkusuz burjuva cephesinde de söz konusudur. 12 Mart'a akışın hızlanması, egemen sınıflar arasındaki çekişme ve sürtüşmelerin dondurularak sınıfsal ittifakların tazelenmesi, hep bu "şok"un etkisiyledir. Şok ve onu izleyen korku, süreklileşen baskıya yol açmış; baskı, yenemeyen'in çektiği bir cezaya dönüşmüştür.

TİP ile birlikte sosyalist güçlerin o dönemde, toplumun politizasyonunda ve uyanışında oynadığı rol yadsınamaz. DİSK'in de. Ancak, olayların bilimsel tahlili, harekete kalkışanların iktidar perspektifinin uzağında olduklarına işaret ediyor. Meclis'ten geçen 274-275 sayılı yasa ların sendika ve grev haklarına getirdiği kısıtlamalara tepkiyle patlak veren olaylar, DİSK'in kontrolünden çıkmış, onu aşan boyutlara ulaşmış, fakat politik disiplin yetersizliği ezilmesine yol açmıştır. Bu haliyle bile, 15-16 Haziran, embriyonik de olsa, işçi sınıfı mücadele tarihinde düzene karşı bir konumdur.

15-16 Haziran kalkışması, düzene karşı başkaldırı bilincine katalizör türünden müdahale olmuştur. Toplumsal mücadeleler tarihinde her somut eylem, sınıfsal çelişkileri keskinleştirip bilince çıkartmasından başka, işçi sınıfını "kendiliğinden sınıf"lıktan "kendisi için sınıf" olmaya eklemeler. Asıl bulanıklık ise bundan sonra başlar. Sınıf bilincine ulaşmada iradi müdahale reddedilir. Oysa, sınıfın toprağındaki gevşemeler, başka deyişle, durgunluğu sarsan hareketlenmeler, bilinci dışarıdan aşılmanın önkoşulunu sağlar. Bu anlamda büyük bir sıçrama olan 15-16 Haziran, siyasal hareket için, ne yazık ki gereğince değerlendirilemeyen, eşsiz imkanlar yaratmıştır.

15 - 16 HAZİRAN 1987 İŞÇİ HAREKETİ - DİRENİŞİNİN 17. YILDÖNÜMÜ

Şaban YILDIZ

16 Haziran 1970'de T.İ.P. Genel Başkanı

İstanbul ve Kocaeli'nde 15 ve 16 Haziran 1970 günlerinde yeralan işçi hareketleri ülkemizin yalnız işçi sınıfı tarihinde değil, toplumsal gelişme tarihinde yer alacak önemli olaylardır. Türkiye'de işçi sınıfının, emekçi halk kitlelerinin anti-emperyalist ve demokratik mücadelesine ve sosyalist harekete öncülük edebileceğinin somut bir örneğidir.

Bilindiği gibi bu hareketler, dar anlamda ekonomik ve derhal elde edilecek birtakım maddi amaçlar için değil, Anayasa teminatı altındaki (1961 Anayasası) sendikal hak ve hürriyetlerin kısıtlanması, hatta ortadan kaldırılması girişimine karşı bir direniş. Bu kadarıyla bile işçi sınıfı 15-16 Haziran eylemiyle "kendiliğinden sınıf" olma durumundan "kendisi için sınıf" olma yolunda önemli politik nitelikli bir adım atmıştır. Şüphesiz bunları söylemekle, direniş hareketlerine katılan 100 bini aşkın işçinin tümünün politik bilince varmış olduklarını iddia edecek değilim. Ama hiç şüphesiz, işçi sınıfının bilinçlenmesinde ve politik mücadele yeteneğinin gelişmesinde önemli bir aşamadır, 15-16 Haziran Direnişi...

Ben 15-16 Haziran olaylarını Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı olarak izledim. Protesto yürüyüşlerinin yapacağını önceden biliyordum, haberli idim. Protesto hareketleri başlar başlamaz bu hareketi "tamamıyla desteklediğimi" yazılı bir demeç ile kamuoyuna açıkladım. Ve aynı demeçle DİSK'e bağlı olmayan diğer bütün sendika ve işçileri de Anayasal haklarını kullanarak direnmeye çağurdım (16 Haziran 1970). 17 Haziran 1970 günü ikinci yazılı demecimle hükümetin sıkıyönetim ilanı kararının Anayasa'ya aykırılığını belirttim. Hükümetin "mahut sendikalaşma hakkını kısıtlayan tasarısı geri almak suretiyle çok ürktüğü anlaşılacak olayları kolaylıkla yatıştırabileceğine" işaretle aksine hareket edip sıkıyönetim ilan etmiş olması, "AP Demirel iktidarının ne derece işçiye karşı ve ne derece büyük sermayeden

yana olduğunu bir kere daha ortaya koymaktadır. Bu gereksiz ve talihsiz karar, aynı zamanda AP iktidarının ne derece acz ve şaşkınlık içinde olduğunu da göstermektedir" şeklindeki değerlendirmemizi kamuoyuna açıkladım.

17 Haziran 1970 günü sıkıyönetim ilanının Meclisten geçirilmesi ve İstanbul'da çok sayıda tutuklamalar yapılması üzerine de (DİSK G. Başkanı Kemal Türkler, G. Sekreter Kemal Sülker başta olmak üzere, Sendika yöneticileri, işyeri temsilcileri, yürüyüşe katılan işçi liderleri v.s.), ikinci yazılı bir demeçle, İstanbul ve Kocaeli'deki olayların bir tahlilini yaparak bunların ayaklanma niteliğinde olmadığını, müessif olaylara, güvenlik kuvvetlerinin iktidar yetkililerinin emriyle sözde tedbir olarak giriştiği davranıştan kaynaklandığını belirttim.

22 Haziran 1970 günü Merkez Yürütme Kurulu bir bildiri yayınladı. Tutuklananların, bir kısmının karakollarda ezilip ve işkence gördüklerini, 24 saat içinde Hakim huzuruna çıkarılmadıklarını, aramaların devam ettiğini duyurduk.

— İstanbul ve Kocaeli'nin parti yönetimine ve disiplinine bağlı üyeleri bilinçli ve disiplinli bir şekilde yürüyüşleri, direnişleri desteklemiş, harekete katkıda bulunmuştur.

— AP iktidarı, sıkıyönetimden yararlanarak bir yandan DİSK üzerine baskı ve DİSK ve T.İ.P. aleyhine girişimlere başvururken, öte yandan işçileri sindirme yoluna gitmiş, İstanbul'daki işyerlerinden çok sayıda işçi çıkarmaları olmuştur (Öncelikle yürüyüşe öncülük eden işçileri ve işçi temsilcilerini).

T.İ.P. Genel Başkanlığı ve M.Y.K. olayları yakından hassasiyetle takip etmiş, gerekli tepkileri göstermiş, hareketleri yapmıştır.

15-16 Haziran olaylarını takiben ve sıkıyönetim ilanından sonra durumun daha da ciddileştiği kanaatine varan T.İ.P. Merkez Yürütme Kurulu,

1946'da işyeri temsilciliğiyle başladığı sendikal hayatında, TÜRK-İŞ kuruculuğu ve Muvakkat İcra Komitesi'nde Genel Sekreterlik, DİSK'i oluşturma çalışmalarındaki SADA (Sendikalararası Dayanışma Hareketi) Sekreterliği gibi önemli görevler üstlenmiştir.

ülkenin genel durumunu tahlil eden ve İstanbul ve Kocaeli işçi sınıfı olaylarını, 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nu tadil tasarısını, sıkıyönetimi, Güney-doğu illerindeki komando hareketlerini, gençlik hareketlerini, aşırı sol ve bölücülük suçlamalarını özellikle ele alıp iktidarın politikasını eleştiren ve o günkü koşullarda alınması gereken 13 öneriyi kapsayan bir muhtırayı Cumhurbaşkanı'na sunmayı karara bağladı. Muhtıra hazırlanarak Genel Başkan sıfatıyla tarafımdan imzalanarak 6 Temmuz 1970 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Sekreterliği'ne tevdi olundu. İki gün sonra da basına açıklandı.

15-16 Haziran Direnişi, zulüm, baskı, işten çıkarmalar sürüp giderken, AP iktidarı ve maalesef TÜRK-İŞ-Hükümet işbirliği ve de dahası CHP'nin de desteği ile 274 Sayılı Kanunu değiştiren 1317 Sayılı Kanun meclisten geçti. Yasanın iptali için, Partimiz T.İ.P.'in istemi ile Anayasa Mahkemesi'nde dava açıldı. Anayasa Mahkemesi'nde partiyi, Genel Başkan olarak, benim temsil etmem kararlaştırıldı. Ancak fiziki konuşamama engelim (Gırtlak Kanseri ameliyatı) nedeni ile, benim yerime çok değerli bilim adamı, işçi sınıfının dostu, benim de dostum olan Sayın Alpaslan Işıklı'nın, benim ve partimin yetkili vekili olarak, Anayasa Mahkemesi'nde yaptığı savunma ile 1317 Sayılı Sendikalar Kanunu Yasası iptal edildi.

Bu konuşma 15-16 Haziran 1970
İşçi Direnişi'nden kısa bir zaman sonra
İstanbul'da DİSK Sendikaları Yöneticilerine karşı
T.İ.P. Genel Başkanı olarak tarafımdan yapılmıştır.

Arkadaşlar,

Yakın geçmişimize baktığımızda görüyoruz ki, Türkiye işçi sınıfının siyasal mücadelesiyle sendikal mücadelesi, çoğu kere birbirine paralel olarak hemen hiçbir zaman kesişmeyen bir çizgide gelişmişlerdir. Oysa, hepimizin bildiği gibi, işçi sınıfının iktidar mücadelesiyle işçilerin ekonomik mücadelesi arasında sıkı ve ayrılmaz bağlar vardır. İşçi sınıfının burjuvaziye bütün bağlarını kopardığı ve kendisini burjuvaziye bağlayan sarı sendikaları elinin tersiyle bir kenara ittiği, kısacası tarihinde ilk defa bağımsız bir güç olarak, T.İ.P.'nin kuruluşundan sonra, siyaset sahnesine çıktığı 15-16 Haziran (1970) olaylarından sonra, bizlere düşen büyük görev, buhar şartlarının yoğunlaştırdığı ekonomik bilinci siyasal bilince dönüştürmek ve ekonomik mücadele ile siyasal mücadele arasında sıkı bağlar, sağlam köprüler kurmaktır. Bu durumda akla şöyle bir soru geliyor: Bu işin üstesinden nasıl geleceğiz?

Arkadaşlar,

Önümüzdeki dönemde devrimci sendikacılara düşen görev, her türlü "Devrimci" lafazanlığı bir kenara bırakıp, geniş işçi kitleleri ile işçi sınıfının öncü müfrezesi, yani parti arasında bağlar kurmak ve bu bağları geliştirmek görevini görmektir. Bu görev, Devrimci Sendikaların işçi sınıfı partisine "Yan örgüt" olmalarında ifadesini bulmaktadır. Bu demek değildir ki, işçi sendikaları, işçi sınıfının partisinin bütün görevlerini üstlenecek, bir siyasi parti gibi faaliyet gösterecektir. Böyle bir şeyi düşünmek bile abestir.

İşçi sınıfı ile, işçi sınıfının bağımsız partisinden sıkı bağlar kurarken, öte yandan geniş işçi kitlelerinin günlük ekonomik mücadelesinde en ön saflarda ve en iyi şekilde yer almaktır. Biliyoruz ki, istisnasız bütün işçileri sosyalizme kazanmak, istisnasız bütün işçilere sosyalizmi anlatmak ve öğretmek kolay bir iş değildir, hatta imkânsızdır. Bu durumda, Devrimci sendikalara düşen görev, bir yandan işçi sınıfı içindeki en gözde, uyanık ve yetenekli unsurları işçi sınıfının öncü müfrezesine, yani parti'ye kazanmak, öte yandan aynı uyanıklık ve bilinç düzeyinde bulunmayan unsurların günlük ekmek mücadelesinin ön safında yer almaktır. Hayalci olmayalım. Günlük ekmek kavgasının dar ufuklarının bir çırpıda aşılmasını, istisnasız bütün işçilerin sabah, öğlen, akşam sosyalizm yaşayıp sosyalizmi tenefüs etmelerini bekleyemeyiz. Burada, devrimci Sendikalara düşen görev, sarı sendikalara ve sendikacılara karşı amansız bir mücadele vermek, geniş işçi kitlelerinin günlük ekonomik mücadelesini en iyi, en yararlı şekilde yürütenlerin Devrimci Sendikalar olduğunu açık ve seçik olarak gözler önüne sermektir.

Tekrarlıyorum: Önümüzdeki dönemde, Devrimci Sendikalara ve devrimci sendikacılara düşen

görev, geniş işçi kitlelerinin günlük ekmek mücadelesinin ön safında yer almak (Sendikalaşma), bu ekmek mücadelesinin devrimci sendikalardan gayrisinin yürütemeyeceğini tartışma götürmez şekilde gözler önüne sermek, böylece geniş işçi kitleleri ile işçi sınıfı partisinden sıkı köprü bağlarını kurmak, geliştirmektir. Tabiatıyla Devrimci işçi sendikalarının görevi burada bitmiyor; aksine, burada başlıyor. Bu noktadan sonra ve Devrimci işçi sendikalarının önderlik ettikleri ekonomik mücadele içinde, geleceğin çok sayıda militanı, işçi sınıfının çok sayıda gözde ve eylemci unsuru birinci plâna çıkaracaktır. İşçi sınıfı kitesinden işçi sınıfı partisine süreklilik gösteren "militan akımı", ekonomik bilincin siyasal bilince dönüştürülmesi ve ekonomik mücadele ile siyasal mücadelenin kaynaştırılması sağlanmalıdır.

Arkadaşlar,

"Ben her şeyden önce sendikacı, ondan sıra gelirse de sosyalistim" anlayışını sosyalizm ve sosyalist mücadele tarihi mahkum etmiştir. Önümüzdeki dönem, sosyalist sendikaların dönemidir. Bir yandan egemen sınıflara ve sermaye sultasına, öte yandan sermaye sultasının bekçi köpekliliğini yapan sarı sendikalara, sendikacılara karşı mücadele verirken, her şeyden önce sosyalist olduğumuzu unutmamak, geniş işçi kitlelerinin günlük ekmek mücadelesinin en ön safında "Sosyalist sendikacı" olarak yer almak zorundayız. "Önce sendikacı, sonra sosyalistim" demek veya sosyalist olduğuna gizlemeye kalkışmak veya sosyalist siyasal mücadele ile Devrimci sendikal mücadele arasındaki bağları inkâr etmeye kalkışmak, tek kelime ile, işçi sınıfı hareketine ihanettir.

Tekrarlıyorum: Geniş işçi kitlelerini günlük ekonomik mücadelesine, günlük ekmek mücadelesine sosyalist olarak, sosyalist olduğumuzu saklamayarak, aksine, bunu herkesin duyacağı şekilde gerine gerine açıklayarak katılın. Meselenin yalnız bir ekmek meselesi değil, bir iktidar, bir sınıf meselesi olduğunu her fırsatta tekrarlayın. Fakat şunu hiçbir zaman hatırdan çıkarmayın: Devrimcilikle devrimci lafazanlık aynı şey değildir; devrimden söz etmekle, devrimi yapabilecek güçte olduğunu herkese göstermek aynı şey değildir. Aslıolan, geçici olsun, sürekli olsun, günlük ekmek mücadelesinin üstesinden sosyalistlerden gayrisinin gelemeceğini herkese göstermek, cihana duyurmaktır. Bu olmadan, sendikalar "yan örgüt" görevini yerine getiremezler. Bu olmadan, sendikalar geniş işçi kitleleri ile işçi sınıfı partisinden sıkı bağlar kuramazlar. Bu olmadan önümüzdeki dönemin görevlerinin üstesinden gelmek bence mümkün değildir. Bu olmadan, ekonomik bilinci siyasal bilince dönüştürmek, ekonomik mücadele ile siyasal mücadeleyi kaynaştırmak mümkün değildir. Kısacası, işçi sınıfı kitlelerinin günlük ekmek mücadelesinin ön safında yer alırken, sosyalist olduğumuzu hatırlamak, hatırlatmak zorundayız.

Önümüzdeki dönemde, devrimci olmak iddia ve azmindeki sendikaların, sendikacıların payına düşen görevler, görüşüme göre, bunlardır.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ (*)

Derleyen : Orhan GÖKDEMİR

Kasım 1969 - Türkiye işçi hareketinin sendikal mücadelesindeki gelişim, 1967'de kurulan DİSK'in hızlı gelişimi burjuvaziyi ve burjuvazinin güvenilir kuruluşunu tedirgin etmiş ve bu gelişimin yolunu tıkamak için 274 ve 275 sayılı Sendikalar ve T.İ.S. (Toplu İş Sözleşmesi) yasalarında değişiklik yolu hedeflenmişti. Türk-İş tarafından hazırlanan, AP'li sendikacı milletvekillerince önerilen ve sonuçlanamaması nedeniyle kadük olan bu tasarıları, seçimden hemen sonra herhangi bir değişikliğe tabi tutmaksızın Türk-İş'li 5 CHP milletvekili sahip çıkarak önermişlerdir.

3 Şubat 1970 - Bunların peşinden AP Hükümeti tarafından da aynı konuda yasa değişikliği tasarıları sunulmuştur.

26 Şubat 1970 - DİSK/Lastik İş Genel Başkanı ve T.İ.P. milletvekili Rıza Kuas da aynı konularda sendikal örgütlenme ve faaliyetlere konulan sınırlamaların giderilmesi yönünde, iki tasarı sunmuştur.

30 Nisan 1970 - Çoğunluğu AP' lilerden oluşan ve CHP'li, TÜRK-İŞ yöneticisi milletvekili Abdullah Baştürk'ün de bulunduğu Geçici Komisyon tasarısı Meclise sunulmuştur. "Geçici Komisyonun, Sendikalar Kanunu ile ilgili değişiklik önerisinin, esas olarak Abdullah Baştürk ve arkadaşlarının önerdiği ve TÜRK-İŞ' in bütün kanatlarıyla benimsediği tasarıya dayandığı söylenebilir". Buna karşılık, 275 sayılı kanunla ilgili T.İ.S.-Grev-Lokavt yasası ile değişiklik de ise daha çok hükümet tasarısına dayanmaktadır. R. Kuas'ca sunulmuş önerilerin tümü reddedilmiştir.

Haziran 1970 - 274 Sayılı Sendikalar Yasası'nda, tadil isteyen yasa tasarısı Meclise geldi. İşçilerin serbestçe sendikalaşabilme ve özgürce sendikalarını seçmesini yasaklamayı hedefleyen tasarı esas olarak şu maddeleri içeriyordu:

(*) Bu bölümdeki bilgiler esas olarak Sorun Yayınları "İşçi Sınıfı Sendikaları ve 15-16 Haziran" Sırrı Öztürk-Turgan Arınır'ın ve Birlikim Yayınları "Sendikacılık ve Siyaset" Alpaştan İŞIKLI'nın kitaplarından derlenmiştir.

SÖYLEŞİ

Sırrı ÖZTÜRK

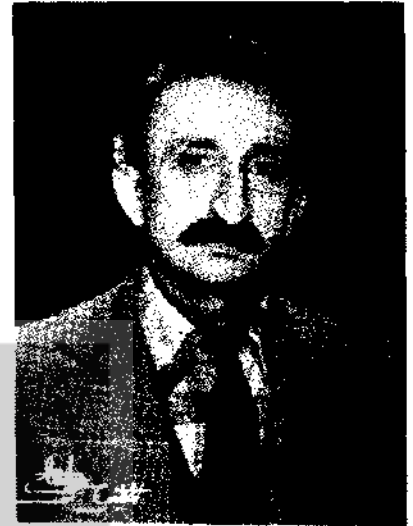
S. 15-16 Haziran'a Katılımınız, Yargılanmanız, Sonucu ve daha sonraki iş yaşamınızla ilgili özet bilgi.

1. O Dönemki İşyeri :
2. Sendikal ve Siyasal Konumu :
3. Yargılandınız mı ve Sonucu :
4. İşinden Atıldınız mı?
5. Daha Sonra İşçilik Yaşamı :
6. Daha Sonraki Sendikal-Politik Faaliyetleri Nedeniyle Yargılanmalarınız :
7. Şu Anki Çalışma Yaşamı :

O dönem "Türkkablo A.O. Derince-İzmit" fabrikasında çalışmaktaydım. Sendikal çalışma olarak; ülkemizde, anılan ve anılmayan bütün ilerici sendikal örgütlenmelerde ve kitlesel eylemlerde rol aldım. Türkiye Maden-İş Sendikası üyesiydim. Sendikamızın (1963-1970) hemen hemen her kademesinde (Temsilci, Baştemsilci, Bölge Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu Üyeliği, Bölge Temsilci Vekilliği, Merkez Denetim Kurulu, Genel Yönetim Kurulu Üyeliği, vb. gibi...) görev yaptım. Profesyonel sendikacılık yapmadım.

Siyasal konumumuza gelince, İşçi sınıfı hareketi içinden geldiğimiz biliniyor. 1962'de TIP'e girdim. Partinin 15 ilde örgütlenme çalışmaları başta olmak üzere, ilçe ve il örgütlenme çalışmalarına katıldım. En son İzmit İl Sekreterliği görevinde bulundum. Partinin bütün faaliyetlerine katıldım. 1965-67 döneminde bilinen "Haysiyet Divanı" hikayeleriyle TIP'de çalışabilmek ve yararlı olabilmek imkânları ortadan kalkınca, KDİKB (Kocaeli Devrimci İşçi Köylü Birliği)'ni kurduk. "15-16 Haziran Direnişi"nin örgütlenme, aktif demokratik mücadele ve doğal olarak işçi sınıfının tarihsel haklılığının savunulması gibi görevlerimizi, anladığımız kadarıyla, yerine getirmeye çalıştım. Yargılandım. Hüküm verildi. İşten atıldım.

"15-16 Haziran Direnişi" nedeniyle, üretimdeki yerimiz, işçilik hayatımız "sona" erince, mücadelenin üretimden kopardığı diğer kadrolarla birlikte elbette işsiz kaldık. Ama ne bir sendikada ne de bir siyasi örgütte sosyal asalak olarak hayatımızı sürdürdük. Tabiatla hiçbir canlı aç kalmıyor.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

Daha sonraki sendikal ve siyasal örgütlerde, bir vahiy geleneği ile yaratılan parselasyonun içinde rol aldım. Alamazdım. İşçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği yolundaki genel ilerici hattın korunması görevlerimizden elbette asla geri de durmadık. "Kapatıldıkları" tarihe kadar DİSK ve T. Maden-İş Sendikası üyeliğini sürdürdüm. Aidatımı muntazaman ödedim. Hareketimizin bütün demokratik kitle eylemlerine katıldım.

12 Mart 1971'de KDİKB'ni kurmak, yönetmek ve eylemlerine katılmak nedeni ile TCK'nun 141/1. maddesi gereğince hüküm giydim. Bilinen nedenlerle hakkımızdaki davalar sürdürüldü; kimileri 14 yıl aldı. 12 Eylül 1980'de de yargılandım. Beraat ettim.

1982'de 33 yıllık işçilik hayatımızın, ancak 17 yılının priminin ödenmesiyle SSK'dan emekli olabildim.

Şu andaki üretim faaliyetimizi Sorun Yayınları çalışma kolektifinde sürdürmekteyim (1975-1987). Hayattan, mücadeleden, üretimden ve hareketimize bir şeyler katmaktan neleri anladığımızı, yayınladığımızı telif ve tercüme eserlerimizle göstermeye çalışıyoruz. İşçi sınıfının ahlakını Babalı'ye taşımak görevi, kimi düşmanlıkları beraberinde getir-

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

se de; sağlı "sol"lu sink kuşatma "politika"ları ile işliğimiz ve ürünlerimiz boğuma getirilmek istense de yayınlarımızı: Doğru ve haklı bir çizgide, ayrıca hareketimizin vazgeçilmez bir birimi olarak nitelendirmekteyiz.

S. 1970 yılı öncesinde İşçi Hareketleri 5-6 şehirde yoğunlaşmış olmasına rağmen, 15-16 Haziran'a kitlesel katılımın İstanbul ve Kocaeli ile sınırlı kalmasının sebeplerini nasıl açıklıyorsunuz?

C. 1970'lerde sanayi ve hizmet sektöründe çalışan nüfusun sırasıyla: İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Zonguldak, İzmit, vd. illerde yoğunlaştığını, ayrıca, kamu ve özel sektörün en büyük fabrikalarının İstanbul ve İzmit'te -Körfez Şeridinde- olduğunu da biliyoruz. Türkiye kapitalizminin karakteristik özellikleri, yabancı sermaye ile yerli uzantılarının çıkarları (stratejik yerleşme, kara ve deniz ulaşım kolaylığı, hammadde temini, ucuz işgücü, pazar ve öteki etkenler...) ve üretimin yoğunluğu bu bölgede odaklaşıyor.

İstanbul'dakilerini saymazsak NATO'nun kimi üs, tesis ve hava alanları (Karamürsel, Sapanca, Köseköy) bu bölgede bulunuyor. Doğal olarak modern işçi sınıfı ve onun hareketi de bu illerde boy verip filzlenecektir. En büyük sermaye kuruluşları, sermayenin örgütlü güçleri, ayrıca güvenlik kuvvetlerinin aynı şekilde donatılmış olması, sosyal güçlerin konum ve niteliklerini ayrıntılı biçimde açıklamaktadır. Hareketimize geçmişten miras kalan, sürekliliğini koruyan, örgütlü ve yetkin yapılanmalarının olmayışına ve öteki aleyhteki faktörlere rağmen, modern işçi sınıfının kalbi İstanbul ve İzmit'te atmaktadır.

"15-16 Haziran Direnişi"nin bu iki il ile "sınırlı kalması" ki, kalmıştır: İşçi ve ilerici insanımızın bulunduğu her il, ilçe ve yörede harekete sahip çıkan, katılan, katılmak için çırpınan girişimler olmuştur. Dahası uzun süre üretimi durduran eylemler konulmuştur. İki ilimizde yoğun katılım olmuşsa, hareketin örgütlülüğü, deneyimli kadroların önderliği ve kitleleri kucaklamadaki yetenek ve beceri daha çok öne çıkıyorsa, bu da doğaldır. Nesnel gerçekliğin yanı sıra öznel etmenin rolünü abartmadan, işçi sınıfı hareketinin o günkü gücünü, kadroların niteliklerini ayrıntılı incelemeliyiz.

İşçi sınıfının grev, işyeri işgali, pasif direnme, miting, yürüyüş olarak yaşanan eylemleri, sosyalist hareketin gücünce etkinliği, demokratik gençlik hareketinin dinamizmi, ilerici ve demokrat basın bu bölgede yaygın oluşu, vb. olgular birçok şeyi açıklamaktadır.

S. 14 Haziran'da yapılan işyeri temsilcilerinin katıldığı toplantıda bulunduğunuz mu? Toplantıyı ve "bant" olayını anlatır mısınız?

C. 14 Haziran 1970 günü Merter'de yapılan toplantıya katılmadım. Çünkü: Biz sınıf bilinçli kadrolar, hareketi, işyeri tabanında, komiteler aracılığı ile zaten çoktan örgütlemiş bulunuyorduk. Sadece başlama işareti verilmiş kalmıştı. Merter toplantısı ise ajitasyon ve reklam yönü ağır basan bir toplantı niteliğinde idi. Nitekim bu "silahı" kullanmaya özenenler gerek 12 Mart, gerekse 12 Eylül davalarında hakiki kimliklerini daha fazla gizleyemediler. Dava dosyaları incelendiğinde durum görülecektir. Ayrıca, bizler hareketin işçi, gençlik ve en geniş halk kitlelerinin katılımıyla gerçekleştirilmesini, DİSK'in soyutlanmamasını öneriyorduk. Sendikacılar ve "uzman" takımı ise: "Devrimci gençleri aranızda almayın, onlar anarşisttir, vb." yollu bir geçersiz bir "öneri"nin peşindediler. Hayat ve mücadele bu "niyetleri" eylemde aşmıştır. Sendikacılarla düşünce ve davranışta derin ve uzlaşmaz çelişkilerimiz vardı. Daha önceden örgütlü ve donatılmış bir hareketin Merter tipi "toplantı"larla, ajitasyonla işi idare etmesi gerekmiyordu. Orada söylenenlerin özeti basın aracılığı ile duyurulmuştu.

Toplantıdaki konuşmaların teyp bandı ile tesbiti ve daha sonraki olaylar, sorumluluğumuzu bilerek kitabımızda gerektiği kadar açıklığa kavuşturulmuştur. Günümüz başka bir gündür. İşçi sınıfının bu tarihi hareketinin, geçmişten günümüze ve yarımlara iletceği çok daha önemli mesajları olmalıdır. Kimi olumsuzlukları öne çıkaran, polisiye ve sansasyon yanı ağır basan olayların günümüzde tartışılmasını, bu nedenle, doğru bulmuyoruz. Her ilerici hareket asalaklığı da birlikte taşır.

S. Hareketin başlangıcında, içinde ve sonrasında siyasal ve sendikalar önderliğinin durumu neydi?

C. 15-16 Haziran Direnişi'nin sendikal ve siyasal sorumluluğu DİSK'

- Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet göstermesi için, kurulduğu işkolundaki işçilerin üçte, birini kapsamı gerekmektedir.

- Sendika kurabilmek için o işkolunda en az 3 yıl çalışmış olmak gerekir.

- Sendika üyeliğinden ayrılmak, Noter istifasıyla mümkün olacaktır.

- Sendika genel kurulları iki yıl yerine üç yılda bir toplanacaktır.

- Memurların, sendikalaşmaları yasaklanmaktadır.

3 Haziran 1970 - Bu yasanın temel hedefinin uzun vadede işçi hareketinin örgütlenmesini sınır altına almak ve kısa vadede de DİSK örgütlenmesine son vermek olduğu açıktı. Bu yasa değişikliklerine başından beri karşı çıkan DİSK, tasarının meclise gelmesi üzerine daha aktif bir tutum içine girdi. DİSK Yönetim Kurulu toplandı. Yönetim Kurulu, toplantı sonunda konulacak eylem konusunda bir rapor hazırlamak üzere bir komite kurulmasına karar verdi. Bu komitenin çalışmaları sonunda hazırlanan raporda, "Anayasal Direniş Komiteleri kurulması ve Anayasal Haklar için direniş hakkının kullanılması" gerektiği sonucuna varıldığı bildiriliyordu.

11 Haziran 1970 - Sendikalar Yarası'ndaki değişiklikler tasarısı, Millet Meclisinde "öncelikle ve diğer işlere takdimen" görüşmeye açıldı. CHP Grubu adına Burhanettin Aşutay "Bu tasarı, sendikacılığımızın güçlü hale gelmesini temin edecektir. (...) Kanun boşluklarını dolduracaktır. Bu kanuna CHP olarak olumlu oy vereceğiz." şeklinde konuştu. AP Grubu adına konuşan Hasan Türkay da "Sendika enflasyonuna son verecek bu tasarıya olumlu oy vereceklerini" açıkladı. Sadece TİP temsilcisi Rıza Kuas, "Tasarıyla Türk-İş diktasının getirilmek istendiğini" belirterek, tasarıya şiddetle karşı çıkmıştır.

Tasarının Millet Meclisinde görüşülmesi, oylaması yalnızca 3,5 saat sürdü, bu bir rekordur. (!) Yapılan oylamada 4 redde karşılık, 230 oyla kabul edildi. 214 milletvekili oylamaya katılmadı.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

12 Haziran 1970 - DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, bir basın toplantısıyla 14 Haziranda Merter'de DİSK-DİSK'e bağlı sendikaların yöneticileri ve işyeri temsilcilerinin katılacağı bir toplantı düzenlediklerini açıkladı.

13 Haziran 1970 - DİSK'e bağlı sendikaların yöneticileri toplandı.

14 Haziran 1970 - Merter Sitesindeki Lastik-İş binasında DİSK'e bağlı sendikaların yöneticileri ve işyeri temsilcileri toplandı. Bu toplantının, niçin kayıt yapıldığı ve sonradan niçin saklanmadığı belli olmayan teyp bantları sıkıyönetimce 20 Haziranda Lastik-İş binasında yapılan aramada ele geçti. Teyp bantı açılan davalarda kanıt olarak kullanıldı. Toplantıda konuşan işyeri delegelerinin tümü çıkarılmakta olan kanunlar geri alınmaya kadar direneceklerini belirttiler.

15 Haziran 1970 - İlk günkü olaylara çeşitli işyerlerinden 70.000 işçi katılmıştır. Pazartesi sabahı işyerlerine gelen işçiler önce işyerlerinde sessizce direnişe geçmişler, sonra fabrikalardan çıkarak yürüyüşe başlamışlardır. İstanbul'da yürüyüş başlıca üç koldan olmuş, Kadıköy bölgesinde, Ankara yolu üzerindeki fabrikalardan çıkan işçiler Kartal yöresine doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Bu arada Demirel'lerin de ortak oldukları Kartal'daki Haymak fabrikasında bazı olaylar olmuştur. Eyüp yöresindeki fabrikalarda çalışan işçilerde Topkapı'ya doğru yürüyüşe geçmişler, bir kısmı Kâğıthane yöresinde polisle karşılaşmışlardır. Burada iki arkadaşlarının gözaltına alınması üzerine işçiler, Eyüp polis karakoluna giderek durumu protesto etmişler ve gözaltına alınan arkadaşlarının serbest bırakılmasını sağlamışlardır. Bakırköy'deki fabrikalarda ise Londra asfaltı üzerinden yürüyüşe geçerek bu yolu bir süre trafiğe kapatmışlar, şehrin çok yakınındaki fabrikaların işçileri ise şehir içinde ve özellikle Taksim-Gümüşsuyu ve Şişli istikâmetinde yürümüşlerdir. Tuzla ve Çayırova yörelerindeki fabrikaların işçileri ise Gebze'ye doğru yürüyüşe başlamışlardır.

in, onuru da hareketi fabrika ve semtlerde örgütleyen bilinçli kadrolarındır. O günkü TIP'nin DİSK üzerinde bir etkinliği yoktu. Ülkedeki sendikacılık kurumu (ya da Devlet Kurumu!) ise, işçi sınıfı hareketinden gelen sınıf bilinçli kadrolardan oluşmuyordu. Hakim gerici ittifak ile uzlaşan küçük burjuva ve burjuva sosyalizmi karakteri gereği her olguyu fazlaca idealize ediyordu. İşçi sınıfının bilinçli kadrolarının iradesi, ne TIP'de ne de DİSK'de, -onun yönetiminde- yansıyor. Bu gerçeklik, direnişten önce, direniş sırasında, polis deneyinde, duruşmalarda da ortaya çıkmıştır. Hareketi örgütleyen, eylemde inisiyatif kullanan, cezaevinde ve her yerde sınıfsal ahlakımı koruyan, duruşmalarda sınıfımızın yiğit sesini haykırarak, yalnızca, hareketi savunan ve götüren kadrolar olmuştur. Bu da, tarihsel olarak belgelenmiştir.

İşçi sınıfı hareketinin yasal ve meşru kadrolarını "tasfiye" etmeyi uygun gören ekonomik romantizm, demokratik kitle hareketlerinde kendini açığa vurur. Yani ava giden avlanır. Nitekim, sendika aristokrasisine var gücüyle prim verenler, parlamentarizmi yüceltenler, devrim simyacılığına soyunanlar, sağ ve "sol" teslimiyetçi oportünist akımlar, her türden ün düşkünüleri ve işçi dalkavukları, laf ebeleri, vs. bütün gizlenme çabalarına rağmen hareketin altında kalmıştır. (Böylelerinin: Hareketimizin, işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliğinin, güçlü, güvenilir ve birleşik siyasal bir kurmaylığa kavuşmasını "engellemek" için, günümüzde de, akıl almaz işlere kalkıştığını söylemek mümkün.)

İlerici bir parti olarak TIP, elinde olan -gerekli olanı değil elbette- yapmak için iyi niyetle çaba göstermiştir. Yapılan çağrışma rağmen TIP'nin, hareketimizin adını kullanan örgütlenmelerin, kitle üzerinde otoritesi asla söz konusu değildi. TIP, DİSK ve ötekilerden başka türlü davranmalarını bekleyen de yoktu zaten.

"15-16 Haziran Direnişi", siyasal ve sendikal ayrışmayı derinleştirmiş, tutulacak yolu dosta düşmana göstermiştir. İşçi ve emekçi halkımızın sınıfsal uyanış ve yönelişi bastırılmak istenmiştir.

S. 16 Haziran sonrası, İstanbul ve İzmit'de sınıf bilinçli işçilerin çok büyük bir bölümünün işyerlerinden atılması ve kara listeler yoluyla fabrikalara dönmeleri önlenerek, sınıf hareketinden tasfiye edilmek istenmeleri önlenebilir miydi? Ve bu olaydan çıkarılacak dersler sizce neler olmalı?

"15-16 Haziran Direnişi"nin, bütün ilerici çıkışlarla olduğu gibi elbette bir firesi olacaktı. Hesap yapmasını bilen özverili kadrolar bunun hesabını yapmıştı. Sendika aristokratları ile onlarla ortaklıkta yetenekli "uzman"ların bu türden bir kayguları niçin olsun? Üretimden koparılabilen işten atılan bilinçli işçilerin sayısı 6.000'dir. Bu tasfiyede yapılan seçim, iç ve dış gericiliğin niyetlerine uygun düştüğü gibi, TIP ve DİSK'e hakim "sosyalizm" anlayışına da denk düşüyordu. DİSK'e ve öteki sendikalara, işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği adına (!) parselasyon ve kadrolara düşmanlık aşılayan anlayış, işte bu "uygun" şartlarda işbaşı yapmış, yaptırılmıştır. Hakim gerici ittifakın ilerici saflardaki uzantısı akımlar olmadan, işçi sınıfının anasının ak sütü gibi yasal ve meşru demokratik hakları nasıl bastırılır?

"15-16 Haziran Direnişi" sonunda, ne fabrikalar ne de sendikalar el değiştirmişti. Yalnızca militan geleceğin tasfiyesine ağırlık veren bir değişme olmuştu. O günkü sınıfların ve örgütlerin konumu, nitelikleri, mücadele biçimi bu tasfiyeyi önleyemezdi. İşçi sınıfının ileri kadrolarının tasfiyesi, ancak: 1. Bilimsel öğretiyeye sıkıca bağlı; 2. İşçi, köylü, gençlik ve aydın hareketini örgütleme yeteneği olan; 3. Tutarlı, gerçekçi strateji ve taktikleri bulunan; 4. Güvenilir, hayatta sınanmış kadrolara sahip; güçlü ve birleşik bir İşçi Sınıfı Partisi'nin (İSP) oluşturulduğu şartlarda engellenebilirdi. İSP'nin oluşturulduğu, Parti ilke ve normlarının temiz tutulup korunduğu şartlarda, işçi sınıfının yetiştirdiği kadroları tasfiye etmeye kimsenin gücü yetmez!

Ülke şartlarında, küçük burjuva ve burjuva sol akımların moda olduğu dönemlerde ekonomik romantizm ile sosyal reformizm, zaman zaman öne çıkar, bir "altın çağ" yaşayabilir. Hareket adına (!) şarlatanlık, kürsü bülüllüğü, kitap ve dergi devrimciliği, teori fetişizmi her şeyin "yerini" alabilir; ama, eninde sonunda

"eğreti ata binen çabuk iner" misali, işçi sınıfı militanlarının dediği olur. 12 Mart, 12 Eylül kitlesel kıyımlarına rağmen hareketimiz, bu türden zaflarını henüz aşamadı. Çıkardığımız derslere gelince: Bunu, anladığımız kadarıyla telif eserlerimizde yansıtmaya çalışıyoruz. Yazmaya çalıştıklarımızın kitle önünde, açık, içten ve dürüstçe tartışılmasından yanayız. O nedenle, *Gündemin 1. Maddesi: İSP'nin oluşturulmasıdır*, diyoruz. Ders denilince aklımıza ilkin bu geliyor; yoksa yanılıyor muyuz?

S. 16 Haziran'da öncü konumda bulunan işçilerin bugün ancak -tabir yerindeyse- bir avucunun politik faaliyet içinde kalmasını nelere bağlıyorsunuz?

C. Evet yaygın olan anlayış böyledir. Ama sormak gerek, politik faaliyet denilince bundan neleri anlamaktayız? "15-16 Haziran Direnişi"nin kadroları panellerde, otellerde, tiyatrolarda ahkâm kesmiyor, dergi devrimciliği yapmıyor, ajitasyon ve reklamlarla işi idare etmiyor, hareket adına sendika ve parti kurmuyor. Yaşanan dönem, işçi sınıfı hareketi adına ortaya çıkan, çıkarılanların günüyüdü. Hayat ve mücadele bu türden niyetleri sınamış, sınavlardan geçirmiş ve açığa vurmıştır. Bir dönem, sınıf bilinçli kadroların "tasfiyesi" iç ve dış gericiğin gözetiminde naylon komünistlerce gerçekleştirilmiştir; ama, çok süslü hayat ve mücadele bu unsurları teori ve pratikleriyle yerden yere vurmıştır. Ciddi kadroların "suskunluğu"nu ve sabrını yanlış yorumlamayalım. Yalnızca, görünürdeki yaklaşımlar "politika" ise sınıf bilinçli kadrolar bu türden bir "politika" yapmazlar. Ama işçi sınıfı politikanın içindedir.

Onun bu tavrı, kendi adını taşıyan harekete damgasını vurmuyacaktır, iradesini göstermeyecektir, demek değildir.

S. Bu konuda Av. Turgan Arınır ile birlikte, yaymevinizden yayınlanmış "15-16 Haziran" kitabınız politik ve sendikal çevrelerde nasıl karşılandı?

C. "15-16 Haziran Direnişi"ni yaşayanlar, yapanlar bellidir; kitabımızın redaksiyonunda birçok arkadaşın emeği geçmiştir; kitabın adı açılan T. Arınır'ın da katkısı bu düzey-

dedir. Kendisi bizimle çalışmıyor. Kitabın sorumluluğu üzerimizde kalmıştır. İşçilerin, bazı aydınlarla birlikte olma özlemleri özverileri zaman zaman anlaşılmamış, dahası sömürülme istenmiş olabilir. Mücadelede yol arkadaşlığını hak edenler de, etmeyenler de çıkabilir.

Kitabımız içeride ve dışarda yankı yaptı. Avrupa ve SSCB'de değerli enstitü ve kütüphanelerde yerini aldı. Avrupa'da bazı sendikalarda yardımcı ders kitabı oldu. Bu onur da işçi sınıfındır. İşçi sınıfının gözünü açmaya aday kitapların, ülkedeki bazı sendikaların, onlarla ortak davranan "uzman"ların çıkarlarına ters düştüğü için, okutulmasını, sahip çıkılmasını düşünmüyoruz. "Yaşasın" ya da "Kahrolsun" kolaylığı dışında bir seçeneği olmayanların konuya içtenlikle yaklaşması mümkün müdür?

Konuyu suskunlukla geçiştirenlerin bütün sinik "politika"larına ve sınıfsal alçakgönüllülüğümüzün sömürülme istenmesine rağmen, kitabın ilerici birimlerle tanışması önlenememiştir. Dipnot göstermeseler de, hemen hemen her siyasi akımın bu kitaptan yararlandığını sevinerek görmekteyiz. Asla yakınmadığımız bu yönelişleri bile olumlu bir yaklaşım saymaktayız.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

İzmit bölgesindeki işçiler ise Ankara asfaltı üzerinde, iki yönden şehre doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Birinci yürüyüş kolu İzmit'in doğusunda Köseköy yöresindeki fabrikalarda çalışan işçilerden oluşmuştur. Bu yürüyüş kolundakiler yolları üzerinde bulunan DİSK'e bağlı Lastik-İş Sendikası üyesi işçilerin çoğunlukta olduğu Pirelli ve Good Year fabrikalarındaki işçilerin de yürüyüşe katılmalarını sağlamak için bu fabrikalar önünde tezahürat yapmışlarsa da sendika yöneticileri bu fabrikadaki işçilerin yürüyüşe katılmalarını engellemişlerdir.

İkinci yürüyüş kolu Kocaeli'nin batısında Yarımca yönünden şehre doğru hareket etmişlerdir. Şehre iki yönden gelen işçiler Çocuk parkında toplanmışlar burada işçi temsilcilerinin yaptıkları konuşmalar ve protesto gösterilerinden sonra ertesi gün tekrar toplanmak üzere dağılmışlardır.

İstanbul'un çeşitli yöreleri ile Gebze ve çevresinde ve Kocaeli'nde yapılan ilk günlük yürüyüşler sırasında birkaç olay dışında polis genellikle yürüyüşe engel olmamış ve yine birkaç küçük olay dışında yaralama tahrip vb. gibi olaylara rastlanmamıştır.

15 Haziran'da yapılan gösterilere 113 işyerinden işçiler katıldı. Genellikle bunlar DİSK'e bağlı sendikalara üye olan işçilerin çoğunlukta oldukları işyerleri idi. Ancak TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların üyesi olan işçilerin de direnişe katıldıkları görüldü. Bunlardan bazıları: EAS, Mutlu, Koruma Tarım İlaçları, Chrysler, Cibali Tekel Kutu'dur.

İlk günlük direnişe katılan önemli işyerlerinden bazıları da şunlardır: AEG-ETİ, AKSAN Alüminyum, Arçelik, Auer, Aygaz, Bürosan Çelik Endüstrisi, Çelik Hafat, Demirel Koll Şti, Derbey Lastik, DMO Eas Akü, Elektrometal, Esaş, Eternit, Gıslavet, Gazal, Grundig, Haymak Hoover, Magirus, Makina-Tarım, Otosan, Philips, Profilo, Rabak, Singer, Simko, Sungurlar Kazan, Şakir Zümre, Türk Demir Döküm, Türk-Kablo, Türkeli Uzel Traktör.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

16 Haziran 1970 - İstanbul'da işçiler şehrin çeşitli yörelerinden yürüyüşe geçtiler. Topkapı sur dışındaki işyerlerinde çalışan işçilerin oluşturduğu çeşitli yürüyüş kolları şehrin çeşitli yönlerine doğru yürüyüşe sabah saat 8.00 dolaylarında başladılar. Sur dışında toplanan işçiler Şehremini'nden Fındıkzade'ye, oradan da çeşitli kollara ayrılarak Fatih ve Çağaloğlu, Bayazıt yönünde yürüyüşe devam ettiler. Çağaloğlu'na gelen grup, buradan vilayetin önüne gitmek istedi. Ancak zırlı birlikler Babıali caddesi ve Divanyolu caddesinin keşiştiği noktada barikat kurmuşlardı. İşçilerin bir kısmı bu barikatı yararak vilayetin önüne, oradan da Eminönü'ne çıktılar. Eminönü ile Beyoğlu yakasındaki işçilerin birleşmesini önlemek için köprülerin açıldığını gören işçiler sandal ve motorlarla karşı yaka çıkıyorlardı. Diğer büyük grup ise Topkapı'ya doğru gittiler. Yine aynı zamanda Fındıkzade'de ayrılan ikinci büyük yürüyüş kolu Fatih üzerinden Saraçhane'ye oradan da Unkapanı köprüsüne gelmişti. Bu yürüyüş kolu da köprüünün açılması nedeniyle karşıya geçemedi ve geriye döndü.

Levent ve Mecidiyeköy yöresindeki yürüyüşler İstinye'deki Kavel Kablo fabrikası işçilerince başlatıldı. Zincirlikuyu yönüne doğru yürüyüşe geçen işçiler, Tekfen fabrikası önünde polis barikatı ile karşılaştılar. İşçiler, çatışma sonunda barikatı yararak yürüyüşe devam ettiler.

Kadıköy yöresinde çalışan işçiler Üsküdar ve Kartal'a doğru iki koldan yürüyüşe geçtiler. İşçiler Ankara yolu girişinde polis barikatı ile karşılaştılar. Çatışma çıktı, işçiler barikatı yararak Üsküdar'a doğru yürüyüşe devam ettiler. Üsküdar'da vapurların çalışmadığını öğrenince, Beykoz yönüne döndüler.

Ankara asfaltından Kartal'a doğru yol alan ikinci kola bu yörelerdeki fabrikalarda çalışan bütün işçiler katıldı. Kartal köprüsü civarına geldiklerinde barikatlarla karşılaştılar. Bu sırada Çayyova'daki işçiler de Kartal'a doğru ilerlemekteydi. Kartal'a gelen işçilerden bir kısmı Yakacık-Kartal yolu üzerinden Kartal'a girdiler. Sayıları çok fazla olan bu grup yol üzerinde işyerlerinde çalışan işçilerin katılımı ile çok uzun bir yürüyüş kolu oluşturuyorlardı.

S. "15-16 Haziran, kendiliğinden (spontane) bir hareket değildir" düşüncesini biraz açar mısınız?

C. Kapsamlı sorular yönelttiniz. Daha önemli sorular sorabiliriz. Derginizin hitap edeceği çevreye, ayırdığınız sınırlı çerçevede, şunları söylemek isterim: "15-16 Haziran Direnişi" örgütlü ve siyasi nitelikli bir harekettir. İşçi sınıfının başını çektiği demokratik kitle hareketleri, iç ve dış gericiğin her türlü oyun, baskı ve terör niyetlerine karşı toplumu, sosyal ilişkileri ilerletici, geliştirici ve dönüştürücü dinamiklere sahiptir. En umutsuz şartlarda bile işçi sınıfının tükenmez enerjisine, öncülüğüne, örgütlenme yeteneğine, sosyal muhalefeti yönlendirme gücüne, birleştirici inisiyatifine inanmak, güvenmek, bu anlayışla yola çıkmak gerektiğini öğrenmek durumundayız. Kendiliğindenliği: Tekke anlayışlarını fazla idealize edip örgüt kuran, dergicilikle, ajitasyonla devrim yapan, farklı düşünce ve davranışları "örgütler anarşisi"ne dönüştüren, "Birlikte neleri yapabiliriz?" soru ve önerisini araştırmayan anlayışlarda aramak gerekir. Umuyoruz ki, harekete fizik kanunlarındaki gibi bakmayı öğrendiğimizde, yani diyalektiği canlı ve yaratıcı biçimde kullanmayı öğrendiğimizde, hareketin ne olup olmadığını daha doğru kavrayabiliriz. Direnişteki hareketin örgütlü gücünü, kurmaylığını, yönetici ve yönlendiriciliğini, kadroların inisiyatif kullanmasını vb. daima hareketin içinde aramalıyız. Başka yerde değil.

Hareketi kim koyuyor ve götürüyorsa, Partisi de oradadır. Ama ülkedeki Parti anlayışları bilinen ilkelikleri aşamayınca diyalektik yöntem, yerini cansız, bireyci ve mekanik yaklaşımlara bırakıyor. O zaman da "kendiliğindenlik" üzerine fanteziler yapılır. Direnişten önce de: "İşçi sınıfı var mıdır, yok mudur?", "Devrimde öncü müdür, artçı mıdır?", "Önderlik ideolojik mi, politik mi, yoksa fiili midir?" gibi "tartışma"lar yapılyordu. Sonunda herkesin bu harekete nağme dizdiği de görülmüştür. Bütün bunlar hatırlandığında, konuyu daha doğru olarak kavramış oluruz. Kitapta anlatılmaya çalışılanlar eksiktir, ama yeteri kadar açıktır. Kendiliğindenliği: Modern kurumlaşmalar yerine, ahbab çavuş ilişkilerini örgütleyen, kendi bğnaz ve cılız sesini her şeyin üstünde tutan, işçi sınıfını örgütleyemeyen, ittifaklar politikasını göremeyen, yaparı, yaratarı küçümseyen, "gurka" olarak gören anlayışlarda aramalıyız.

Bir ülkedeki sınıf mücadelesinin yükselmiş olması, her türden kendiliğindenliği de yaygınlaştıran, örgüt sayısını artırır. İSP'nin oluşturulması sürecinde hareket disipline ve güvenceye kavuşur. Kendiliğindenlik aşılıp denetim altına alınır. Hareketin kurmaylığı ya örgütlü eylemler koyar ya da iradesi dışındaki eylemleri yönetip yönlendirme hakkını elde eder. Bu durumlarda kadro ve zaman kaybı da önlenmiş olur. İç ve dış gericiğin oyunları bozulur. Faşizm niyetlerinin yolu kesilir...

SÖYLEŞİ

İştan GÜNDÜZ

15-16 Haziran eylemlerine İktisat Fakültesi öğrencisi iken katılmış, tutuklanmış ve yargılanmıştır. Daha sonra 1975'te kurulan TİP'nin çeşitli kademelerinde yönetici olarak görev yapmıştır. Şimdi yayıncılık yapıyor.

S. 15-16 Haziran olaylarında sendikaların Dev-Genç'e karşı tutumu nasıldı?

C. 15-16 Haziran tarihlerinde DİSK'in bir eylem düzenleyeceği bilinmekteydi. DİSK'de işyeri temsilcileriyle yapılan toplantılar, basına verilen demeçler, işyerlerinde ve bölgelerde yapılan çalışmalar 274-75 sayılı yasaya karşı bir hareket hazırlığını göstermekteydi. Ancak o dönemin DİSK yöneticileri eylemi tek

başlarına gerçekleştirmek eğilimindediler. Hatta bu konuda kararlıydılar. Böylesi bir eylemin sadece 274-75 sayılı yasalar çerçevesinde kalmasına, bunun demokrasi mücadelesinde önemli bir adım olacağı bu nedenle bir güçbirliğinin gerektiğine ilişkin önerileri reddetmekteydiler. O dönemin MADEN-İŞ ve DİSK yöneticilerine DEV-GENÇ'den birkaç kez gidildi. Gençliğin kendilerine yardımcı olmak istediği bildirildi. Ne var ki sendikacılar DEV-GENÇ'in bu

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

Kadıköy bölgesinde en büyük çatışma Yoğurtçu Park civarında oldu. Bu çatışma sırasında polis kurşunlarıyla Yaşar Yıldırım, Mustafa Bayram ve Mehmet Gıdak adlı işçiler can verdiler. Abdurrahman Bozkurt adlı bir esnaf, bir de polis öldü.

Gebze'ye yakın işyerlerinde çalışan işçiler Ankara yolu üzerinde toplanarak yürüyüşe başlamışlardı. İzmit'te ise işçiler Maden-İş Sendikası bölge temsilciliği önünde toplandılar ve doğruca Pirelli ve Good Year fabrikalarına doğru yürüyüşe geçtiler. İşçiler yolda ardarda kurulan iki komando barikadı ile karşılaştılar. Bu barikatları yararak Good Year fabrikası önüne gelen işçiler buradaki işçilerin de direnişe katılmalarını sağladılar. Geriye dönen işçiler yolda yine iki barikatla karşılaştılar. İşçiler bu barikatı aştıktan sonra şehre iki km kala üçüncü bir barikatla karşılaştılar. İşçiler son barikatı da aştıktan sonra Atatürk anıtına gittiler. Burada yapılan konuşmalardan sonra, Kolordu komutanlığının önüne gelindi, ordu lehinde tezahüratta bulunuldu, oradan Çocuk parkı önüne gelen işçiler ertesi gün yapılacak eylemler için buluşmak üzere dağıldılar.

Özellikle İstanbul'daki yürüyüş olaylı geçti. Kadıköy yakasında kaymakamlık binasında yangın çıktı, bazı polis arabaları ile sivillere ait bir çok araba ile AP binaları tahrip edildi. İkinci gün sonunda toplam beş kişi öldü, 200'e yakın kişi yaralandı. 16 Haziran günü direnişe 150 bine yakın işçi katıldı. Öte yandan direnişi yalnız DİSK üyesi işçiler değil, onların yanında ve çoğunlukla Türk-İş üyesi işçiler de katıldı. İlk günküleri dışında, direnişe katılanlardan bazıları: Oto Marsan, Günterm, Erka Balata, Enfa, Cihan Radyo, Televizyon, Job Traş Bıçakları, Oto Yay, İzsal Döküm, Bufer Elektrik Malzemeleri, Aksan Alüminyum Doğrama, Estataş Buzdolabı, Silva Çelik Döküm, Eca Pres, Denet Civata, Mino Makina ve Yedek Parça, Vita, Nursan Çelik Eşya, Bimak, Tezsan, Hisar Döküm, Gülok Çamaşır Makinaları'dır.

yaklaşımını olumsuz karşıladılar. İşyeri temsilcileri ile yapılan toplantılarda DEV-GENÇ'lileri almadılar. Kısaca DEV-GENÇ, bir eylem hazırlığı içinde olunduğunu biliyordu ancak eyleme katılması engellenmeye çalışılıyordu. Bu engellemeye tabi ki o günlerde DİSK yöneticileriyle DEV-GENÇ'in iki ayrı siyasi çizgiye yer alması ve son derece sert bir tartışma ortamında bulunması yol açmaktaydı.

Bu durum karşısında DEV-GENÇ 274-75 sayılı yasaya karşı gerçekleştirilecek eylemlerde yer almak amacıyla kendi başına çalışmalarına başladı. İstanbul belirli bölgelere ayrılarak buralarda arkadaşlar görevlendirildi. Kısa süre içinde işçilerle sıcak ve yakın ilişkiler kuruldu. Birçok işyeri temsilcisiyle birlikte hareket edilmeye başlandı. DİSK'in hazırladığı genel eylem planı içinde kalınma koşulluyla gençler tarafından yapılan birçok pratik öneri işçiler tarafından benimsenmekteydi.

S. 15-16 Haziran olayları Dev-Genç içinde nasıl bir etki yarattı?

C. DEV-GENÇ içinde 15-16 Haziran'ın çok büyük etkisi oldu. 1968 sonrasında gençliği kendi etrafında toparlayan Mihri Belli önderliğindeki M.D.D. hareketinden 1970 sonlarındaki kopuşun şüphesiz en önemli etkeni 15-16 Haziran olaylarıdır. Kısaca M.D.D. hareketi Türkiye'nin önündeki aşamanın anti-feodal yani "demokratik" anti-emperyalist yani "milli" olduğunu öne sürmekteydi. Yine bu teze göre Türkiye'nin yarı-feodal yapısı ile emperyalizme olan bağımsızlığı birbiriyile çok sıkı ilişki halindeydi. Emperyalizm feodal unsurlarla işbirliği içindeydi ve ülkenin sanayileşmesini hedefleyen "Milli Burjuvazi"yi engellemekteydi. Bu nedenle Türkiye sosyalistlerinin önünde duran görev Milli Demokratik Devrim'i gerçekleştirmektir.

Kısaca özetlemeye çalıştığım bu M.D.D. tezinin en önemli özelliği Devrimin bir halk hareketi tarafından değil "askeri-sivil zümre"nin siyasal eylemiyle gerçekleşeceğine olan inancıydı. 1970 15-16 Haziran'a kadar gençlik içinde egemen olan görüş buydu. Bu tarihe kadar Türkiye'nin çeşitli yerlerinde gerçekleştirilen köylü eylemleri ile işçi grev ve direnişlerine "asker-sivil zümre" belli bir hoşgörülle bakmakta hatta yardımcı öge olarak görmekteydi. Ancak 15-16 Haziran "asker-sivil zümre"yi bir anda tedirgin ediverdi. İşçi

sınıfı çizgiyi aşmış, etkin bir güç olarak tarih sahnesine bir anda çıkıvermişti. İşçi sınıfının bu eyleminin doğrudan içinde olan gençlik ise son derece tedirgindi. O güne kadar tartışılan herşeyi yeniden gözden geçirmeye başlamıştı. Devrimin öncülüğü, işçi sınıfının nicel ve nitel varlığı ve devrimin sınıfsal karakteri yeniden tartışılmaya başlanmıştı. Bu arada M.D.D. hareketinin yayın organı AYDINLIK SOSYALİST DERGİ'de yayınlanan "Sıkıyönetim tarafsız kalmalıdır" yazısı tartışmaların daha da yoğunlaşmasına yol açtı. Söz konusu yazıda "asker-sivil zümre"ye göz kırılmakta, "asker-sivil zümre"ye 15-16 Haziran'ın kendilerine karşı olmadığı anlatılmaya çalışılmaktaydı.

Oysa 15-16 Haziran hareketleri işçi sınıfının gücünü tartışmaya yer bırakmayacak bir açıklıkta gözler önüne sermişti. Bu durumda işçi sınıfına karşı konulan sıkıyönetimden tarafsızlık istemek DEV-GENÇ içindeki sosyalistlerin önemli ölçüde tepkisini çekti. Ve 1970 sonlarında Mahir Çayan, Deniz Gezmiş gibi arkadaşların başını çektiği gruplar M.D.D. hareketinden koptu. Ayrıca 1970 yılında yapılan kongrede M.D.D. tezinin DEV-GENÇ içindeki egemenliği de son buldu.

Eyleme katılan DEV-GENÇ'liler özellikle 16 Haziran'da son derece etkin oldular. Yürüyüş kollarının denetimi DEV-GENÇ'in elindeydi.

Hareketler süresince gerek işyeri temsilcileriyle gerekse işçilerle çok sıkı bir işbirliği ve ilişki içine girilmmişti.

Yer yer sendika yöneticilerinin etkisinde kalan işyeri temsilcisi arkadaşlarla tartışmalar çıkıyorsa da kısa süre içinde sorunlar çözümleniyordu. Sendikacılara gelince, onlar fiilen hareketin içinde değillerdi. Sanırım 16 Haziran onların kafalarındaki hareketin boyutunu hem nicelik hem de nitelik olarak çok aşmıştı.

S. 15-16 Haziran'da örgütsel ve sendikal önderliğin durumunu anlatır mısınız?

C. 15-16 Haziran hareketi şüphesiz DİSK tarafından yaratıldı. Ancak sendikacıların düşündükleri ve amaçladıkları böylesi bir eylem değildir. O nedenle 15-16 Haziran'ın oluşmasını sağlayan sendikacılar hareket süresinde eylemden düştü ve 16 Haziran nerdeyse spontan bir patlama biçimine dönüştü. Siyasal önderliğe gelince durum daha değişik değildi.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

Direnişin sertleşmesi üzerine 16 Haziran günü İçişleri Bakanı, Vali ve diğer yetkililerle DİSK yöneticileri, vilayette bir toplantı yaptılar. Bu toplantıda ne konuşulduğu kesin olarak bilinmiyor. Ancak bu toplantıdan sonra DİSK Genel Sekreteri Kemal Sülker bir demeç vererek şunları söyledi: "Girişilen tahripkâr eylemle ilişkimiz olmadığını İçişleri Bakanına söyledik. Ve kesinlikle bu tahripkâr olayları tasvip etmediğimizi bildirdik. Ayrıca işçilere de radyoda bir konuşma yaparak kötü cereyanlara alet olmamalarını istedik. Sözü geçen konuşmayı yapan Kemal Türkler ise mesajında "İşçi kardeşlerim, işçi sınıfının bilinçli temsilcileri, sizlere sesleniyorum. Beni iyi dinleyiniz. Anayasal haklarınız için direndiniz. Direniyorsunuz. Anayasamız her türlü toplantı ve yürüyüşlerin silahsız ve saldırgan olacağını emreder. Bizler anayasaya sınıksız bağlı işçiler olduğumuz için hiç bir hareketimiz anayasaya aykırı olamaz. Ne var ki bizim aramıza çeşitli maksatlar güden kişiler, çeşitli kılıklara bürünerek girebilirler. Hatta kötüsü, gözbebeğimiz şerefli Türk ordusunun bir mensubuna kötü maksatlarla taş atabilir, tahrikler yapabilirler. DİSK genel başkanı olarak sizi uyarıyorum." demekteydi.

16 Haziran günü akşama doğru DİSK'e bağlı sendikalar polisçe aranmaya başlanmış ve birçok sendikacı ve işçi de gözaltına alınmıştı. Aynı anda AP Hükümetince, İstanbul ve Kocaeli'nde sıkıyönetim ilân edilmesi kararlaştırılıyordu.

17 Haziran 1970 - Sıkıyönetim ilânına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı, 17 Haziran günü Resmi gazetede yayımlandı. Bu kararın TBMM birleşik toplantısında onaylanması gerekiyordu. Birleşik toplantı saat 15.00'te başladı. İlk olarak konuşan devrin İçişleri Bakanı Haldun Mentешеoğlu "olayların gerçek nedeninin iddia edildiği gibi yasalarda yapılmak istenen değişiklikler olmadığını gayrimuşru bir platform içinde rejimi yıkamak milli beraberliği bozmak amacının güdüldüğünü" ileri sürdü. Daha sonra konuşan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü de sıkıyönetim ilânının gerekliliğini belirterek konuşmasını şöyle sürdürmüştür. "Geniş bir kitle

parti içindeki sosyalistler Aybar revizyonizmini tasfiye ederek partiyi devrimci bir kimliğe kavuşturmamıştı. Bu nedenle hareket içinde birçok parti üyesi işçi bulunmasına rağmen T.İ.P., o günkü yönetimin partiyi uğrattığı zaftan dolayı, 15-16 Haziran hareketinin siyasal önderliğini üstlenemedi.

DEV-GENÇ'in ise o günlerde böylesi bir önderliği üstlenmeye ne yapısı ne de ideolojik görüşü müsaitti.

S. Olaylar sırasında öncü konumunda olan işçilerin çok azının politik faaliyet içinde kalışını hangi nedenlere bağlıyorsunuz?

C. 15-16 Haziran'da öncü konumundaki işçilerin büyük bir çoğunluğunun bugün işçi sınıfının siyasal hareketinin dışında olduğu üzücü bir gerçek. Bunda kuşkusuz en önemli etmen 15-16 Haziran hareketlerinin öncesi ve sonrasındaki siyasal önderliğin durumudur. Her ne kadar 1970 sonlarında T.İ.P.'nde bilimsel sosyalistler egemen olmuşlarsa da, 12 Mart'la gelen sıkıyönetim ve partinin kapatılması, siyasal çalışmalarını önemli ölçüde engellemiştir. Bu boşluk henüz sendikal bilinç aşamasındaki birçok işçi önderinin erimesine neden olmuştur.

SÖYLEŞİ

Sait ÜNER

Çelik-İş üyesi olup, sendikayı DİSK'e geçirme çabalarını sürdürürken 15-16 Haziran eylemlerine işyerindeki işçilerle beraber katılmıştır.

Halen belediyede çalışmakta ve bağımsız "Genel-Hizmet-İş" Sendikası Genel Sekreterliği görevini yürütmektedir.

S. Bulduğumuz işyerinde olaylar nasıl başladı, nasıl gelişti?

C. 15-16 Haziran olayları sırasında Otomotiv Sanayiye bağlı bir otobis fabrikasında çalışıyordum. İşyeri İstanbul'da Topkapı yöresinde idi. Olaylar öncesinde işyerimizde Metal-İş adında bağımsız bir sarı sendika vardı. 10 Haziran'dan itibaren bu sendikadan Maden-İş'e geçme çalışmalarımız başlamıştı. Tam bu sırada 15-16 Haziran olayları gündeme geldi. İşyerimizde bu iki olay içiçe geçmişti.

Bulduğumuz bölgede ilk harekete geçen fabrika biz olduk. İşyerinden çıktıktan sonra Topkapı'ya doğru yürümeye başladık. Yol üzerindeki fabrikalarda çalışan işçiler de

bize katıldılar. Topkapı'ya geldiğimizde zırlı araçlarla yolun kapatıldığını gördük. Barikatı ilk aşanlar kadın işçiler oldu. O yıllarda polis, kadın işçilere saldırmakta çekingen davranıyordu. Barikatları aştıktan sonra Fındıkzade'ye oradan da Çağaloğlu'na doğru yürüdük. Eminönü'ne indiğimizde köprülerin açılmış olduğunu gördük ve Unkapanı'na yöneldik. Unkapanı köprüsü de aynı geçişi engellemek için açılmıştı. Geriye dönüp tekrar işyerine geldik. Akşam üzeri, ertesi gün tekrar toplanmak üzere dağıldık.

16 Haziran günü bizim için ilk çünkü coşku yoktu. Parça parça ayrılan gruplar vardı. Bu nedenle işyerimizde ilk günlük hareketlilik yaşanmadı.

17 Haziran'da işyerimizin çevresi askerlerle sarıldı. Bir subay işçileri fabrikanın bahçesine toplayarak epeyce uzun bir söylev verdi. Hatırladığım kadarıyla "kıskırtmalara kapılmamamızı" ve bir de "her gazeteyi okumamamıza" söyledi. Bize o gün Hürriyet gazetesini okumamızı söylemişti. Daha sonra fabrikamızdaki öncü işçiler tutuklandı. Bu gelişme aynı zamanda bizim Maden-İş'e geçme çabamızı da engelledi ve biz sarı sendikanın üyesi olarak kaldık.

S. Olaylar sırasında bulunduğunuz işyerinde işçi arkadaşlarımızın psikolojik durumlarını ve olaylara nasıl baktıklarını anlatır mısınız?

C. O sıralar çıraklık yıllarını saymazsak 7 yıllık işçi idim. Ancak buna rağmen toplumun yapısını kavrayacak düzeyde değildim. O yıllar olayların sıfısal bir yanı olduğunu hiç düşünmemiştim. Bunun yanında o yıllardaki sendika değiştirme isteği de bilinçli bir tercih değildi. 15 Haziran günü başlayan olayların boyutlarını kavrayabilecek durumda değildik. Olayları sendika değiştirme mücadelesinin bir parçası olarak değerlendiriyorduk. Kitle olmanın verdiği güvenle olaylara katıldık. İşçile-

rin büyük çoğunluğunun da benim durumumda olduğunu sanıyorum.

S. 15-16 Haziran olaylarında siyasal ve sendikal önderliğin durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

C. O sıralar DİSK'in ve daha özelde Maden-İş'in politik konumunu değerlendirecek durumda değildik. Bize göre bu kuruluşlar diğerlerine göre daha iyi idi. Bu iyilikte yalnızca ahlaki bir yargı yatıyor tabii. Haziran olayları da işyerimiz özelinde, bilincin eyleme dökülmesi olayı değildi. Biz bir yana öncü işçiler bile sınıf bilinci ile donatılmamıştı. İşçilerin katılımı genellikle kendiliğinden, içgüdüsel oldu. O zamanki siyasal ve sendikal hareketlerle herhangi bir bağ söz konusu değildi.

S. 15-16 Haziran'da öncü konumda bulunan işçilerin çok azının politik faaliyet içinde kalmasını nelere bağlıyorsunuz? Bunun önlenmesi için neler yapılabilirdi?

C. 15-16 Haziran olaylarından sonra öncü işçilerin çok büyük bir kısmı işlerinden atıldılar. Fabrikalardan atılan işçiler ayrıldıktan sonra önceki pozisyonlarını kaybettiler.

Başka işler yapmaya başladılar. Belki sendikalar bunu kısmen önleyebilirdi ancak o zamanki sendikaların kapasitesi atılanları istihdam edecek düzeyde değildi. Aslında bu gelişme bir anlamda öncü işçilerin bilinç düzeylerinin yetersizliğini gösterir. Bugün için de aynı şeyler oluyor. Bu durumda öncü işçilerin o günkü durumları çok daha normal görünüyor.

S. 15-16 Haziran olaylarını bugün nasıl değerlendiriyorsunuz?

C. 15-16 Haziran olaylarına işçi sınıfının kendiliğinden bir hareketi demek güç. Yetersiz de olsa belli örgütlenmeler sonucunda ortaya çıkmış bir olay denilebilir. Fakat bu örgütlenmelere katılanların ezici bir çoğunluğu sınıf bilincine sahip değildi. Farklı şeylerden etkilenerek olaylara katıldılar. Bu nedenle 15-16 Haziran olaylarını ne küçültmeli ne de abartmamız. O gün yaşanan olaylar 3 işçinin ölümüyle sonuçlandı. Bugün böylesi bir olay çok farklı sonuçlar doğurur. Artık işçi sınıfı o günkü işçi sınıfı değil. Bugün daha bilinçli. Ancak egemen sınıflar da öyle. O günler bir çocukluk dönemi idi. Bugün daha olgun ve daha bilinçli düşünüyoruz.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

harekete geçirilmiştir. Bu işe türlü tersilerin karıştığı muhakkaktır. Huzurun bozulduğu zamanlarda kıskırtıcılar kolaylıkla halkın içine girerler. Olaylara bir yön vermeye özenirler. Bir nokta önemlidir, işçilerin vatansever ve cumhuriyete bağlı olduklarını, devlet kanunlarına bağlı olduklarını kabul etmek lâzımdır. Onları harekete getiren sebepler arasında haklı noktalar var mıdır? Bunu dikkatle ayırmak gerekir..."

İnönü daha sonra sıkıyönetimin 15 günlük bir süre için ilanını önermiş, bu öneri reddedilmiştir.

Millî Birlik Grubu adına konuşan tabii senatör Ahmet Yıldız "Sıkıyönetimin rejim için hayırlı olacağı inancında değiliz. Sıkıyönetimi gerektiren bir olay da yoktur. Olsa olsa bir hükümet aczi karşısındayız" biçiminde konuşmuştur. Daha sonra söz alan Demirel'in konuşması üzerine CHP'liler ve MBG üyeleri salonu terk etmiş, AP ve GP'lilerin oyları ile sıkıyönetim kararı onaylanmıştır.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

18 Haziran 1970 - Sıkıyönetimce girilen arama faaliyetleri sendikalarından sonra bütün ilericiler ve devrimci kuruluşların aranması biçimine dönmüştü. Bu arada bazı gerici gruplar DİSK'e bağlı sendikalara taşlı sopalı saldırılara yeltendiler. Ankara'da DİSK'e bağlı Maden İş Sendikası bölge temsilciliğine saldıranlar buradaki bütün eşyayı tahrip ettiler, evrakları yaktılar. Saldırganlara karşı polis hiç bir şey yapmayıp olayı seyretmekle yetindi. Sıkıyönetimin yürürlükte olduğu İstanbul ve Kocaeli'nde işçi direnişleri baskılara rağmen çeşitli biçimlerde sürerken diğer illerdeki işçilerde direnişe geçmeye başladılar. İzmir'de DİSK'e bağlı Lastik-İş, Gıda-İş ve Maden-İş sendikalarına üye 13 işyerinde bir gün süreli grev yapıldı.

19 Haziran 1970 - İşyerlerinin çevresi askeri birliklerce sarılmış olmasına rağmen iki ilde işçiler çalışmaya ve işi yavaşlatma biçiminde direnişlerini sürdürüyorlardı. Türk Demir Döküm, Sungurlar, Derby, Elek-

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

trometal, Rabak, Auer, Çelik Endüstri, Otosan, Arçelik, Vita gibi büyük fabrikalarda işçiler kararlılıkla direnişe devam ediyorlardı. Bu arada Sungurlar, Elektro Metal, Türk Demir Döküm gibi fabrikalarda önemli olaylar oldu. Bu fabrikalarda işçileri çalışmamaya teşvik ettikleri iddiasıyla bazı işçiler sıkıyönetimce gözaltına alınmak istendilerse de diğer işçiler buna karşı koyarak bunu önlediler.

20 Haziran 1970 - Sendikalar Kanunu CHP'yi karıştırdı. Parti içinde genel görüşme istendi. 274-275 sayılı kanundaki değişikliklerin CHP'li milletvekilleri tarafından hazırlanmış ve Merkez yönetim kurulunun da onayından geçtiği iddia edildi. CHP'de de tasarının Senato'dan geçerek kanunlaşmasını engelleme eğilimleri belirdi.

22 Haziran 1970 - Direnişi sürdüren fabrikalarda pek çok işçi temsilcisi gözaltına alındı ve direnişler durmaya başladı.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

24 Haziran 1970 - Hiçbir konfederasyona bağlı olmayan 131 bağımsız sendikalar "Bağımsız İşçi Sendikaları Genel Direniş Komitesi" adıyla bir komite oluşturdular. Ankara'da direniş biçiminin saptanması amacıyla, bir Forum düzenlendi. Forum sonunda "274 sayılı yasanın Meclisten geçen şeklinin derhal geri alınması, sıkıyönetimin kaldırılması, Gençlik-Basin-Üniversite ve Meslek Kuruluşlarıyla işbirliğinin sürdürüleceği" açıklandı. Tasarının geri çekilmemesi halinde, Türkiye çapında boykota gidilmesi kararlaştırıldı.

25 Haziran 1970 - Fabrikalardan, başta işçi temsilcileri olmak üzere öncü işçiler, ihbarsız, tazminatsız çıkarılmaya başladılar. Üç ay süren sıkıyönetim sonunda beşbini aşkın işçi işten çıkartılmıştı.

7 Temmuz 1970 - 16 Haziran Kadıköy yakası olayları ile ilgili olarak, çoğunluğunu OTOSAN ve HAYMAK işçilerinin oluşturduğu 85 işçi için sıkıyönetimde dava açıldı.

11 Temmuz 1970 - Kocaeli'nde ki 15-16 Haziran olayları için 11 işçi için dava açıldı.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

29 Temmuz 1970 - Millet Meclisi, Senatonun yaptığı değişiklikleri benimsedi. Tasarı yasalaştı.

6 Ağustos 1970 - Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay yasa değişikliğini kabul ederek imzaladı. DİSK, bugünü işçi sınıfı için Kara Gün ilân etti.

12 Ağustos 1970 - Sendikalar yasasında yapılan değişiklikleri kapsayan 1317 sayılı yasa - sıkıyönetim altında - resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

13 Ağustos 1970 - Sıkıyönetim savcılığınca, DİSK yöneticileri ve bazı işyeri temsilcilerinden oluşan 25 kişiye, 171 sayılı Toplantı-Gösteri Yasasına muhalefetten dava açıldı.

18 Ağustos 1970 - 15-16 Haziran Direnişine katıldıkları için, DEV-GENÇ üyesi 9 öğrenci için dava açıldı. Ayrıca DEV-GENÇ yöneticileri ve üyelerinden oluşan pek çok kişi için arama kararı çıkarıldı.

16 Eylül 1970 - Üç ay süren sıkıyönetim sona erdi. Sıkıyönetimde görülen davalar, sivil mahkemelere aktarıldı.

15 - 16 HAZİRAN GÜNLÜĞÜ

29 Eylül 1970 - Önce Türkiye İşçi Partisi, ardından C.H.P. yasa değişikliklerinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurular. TIP'in açtığı davada "yapılan değişikliklerin 11. maddesinin, Anayasaya aykırı olduğu" ileri sürülüyordu.

8 Şubat 1972 - Anayasa Mahkemesi, T.İ.P. tarafından yapılan başvuruyu haklı bularak değişikliklerin önemli bir bölümünü iptal etti.

9 Şubat 1972 - 1317 Sayılı Yasa ile yapılan değişikliklere ilişkin yaptığı başvuruyu da karara bağladı.

Anayasa Mahkemesi'nin bu kararları ile, işçi hareketinin direnişinin haklılığı açıkça onaylanmış oluyordu. Buna rağmen yukarıda sayılan ve parça parça münferit olarak açılan davalarda pek çok işçi ise cezalara çarptırıldı. DİSK Davası ise yıllarca sürdükten sonra beraatle sonuçlandı.

275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi ve Grev Lokavt Yasası'nda değişiklikleri öngören tasarı ise Meclise bile sevk edilmeden geri çekildi.

15 - 16 HAZİRAN DERSLERİ

Mehmet ERDEMİR

15 - 16 HAZİRAN, İŞÇİ HAREKETİNİN EYLEM BİRLİĞİNİN ÖRÜNÜDÜR.

Büyük işçi direnişini gerçekleştiren güç, işçi sınıfının mücadele birliğini, eylem birliğini gerçekleştirebilmiş olmasıdır. Sendikal Yasadaki değişiklikler ilk etapta DİSK'in ve DİSK'e bağlı sendikaların kapanması sonucunu vereceği için, özellikle DİSK üyesi işçileri ilgilendiriyor görünüyorsa da; uzun vadede sendikalaşma ve sendika özgürlüğünü kısıtladığı için bütün işçileri ilgilendirmekteydi. Sınıfın, bunu sezgileriyle kavraması yanında; DİSK üyesi işçilerin bütün işyerlerini eyleme katma doğrultusunda kararlı ve fiili bir tutum içine girmesi, işyerlerinin kapılarına giderek, onları da eyleme çağırmaları, kapıların ardına kadar açılarak sınıf kardeşlerinin kucaklaşmasını ve bir sel gibi akmalarıyla sonuçlanıyordu. Eyleme katılan 100 bini aşkın işçiden önemli bir bölümünün de DİSK üyelerinin dışında, Türk-İş ve Bağımsız Sendika üyelerinden oluşması, işçi hareketinin eylem birliğinin bir göstergesidir.

15 - 16 HAZİRAN, EKONOMİK - DEMOKRATİK TALEPLER ÜGRUNA BİR SİYASİ MÜCADELEDİR

İşçi hareketinin, büyük bir direnişle karşılık vermesine yol açan, yasa değişikliklerinin sendikal yasalar olduğu, demokratik örgütlenme haklarının daraltılma çabası olduğu bilinmektedir. Ekonomik mücadelesine sınırlar getirilmek istenmesine kararlı bir tepki niteliği olan bu büyük direniş, siyasi mücadele olmakla beraber, mevcut siyasal düzeni hedeflemiş bir hareket değildir. Burjuvazinin iktidarına yöneltilmiş direkt veya dolaylı bir eylem olmamakla beraber, eylemin içinde düzene tepki ve mevcut hükümetin politikalarına karşı yoğun bir protesto oluşmuştur. İşçiler, bu eylem içinde, sınıfların toplumdaki yerlerini görüp, kavramışlardır.

15 - 16 HAZİRAN "KENDİLİĞİNDEN - GELME HAREKETTİR"

15-16 Haziran işçi direniş, kendi içinde belirli bir organizasyonu taşımaktaysa da, sınıfın bu eylemi -bilim-

sel anlamda- "kendiliğinden-gelme" bir hareket niteliği taşımaktadır. İşçi Sınıfının Partisinin önderliği ve yol göstericiliği, olmayan bir hareket olarak; 16 Haziran Direnişi kendiliğinden-gelme bir hareket niteliğini aşmamıştır.

Tabii "kendiliğindenlik vardır, kendiliğindenlik vardır"(1) 15-16 Haziran İşçi Direnişi, 1960'lı yılların grevlerine, hatta son yılların işçi eylemlerine göre çok daha bilinç unsurunu içeriyordu. "Bunlar işverenlerle işçiler arasında uyanmaya başlayan düşmanlıkları gösteriyordu; ama işçiler, kendi çıkarlarının, modern siyasal ve toplumsal sistemin tümüyle uzlaşmaz bir biçimde çatıştığının bilincinde değillerdi ve olamazlardı da. Yani onların bilinci henüz sosyal-demokrat bir bilinç değildi. Bu anlamda (...) "başkaldırımlarla" karşılaştırıldığında çok büyük bir ilerlemeyi temsil etmelerine rağmen salt kendiliğinden bir hareket olarak kaldı."(2)

15 - 16 HAZİRAN, İŞÇİ SINIFININ KENDİSİ İÇİN BİR SINIF OLMA SÜRECİNDE ÖNEMLİ BİR ATILIMDIR

Türkiye İşçi Sınıfının, kendiliğinden bir sınıf olmanın, kendisi için sınıf olma yolunda ki süreçte, 15-16 Haziran Direnişi önemli bir ivme görevi üstlenmiştir. 15-16 Haziran'da, fabrikalarından çıkararak sokakları, meydanları dolduran onbinlerce işçi, çok açık gerçeklerle yüzyüze gelmişlerdir. Onlar toplumun içinde apayrı bir sınıfı oluşturduklarını yaşadıkları eylemle görmüş, kavramışlar, bilinçlerine kazımışlardır. Yalnız kendilerinin bir sınıfın elemanları olmalarını kavramakla kalmayıp, toplumdaki diğer sınıfları ve onların kendilerine karşı tutumlarını da çok açık olarak anlamışlardır. Tüm burjuva güçlerinin saldırısını, dostlarını ve düşmanları bu eylemle çok canlı olarak yaşayarak, öğrenmişlerdir.

15-16 Haziran ve ardından gelen mücadele günleri, sınıfı yıllarla ifade edilemeyecek düzeyde eğitmiş, eylem içinde kazandığı deneylerle bilincinde büyük ilerlemelere yol vermiş ve kendisi için sınıf olma sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

15 - 16 HAZİRAN, SENDİKAL VE SİYASAL ÖNDERLİKTEN YOKSUNDUR

15-16 Haziran hareketi, 1970 yılındaki sosyalist ve sendikal örgütlenmenin düzeyine denk olarak, harekete gerçekten önderlik edebilecek, o'na yol gösterecek bir siyasal ve sendikal önderlikten yoksun olarak sürdü. DİSK'in böyle bir hareketi örgütleyip yürütecek bir iç örgütlenmeye sahip olmayışının ve DİSK yönetiminin sendikalist yapı ve konumundan kaynaklanan, sınıf hareketine yaklaşımlarındaki perspektifsizlikten (veya diğer bir deyişle düzen içi mücadeleyi esas alan perspektiflerinden) ötürü, DİSK'in böyle bir direnişe önderlik etmesi mümkün değildi. DİSK'in eylem öncesi belirli hazırlıkları ve faaliyetlerinin önderlikle ilintisi olmadığını; önderlikten kastımızın, hareketin ulaştırılması gereken hedeflerde net bir bakış açısına sahip olma, güç dengesindeki değişmelere, karşı güçlerin saldırısının vardığı boyutlara karşı yeni taktik yönelişler içinde bulunma ve işyeri temelinde örgütlü bir yapıyla fiilen kararları uygulama olanağı olduğunu belirtelim.

1970'lerde iki ana siyasal akım TİP ve MDD'nin de, o günkü sosyalist örgütlenmesi ve işçi hareketine yaklaşımları böyle bir mücadeleye önderlik edecek düzeyde değildi. İşçi sınıfı hareketindeki bu kabarışı farkedemiyor, böyle bir gelişim için hiçbir hazırlık içinde bulunmuyorlardı. Harekete katılıp, fiilen önderlik yapmaya çabalayan militanlar, yeterli örgütsel desteği bulamıyor, harekete yeni bir perspektif katamıyorlardı. Aynı şekilde daha sonra direnişi sürdüren fabrikalar arasında koordinasyon kurulamıyor, hareketin bilinçli bir biçimde yaygınlaştırılması, yükseltilmesi ve geri çekilmesi sağlanamıyordu. Sosyalist hareket, "kendiliğinden-gelme" hareketin peşine takılıyordu.

15 - 16 HAZİRAN SOSYALİST HAREKETİN ZAAFLARINI VE YAPISINI AÇIĞA ÇIKARMIŞTIR

Büyük işçi direnişinin ortaya koyduğu önemli bir gerçeklikte, sosyalist hareketin yapısıdır. O dönemde, yukarıda da belirttiğimiz gibi TİP ve MDD olarak somutlanan iki ana siyasal eğiliminde, işçi sınıfı içinde sosyalist örgütlenmedeki zaafalarını ortaya koymuştur. Bu zaaf, öncelikle sosyalizmin işçi kitleleri içinde yaygınlaştırılması ve örgütlenmesi olmakla birlikte; sadece işçi sınıfı içinde örgütlenme ve güç oluşturmama ile sınırlı değildir. En az bunun kadar önemli olan, işçi sınıfına ve sosyalizm ile işçi hareketinin birleştirilmesi sorununa yaklaşımdaki yanlışlıklardır.

Sosyalist hareketin bir bütün olarak, "kendiliğinden-gelme" hareketin peşine takılmayı aşamaması ve bu hareketin kuyruğundaki mücadeleyi, sosyalist mücadele kabul etmesi en önemli zaafı.

15 - 16 HAZİRAN, İŞÇİ SINIFININ ÖNCÜ VE TEMEL GÜÇ OLDUĞU GERÇEĞİNİ KABUL ETTİRMİŞTİR.

15-16 Haziran Direnişi öncesi Sosyalist akımların başlıca tartışma konusu olan, devrimde öncül ve temel güç tartışmasını tabir yerindeyse, 15-16 Haziran eylemleri noktalamıştır. İşçi sınıfının Türkiye Devrimci Hareketinde öncül güç olduğu, temel güç olduğunu dost-düşmana ispat etmiştir. Meydanları dolduran gücüyle, eylem içinde örgütlenme yeteneğiyle toplumsal devrimde önderliği fiilen alacağını açıkça ortaya koyan bu direniş, sosyalist hareketi bir bütün olarak etkilemiştir.

15 - 16 HAZİRAN, PROLETARYA PARTİSİNİN ÖNEMLİNİ VE ACIL BİR İHTİYAÇ OLDUĞU GERÇEĞİNİ BİR KERE DAHA ORTAYA ÇIKARMIŞTIR.

15-16 Haziran eyleminin bizatihi kendisi, işçi hareketinin mücadelesinde bir proletarya partisinin ne kadar önem taşıdığını ve nasıl bir acil ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur. İşçi sınıfının mücadelesine kurmaylık edecek bir Proletarya Partisi örgütlenmesi olmadan, bu tip şahlanışların genel etkilerinin kalcılaştırılmadığı ve iktidar hedefine yöneltilmediği gerçeğinin bir kere daha kavranmasına yol vermiştir.

Böyle bir partinin adının "işçi" veya "sosyalist" olmasının yetmediğini, önemli olanın işçi sınıfının içinde kök salmış, öncül işçileri kendi bağrında toplamış ve iktidar hedefi olan, işçi sınıfının bağımsız hattını korumayı ve güçlendirmeyi esas alan bir partiye olan ihtiyacı açığa çıkarmıştır. Sosyalistlerin, parti sorununa daha kökten ve daha kapsamlı olarak yaklaşımları için de bir uyarıcı olmuştur.

(1) V. İ. Lenin, "Ne Yapmalı" Sol Yay, s....

(2) a. g. e. s....

15 - 16 HAZİRAN ÖNCÜ İŞÇİLERİN ÖNEMLİ BÖLÜMÜNÜN "YOK EDİLMESİNİ"DE GETİRMİŞTİR.

15-16 Haziran eyleminin ardından burjuvazinin giriştiği kıyım, fabrikalarda öncü sınıf bilinçli işçileri, önce sıkıyönetimle işbirliği içinde tutuklatmalarını ve fabrikalardan atmalarına yol vermiştir. İşten atılan işçiler, patronlar tarafından listeleştirilmiş ve binlerce işçiyi kapsayan bir "Kara Liste" (veya "kızıl" liste) hazırlanmış, böylece bu işçilerin, fabrikalara girmesi önlenmiştir. 5.000'i aşkın sayıdaki bu öncü işçilerin, fabrikalarından kopartılması, tekellerin çok bilinçli ve kendi açlarından tamamen akılcıca saldırısı; sosyalist güçlerin zaafı ve sınıfal sendikal bir önderlikten yoksunluk nedeniyle önlenememiştir.

Bu gerçek, başka ve önemli bir gerçeğin göstergesi olmalıdır: Sorun sadece işçi sınıfı içinde çalışmayı temel almak ve örgütlenmeyi gerçekleştirmek değil; burjuvazinin her tür saldırısına karşı korunacak bir yapı oluşturabilmektir. Burjuvazinin bu kıyımı karşısında, öncü işçilerin parti ve sendikal faaliyetde istihdam edilebilmesini gerçekleştirecek yapıların oluşturulmasını sağlamaktır.

15 - 16 HAZİRAN, BURJUVAZİNİN AÇMAZLARINI VE "İÇYÜZÜNÜN" GÖRÜLMESİNİ SAĞLAMISHTIR

İktidar, işçi ve halk hareketlerini devlet güçleri ile bastırma yolunu seçtiğini göstermekle birlikte, topyekün bir saldırıya henüz geçmemiş bulunmaktaydı. 16 Haziran Direnişisi sınıfın gücünü çok daha açık biçimde gören ve bir korkuya kapılan tekelleri sermaye, çok daha derin ve yoğun tedbirler almaya yönelmiştir. Hemen iki ilde ilân ettiği sıkıyönetimlerin dışında, mevcut düzenini böyle "koruyamayacağını" görerek, daha köklü tedbirler aramaya girişmiştir. 16 Haziran'ın üzerinden bir sene bile

geçmeden, 12 Mart Faşizminin başlaması, tekelleri sermayenin kendi konumlanmasını daha sağlam zeminlere oturtmak için bu yönelişlere girmesi, burjuvazinin bu direnişten ve toplumsal gelişimden duyduğu ürküntünün sonucudur.

Burjuvazinin bu tutumu, sıkıyönetimin uygulamaları ve işçi hareketine karşı girişilen saldırı, geniş işçi kitleleri nezdinde, sermaye sınıfının daha net biçimde kavranmasını getirmiştir. Sınıfsal ayrışmanın, sınıfın kendi deneyleriyle -normal dönemlerde yıllar içinde kazanamayacağı- sınıf bilincinin gelişimini getirmiştir. Proletaryanın, tüm sermaye ve katmanlarından ayrı, bağımsız bir sınıf olduğu gerçeğinin geniş kesimlerce kavranmasını getirmiştir.

15 - 16 HAZİRAN, SENDİKAL ÖRGÜTLENMESİNDE "SENDİKALİST YAPININ" KIRILMASI GEREKLİLİĞİNİ ORTAYA ÇIKARMISHTIR.

15-16 Haziran hareketi, mevcut sendikal örgütlenme düzeyinin daha net biçimde açığa çıkmasını getirmiştir. Ekonomik mücadelede daha tutarlı ve kararlı bir çizgiyi sürdürmekle birlikte, sendikal örgütlenme ve yapı bakımından DİSK'in sınıf sendikacılığından ne kadar uzak olduğunu da açığa çıkarmıştır. Özellikle DİSK üst yönetiminin sendikalist yapısı ve anlayışı, bu eylemle tamamen açığa çıkmıştır. İşçi hareketinin gelişiminin, kendilerini aştığını gören DİSK yönetiminin tutumu, bunun en önemli kanıtıdır.

Bundan da önemli olarak, işyeri temeline dayalı bir sınıfal sendikal örgütlenmenin, sınıfa mücadelesinde önderlik yapabilecek bir sendikal önderliğin ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Düzenle uyum içinde olmayan ve sınıfın kurtuluşu mücadelesini temel alan ve politika ve mücadelesini bu temele göre belirleyen sınıf sendikacılığının önemini, bu konuda sosyalistler ve öncü işçilere bunun, sendikal faaliyetde en temel görevleri olduğunu göstermiştir.

15 - 16 HAZİRAN'A DAİR "YAZI İÇİNDEN YAZI ÇIKARMAK"

İlhan AKALIN

Yazı içinden yazı çıkartmak kolaylık mı? Kesinlikle değil. Özet mi? Olmamalı. Maharet mi? Denemeye değer.

12 Eylül'den sonra merak ettiğim, bu kertede de çözemediğim olaylar var. Birisi ve önemlisi, 12 Eylül'den sonra yurt dışına şu ya da bu yolla çıkan, bugün hâlâ T.C. vatandaşı olan ve de 12 Eylül yönetimince haklarında hiç bir soruşturma açılmamış olanlara ilişkin.

Pek çok tanıdığım var içlerinde. Niçin yurt dışına çıkmışlardır? 12 Eylül yönetimince yargılanmak saiki mutlaka var. Yargılanmamaları suç

teşkil etmiyor. Ne var ki, saikleri kendilerinden menkul. Yurt dışına çıkmasalardı yargılanacakları mıydı? Mutlak değil.

Mutlak olan 12 Eylül öncesinde pek işe yaramadıkları. Mensubu oldukları görüş açısından, kayıtlı oldukları örgüt açısından, içinde buldukları ortam açısından.

Üreticiliğin ortamı olmaz. Hayat kıraç ortamda vardır. Mümbit ortamda kuru dal da yeşerebilir. Örnekleri pek çok.

12 Eylül'le birlikte merak ettiğim bir konu da yargılananlar üzerine. Yedi yıldır bunu düşünüyorum. Yargılama da suçlamanın işlenen suçun niteliği ile mütenasip olması gerektiğini düşünüyorum. 12 Eylül döneminde yargılama öncesi ve sıradaki tüm insanlık dışı işkenceleri hangi görüşte insana uygulanmış olursa olsun şiddetle kınıyorum ve bu işkencelere direnenleri saygıyla anıyorum.

Ayrıca suçluların değil, suç sayılan eylemlere suçlu yaratıldığı ve yaratılan suçluların yargılandığına inanıyorum. Aykırı gelebilir ama, bazı suçluların, isnat olunan suçları hak etmediklerine inanıyorum. Tıpkı, 12 Eylül sonrası şu ya da bu yolla yurt dışına gidenlerin çıkış gerekçelerine inanmadığım gibi. Kaçma, mücadelenin devamı için olabilir. Mücadeleleri kanıtlanmış olanların gerekçesi ne olacak? Kalsalardı mücadeleye katkıları ne olacaktı? Olumlu yanıt vermek mümkün değil.

Yukarıda belirtmeye çalıştığım iki konudan birisini kaynakların varlığı ölçüsünde araştırmaya çalıştım. Araştırma sonucunda tespit edebildiklerime yaşıyor muyum da katarak yazmaya başladım. Yazmayı sürdürürken ortaya çıkan tespitlerimi zenginleştirmek için araştırmaya da devam ediyorum. En büyük sıkıntı kaynak sorunu. Ve de zaman sorunu. Zor'u seçtiğim için zaman sorunu ile karşı karşıya kaldığıma inanıyorum. Zor olanın, her koşulda hiç kimseye yük olmadan, hiç bir imajı kullanmadan yaşamın devam ettirilmesi olduğuna işaret etmek istiyorum. Bu durum, düşüncelerden taviz vermemek demektir. Bu durum, özgürlüğün en güzelidir.

DİSK'i yazmaya çalışıyorum. Yaşadığım sendikacılığı yazmaya çalışıyorum. Sosyal demokrat sendikacıları göstermek istiyorum. Bazı suçluların, isnat edilen suçları hak etmediklerini kanıtlamaya çalışıyorum. Isnat edilen suçlarla bu insanların haksız yere yüceltildiklerine inanıyorum.

Pek çok çevreden "bunlar doğru, ama şimdi yazmanın sırasımıydı?" diyenleri duyar gibiyim. Bu tavrı, suçlamaların en hafifi olacak. Diğer ucunda ise "hain" damgası ile suçlanmak var. Yazmamı engellemiyor. Yazdıklarımın içinden, bir dergi sayfalarına sığacak ölçekte yazı çıkartmaya çalışıyorum. Kolaycılık değil, özet de olmayacak.

15-16 Haziran tarihten bir yaprak. 1970 yılının 15-16 Haziranı. Üzerine destanlar yazıldı. DİSK, bu eylemle simgeleşti. Bu eylemi gerçekleştiren işçiler ne oldu? İşçi önderleri ne oldu?

Ağırlıklı olarak bilmiyoruz. Bildiklerimiz, 12 Eylül'e geliş sürecinde DİSK yöneticilerin yapageldikleri. Hem, 15-16 Haziran 1970'de görev başında bulunan DİSK yöneticilerinin, hem de daha sonra göreve talip olup da görevi devralanların.

İşçiler yığıtçe direnmişlerdi. Üç ölü vermişlerdi, işsizliğe mahkum edilmişlerdi. DİSK yöneticileri ise önce sıkıyönetimce "misafir" edilmişlerdi, arkasından da 12 Mart 1971'de muhtırayı desteklemişlerdi. Sonraki yıllarda da, nasıl olmuşsa, işyerlerinde kal-

mayı başarmış olan bilinçli işçilerle, sendikaların çeşitli kademelerinde barınabilmiş diri unsurları tasfiye ettiler. Kendisi için sınıf olma niteliğine yaklaşan yığıt işçileri, ilerçilik adına-sosyalizm adına sosyal demokratların kuyruğuna taktılar.

O kadar ki, 15-16 Haziran 1970 haklı direnişinin, birincil nedeni olarak gösterdikleri sendikal özgürlüğü ortadan kaldırmak için plan yapanların başında yer alan Abdullah Baştürk'ü DİSK genel başkanlığına alayı-va ile getirdiler.

Türk-İş içinde sosyal demokratların ilk ilkeli çıkışı olan "Dörtler raporunda bakın neler söylenmiş, Abdullah Baştürk'ün bu raporda da imzası var". Raporun 22. bölümü: "Bugün, ülkemizin koşulları ve sendikacılığımızın koşulları, DİSK'in felsefesine karşı dinamik bir felsefe ile çıkabilmeyi gerektirmektedir. Bu da ancak. Sosyal Demokrasi, Demokratik Sosyalizmin uygulanması ile mümkün olabilecektir."

Yoruma yer vermeyecek ölçüde açık. Sosyalizmin yerine, Demokratik sosyalizmi çıkaralım deniliyor. İkisi de sosyalizm değil mi?

DİSK dışından bu çabalara paralel olarak DİSK yönetimi de görüşlerini bu yöne yaklaşıyor. 1974 yılında bir toplantıyı hatırlıyorum ve kaydediyorum: Çok büyük yuvarlak masa toplantısı. Onlarca insan var. Belki de yüzden fazla. Kimler mi? Başta Kemal Türkler. Maden iş ve DİSK genel başkanı. Sonra DİSK üyesi sendikaların başkanları ve yöneticileri. Sonra DİSK üyeliğine aday pek çok sendikaların başkan ve yöneticileri. Kemal Türkler konuşuyor: "Ben sosyalist değilim, olmaya da niyetim yok." Sosyalist olmanın bir niyet meselesi olduğu literatüre geçiyor. Aynı günün akşamında kulislere konuşulanlar, Kemal Türkler'in niyetlerine uygun: "DİSK'i bize yanlış tanıtmışlar. Adamlar komünist falan değil. DİSK'e üye olmalıyız."

Aynı yıllarda "DİSK'e üye olmalıyız" diyen sendikalar DİSK üyesi oldular. Sosyalistleri tasfiye ederek DİSK yönetiminde görev aldılar. Sosyal demokrat Abdullah Baştürk'ü genel başkan yaptılar ve 12 Eylül'den sonra "Bir sınıfın bir diğer sınıf üzerinde tahakküm kurmak" suçu ile yargılandılar, işkence gördüler. İdam istemi ile yargılandılar, 4-5 yıl cezaevinde kaldılar. Kahramanca direndiler.

Sosyalist olmamak suç mu? Ya da sosyal demokrat olmak ya da sosyal demokrat görünmek? Elbette değil. Hiç kimse, ne Kemal Türkler ne de Abdullah Baştürk ve diğerleri, sosyalist olmadıkları için, ya da sosyal demokrat oldukları için suçlanamaz.

Suç, sosyalizm yerine ikâme yaratmaktır. Sosyalizmin yerine, sosyal demokrasiyi, aynı anlama gelmek üzere ilerlemeciliği koymaktır.

Suç, işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadelesinde yığıtçe kavga verenlerin işçilikten ve sendika yönetiminden tasfiyesidir.

Suç, aynı anlama gelmek üzere, doğrudan işçilerin yarattığı DİSK imajını kullanmaktır.

1986 YILINDA 35 BİN İŞÇİ İŞTEN ÇIKARILDI

1986 yılı içinde yaklaşık 35 bin işçinin işine son verildi. İşten çıkarma olayları daha çok imzalanan toplu iş sözleşmelerini izleyen günlerde ve özellikle de grev uygulanan işyerlerinde yoğunlaşıyor. İşverenler, bu yolla, toplu sözleşme sırasında kabul etmek zorunda kaldıkları yüksek artış oranlı sözleşmelerin etkilerini nötralize etmiş oluyorlar.

MAYIS AYINDA 266 BİN İŞÇİYİ KAPSAYAN TOPLU SÖZLEŞMELER BAĞITLANDI

1987 Mayıs'ında ay boyunca bağitlandığı duyurulan 16 toplu iş sözleşmesi toplam 266 bin işçiyi kapsıyor. Söz konusu sözleşmelerin çoğu bir işverenin birden çok işyerini kapsadığı için 266 bin işçinin toplam kaç işyerine dağılmış olduğunu saptamak mümkün olmamakla birlikte, ay boyunca haftalık bir döküm çıkarılabilir :

Birinci hafta	106 bin işçi için ortalama % 40 zam
İkinci hafta	16 bin işçi için ortalama % 45 zam
Üçüncü hafta	118 bin işçi için ortalama % 49 zam
Dördüncü hafta	26 bin işçi için ortalama % 52 zam
Dört hafta toplam	266 bin işçi için ortalama % 45 zam

Tabloda görülen zam oranları, sendikaların bildirdiği ve toplam artışları kapsayan yıllık oranlardır. Genel olarak, sözleşmelerin ilk altı ayı için % 20, ikinci altı ayı için % 18 dolayında zam sağlandığı ve oransal artışlara ek olarak TL. cinsinden belirlenen artışlarla yıllık artış oranının ortalama % 45'e ulaştığı hesaplanmaktadır. Genel olarak, sosyal yardımlarda sağlanan zam oranları da ücretlere yapılan zam oranları ile koşut olmaktadır.

16 İŞYERİNDE GREV KARARI SÜRÜYOR

Mayıs ayı başında grev kararı ile çalışmakta olan 8 işyerinde ay boyunca bağitlanan sözleşmeler toplam 21 bin işçiyi kapsamaktaydı. Mayıs ayına grev kararı ile girmiş bulunan diğer 10 işyerindeki 11 bin işçi ayı bu şekilde geçirdi. Ay içinde toplam 2200 işçinin çalıştığı

6 işyerinde daha grev kararı alındı. Böylece, Haziran ayına toplam 16 işyerinde 13 binin üstünde işçi greve başlayacakları günü bekleyerek girdiler. Grev kararı bulunan bazı işyerlerinde hükümetin yasaklama yoluna gitmesi bekleniyor.

73 İŞYERİNDE 11 BİN İŞÇİ GREVDE

Mayıs ayı başında 71 işyerinde toplam 10786 işçi grev halindeydi. Mayıs ayında sona eren grev olmadı, buna karşın 2 işyerinde daha toplam 462 işçinin greve başlamasıyla grevdeki işyeri sayısı 73'e ve grevci işçi sayısı da 11248'e yükseldi. Belli başlı grev illeri, sırasıyla, İstanbul, Kocaeli ve İzmir olarak görülüyor. İstanbul'da, Mayıs sonunda, 3654, Kocaeli'de 2551, İzmir'de 1578 ve diğer illerde de 3425 işçi grevdeydi. Grevdeki işyerlerinin dökümü ise bu üç ile ek olarak Kayseri'yi de ön plana çıkarmaktadır. İstanbul'da 22, Kocaeli'de 16, İzmir'de 11, Kayseri'de 7 ve toplam 11 başka ilde de 17 işyerinde grevler sürmektedir. Mayıs ayında grevdeki en büyük işyeri olarak 1148 işçi ile Mutlu Akü (Petrol-İş) ve en uzun süreli grev olarak da Süper Dizel (Otomobil-İş) grevi dikkati çekmektedir. Söz konusu grev 1986 Mayıs ayı başından beri, bir yılı aşkın bir süredir, sürmektedir. Petrol-İş 59 işyerinde 10 bin işçi ile sürdürmekte olduğu grevlerle geçtiğimiz ayın da en hareketli sendikası olma özelliğini korumaktadır.

ASGARI ÜCRET BELİRLEME ÇALIŞMALARI

Belirlenmesinde hiçbir nesnel ve bilimsel ilkeye uyulmayan asgari ücretin en son belirlenmiş olduğu 1985 Ekim'inden beri ortaya çıkmış olan enflasyon oranını göz önünde bulundurduğumuzda, o günkü satın alma gücünü sağlamak için bile olsa, bugün en az 68 bin lira olması gerekiyor. Bu rakam, açıkça, o günkü yetersiz düzeyin sağlanmasına ancak yetecek, bir başka yetersiz düzeyi ifade etmektedir. Hükümet, Türk-İş ve işveren temsilcilerinden oluşan Asgari Ücret Komisyonu'ndan çıkacak olan rakamın bu yetersiz düzeyi bile tutturacağından kuşku duyulmaktadır.

MAYIS AYI SONUNDA SÜRMEKTE OLAN GREVLER

Başlama Tarihi	Sendika	İşveren	Şehir	İşçi Sayısı
5 Mayıs 1986	Otomobil-İş (B)	Süper Dizel	İstanbul	11
12 Mayıs 1987	Otomobil-İş (B)	Kale Kilit Fabrikası	İstanbul	450
23 Mart 1987	Türk Metal (T)	Şentürk Demir-Çelik	İzmir	34
18 Şubat 1987	Petrol-İş (T)	Kauçuk Sanayi	İzmir	135
2 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Polikim	Gebze	41
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Pilsa	Adana	271
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Akdeniz Kimya	İzmir	67
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Büro Sanayi	Kartal	200
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Santa Farma	İstanbul	150
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Detex Kimya	Kartal	70
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Türkay Kibrit	İstanbul	200
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Biksan Kablo	İstanbul	60

18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Kav Kibrit	Bursa	170
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Çukurova Kimya	Manisa	152
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Ege Gübre	Aliğa	200
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Akdeniz Gübre	Mersin	745
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Yarımca Gübre	Yarımca	395
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Sariseki Gübre	İskenderun	530
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Fursan	Kocaeli	200
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Polisan	Gebze	315
18 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Pimaş	Gebze	294
20 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Çizmecci Kauçuk	İstanbul	300
20 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Taysan	Bursa	53
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Bayer İlaç	Gebze	130
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Basf	Gebze	139
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Emin-İş	Gebze	110
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Marshall	Gebze	347
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Yasas	Gebze	199
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Bursa Akü	Panayırköy	347
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Akril Kimya	Bornova	19
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	DYO Sadolin	Bornova	334
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	DYO Boya	Bornova	295
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Dewilux	Bornova	161
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Etaş	Halkapınar	170
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Etap	Pınarbaşı	136
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	İpstaş	Manisa	44
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Asit Sanayi	Adapazarı	27
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Organik Kimya	İstanbul	49
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	EAS	Kartal	133
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Mutlu Akü	Kartal	1148
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Çelik Akü	Pendik	104
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Habaş	Bursa	15
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Habaş	Ankara	25
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Habaş	İzmir	27
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Habaş	Sakarya	22
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Habaş	Kocaeli	43
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Habaş	Körfez	35
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Habaş	İstanbul	83
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Habaş	Kartal	65
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	CBS	Alibeyköy	152
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	CBS	Çayırova	143
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Ansa	Kocaeli	147
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Ortas	Edremit	45
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Ege Kimya	Kağıthane	147
31 Mart 1987	Petrol-İş (T)	Ege Kimya	Alibeyköy	26
1 Nisan 1987	Petrol-İş (T)	Fital-İş	Gebze	27
16 Nisan 1987	Petrol-İş (T)	Rodkimsan	Gebze	27
16 Nisan 1987	Petrol-İş (T)	Tek Plastik	Kartal	24
16 Nisan 1987	Petrol-İş (T)	Setaş	Çatalca	13
16 Nisan 1987	Petrol-İş (T)	Pe-Re-Ja	Bakırköy	63
16 Nisan 1987	Petrol-İş (T)	Plastifay	Kağıthane	103
16 Nisan 1987	Petrol-İş (T)	Selkim	Nazilli	34
20 Mart 1987	Kristal-İş (T)	Kılıçoğlu	Eskişehir	560
2 Mart 1987	Öz İplik-İş (H)	İmamoğlu	Kula	42
5 Mart 1987	Öz Gıda-İş (H)	Kemsan	Kayseri	135
27 Nisan 1987	Öz Gıda-İş (H)	Eктаş Ekmek Fabrikası	Kayseri	38
27 Nisan 1987	Öz Gıda-İş (H)	Hastaş Ekmek Fabrikası	Kayseri	43
27 Nisan 1987	Öz Gıda-İş (H)	Merkez Ekmek Fabrikası	Kayseri	21
27 Nisan 1987	Öz Gıda-İş (H)	Efal Yıldırım	Kayseri	28
27 Nisan 1987	Öz Gıda-İş (H)	Dayıoğlu Fabrikası	Kayseri	30
27 Nisan 1987	Öz Gıda-İş (H)	Deniz Kardeşler	Kayseri	28
13 Mart 1987	Öz Ağaç-İş (H)	Kocaeli Mobilya	İzmit	102
15 Mayıs 1987	Tumtis (T)	Otobüs Terminali	Ankara	20

Not: Sendika adlarından sonraki parantez içindeki harfler sendikaların bağlı oldukları konfederasyonları göstermektedir. Şöyle ki, (T) Türk-İş'e bağlı, (H) Hak-İş'e bağlı ve (B) de bağımsız sendikaları belirtmektedir.

Sendikalar sorunu ve sınıf sendikacılığının yaygınlaştırılması, dün olduğu gibi bugün de, Türkiye işçi ve sosyalist hareketinin gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. DİSK'in faaliyetlerinin yasaklanmış olması ve yeni sendikal düzen, bu konuda yeni çözümlenmeleri ve tartışmaları öne çıkarmıştır.

Bu düşüncelerle, sendikalar ile işkollarının tanıtılmasına yönelik olarak, iki bölümden oluşan bir soruşturmayı başlatıyoruz. İlk, tartışma gündeminde ön sırada yer alan "bağımsız sendikalar" sorununun önemini de göz önünde tutarak, Laspetkim-İş Sendikası Genel Başkanı Sayın Vahdettin Karabay'dan aldığımız yanıtları sunuyoruz.

**Laspetkim-İş Sendikası Genel
Başkanı Vahdettin KARABAY**

"YENİ KURULACAK BİR KONFEDERASYON DİSK'İ AŞMAK, ONUN EKSİKLİK VE ZAAFLARINI İÇİNDE BARINDIRMAMAK ZORUNDADIR"

I. İŞKOLU İLE İLGİLİ BİLGİLER

1. İşkolunun kapsadığı sanayi dalları hangileridir?
2. İşkolundaki sigortalı sayısı, resmi verilere göre, nedir?
3. İşkolundaki sendikaları ve üye sayılarını belirtir misiniz?
4. İşçi sayısı bakımından en büyük 10 işyeri ve buralarda yetkili sendikalar hangileridir?
5. İşkolunda ortalama ücretler ne düzeydedir?
6. İşkolunda 12 Eylül öncesinde örgütlü bulunan sendikaları ve üye sayılarını belirtir misiniz?
4. Sizce, sınıf sendikacılığının vazgeçilmez ilkeleri ya da olmazsa olmaz koşulları nelerdir?
5. İşkolundaki Türk-İş sendikasıyla farklı anlayış, ilke ve uygulamalarınızı açıklar mısınız?
6. Dünü ve bugünü düşündüğünüzde, DİSK'i nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. 12 Eylül dönemi boyunca işçilerin yeterli düzeyde bir örgütlü sendikal muhalefet yürütemeyişlerinin nedenleri nelerdir? Böyle durumlara düşmemek için neler yapılması önerirsiniz?
8. Yeni bir konfederasyon önerilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
9. Sendikal birlik ve bunun yolları konusunda ne düşünüyorsunuz?

II. SENDİKA VE ÇALIŞMALARI

1. Yönetim Kurulu üyelerinizi tanıtır mısınız?
2. Bir dönem Hak-İş içinde bulundunuz. Girişiniz ve ayrılışınız nasıl oldu? Açıklar mısınız?
3. Üyelerinizin ne kadarı daha önce DİSK üyesi idi? Türk-İş, Hak-İş ve bağımsız sendikalarından ayrılarak size katılan işyerleri oldu mu? Daha önce hiç sendika görmemiş işyerleriniz var mı?
10. Yetkili olduğunuz işyerlerinde seçilme gelmeyen temsilci ve işçilerin onayına sunulmadan imzalanmış toplu iş sözleşmesi var mı? Sendikanın faaliyet ve politikalarına katılımı nasıl sağlıyorsunuz?
11. Eğitim ve yayın çalışmalarınız konusunda bilgi verir misiniz?
12. "Partilerüstü politika" ve seçimler konusundaki tutumunuzu açıklar mısınız?

I- İŞKOLU İLE İLGİLİ BİLGİLER

1. Lastik, kimya ve petrol sanayiini kapsıyor.
2. Ocak 1987'de yayımlanan Bakanlık İstatistiklerine göre 111.886
3. İşkolu barajını aşabilen iki sendika var: Petrol-İş (76.000 - Ek 6 bildirimleriyle birlikte), Laspetkim-İş (12.138)
4. Petkim (Petrol-İş), TUPRAŞ (Petrol-İş), Gübre Fabrikaları (Petrol-İş), Derby (Laspetkim-İş), Eczacıbaşı (Petrol-İş), Lassa (Pet-

rol-İş), Goodyear (Laspetkim-İş), Pirelli (Laspetkim-İş) Mutlu Akü (Petrol-İş), Mintax (Laspetkim-İş)

5. Petrol sektöründe günlük ortalama ücret yaklaşık 2.700 TL, kimya sektöründe yaklaşık 2 bin lira, lastik sektöründe ise 1.900 TL'dir.
6. İşkolumuzda 12 Eylül öncesi sendikalar: Lastik-İş (12.000), Petkim-İş (6.000), Petrol-İş (50.000), Kauçuk-İş (2.000).

II - SENDİKA VE ÇALIŞMALARI

1. Yönetim Kurulu üyelerimizle ilgili olarak şu bilgileri verebilirim :

Yönetim Kurulu Üyeleri:

	Doğum Yılı	İşyeri	Ücret
Genel Başkan : Vahdettin KARABAY (prof. yönt.)	1951	Türk Pirelli	260000
Gn. Bşk. Yrd. : Şerafettin YİĞİN (prof. yönt.)	1938	Goodyear	260000
Gn. Sekreter : Halil ALTUNAY (prof. yönt.)	1956	Hoechst	260000
Mali Sekreter : Cemal ÇELİK (prof. yönt.)	1951	Pfizer	260000
Teş. Sekreter : Hasan GÜL (istifa)	1951	Derby	260000
Eğitim Sek. : Mustafa TOPÇUOĞLU	1957	Galsan	—
Üye : Ahmet METİN	1949	Derby	—
Üye : Mustafa VURKUN	1944	Sunderplas	—

Yönetim Kurulu üyelerimiz daha önce profesyonel sendika yöneticisi olarak çalışmamışlardır.

2. 1982 Anayasası ve ona bağlı olarak çıkarılan sendikalar yasaları düzenle uyumlu ve siyasal iktidarların güdümünde bir sendikacılık yaratılmak isteniyordu. Yeni yasaların yürürlüğe girmesinden hemen sonra DİSK tabanını toparlayabilmek amacıyla kurulan ilk sendika Laspetkim-İş oldu. 6 ay gibi kısa bir sürede üye sayımız 7 bini aşmıştı. Yasal engellerin bir bir aşıldığını görenler bu kez yasadışı engellemelere başvurular. Üye sayımız olduğundan düşük gösterildi, işkolu kapsamında olmayan sektörler yükseltildi. Karşılaşılan zorluklar sendika üst yönetiminde sınıfın gücü dışındaki güçlere bel bağlama eğilimi doğurdu. Yasal ve yasadışı engellemeleri aşmanın yolu tabanla daha çok bütünleşebilmektir. Ancak 12 Eylül'le gelen suskunluk ve dağınıklık ortamının izlerinin henüz silinmediği bir dönemde daha kolay

olan yol seçildi. Hak-İş'e katılma kararının çıktığı Genel Kurul'da taban bütünüyle temsil edilmiyordu. Gripin, Pilsa, Etas, Keban Plastik gibi işyerleri kendi görüşlerinin genel kurula yansımamasını protesto edip istifa ettiler. Tabanda Hak-İş'ten yana güçlü bir eğilim yoktu. Bu konfederasyonun Laspetkim-İş tabanına verecek bir şeyinin olmadığı çabuk anlaşıldı. 3-4 Kasım 1986'da yönetim değişiyor, Laspetkim-İş 1 Mart 1986'da Hak-İş Konfederasyonu'ndan ayrılıyordu.

Hak-İş Konfederasyonu'na katılım Laspetkim-İş'in gelişip güçlenmesini geciktirmiştir. 1000'e yakın üye bu nedenle Sendikadan istifa etmişlerdir. Kuşkusuz bağımsız sendikal hareket bakımından da bu gelişmenin olumsuz sonuçları olmuştur. Ancak Laspetkim-İş tabanı kendi gücünden başka güçlere bel bağlamanın yanlış olduğunu, koşullarının olumsuzluklarının ancak birliğimiz ve örgütlülüğümüzle aşılabileceğini yaşayarak öğrenmiştir.

3. Üyelerimizin hemen tümü daha önce DİSK'e bağlı sendikalara üyedir. Bunun yanısıra bağımsız sendikalardan, Türk-İş ve sendikasız işyerlerinden de gelen üyelerimiz var. Sözelimi Mintax geçmişte bağımsız, Delta Türk-İş'e bağlı bir sendikaya üyeydi. Bufkim, Bilen Kimya, Kemoks, Vepa, Kaenat, Pensan, Eoroplast gibi daha önce sendikasız olan işyerleri de var.

4. Günümüzde sınıf sendikacılığının bize göre olmazsa olmaz koşulu sermayeden ve siyasal iktidarlardan bağımsızlık ile tabanın söz ve karar sahibi olması ilkeleridir.

Sermayeden ve siyasal iktidarlardan bağımsızlık ile kastettiğimiz; Anayasanın, yasaların demokratik olmayan özünün değiştirilmesi, yaşam koşullarımızın iyileştirilmesi çabalarını işçi sınıfından ve emekçi sınıflardan yana bir düzenin kurulması mücadelesine bağımlı kalmak, sınıf hedeflerimiz doğrultusunda bir mücadeleyi ilke edinmek, reformları amaç gibi görmemek, işçilerin ufkunu sendikal bilinçle sınırlanamamak, sorunların köklü çözümünün düzen değişikliği ile mümkün olacağı gerçeğini görmelerini sağlamaktır.

Tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesini geçmişte de bugün de herkes söyler, ancak gerçekte yaşama geçirmek oldukça zordur. İşçinin sendikasının faaliyetlerine etkin katılım organlarını yaratılabilmekle mümkündür. Örneğin toplu sözleşme komitelerini oluşturma, temsilcilik kurumunu tüzük, yasa hükümlerinden öte sendikanın iç denetimini sağlayıcı bir işlerliğe kavuşturma gibi. Yine bunun gibi sendika içinde herkesin düşüncelerini özgürce savunabilmesi, tartışabilmesi, hiç kimsede "görevden alınırım" korkusunun olmaması çok önemli. Sendikal denetim en iyi sendikal demokrasinin tam olarak işlerliğe kavuşması ile sağlanabilir. İşçilerin yöneticilerini denetlemesi, genel kuruldan genel kurula oy kullanarak değil, yönetime bizzat katılarak sağlanamazsa yozlaşma kaçınılmazdır. Toplu sözleşme faaliyetlerinden tutun da işçi yanlısı olmayan uygulamaları protesto eylemlerine kadar sendikal mücadelenin bütün alanlarına bu gözle bakmamız gerekir.

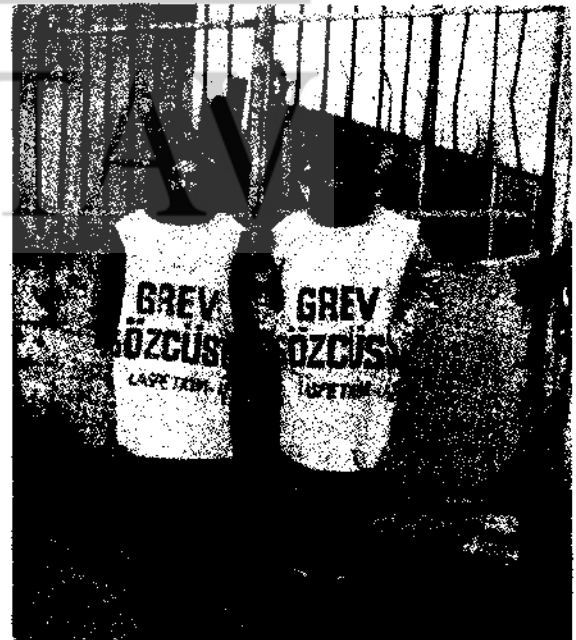
5. Grev silahını ya da işçinin üretimden gelen gücünün öne çıktığı diğer mücadele biçimlerini kullanmakta tereddütlü davranılıyor. Tabanın zorlamasıyla gündeme getirilen eylem türleri "koltuğu korumak" amacına yönelik. Siyasal iktidarların işçi haklarına duyarlılığını sağlayacak sermaye karşısında baskı unsuru olacak yönelişlerden özenle kaçınıyor. Grup sözleşmesi adı altında önce işçinin kazanılmış hakları işverenlere peşinen teslim ediyor, sonra "gruba karşıyız" deniyor. En önemlisi bütün bunlar işçinin dışında geliyor. İşçilerin yöneticilerini her an denetleyebilecekleri yönlendirebilecekleri organlar yaratılmıyor.

Laspetkim-İş bütün bu olumsuzlukları aşmaya çalışıyor. İşverenlerle uzlaşan değil, sınıf çıkarlarını önde tutan bir tutum benimsiyor. Maddi olanaksızlıklarımıza karşı yapılan Goodyear, Pirelli, Derby, Dora, Nur Sun'İ Deri grevleri bunun kanıtı.

Sendikal etkinliklere işçinin katılımını sağlayacak örgütlenmeleri yaratmaya çalışıyoruz. Örneğin sözleşme görüşmeleri başlamadan işyerlerinde komiteler oluşturuyoruz. Sözleşmeleri, komite ile birlikte yönlendiriyoruz. Son genel kurulda yaptığımız tüzük değişikliği ile yöneticiler işçilerin onayını almadan sözleşmeleri imzalayamıyorlar. Temsilciler toplantısı sendika içi sorunların görüşüldüğü ve karara bağlandığı organlara dönüşmüş durumda. Yine son genel kurulumuzdaki tüzük değişikliği ile Genel Merkez ne işyeri sendika temsilcilerini ne de şube yöneticilerini görevden alamıyor. Disiplin kuruluna verebilmek için belirli bir miktar işçiden imza toplamak gerekiyor.

6. DİSK, sendikal hareketimizde Türk-İş'in temsil ettiği, sermayenin ve siyasal iktidarların güdümündeki sendikacılıktan ilk kopuştur. Kurulduğu 1967 yılından faaliyetlerinin durdurulduğu 1980 Eylül'üne kadar 1 Mayıs'lar, 15-16 Haziran gibi direnişlerle sınıf içindeki mücadeleciler geleneğin devamcısı olmuştur. İşçiler, sınıf sendikacılığı ilkelerini ve sınıf hedeflerini DİSK'le tanımışlardır. Ancak DİSK işçilerin ufkunu sendikal mücadeleyle sınırlı tutmak, reformları hedef gibi göstermek gibi olumsuzlukları da içinde taşımıştır. Sendikal demokrasinin tam olarak yaşama geçirilememesi tasfiyeciliğe varan olumsuzluklara neden olmuştur. DİSK'e sahip çıkmak aynı zaman da bu olumsuzlukları görmek ve aşmaya çalışmak demektir. Bizler DİSK'in mücadeleciler, sınıf hedeflerimizi öne çıkaran geleneğinin devamcılarıyız.

7. Kuşkusuz 12 Eylül dönemi boyunca örgütlü bir işçi muhalefetinin olmayışı bu dönemde demokrasi yanlısı güçlerin içine düştükleri durgunluk ve dağınıklıkla birlikte düşünülmeli. Ehmizden alınan haklara tek tek tepki duysakta bu hoşnutsuzluğu örgütlü bir güce dönüştüremedik. Etkin bir toplumsal muhalefetin yokluğuna, işçi sınıfının en dinamik kesimlerini içinde barındıran DİSK örgütlenmesinin yukarıda saydığımız eksiklik ve zaafı eklenince yaşadığımız suskunluk kaçınılmazdı. 12 Eylül'den çıkarttığımız dersler var. Varolan hoşnutsuzlukları doğru bir zeminde odaklaştırmak, sendikal mücadeleyi politik mücadeleden ayırmamak şart. İşçi yığınlarının elimizden haklarımızı alanlara duyduğu tepki yeniden yükselmeye başlamıştır. Bu tepkilerin Türk-İş potasına akması erimesine yol açacaktır. Türk-İş'in sermayenin denetimindeki üst yönetimi varolan potansiyeli çürütecektir. Buna izin vermemek işçi sınıfının gerçek kurtuluş yolunu aydınlatmak zorundayız. 12 Eylül gibi sendikal mücadele olanaklarının tıkanıdığı dönemlerde bile Şili'de ve daha pek çok ülkede olduğu gibi işçi muhalefetinin yürüyebileceği örgütlenmelerin, örneğin işçi komitelerinin

oluşturulması gerekli. Bu hangi temelde olacak? İşçilere doğru bilinç götüreceğiz, sendikal mücadeleye politik mücadelenin ayrılmazlığını kavrayacağız, sendikacılığın her şey gibi görülmesini önleyeceğiz, işçilerin örgütlenmelerine sahip çıkmasını, sendikasını kendisi dışında bir şey olarak görmemesini sağlayacağız.

8. Yeni kurulacak bir konfederasyon DİSK'i aşmak, eksiklik ve zaafalarını içinde barındırmamak zordur. Önümüzdeki görev yaşadığımız süreci bu doğrultuda yönlendirebilmektir. Yeni bir konfederasyon oluşturabilmek için yürüteceğimiz çalışma, işçi sınıfının birliğini sınıf sendikacılığı zemininde sağlama çabalarıyla bir bütündür. Bu birliği sağlama doğrultusunda attığımız her adım, bizi DİSK geleneğine sahip çıkacak yeni bir konfederasyona biraz daha yaklaştıracaktır. Bağımsız sendikal hareketin çok sayıda işkolunu kapsayacak örgütlü bir güce dönüşmesi işçi sınıfımızın mücadelesini biraz daha yükseletir, daha ileri boyutlarda sürmesini sağlar.

9. Sınıfın birliğini çok sayıda işçinin bir araya gelmesi olarak görmüyoruz. Öyle olsaydı, 12 Eylül

sonrası bizi zorla ittikleri Türk-İş çatısı altında işçi sınıfı ellerinden alınan haklarına karşı direnebilirdi. Grevlerden, direnişlerden korkulmadığı bir dönemi bağımsız sendikaların açması rastlantı değildir. İşçileri ve emekçileri köleleştirmeyi amaçlayan bu düzene ancak, sınıfın birliğini mücadeleciler zeminde sağlayarak karşı durabiliriz. Elimizden alınan haklarımızı ve daha da fazlasını elde edebiliriz. Bütün işkollarında sınıf sendikalarını yaratmak, sınıf hedeflerimiz temelinde örgütlenen bağımsız sendikaları güçlendirmek zorundayız.

İşçi sınıfımızın bütün gücünü Türk-İş yönetimini değiştirebilmek için seferber etmek, DİSK deneyimini inkâr etmek, sınıfın mücadeleciler geleneğine sahip çıkmamak olur. Türk-İş içinde daha demokrat sendikalar yaratma uğraşı veren arkadaşlarımıza saygı duyuyoruz. Onlarla dayanışmaya, birlikte yapılacak her eyleme ortak imza atmaya hazırız. Ancak Türk-İş içinde daha ileri mevziler elde etme mücadelesi ile sınıfın gerçek hedefleri doğrultusunda mücadele verecek sendikaları yaratma birbirinden farklı iki zemindir.

10. Yetkili olduğumuz işyerlerinde seçimle gelmeyen temsilci ve işçilerin onayına sunulmamış top-

lu iş sözleşmesi yoktur. Kaldı ki bunların her ikisi de tüzik hükmüdür. Yukarıda da belirttiğimiz gibi sendikaların faaliyet ve politikalarına katılımı sağlayacak örgütlenmeleri yaratmaya çalışıyoruz. Sözleşme komitelerini işyeri komitelerine dönüştürmek ve temsilciler kurulunu sendikaların faaliyetlerini yönlendirecek bir işlerliğe kavuşturabilmek için çaba harcıyoruz. Sendikaların en yetkili organı olan genel kurullarımız, dört yılda olağan ve olağanüstü olarak 6 kez toplandı. Genel kurullarımız her türlü sorunun açıklıkla tartışıldığı sendikal hesaplardan uzak demokratik zeminler oldu.

11. Yeni kurulan bir sendika olmamız, üstelik sınıf sendikacılığını savunmamız nedeniyle karşılaştığımız baskılar, olanaksızlıklar kamuoyunda biliniyor. Eğitim ve yayın faaliyetlerimize tüm bu nedenlerle gereken ağırlığı veremedik. Üyelerimiz sendikal mücadelenin gereklerini şu dört yılda yaşayarak öğrendiler diyebiliriz. Pekçoğu sendikaların örgütlenmesinde, grevlerle dayanışmada etkin tavır aldılar, baskılara göğüs germenin zorunluluğunu kavradılar. Kuşkusuz kendiliğinden oluşagelen bu eğitimin ya-

şında yayın ve düzenli programlarla kendisi için sınıf olma bilincinin geliştirilmesi gerekir. Tabanın gerçekten söz ve karar sahibi olabilmesi ancak geniş bir işçi kitlelerinin eğitimiyle mümkün. Bu anlayışla çıkarttığımız bir yayın organımız var. Düzenli eğitime ve eğitim yayınlarına yakında başlayacağız.

12. Partilerüstü politikayı işçileri toplumsal yaşamın dışında tutabilmek için uydurulmuş ve sermayenin Türk-İş eliyle yaymaya çalıştığı bir aldatmaca olarak görüyoruz. İşçi sınıfı politikaya ağırlığını koyarak, işçi ve emekçilerden yana bir iktidar oluşturmanın mücadelesini vererek sorunlarını çözecektir. Toplu sözleşmeyle elde ettiğimiz haklar kalıcı değildir. İşçi sınıfı suyun başını tutmadıkça, ezilenlerden yana bir düzen oluşturmadıkça ekonomik ve sosyal sıkıntılar sürecektir. Partilerüstü politikaya inanmamak, sömürenler lehine işleyen düzenin şu ya da bu yanını değiştirmeyi amaçlayan partilerden birini desteklemek anlamına gelmez. İşçi sınıfı siyaset sahnesinde kendi bağımsız tavrını koyabilmelidir. Kuşkusuz sermayeden yana açık tavır koyan ve emekçi halkımızın her türlü hak ve özgürlüğünün gaspedilmesinde payı bulunan partileri desteklememek tüm sendikalara düşen bir görevdir.

ORTAK PAZAR'A HAYIR AT'A EVET Mİ? YA DA UNUTULANLARI YENİDEN HATIRLAMAK

Mesut ÖDMAN

İki ayı aşkın bir süredir, nerdeyse herkes bunu konuşuyor. Ortak Pazar'a, pardon, AET'ye, hayır o da değil, AT'a giriyoruz. Ne kârlı, ne akıllıca, ne güzel, ne kadar demokratik ve özgürleştirici. Hükümetimizin bu hayırlı kararını isteyen istediği gerekçeyle destekleyebilir. Gerekçeler konusunda engin bir seçme şansı ve özgürlüğü var. Yeter ki, dış politika konularında varlığıyla-övünülen "muhafif-muvafık" birliğine benzer bir birleşme, haydi moda olanı söyleyelim, "konsensüs" olsun.

Bu da oluyor doğrusu. İşadamından sendikacıya, politikacıdan sanatçıya, sağıcdan sokuya az görülür genişlikte bir yelpaze açılmış, bu heyecan veren adımın etkisiyle çarpan yürekleri ferahlatıyor.

İyi ama, bir zamanlar yazılıp çizilenler ne oldu? Sokaklarda, alanlarda, salonlarda haykırılanlar? Yanlış mıydı onlar? Aşıldı mı? Yoksa, şu anda, "somut durumun somut tahlili"ne aykırı mı düşünüyor? Hiçbiri değil de, unutmak mı gerekiyor? Ya da, kendiliğinden, unutuluyor mu?

Hayır. Herkes her şeyi unutmuş olamaz. Unutmayanlar var. Unutulmaması gerekenleri biliyorlar. Bu yazı, onların bazılarını hatırlatmayı amaçlıyor. Başka bir amacı yok.

EKONOMİK HAYATIN ULUSLARARASI NİTELİĞİNİN GELİŞMESİ

Üretici güçlerin gelişmesi hemen hemen bütün ulusal pazarların erişilebilir olduğu ve bir dünya kapitalist pazarının doğmaya başladığı bir düzeye ulaştığında, ekonomik hayatın uluslararası nitelik kazanması tarihsel bir eğilim olarak ortaya çıktı. Üretimin toplulaşma ve merkezleşme düzeyi arttıkça ve ağır sanayi git gide önem kazandıkça, dünya kapitalist ticaretinde de belirgin bir büyüme oldu. Ülkeler arasındaki ekonomik bağlar gelişti. Sonuç olarak, ulusal kapitalist ekonomiler hızla artan ölçüde birbirine bağımlı duruma geldi.

Marx, kapitalizmin çözümlenmesini yaparken, dünya kapitalist üretimi ile dünya kapitalist pazarının gelişimi arasında organik bir ilişki bulunduğunu ve yeniden üretimin iki alanı arasındaki bu ilişkinin iki yönlü olduğunu göstermişti. *Artık Değer Kuramları*'nda şöyle yazıyordu: "Parayı dünya parasına ve soyut emeği toplumsal emeğe dönüştüren, sadece dış ticarettir. Soyut servet, değer, para, dolayısıyla *soyut emek*, somut emek dünya pazarını kapsayan farklı emek biçimlerinin bir toplamı olduğu ölçüde gelişir. Kapitalist üretim *değere* ya da üründe içerilmiş emeğin toplumsal emeğe dönüşmesine dayanır. Ama bu, ancak dış ticaret ve dünya pazarı temelinde dayalı olarak mümkündür. Bu, aynı zamanda, kapitalist üretimin ön koşulu ve sonucudur". (1)

Kapitalizmin tekelci aşamaya ulaşmasıyla, uluslar arasında ekonomik bağların güçlenmesi eğilimi birçok yeni özellik kazandı; serbest ticaret çağına göre eşaslı bi-

çimde farklılaştı. Emperyalizm çağında dünya ekonomisinin ve uluslararası ekonomik ilişkilerin belirleyici özelliklerinin anlaşılabilirliği için, üretimde ortaya çıkan değişikliklerin ve üretici güçlerdeki gelişmelerin çözümlenmesi gerekli oldu.

Üretici güçlerin gelişmesi hemen hemen bütün ulusal pazarların erişilebilir olduğu ve bir dünya kapitalist pazarının doğmaya başladığı bir düzeye ulaştığında, ekonomik hayatın uluslararası nitelik kazanması tarihsel bir eğilim olarak çıktı. (...) Sonuç olarak, ulusal kapitalist ekonomiler hızla ve artan ölçüde birbirine bağımlı duruma geldi.

İkinci büyük savaş sonrasındaki ekonomik gelişmelerin en önemlilerinden biri, sanai üretimdeki yüksek büyüme hızı idi. Kapitalist dünyanın sanai üretimindeki ortalama yıllık artış, sözgelimi, 1913-1950 döneminde yüzde 2.1'den 1950-1970 döneminde yüzde 5.5'e çıktı. Bilimsel ve teknolojik devrim, sosyalizmin ekonomik başarılarının etkisi, devletin ekonomik rolünün artışı ve ekonomi üzerinde devletin tekelci denetimini sağlayıcı yeni yöntemlerin uygulanması, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin ekonomik-toplumsal koşullarını geliştirme yolundaki mücadelesine bağlı olarak iç pazarların genişlemesi, uluslararası işbölümünden elde edilen yeni kazançlar, bu artışın nedenleri arasında sayılabilir.

Kapitalist sanayiinin hızlı büyümesi, dış pazar ihtiyacını hızla artırdı. Böylece, dış ticarete daha da hızlı bir genişleme ortaya çıktı. Yukarıda belirtilen dönemler alınacak olursa, 1913-50 döneminde kapitalist dünyada ihracatın yıllık ortalama artış hızı yüzde 1.2 iken bu oran 1950-70 döneminde yüzde 7.2'ye sıçradı. (2)

Lenin, gençlik eserlerinin en önemlilerinden birini, 1893 sonbaharında "pazar sorunu" üzerine yazdı. Gerek kuramsal açıdan, gerekse liberal Narodniklere ve "legal Marksizm"e karşı yürütülen siyasal mücadelede önemli bir işlev görmüş olan ve zamanın sosyal demokrat çevrelerinde yaygın biçimde dağıtılan bu çalışma, uzun süre kaybolduğu sanıldıktan sonra, 1937'de kuramsal yayın organı *Bolşevik*'te ilk kez yayınlandı. Şunu söylüyordu: "Kapitalist toplumda, pazarın gelişmesinin sınırları, toplumsal emeğin uzmanlaşmasının sınırları tarafından belirlenir. Ama bu uzmanlaşma, doğası gereği, teknik gelişmeler kadar sonsuzdur. (...) Teknik ilerleme, üretimin farklı bölümlerinin uzmanlaşmasını, toplumsallaşmasını ve, sonuç olarak, pazarın genişlemesini zorunlu kılmalıdır. (...) Bu söylenenler, hiçbir biçimde, bir kapitalist ulusun yabancı pazarlar olmaksızın varolamayacağı öner-

mesinin reddini gerektirmez. Kapitalist üretim koşulları altında, üretim ile tüketim arasında bir denge ancak bir dizi dalgalanma ile oluşur; üretimin ölçeği ve sunulacağı hesaplanan tüketici çevreler genişledikçe, dalgalanmaların şiddeti de artar. Dolayısıyla, anlaşılabilirliği gibi, burjuva üretim yüksek bir gelişme derecesine ulaştığında artık ulusal devletin sınırları içinde tutulamaz duruma gelir: rekabet, kapitalistleri üretimin genişletilmesini sürdürmeye ve ürünlerini kitlesel olarak satmak için yabancı pazarlar aramaya zorlar". (3)

Savaş sonrası dönemde, kapitalist üretimin uluslararası uzmanlaşmasındaki artış, dış ticaretin sınırlardan daha hızlı artışında yansımaları buldu. Bunun da iki sonucu vardı: Birincisi, ileri kapitalist ekonomilerin dış pazara bağımlılığı arttı. İkincisi, bunun sonucu olarak, dış ticaret ve özellikle ihracat, kapitalist ülke sanayilerinin büyüme oranlarını etkileyen, dolayısıyla ekonomik gelişmeyi uyaran bir rol oynadı. Bir başka önemli özellik de gelişmiş kapitalist ülkeler arasındaki ticaretin yoğunlaşmasıydı.

Bütün bu değişiklikler, emperyalist egemenliğin coğrafi alanının daralmasıyla, az gelişmiş ülkelerin sömürülmesiyle ve bu ülkelerin bazı kapitalist ülkelerin uyguladığı tekelci fiyat politikaları sonucu dünya pazarlarında karşı karşıya kaldıkları elverişsiz koşullarla bağlantılıydı. Öte yandan, ileri kapitalist ülkelerdeki sınırlı ve özel tüketimin yapısı da değişmişti. Bu ülkeler, pek çok yeni ve karmaşık ürünün hem başlıca üreticisi, hem de başlıca tüketicisi durumuna gelmişlerdi.

Uzmanlaşmanın gelişmesi ve üretim ölçeğinin büyümesi, iç pazarın boyutlarını yetersiz duruma getirdi ve pek çok işletme için dış pazarlar büyük önem kazandı. Yüzyılın ilk çeyreğinde sadece çok büyük işletmeler dış pazar için çalışıyordu; 1960'lara gelindiğinde ise yalnız tek tek fabrikalar değil bütünüyle sanayiler ya da işkolları, varolmak ve büyüyebilmek için, doğrudan ihracata bağımlı duruma geldiler. Bu arada, bilimsel ve teknolojik ilerleme, ortak bir teknolojik temeli olan sanayi türlerinin birleşmesi (dikey bütünleşme) ve tek bir sınırlı kompleks içinde bir uzmanlaşmış türdeş işletmeler sisteminin yaratılması (yatay bütünleşme) için yeni olanaklar getirdi. Üretimin farklılaşması ve ürün çeşitlerinin çoğalması eğilimi arttı. Bu da kapitalist ülkeler arasındaki ticaretin gelişmesini hızlandırdı. Öte yandan, bilimin ekonomik hayattaki rolünün arttığı ve gerçek bir üretici güç haline geldiği gözlemlendi.

Bütün bu gelişmeler, emperyalist ülkeler arasındaki ilişkilerin en önemli alanını, sermaye ihracını etkiledi. Yabancı yatırımlar 1960'ların sonlarında savaş öncesi düzeyinin dört katına yükselmisti. Bu konuda, niceliksel göstergeler kadar önemli olan öteki eğilimler de şunlardı: özel sınırlı sermaye ihracındaki hızlı artış, ikili ve çok yönlü ilişkiler sonunda ve ağırlıklı olarak gelişmişlerden az gelişmişlere borç olarak giden "kamu" sermayesi ihracındaki gelişmeler, uluslararası ticari kredilerdeki sınırlı ihracat ve özellikle gelişmişlerden az gelişmişlere makine ve fabrika satışı destekleyici hızlı artışlar.

Bu özetlerden sonra ortaya çıkan resme bir bakmakta yarar var: Dış pazar için mal üretiminde görülmemiş artışlar; sermayenin, emeğin ve metallerin uluslararası hareketliliği; bilimsel, teknolojik ve ekonomik bilgilerinin

çeliğindeki olağanüstü büyüme ve bütün bunların sonucu olarak, kapitalizmin üretim sürecinin temel öğelerinin hareketini uluslararası ölçekte, şu ya da bu biçimde, denetim altına alması gereğinin ortaya çıkışı. Lenin, bu tabloyu, daha 1915'te "dünya kapitalizminin üretici güçleri ulus ve devletin sınırlı çerçevesinin dışına taşmıştır" (4) diyerek, bugünkü ölçeğine ulaşmadan önce çizmiş oluyordu.

Kapitalist üretim ilişkilerini, belli ölçüde ve bir biçimde, üretici güçlerdeki gelişmenin gerektirdiklerine uygunlaştırmak, üstelik bunu tek bir ülkede değil, bütün bağlantıları ile birlikte dünya kapitalist pazarı içinde yapmak gerekiyordu. Bunun için iki temel aracın ortaya çıktığı söylenebilir: Bir, özel sermaye ya da uluslararası tekel birleşmeleri ve anlaşmaları; öteki, burjuva devletin her türden bütünleşmeleri de kapsayan biçimde dış ekonomik ilişkilere doğrudan müdahalesi. Ancak, burada, mutlaka vurgulanması gereken bir nokta var: Bu araçlar, hedef aldığı sorunların çözümünde bazı katkılar sağlamakla birlikte, yeni güçlükler ve çelişkiler de doğuruyor. Dünya pazarlarındaki rekabeti kızıştırıyor. Kapitalist ülkelerin gelişmesindeki ayrışmayı artırıyor. Kısaca, emperyalizmin içindeki kavgacı yansımayı yoğunlaştırıyor.

EKONOMİK BÜTÜNLEŞMELERİN KAYNAĞI VE NİTELİĞİ

Buraya kadar söylenenlerden şu ortaya çıkmış olmalı: Emperyalist dünyada ekonomik bütünleşmeleri doğuran, her şeyden önce, üretici güçlerin ulusal sınırları aşan gelişmesinin getirdikleridir. Ekonomik hayatın uluslararası düzenlenişinde yeni yöntemler ve biçimler bulunması ihtiyacı buradan kaynaklanmıştır. Bu noktada, kapitalizmin gelişmesindeki iki tarihsel eğilim hatırlana-

Kapitalist ülkeler arasındaki ilişkilerin ve bütünleşmenin ekonomik temelini, tekellerin kâr arayışları ve tekelci yarışma oluşturuyor. Kapitalist bütünleşme süreci ise, birbirleriyle ilişkili, başlıca iki mekanizma içinde gelişiyor: özel tekel mekanizmaları ile devlet eliyle yürütülen tekelci mekanizmalar.

bilir: "Gelişen kapitalizmin ulusal soruna ilişkin olarak iki tarihsel eğilimi vardır. Birincisi, ulusal hayatın ve ulusal hareketin uyanışı, bütün ulusal baskılara karşı mücadele ve ulusal devletlerin yaratılışı. İkincisi, her biçimdeki ulusal engellerin kırılması, sermayenin, genel olarak ekonomik hayatın, siyasetin, bilimin, vb.'nin uluslararası birliğinin yaratılması. Her iki eğilim de kapitalizmin evrensel yasasıdır. İlki, gelişmesinin başlangıcında ağır basar; ikincisi ise sosyalist topluma dönüşümüne doğru hareket eden olgun bir kapitalizmi karakterize eder". (5)

Uluslararası tekelci birlikler ve anlaşmalar, bütünleşmeye giden yolu açmıştır. Tekeller arasındaki uluslararası bağlantıların varolan çerçevesi, gelişmenin belli bir

aşamasında, kârları artırmak, pazarları tutmak ve bölüşmek, fazla sermayeyi yatırıma dönüştürmek açısından dar gelmeye başlamış; bu da, özel tekeli bütünleşme biçimlerini devlet tekeli bütünleşmeleri ile desteklemeyi, kapitalist devletin de katılımıyla yeni ekonomik birlikler yaratmayı gerektirmiştir.

Bu, işin sadece bir yanı. Öte yanda, bir sosyo-ekonomik kategori olarak tekelin özellikleri var. Tekel, egemen olma, ekonomik ve siyasal güç elde etme eğilimlerini barındırıyor; dolayısıyla, kapitalist ülkeler arasındaki ilişkilerde merkezden uzaklaşıcı, bütünleşmeyi zorlaştırıcı güçlerin tohumlarını içinde taşıyor. Tekellerin bütünleşmeyi hem itici, hem de engelleyici bir yanı olduğunu görmedikçe kapitalist bütünleşmenin dinamiğini ve barındırdığı çelişkileri anlamak mümkün değil.

Kapitalizm koşullarındaki bütünleşmenin nedenlerinden ve itici güçlerinden biri de modern devletin rolünde ortaya çıkıyor. Devletin özel sermaye ihracını yaygın biçimde desteklemesi, çeşitli uluslararası tekelci bağlanlara verilen doğrudan ve dolaylı devlet desteği, büyük şirketlerin dış ticaretinin vergi ve gümrük politikalarıyla geliştirilmesi, "anti-kriz" politikalarının koordinasyonu için hükümetler arası işbirliği, hep bu rolün artan önemi ni vurgulayıcı gelişmeler arasında sayılabilir.

Kapitalist bütünleşmenin kaynaklarını ve niteliğini anlamak bakımından, dış dünyanın, böyle denince de öncelikle dünya sosyalist sisteminin etkisini gözden kaçırmamak gerekiyor. Burjuva bakış açısı, bu bağlamda, başlıca iki vurguyu öne çıkarıyor. Bunlardan biri, kapitalist ülkelerin "devrim ihracı", "Doğudan gelen tehdit" gibi tehlikelere karşı birleşerek "demokrasiyi ve özgürlükleri" koruması teması. Bu temanın, AET'nin ya da AT'nin doğuşundaki kullanımına ilişkin bazı örnekler bu yazıda, daha ileride verilecek. İkinci vurgu noktası ise "iki sistemin kaynaşması" olarak sloganlaştırılıyor. İlki, varlığını hiç yitirmemekle birlikte, 1950'lerde soğuk savaş ile birlikte ağırlık kazanıyor; ikincisi, yumuşama dönemine denk düşüyor. Ancak, sosyalist sistemin çeşitli alanlarda gelişmesinin kapitalist dünyadaki bütünleşme hareketlerinde itici bir dışsal güç etkisi yaptığı, nesnel bir gerçeklik durumunda. Ama bu, iki sistem arasında bilimsel, teknolojik, ticari, ekonomik pek çok alanda ilişkilerin yoğunlaşmasını da engellemiyor; sadece, biçimlerini ve düzeyini etkiliyor.

Öte yandan, ulusal kurtuluş hareketlerinin gelişmesi ve eski sömürgelerden siyasal bağımsızlık kazanmış yeni devletlerin doğuşu, kapitalist dünyadaki bütünleşme eğilimleri için ikinci bir dışsal etken konumunda.

EKONOMİK BÜTÜNLEŞMENİN BAŞLICA MEKANİZMALARI VE İŞLEVLERİ

Kapitalist ülkeler arasındaki ilişkilerin ve bütünleşmenin ekonomik temelini, tekellerin kâr arayışları ve tekelci yarışma oluşturuyor. Kapitalist bütünleşme süreci ise, birbiriyle ilişkili, başlıca iki mekanizma içinde gelişiyor: Daha önce de değinildi, bunlar, özel tekel mekanizmaları ile devlet eliyle yürütülen tekelci mekanizmalar. İlkinde, üretim, teknoloji, finansman ve benzeri konularda, sermaye ilişkilerini de içeren ticari bir temel üzerinde kurulmuş bağlantıların oluşturduğu bir sistem var. Buradaki bağlantılar ya değişik ülkelerin özel firmaları, tekelci arasında ya da tekellerin belirli bölümleri (çeşitli ülkelerdeki dalları ya da bağlı şirketleri) arasında kuruluyor. İkincisinde ise hükümetler düzeyinde kurulan bağlar

ve anlaşmalar söz konusu. Devlet tekeli birleşmeleri çerçevesinde hükümet ya da devlet organları ve ülke grupları arasında bütünleşme ilişkileri gerçekleşiyor.

Ekonomik bütünleşmenin özel tekeli mekanizmasının belli başlı bazı öğelerini, hiç ayrıntıya girmeden ve izlenmesi güç de olsa, şöyle sıralamak mümkün: a) Kapitalist şirketler arasındaki dış ticaret bağları; b) Sanayi dalları, bilimsel araştırma kuruluşları, bankalar, sigorta ve ulaştırma şirketleri, vb. arasında kurulan uluslararası kartel anlaşması sistemleri; c) Özel ürünlerin karşılıklı olarak sağlanmasını öngören uzun dönemli üretim anlaşmaları; d) Değişik ülkelerde çok uluslu yatay ve dikey sanayi komplekslerinin yaratılması; e) Şirket hisselerinin yabancı konzerne ve tröstlerde tutulması; f) Çeşitli ülke tröstlerince yurt içi ve yurt dışında ortak üretim, ticaret, bankacılık, vb. şirketleri ağı oluşturulması; g) Değişik ülkelerde yerleşmiş üretim, bankacılık, pazarlama ve başka dallar ile bağlı kuruluşlardan oluşan ve tek bir merkezden yönetilen uluslarüstü şirketler; h) Çeşitli ülkelerin sermayelerini bir araya getiren ve çok geniş bir yabancı şubeler, şirketler ve fabrikalar ağına hükmeden, yine bir merkezden yönetilen, ama farklı milliyetlerden kişilerin sahip olduğu uluslararası tröstler.

Bütünleşmenin özel tekeli mekanizmasının oldukça uzun, nerdeyse emperyalist gelişme döneminin tümünü kapsayan bir geçmişi var. Buna karşılık, bu ilişkilerde uluslararası tekeli devlet denetimi, 50'lerden bu yana ortaya çıkıyor. Burada, devletin belli bir tekelin ya da tekel gruplarının adına hareket etmesi söz konusu değil. Konumunu güçlendirmeye çalışan ve bir bütün olarak kapitalist sınıfın çeşitli avantajlarını gözetmeye çalışan, ulusal ölçekte bütünleşmiş finans kapitalin çıkarları söz konusu.

Bu noktada değinilmesi gereken bir yaklaşım da şu: Kapitalist bütünleşmeyi ticaret ve gümrük politikalarına, serbest ticaret ile korumacılığın çatışmasına indirgemek son derece yanlıştır. Özellikle Avrupa Topluluklarının etkinlikleri, bir grubun üyeleri arasındaki ulusal engellerin zayıflayışının yalnız ticarete değil başka alanlarda, örneğin sermaye ve emek hareketlerinde de, belirginleştiğini göstermiştir. Ayrıca, ticaret alanında da sorun sadece gümrük duvarlarının ve ithal kotalarının kaldırılmasıyla ilgili değildir. Kapitalizm bugüne kadar kullanılmaması, yeni ekonomik araçlar aramaya zorlanmaktadır. Üstelik bu araçların birbiriyle uyumlaştırılması ve birlikte kullanılabilir olması gerekmektedir. Bu arayış içinde, modern kapitalizm bir ikileme karşı karşıya kalmaktadır: Devlet tekeli denetiminin ulusal sistemleri korunmalı ve böylece ortak pazarlar ile serbest ticaret ve bütünleşme planlarından ve tekeli burjuvazinin buna bağlı avantajlarından vazgeçmeli mi, yoksa bütünleşmeden yana davranarak bazı ulusal denetim araçlarının yerine topluluğun ortak, "kollektif" araçlarının geçmesine razı mı olmalı? Bu ikileme, bütünleşmenin devlet tekeli mekanizmasının kuruluşunu oldukça çelişkili bir süreç haline getiriyor.

Bütünleşmelerin resmen belirlenmiş amaçları ya da işlevleri arasında, genellikle, üye ülkelerin ekonomik hayatının uyumlu gelişiminin sağlanması, istikrarlı ekonomik büyüme, tam istihdam ve halkın yaşama standartlarının yükseltilmesi gibi amaçlar yer alıyor. AET'nin yasal temelini oluşturan Roma Antlaşması'nda da buna benzer amaçlar var. Aynı Antlaşmada, bunları gerçekleştirmeye yönelik araçlar olarak, tedrici bir biçimde, bir gümrük

birliğinin, ortak pazarın ve ekonomik (daha sonra da siyasal) birliğin kurulmasından söz ediliyor.

Nesnel olarak gelişmeler incelendiğinde ise şunlar görülebilir: Bütünleşmenin en gelişkin işlevi, üye ülkelerin ulusal pazarlarının bir araya getirilmesini ve birleştirilmesini kolaylaştıracak ekonomik ve yasal ön koşulların yaratılması ve ülkelerin, pazarlarını tekelci burjuvazilerinin çıkarına olarak geliştirmek amacıyla bütünleşmeleri oluyor.

Hiçbir bütünleşme çabası, iç çelişkilerinden arınmış bir emperyalist gruplaşma ortaya çıkarmaz. Bugün bile böyledir. "Bugün bile" demenin anlamı şu: Oldukça uzun bir süredir emperyalizmin iç çelişkileri, tarihte ilk kez, belli başlı bütünleşmiş kapitalist ülkelerin bir ülkenin başını çektiği tek bir askeri-siyasal blokta birleştikleri koşullarda sürmektedir.

Bir başka önemli işlev ise üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin, kapitalist sistemin çıkarlarını koruyacak biçimde, "kollektif" olarak denetlenmesi. Bu amaçla, büyüme oranları, kapitalist üretimin yapısı ve etkinliği, bilim ve teknolojinin gelişimi, parasal ilişkiler, pazar koşulları ve toplumsal ilişkiler ile ilgili süreçlere çeşitli araçlarla müdahaleye çalışılıyor.

BÜTÜNLEŞME İÇİNDE ÇATIŞMA

Şu nokta çok açık olmalı: Bütünleşme çabaları ve bu alandaki gelişmeler ne olursa olsun, kapitalist ülkeler arasındaki çelişkilerin ortadan kalktığı ya da önemsizleştiği bir "ultra emperyalizm" düşünmek doğru değil. Dünyanın paylaşımı ve yeniden paylaşımı için, nüfuz alanları ve ekonomik bölgeler için tekellerin, müttefiklerinin ve emperyalist güçlerin mücadelesi her zaman gündemdedir. Değişen, sadece, bu mücadelenin araçlarıdır. Çeşitli baskılar karşısında eski yöntemler unutulmuş görünür, yeni yöntemler bulunur, eskiler yeni biçimler kazanır. Koalisyonlar kurulur, bozulur, yenileri kurulur. Ama mücadele sürer. Hiçbir bütünleşme çabası, iç çelişkilerinden arınmış bir emperyalist gruplaşma ortaya çıkarmaz. Bugün bile böyledir. "Bugün bile" demenin anlamı şu: Oldukça uzun bir süredir emperyalizmin iç çelişkileri, tarihte ilk kez, belli başlı bütünleşmiş kapitalist ülkelerin, bir ülkenin başını çektiği tek bir askeri-siyasal blokta birleştikleri koşullarda sürmektedir.

Günümüzde emperyalizminin iç çelişkilerinin ayırt edici bir özelliği var: Farklı kapitalist ülkeler ve ülke grupları arasındaki işbirliğinin temel araç ve yöntemleri, aynı zamanda, emperyalizm içi yarışma ve mücadele biçimleri olmuş durumda. Özel tekelci bütünleşme sırasında sağlanan ittifak ve anlaşmalar, tekeller tarafından, pazarın yeniden bölüşülmesinde kendi yararlarına işleyen bir araç olarak, ayrıca bu anlaşmaların dışında kalan rakiplerine karşı da bir mücadele silahı olarak kullanılıyor.

Bütünleşme süreci, bir yandan, iç bağımlılığı artırmıştır: Üye ülkelerin ekonomik, siyasal, yasal görünümünde ve devlet tekelci düzenlemelerinin ulusal mekanizmalarında karşılıklı bağımlılık ve benzerlikler ortaya çıkmıştır. Öte yandan, bütünleşme, grup içindeki güçler arası ilişkileri değiştirmiş, ulusal tekelci sermayenin çıkarlarındaki ayrışmayı belirginleştirmiştir.

AET'nin gelişim süreci içinde, bütünleşmenin iç çelişkilerine ilişkin pek çok somut örnek bulunabilir. Söz gelimi, Topluluğun liderlik konumundaki iki ülkesi, Fransa ve F. Almanya arasında, sürekli bir mücadele olmuştur. F. Almanya bu mücadelede üstün sanayi gücünü, önemli firmalarının büyüklüğünü ve yeteneklerini, parasal durumu ile altın ve döviz rezervlerini, dünya pazarlarındaki güçlü konumunu koz olarak elinde tutmuştur. Buna karşılık Fransa, devlet tekelci düzenlemelerinin esnekliği ile uçak sanayii ve nükleer güç gibi yeni sanayi kollarını hızla geliştirmesini sağlayan, sanayi ve bankacılıktaki güçlü ulu-sallaştırılmış sektörünün avantajlarını taşımıştır. Bunların dışında, Fransa, ikinci büyük savaşın galipleri arasında bulunmaktan gelen "büyük güç" rolü, atom silahlarına sahip oluşu ve NATO içinde görece bir "bağımsızlık" konumunu seçişi, Afrika'nın eski sömürgeleriyle "özel" ilişkileri ve nihayet öteki büyük kapitalist ülkelerden önce giriştiği sosyalist ülkelerle işbirliği ilişkileri gibi siyasal etkenlerin kendi lehine işleyişinden yararlanmıştır. Bu arada Topluluğun küçük ülkeleri, sürekli olarak, bir Paris-Bonn ekseninin kurulmasını önleyici manevralar içinde olmuşlardır.

Başlıca çatışma alanlarından biri, bütünleşme mekanizmasının ekonomik temelleri ve işleyiş kuralları ile ilgilidir. Oysa, başlangıçta, tüm üyelerin görüşleri aynı gibi görünüyordu ve pazarların liberalleştirilmesinin başlıca araç olacağı üzerinde birleşiliyordu. Sonraları, yaklaşımlar farklılaşmış; F. Alman hükümeti AET içinde bir "serbest pazar ekonomisi"nin ısrarlı savunucusu olurken, kendi ülkesinde daha iyi işleyen bir tekelci devlet müdahalesi mekanizmasına sahip olan Fransa, bu mekanizmanın bazı araçlarının, bu arada ekonomik programlarının Topluluk içinde de uygulanmasından yana bir tavır almıştır.

Bir başka çatışma, bütünleşmenin siyasal ve yasal temelleri, özellikle de uluslararası mı yoksa uluslarüstü mü nitelik taşıyacağı konusunda çıkmış; Fransa, veto hakkını korumayı ve uluslarüstü organların çerçevesini sınırlamayı savunarak ilkinden yana olmuştur. Öteki ülkeler ve özellikle F. Almanya ise farklı bir konumda yer almıştır.

Öte yandan, Topluluğun ekonomik politikasının somut uygulama biçimleri ve hızı konusunda da çatışmalar olmuştur. Her ülke bütünleşmeyi kendi çıkarlarına uydurmaya, önceliklerin buna göre belirlenmesini sağlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla, F. Almanya sanayi, Fransa tarımsal bütünleşmenin, İtalya ise bir ortak emek pazarının birinci önceliği almasında ısrar etmiştir.

Elbette, önemli bir tartışma da siyasal birliğin nasıl sağlanacağı konusunda ortaya çıkmış ve genellikle, böyle bir birleşmenin bir devletler federasyonu ya da konfederasyonu biçiminde mi yoksa bir uluslar ittifakı biçiminde mi olacağı çevresinde dönmüştür.

Çatışmaların odaklandığı bir başka nokta, Topluluk dışı ülkelerle ilişkilerdir. Birincisi, öteki rakiplere karşı geliştirilecek ortak tavır ve politikalar sorunu vardır. Bu konuda da, bir yandan, dünya pazarlarındaki en büyük

rakip olan ABD'ye karşı uygulanacak ortak ticaret ve gümrük politikaları ile para politikası alanındaki önlemlerin belirlenmesi, öte yandan, başta İngiltere olmak üzere öteki Batı Avrupa ülkelerinin üyeliğe kabulü ile Topluluğun genişletilmesi, başlıca anlaşmazlık noktalarını oluşturmuştur. Bunlardan ilkiyle ilgili olarak, geniş ihracat olanaklarına güvenen Batı Alman tekelleri, yıllarca, ABD ve öteki rakiplerle Topluluğun ekonomik bağlarında oldukça geniş bir serbestleşmeyi savunmuş, ekonomileri büyük ölçüde dışa yönelik Benelüks ülkeleri de bunu desteklemiştir. Fransa ve bir ölçüye kadar da İtalya ise Topluluk üyelerinin ABD ve öteki rakiplere karşı kendi sanayilerini korumak için mümkün olduğunca sağlam gümrük duvarlarından yana olmuş ve ABD'nin Topluluk içindeki yatırımlarını kısıtlamaya yönelik ortak önlemler alınmasını ısrarla istemiştir. İngiltere'nin üyeliği de sert tartışmalara konu olmuştur. Batı Alman egemen çevreleri İngiltere'nin ve başka birçok ülkenin üyeliğini desteklemiştir. Bunun altında, pazarların genişlemesi gibi ekonomik, NATO'nun ve NATO içindeki kendi konumunun güçlenmesi gibi siyasal gerekçeler bulunmuştur. Benelüks ülkeleri ve İtalya da Topluluk içindeki "denge"nin korunması ve Fransız-Alman egemenliğinin önlenmesi gibi farklı bir gerekçeyle benzer tavır almıştır. Fransa ise İngiltere'nin üyeliğine uzun süre karşı çıkmış ve ancak 1970'in başlarında bu ülkenin üyeliği ile ilgili görüşmelerin başlamasını kabul etmiştir. Amerikan yanlısı dış politikası nedeniyle, İngiltere'nin üyeliğinin ABD'nin Batı Avrupa'daki konumunu güçlendireceği korkusunun yanı sıra, Topluluk içinde bir başka güçlü rakip istemeyişi ve o zamana kadar kendi yararına olan ortak tarım politikasının İngiltere'nin girişi ile değişebileceği kaygısı, Fransa'nın bu tavrının nedenleri arasında sayılabilmektedir.

İkincisi, bazı Afrika ülkelerinin de aralarında olduğu az gelişmiş ülkelerle ilişkiler konusu, yine esas olarak Fransa ile F. Almanya arasında sürtüşmeler yaratmıştır. Fransa eski sömürgelerinin de bulunduğu küçük bir grup Afrika ülkesine yönelik tercihli anlaşmalarla Topluluk fonlarının bu bölgelerdeki Fransız projelerinin desteklenmesi yönünde kullanılmasını sağlamış; Almanya ise bu tercihlerin kendi ilgi alanındaki Latin Amerika ülkelerine doğru kaydırılması için mücadele etmiştir.

Üçüncüsü, sosyalist ülkelerle ilişkilerde izlenecek ortak politikalar konusunda anlaşmazlıklar vardır. Fransa ve bir ölçüde İtalya, sosyalist ülkelere karşı kendi dış ekonomik ilişkiler politikalarına sahip çıkmak istemiş, bu alandaki bağımsız politikalarını engelleyeceği gerekçesiyle Topluluk önlemlerine karşı çıkmışlardır. F. Almanya ise uzun süre çok daha sert bir çizgi izlemiştir. Adenauer, Erhard ve Kiessinger gibi politikacıların önderliğinde F. Almanya, Avrupa'daki savaş sonrası statükoyu değiştirmeye yönelik genel politikası çerçevesinde, ortak bir politikayı sosyalist ülkeleri baskı altına almanın bir aracı olarak kullanmak istemiştir. Bu yaklaşımın etkisi, Willy Brandt'ın ünlü "Doğu Politikası"nın (Ostpolitik) gündeme gelmesiyle azalmıştır.

Bütün bunlara rağmen, AET, dünya ekonomisinde başlıca güçlerden biri olarak ortaya çıkmış ve ABD ile yarışmada birtakım kazanımlar elde etmiştir. ABD'nin Topluluk üyelerinin meta ithalatındaki payı azalmış; AET'nin ABD'nin ithalatı içindeki payı artmıştır. Buna karşılık, ABD sermayesinin konumu, AET ülkelerindeki Amerikan yatırımları bakımından güçlenmiş ve bu yatırımlar özellikle petrol rafinerileri, elektronik sanayii ve

öncülüğü ellerinde tutmanın da avantajıyla, yeni ürünler getirerek ve AET şirketlerine patent, lisans ve "know-how" satarak Ortak Pazar'ı "işin kaymağını yemek" için kullanabilmişlerdir.

Bu bölümü bitirmeden, Batı Avrupa bütünleşmesi ile ABD arasında ortaya çıkmış bazı çatışma noktalarını sıralamakta yarar var: Bir kez, ABD sermayesinin Batı Avrupa'daki artan nüfuzundan doğan çelişkiler söz konusudur. İkincisi, ABD'nin bilim ve teknolojiadaki üstünlüğünden yararlanıp "bilim-yoğun" sanayilerin ürünlerini Ortak Pazar'da satarak, AET ülkeleri şirketlerine patent ve lisans satışları yaparak büyük kazançlar sağlaması ve Av-

"Emperyalizmin ekonomik koşulları -yani, sermaye ihracı ve dünyanın 'ileri' ve 'uygar' sömürgeci güçler tarafından paylaşılması- açısından, kapitalizmde bir Avrupa Birleşik Devletleri ya olanaksızdır ya da gerici."

rupa'dan Amerika'ya "beyin göçü" yaratması çatışma kaynağı olmaktadır. Üçüncüsü, parasal alanda sorunlar doğmakta, Batı Avrupa finans pazarının ABD sermayesi tarafından sömürülmesi, çatışmayı artırmaktadır. Dördüncüsü, ABD ile AET arasında dün olduğu gibi bugün de ticaret politikaları konusunda sürtüşmeler olmakta; karşılıklı olarak, "korumacılık", "serbest ticareti baltalama" gibi suçlamalara sık sık başvurulmaktadır.

Sonuç olarak, denebilir ki, emperyalizmin iç çelişkileri bütünleşme hareketleri ile birlikte artmıştır. Bu olgunun en önemli yanı da, önde gelen kapitalist ülkeler arasındaki ekonomik bütünleşme çabalarının hızlanmasıyla ve emperyalizmin başlıca güçlerinin tek bir askeri-siyasal sistem oluşturması sonunda iki dünya sistemi arasındaki mücadelenin keskinleşmesiyle birlikte ortaya çıkması olmuştur.

AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNİN GEÇMİŞİ

Kapitalizmin tarihinde, farklı ülkelerin burjuvazilerinin devrimci güçlere karşı birleşmelerinin ve ortak mücadele vermelerinin örnekleri az değildir. Sermayenin savunulabilmesi için birleşme eğilimi, bunun doğal ve kaçınılmaz oluşu, Ekim'den oldukça öncelere dayanıyor. Paris Komünü'nü yıkmak için, Mayıs 1871'de, yaklaşık 1 yıldır savaş halinde olduğu ve sadece 10 gün önce utanç verici koşullarla barış imzaladığı "can düşmanı" Alman ordularının yardımını alan Fransız burjuvazisini hatırlamak yeterli olabilir. Ama bu eğilimin, dünyanın ilk sosyalist devletinin doğuşu ve etkilerinin genişlemesiyle birlikte güçlendiğini de belirtmek gerek.

Avrupa ülkelerinin siyasal birliğinin oluşturulması, diye özetlenebilecek "Avrupa Düşüncesi" ya da "Avrupa Hareketi"nin geçmişi, aslında, oldukça eskilere dayanıyor. İçerikleri ve taşıdıkları toplumsal ve siyasal amaçlar farklı da olsa, bu kavramın köklerini geçen yüzyıllara kadar götürmek mümkün. Bir Avrupa ülkeleri birliği düşüncesi, ilk kez, 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl başlarında ileri sürülüyor. Önce William Penn'in bir kitabında, kısa bir süre sonra da l'Abbe Saint-Pierre tarafından. Bundan

sonra ise içlerinde Proudhon'un da bulunduğu birtakım yazarların felsefi çalışmalarında geçiyor.

Kapitalizm tekeli aşamasına ulaştığında Avrupa'nın başlıca ülkelerindeki egemen çevrelerin temsilcileri, "Avrupa Düşüncesi"ni ortaya atıyorlar. Birinci Dünya Savaşı arifesinde, bir Avrupa Birleşik Devletleri'nin yaratılması düşüncesi birçok ülkenin burjuva çevrelerinde tartışılmaya başlıyor. O dönemde sermaye uluslararası ve tekeli bir nitelik kazanmış, dünya bir avuç Avrupalı büyük güç (Britanya, Fransa, Almanya, Rusya) arasında paylaşılmış durumda. Yeni pazarlar için sert bir mücadele sürüyor, öte yandan, Avrupa büyük devrimci çalkantıların eşliğinde bulunuyor. Lenin, böyle bir ortamda ve 1915 yazında "Avrupa Birleşik Devletleri" sloganını inceliyor. Şöyle yazıyor:

"(...) Emperyalizmin ekonomik koşulları —yani, sermaye ihracı ve dünyanın 'ileri' ve 'uygar' sömürgeci güçler tarafından paylaşılması— açısından, kapitalizmde bir Avrupa Birleşik Devletleri ya olanaksızdır, ya da gerici.

(...) Kapitalizm koşullarında bir Avrupa Birleşik Devletleri, sonuç bakımından, sömürgelemlerin paylaşılması konusunda yapılmış bir anlaşmaya eşittir. (...) Kapitalizmde tek tek işletmelerin ya da devletlerin düzgün ekonomik büyümesi mümkün değildir. Kapitalizmde dönemsel olarak bozulan dengeyi onarmanın, sanayide bunalımlardan ve politikada savaşlardan başka yolu yoktur.

Elbette, kapitalistler ve devletler arasında geçici anlaşmalar mümkündür. Bu anlamda, Avrupalı kapitalistler arasında bir anlaşma olarak, bir Avrupa Birleşik Devletleri mümkündür... ama hangi amaçla? Sadece, Avrupa'da sosyalizmi ezme amacıyla; sömürgelemlerin bugünkü bölümünde kötü bir biçimde paylaşılmasını engellemek ve son elli yıldır, güçleri, artık bunamaya başlamış geri ve monarşist Avrupa'ya oranla ölçülemeyecek kadar daha hızlı artan Japonya ve Amerika'ya karşı sömürgeci yağmayı ortaklaşa korumak amacıyla. ABD ile karşılaştırıldığında, Avrupa bir bütün olarak ekonomik durgunluğu temsil ediyor. Bugünkü ekonomik temel üzerinde, yani kapitalizmde, bir Avrupa Birleşik Devletleri Amerika'nın daha hızlı gelişmesini yavaşlatmak için kurulmuş bir gerici örgüt anlamına gelir. Demokrasi ve sosyalizm davasının ancak tek başına Avrupa ile bağlantılı olduğu zamanlar, bir daha geri gelmemek üzere geçmiş tir". (6)

Ekim Devriminden sonra, iki savaş arasında, burjuvazinin siyasal birliğine yönelik eğilim, Avrupa ve Asya'daki birtakım devrimlerin bastırılmasını amaçlayan hareketlerin çeşitli ülkelerin sermayesi tarafından desteklenmesi biçiminde kendini gösterdi. Öte yandan, tekeli burjuvazinin sınıf dayanışması, uluslararası ilişkilerde ve dış politikada sosyalist devlete karşı ortak yaklaşım arayışlarına birünerek ortaya çıktı. Bu durum, Alman militarizmine göz yumulması ve desteklenmesi ile sürdü, İkinci Dünya Savaşı'na kadar ulaştı.

Bununla birlikte, daha önce de değinildi, burjuvazinin siyasal birliğine yönelik eğilimler, hiçbir zaman düz bir çizgi izlemiyor. Emperyalizmin iç çelişkileri, dışsal etkenler ve elbette devrimci mücadelenin başarıları, emperyalist zincirin halkalarını kırıyor, bazılarını da zayıf halka durumuna getiriyor. Bir başka anlatımla, "iki eğilim var; biri, bütün emperyalistlerin ittifakını kaçınılmaz kılıyor; öbürü, emperyalistleri birbirine muhalif konumlara yerleştiriyor; hiçbiri sağlam bir dayanağa sahip olmayan iki eğilim". (7) Her iki eğilim de emperyalizmin

gelişiminin farklı aşamalarında farklı güçlerde etkili oluyor.

Yine iki savaş arasındaki dönemde, daha sonra Başbakanlık da yapan Fransa Dışişleri Bakanının adıyla anılan Briand Planında, Avrupa'nın kapitalist ülkelerini birleştirme girişimleri yeniden gündeme geliyor. Bu zattan 1930'da böyle bir plan için hazırladığı memorandumda, yaşlı kapitalist Avrupa'nın genç Sovyet devlete karşı birliği, başlıca amaçlardan biri olarak ortaya konuyor.

Bu arada, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında ortaya çıkan bir siyasal-askeri öğretiye değinmek yararlı olacak. Bir anlamda, Amerikan emperyalizminin resmi dış politika anlayışı ve ideolojik öğretisi bu ve "Atlantik Düşüncesi" diye biliniyor. Başlıca amacı, Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'yı ABD'nin himayesi altında ve anti-Sovyet ve anti-komünist bir temel üzerinde tek bir ekonomik ve siyasal birim oluşturmak üzere birleştirmek. Bunun başlıca yol ve yöntemleri arasında Atlantik Okyanusu'nun iki yanındaki ülkeleri kapsayan Kuzey Atlantik blokunu ve onun içindeki mutlak ABD üstünlüğünü, bu geniş bölgedeki Amerikan nüfuzunu pekiştirmek ve genişletmek var; Batı Avrupa'nın sosyalist dünyaya sınırı olan ülkelerine yönelik ekonomik (Marshall Planı, IMF kredileri, vb.), siyasal (Batı Avrupa'nın sağcı yönetimlerine ABD desteği, devrimci hareketlere karşı mücadele, vb.) ve askeri yardım (Batı Avrupa'daki Amerikan üsleri, silah desteği, vb.) var; Batı Avrupa'da gelişmekte

"Atlantik Düşüncesi'nin başlıca amacı, Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'yı ABD'nin himayesi altında ve anti-Sovyet ve anti-komünist bir temel üzerinde tek bir ekonomik ve siyasal birim olarak oluşturmak üzere birleştirmek. (...) "Atlantik Düşüncesi" ile "Avrupa Düşüncesi", ikincisi ilkinin tabii olmak üzere, bir ideolojik ortaklık kuruyorlar. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, bu ortaklık, siyasal yansımalarını da buluyor: Avrupa hareketi ile Atlantik hareketi ve bunların örgütleri iç içe geçiyorlar.

olan bütünleşme sürecini hem askeri-siyasal, hem de ekonomik alanlarda Atlantik bütünleşmesi planlarına bağımlı duruma getirmek var. "Atlantik Düşüncesi" ile "Avrupa Düşüncesi", ikincisi ilkinin tabii olmak üzere, bir ideolojik ortaklık kuruyorlar. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, bu ortaklık, siyasal yansımalarını da buluyor: Avrupa hareketi ile Atlantik hareketi ve bunların örgütleri iç içe geçiyorlar.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDAN BUGÜNE : AMAÇLAR DEĞİŞİYOR MU?

Amaçlar değişmiyor. Savaş sonrası "Avrupa hareketi'nin ana amacı, Lenin'in Avrupa Birleşik Devletleri sloganını değerlendiren yazdığından farklı değil. Asıl amaç, yine, sosyalizme karşı mücadele. Daha eksiksiz biçimde söylenirse, bir yandan, sosyalizmin ilerleyişini durdurmak; öte yandan, Batı Avrupa'nın dünya kapitalist pazarındaki ve özellikle başlıca rakibi ABD ile ilişkilerinin

deki konumunu güçlendirmek. Amaçların tümünü böylece özetlemek mümkün oluyor. Bir başka biçimde de söylenebilir: Tıpkı birinci büyük savaş döneminde olduğu gibi, ABD yine büyük güç idi; ama bu kez kapitalist dünyadaki rolü son derece artmıştı ve belli başlı Batı Avrupa ülkeleri sömürgelelerini yitirmişler, çıkarlarını, sosyalizme karşı mücadele etmek için kendilerinden daha güçlü Amerika ile siyasal bir birlik kurmakta görmeye başlamışlardı.

Sovyetler Birliği'nin saygınlığının çok yüksek olduğu hemen savaşı izleyen bir iki yıldan sonra, Batı Avrupa bütünleşmesi yeniden ve yoğun biçimde gündeme getiriliyor. Öncülerden biri, daha sonra sloganlaştırılan ve günlük dilde sosyalist ülkeleri anlatan bir klişe haline gelen "demir perde" deyişinin mucidi, majestelerinin başbakanı, son derece tecrübeli ve azımlı sosyalizm karşıtı Sir Winston Churchill. Zürih'te 19 Eylül 1946'da yaptığı bir konuşmada, bir Avrupa Birleşik Devletleri kurulması için çağrıda bulunuyor.

Bütünleşme hareketleri hızla gelişiyor. Eylül 1951'de Fransa ve F. Almanya'nın öncülüğünde, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kuruluyor. Mayıs 1952'de, iki yıl sonra Fransa Parlamentosu onaylamayınca sonuçsuz kalan, Avrupa Savunma Topluluğu girişimi ortaya çıkıyor. Mart 1957'de ise Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu (Euratom) kuran Roma Antlaşmaları imzalanıyor. İlk imzalayanlar, 6 ülke: Fransa, F. Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg. Daha sonra bu sayı Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık'ın (İngiltere) katılımıyla 9'a, Yunanistan'ın katılımıyla 10'a çıkıyor. Bugün İspanya ve Portekiz'le birlikte 12 üye ülke var.

Avrupa hareketi, savaş sonrası gelişiminin bütün aşamalarında, ABD tarafından destekleniyor. Amerika'nın egemen çevreleri, Batı Avrupa ekonomik bütünleşmesinin ve hükümetler arası siyasal örgütlenmelerin hazırlanmasına çeşitli yollarla yardım ediyorlar. Hem gün ışığına çıkmış ve ürünleri bugün de varlığını sürdüren hazırlıklarda, hem de tasarı aşamasında kalanlarda ABD'nin etkin katkıları var. Amerika'nın egemen çevreleri, bunu yaparken, Avrupa hareketini ekonomik ve askeri-siyasal düzeylerdeki Atlantik bütünleşmesinin çizgisinde tutmayı ve ona bağımlı kılmayı amaçlıyorlar. Ama, baştan beri vurgulandı, hiçbir zaman çelişkisiz bütünleşme yok. Tam tersine, her zaman, biçimleri ve şiddeti değişse de, bütünleşme içinde çatışma var.

"Demokrasi ve özgürlükler için" AT'a girmeyi onaylamak ya da sempatiyle karşılamak, tümünden yanlıştır. Bir kez, özgürlüklerin güvencesini Batıda ve başkalarında aramak, çok eski ve aşağılayıcı bir hastalıktır. Mutlaka sağaltılmalıdır. İkincisi, son derece dayanaksız bir beklentidir. Dünya kapitalizminin ekonomik, siyasal ve askeri bütünleşmelerinin içine girilerek ilerici-devrimci hareketlerin özgürleştirildiği görülmüş şey değildir.

Ancak, ne olursa olsun, başlangıçtaki amaçların özü değişmiyor. İkinci savaştan sonra pek çok değişiklikler oldu. Sosyalist sistem önemli kazanımlar elde etti. Bu arada soğuk savaş yaşandı. Onu yumuşama dönemi izledi. Yetmişli yıllar biterken, bir tür "yumuşak soğuk savaş" zorlanmaya başladı. Ama, Batı Avrupa bütünleşmesinin ve amaçlarının özünün değiştiğine ilişkin hiçbir ciddi gösterge yok.

Çok basit, ama ilginç, son bir örnek: AT'ın ilgili organları, hareketin doğuşunu ve gelişimini halka anlatacak, sevimli bir broşür hazırlıyor. Adı, "Avrupa Birliğine Doğru Adımlar". Yayın tarihi, 1985. Dokuz dilde ayrı ayrı basılıyor.

Ne kadar ilginç, bu sevimli, popüler AT kitapçığı Avrupa birliğinin dayanaklarını anlatırken *Komünist Parti Manifestosu*'nun ünlü birinci cümlesine "nazire" yapıyor. Hatta, olduğu gibi tekrarlıyor. *Manifesto*'nun birinci cümlesi şöyleydi: "Avrupa'nın üzerinde bir hayalet dolaşüyor - komünizmin hayaleti". AT kitapçığı ise Topuluğun varoluş gerekçelerini şöyle açıklıyor: "(...) Büyük güçler ve Avrupa'nın ulusları kendi politikalarını birbirlerinin niyetlerini göz önüne alarak düzenlemek zorundadırlar. Sovyet komünizminin hayaleti doğudan (gelecek) üzerimizde dolaşıyor". (8)

SON SÖZ

Bunca sözden sonra, son bir söze gerek var mı?

Ekonomik bütünleşmenin nesnel temelleri bellidir. Avrupa birliği hareketi, geçmiş ve amaçları ile ortadadır. Elbette biraz daha incelmış, gelişmiştir; çok çeşitli mekanizmaları daha da karmaşıklaştırmıştır. Güzel bir makyaj yapmış, daha çağdaş ve albenili giysilere bürünmüştür. Ama özü aynıdır.

Türkiye'de herkes Avrupa Topluluğu'na girilmesinden yana olabilir; "solculuk" olamaz.

Her şey bir yana, bu kadar "unutkanlık", belleğin değil yüreğin güçsüzlüğünü gösterir.

Herkes AT'a girelim diyebilir, alanlarda, sokaklarda "onlar ortak, biz pazar" diye bağırarak karşı çıkanları bunu söyleyemezler.

"Demokrasi ve özgürlükler için" AT'a girmeyi onaylamak ya da sempatiyle karşılamak, tümünden yanlıştır. Bir kez, özgürlüklerin güvencesini Batıda ve başkalarında aramak, çok eski ve aşağılayıcı bir hastalıktır. Mutlaka sağaltılmalıdır. İkincisi, son derece dayanaksız bir beklentidir. Dünya kapitalizminin ekonomik, siyasal ve askeri bütünleşmelerinin içine girilerek ilerici-devrimci hareketlerin özgürleştirildiği görülmüş şey değildir.

Üçüncüsü, "AET'ye evet" ile "NATO'da kalıp onurlu bir çizgi izlemek gerekir" arasında bir adım bile yoktur. O yarım adım da atılınca, aymazlık tamamlanmış olur.

AT'a girmenin getireceği özgürlükleri reddetme özgürlüğü ve sorumluluğu vardır. Bu özgürlüğü kullanmak, bu sorumluluğu duymak gerek.

Artık herhalde çocukluğunu yaşamayan Türkiye "sol"u için, "AT'a girmeli, NATO'da kalıp onurlu bir çizgi izlemeli" demek, başışlanmaz bir ayıptır.

Daha ağırını yazmaya elim varmıyor.

- (1) K. Marx, *Theories of Surplus Value*, III, s. 253.
- (2) İstatistik bilgileri için kaynak: UN Statistical Yearbooks.
- (3) V. İ. Lenin, *Collected Works*, c. 1, s. 100-02.
- (4) Aynı kaynak, c. 21, s. 159.
- (5) Aynı kaynak, c. 20, s. 27.
- (6) Aynı kaynak, c. 21, s. 340-42.
- (7) Aynı kaynak, c. 27, s. 369.
- (8) *Steps to European Unity*, Lüksemburg, Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Dairesi, 1985, s. 11.

TOPLUMSAL SAĞLIĞIMIZ VE ERGONOMİ

Dr. İdeniz KURTULAN

Bireysel sağlık koşullarımız, yeni getirilen "Sağlık Yasa Tasarısı"na ekonomik varsılığımız ölçüsünde iyiden iyiye değişmek üzere... Demem o ki bundan böyle paramız kadar bireysel sağlığımız korunacak. Yani cebimizdeki paranın değeriyle orantılı yaşayacağız, değersizse cebimizdeki para, sürüneceğiz. Ya toplumsal sağlık yaşantımız ne olacak? Bir ucundan tutan var mı? Yok! Toplumsal sağlığımız ezelden ebedine dek askıda...

Bir toplum içinde yerleşik tüm bireylerin, nesnel ve öznel tam iyilik hallerinin desteklenmesi ve yükseltilmesinin sürdürülmesiyle toplum sağlığından söz edilebilir ancak. Toplumumuzun sağlığı üzerine oynanan bunca çirkin spekülasyondan sonra elbette toplumsal sağlığımızın işlerliği kabul edilemez.

* * *

Toplumda özellikle kitlesel koşullarda çalışan ve üreten işçi sınıfının sağlık, esenlik ve güvenlik sorunları başta gelir. Çalışan insanın sağlık kapasitesini güçlendirme ve en üst düzeyde sürdürme olanağı "iş" ve "işçi" arasında karşılıklı tam ve kesintisiz bir uyum sağlamasıyla gerçekleşir.

"İş" ve "işçi" arasında karşılıklı uyum dengesi ni işleyen konu bir bilim dalıdır. Adı Ergonomi. Ergonomi ya da "İşbilim" iş koşullarını bilimsel temellere oturtur. Özellikle insan yapı ve işlevine uyulanmasıyla insan-araç ve çevre arasında karşılıklı optimum uyumu yaratır. Sonuçta ergonomi insanı daha insansı koşullarda çalıştırmak ve yaşatmak, dolayısıyla hastalık, meslek hastalığı ve iş kazalarını azaltarak, buna karşın enerji tutumu sağlamakla ürettiği de artırmaya çalışan bir bilim dalıdır.

Bu bilim dalının kuralları gereği, çalışan insanın, yani işçinin çıkarlarına uygun olarak iş araç-gerecini ve çevreyi yeniden düzenlemek, gerekirse değiştirmektir.

Ergonominin bilimsel doğası içinde mühendislik, mimarlık, tıp, endüstri sağlığı, iş fizyolojisi, psikoloji ve sosyoloji bilim dalları yer aldığı halde, insanın yalnız yalın özelliklerini ve onun basma kalıp davranışlarını değerlendirmeyiz. İnsanı ayrı ayrı incelenecek parçalar serisi olarak da ele almaz. Tersine toplumsal bir kaygıyla, işçi-iş sentezini yaratır, yani

insan-araç gereç ve çevre koşulları arasındaki sorunları bir bütünlük içinde çözümler.

Ergonomik sentez, insan çalışmasının kritik bir gözlem modelidir. Temel öğeleri; nöromusküler işlevlik, zihinsel algı işlevliği, çalışma ortamı ve bütünü içinde üretici sistemle bağlantılıdır.

Ergonomide çalışma işlevi için zorunlu temel hareketlerin analizi ele alınır. Sonuçların miktarı, bu işlevin yapılmasıyla görevli yapıların ayrıntılı bilgisini gerekli kılar.

* * *

"Ergonomi" sözcüğü, ilk kez 1949 yılında Yunanca, ergon: iş, nomos: yasa-kural sözlerinin birleşmesinden türetilerek kullanıldı. Ergonomi kaynağının çekirdeği olarak kabul edilebilecek ilk çalışmalar Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki yıllarda, özellikle 1915 yılında İngiltere'de endüstri işçileri üzerinde, gerçekleştirilen bir takım araştırmaların verilerine dayanır. Bu araştırmalarda çok özel durumlarda bulunan kimi çalışan insanların da koşulları ayrıca değerlendirildi. Örneğin denizaltı, tank ve uçak gibi savaş araçlarında bulunanların koşulları titizlikle incelendi. Bütün bu çalışmaların sonunda bugün üretim sorunlarıyla uğraşan herkes Ergonomi ile ilgilidir.

1949 yılında İngiltere'de ilk "Ergonomik Araştırmalar Derneği" kuruldu. Aynı yılda ABD'de geniş çapta yaygınlaştı. Ardından Almanya, İskandinav ülkeleri, Hollanda, İtalya, Japonya ve kimi doğu ülkelerinde de ergonomi ile ilgili dernekler çalışmalarına başladı. Tüm bu kurumlar 1970 yılında Strasburg'da düzenlenen "Uluslararası Ergonomi Derneği" çerçevesinde birleştiler.

Günümüzde ABD'de Fitts'in (Havacılık Kontrol Sistemi), Mc Farland'ın (Kamyonlarla Yük Taşımasından Doğan Sorunlar), Chapanis'in (Haber Verme ve Komuta Tertibatları), İngiltere'de Ergonomics Research Society'nin (Haber Verme Sistemleri karşısında, bir ferdenin algı, duyum-hareket ve zaman bakımından gösterdiği özellikler), SSCB'de Oşanın'ın (insan işleviyle eşbiçimli gereç şemalarının yapılması), Leningrad'da Lomonov'un; Fransa'da Psikoteknik inceleme ve araştırmalar merkezinin yaptığı incelemeler, Ergonomi çalışmalarının örnekleridir.

EMEKCİ SÖZLÜĞÜ

KENDİLİĞİNDEN HAREKET VE KENDİLİĞİNDENCİLİK

Kendiliğinden ya da spontane hareket, felsefede, "kaynağı ve nedeni kendinde olan hareket" olarak tanımlanır(*). Tanımı gereği hareket içseldir ve herhangi bir dış müdahaleyi gerektirmez. Aksine, dış müdahale, hareketin doğasını değiştirdiğinden hareket, o hareket olarak kalmaz.

Kendiliğinden hareket, diyalektik gelişim yasalarına bağlıdır. İki zaman dilimi arasındaki gelişme, etkilediği ve etkilendiği diğer gelişmelere uygun olarak gerçekleşir. Her zaman diliminde niceliksel artış, birikim gösteren ve dolayısıyla gelişen hareket, belli bir süre sonra, nesnel durum tarafından varlığını o biçimde sürdüremez duruma getirilir. Bu süreç dışsal görünmekle birlikte içseldir. Hareket, etkilediği ve etkilendiği dış nesnel koşullara bağlı olarak, gelişmenin bir evresinde, artık, o biçimde gelişemeyecek duruma gelmiştir. İşte bu evreden sonra hareket nitelik değiştirerek, başka biçimlere bürünür. Niceliksel birikimin, niteliksel dönüşümü olarak ifade edilen gelişmedir, bu.

Politik pratikte bu gelişimi savunan 'kendiliğindenciler' ve bu pratiğin teorisini oluşturan ekonomizm akımı, doğal olanla sosyal olan arasındaki farkı reddederek, bu doğal gelişim yasasını tümüyle sosyal olana uygularlar. Bunu yaparlarken, sosyal hareketliliği oluşturan bireylerin "doğru" bilinçli eylemlerinin, nesnel gerçekliğin dolaysız bir ifadesi olduğu varsayımından hareket ederek, 'edilgen' bilincin, 'zamanla' oluşacağını ve bu oluşan bilinç, 'dolaysız' bir bilinç olduğundan herhangi bir sosyal formasyonun içinde barındırdığı maddi çelişkileri ifade edecekler ki, "işte bu sınıf mücadelesinin kendisidir" çikarsamasına ulaşırlar.

Tümüyle zaman boyutuna indirgenen bilinç, maddi dünyanın, dolayısıyla üretim ilişkilerindeki çelişkilerin bir ifadesi olan bilinç, kendi eylemini

(*). Hareket, varolmanın temel ifadesi olarak ele alınmalıdır.

oluşturacak, zaten nicel birikimlerin nitel dönüşüme uğrayacağı 'sosyal' gelişimin 'doğal' akışını hızlandıracaktır. Bilinç, bu anlamda, dönüştürücü değil, ancak ve ancak, hızlandırıcıdır.

Bu bakış, mücadele platformu olarak sendikaları seçer, çünkü bilinç, maddi çıkarların dolaysız ifadesi olduğuna göre, bu çıkarların savunusunun yapıldığı örgütte bu bilinçli eylemlerin örgütlenmesi demektir. Örgütlü mücadele sendikalar içinde yapılacaktır, önemli olan sendikal mücadeleye politikayı sokmaktır, yoksa bu mücadelenin politik olması değil. Çünkü politika öncülük yapamaz, çünkü politika belirleyici değildir, yalnızca ekonomik gelişmenin peşi sıra gider. Bu anlamda, bu yaklaşım strateji, taktik, plan gibi konuları reddederek, güncelin bulunduğu, varolan mücadelenin tek mümkün mücadele olması gerektiğini savunur. Çünkü, kaba altyapı-üst-yapı analizinden kalkarak, herşeyin belirleyicisi altyapının, üst-yapının gidiş ve hareket yönünü de belirleyeceği sonucuna ulaşır. Politika da, tıpkı altyapı-üst-yapı arasında bulunan ilişkide olduğu gibi, mümkün olan tek güncel çıkar mücadelesinin üzerinde kurulmalıdır. Mücadelenin de 'edilgenleştirildiği' bu yaklaşımda, politika çıkar çatışması üzerine kurulu bu mücadeleye yön veremez ancak politiklaştırabilir.

Kısaca, kendiliğindencilik etken bilinci reddederek, politik partinin öncü ve dönüştürücü eylemini yoksayararak, her türlü sosyal gelişmenin 'doğal' olarak gerçekleşeceğini ve 'doğal' olarak dönüşeceğini savunur.

AVRUPA, AET, AT, VESAİRE...

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) 1 Ocak 1958'de Brüksel'de çalışmalarına başlamıştır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) üyesi 6 ülkenin (Belçika, Federal Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg) 1957 yılı içinde hem AET hem de Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) sözleşmelerini imzalamaları ve aynı yıl içinde söz konusu sözleşmelerin ilgili ülke parlamentoları tarafından onanmasından sonra 1958 yılı başında tüzel kişilik kazanmıştır. 8 Nisan 1965 tarihinde bu üç topluluğu (AET, AKÇT, Euratom) "birleştiren" sözleşmeden sonra ortaya çıkan yönetim birimine Avrupa Toplulukları Komisyonu (ATK) adı verilmiştir. Her bir topluluğun yönetim serbestisi vardır. Bunların yanında, eşgüdümü sağlamakla görevli, fakat nasıl bir kuruluş türü olduğuna gelecekteki tarihçilerin karar verebileceği bir "üst" kurum vardır ve bu ATK olarak adlandırılmaktadır.

Toplulukların ilk 6 üyesine 1967 yılında üyelik için başvuran Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın 1 Ocak 1973'te kabul edilmeleriyle üç üye daha katılmıştır. Yunanistan ile bir birlik sözleşmesi 1962'de imzalanmış, bu ülke tam üyelik için 1975'de başvurmuş ve 1 Ocak 1981'de üyeliğe kabul edilmiştir. 1 Ocak 1985'de İspanya ve Portekiz'in üyeliklerinin kesinleşmesiyle toplulukların her birinin üye sayısı 12'ye ulaşmıştır. Toplulukların en eskisi olan AKÇT ise 25 Ağustos 1952'de kurulmuştur.

Üç topluluğa topluca ve kısaca Avrupa Toplulukları (AT) denmektedir ve bu isim tamlaması bir yönetim birimine işaret etmez. Henüz oluşturulmuş, bundan başka da, bir Avrupa Topluluğu da bulunmamaktadır. ATK'nun bu yönde ve ilan edilmiş bir hedefi olmakla birlikte, Avrupa Topluluğu diye adlandırılacak ve dolayısıyla adı AT olarak kısaltılabilecek bir kuruluş bulunmamaktadır. Basınımızda AT olarak geçen "varlığa" da başvurmak ya da üye olmak olanığı yoktur. AT kısaca ve açıkça Avrupa Toplulukları anlamına gelmekte ve üç ayrı kuruluşu içermektedir.

AT'nin ortak bazı kuruluşları vardır: ATK, Avrupa Toplulukları Konseyi, Avrupa Parlamentosu (AP), Avrupa Toplulukları Adalet Divanı gibi. AT'na ait bazı başka kurumlardan da söz edilebilir: Avrupa Para İşbirliği Fonu (APIF), Avrupa Bölgesel Kalkınma bazı başka kurumlardan da söz edilebilir: Avrupa Yatırım Bankası (AYB), Avrupa Kalkınma Fonu (AKF), Avrupa Para İşbirliği Fonu (APIF), Avrupa Bölgesi Kalkınma Fonu (ABKF) gibi. Bütün bu birimler yönetim birimleri olarak, adları kısaltılmış olarak ya da açık biçimleriyle, söz konusu edilebilirler. Bu birimlere başvurulabilir, yazışılabilir. Eğer istenirse kısaltmaları kullanılabilir. Bir tek şeyin nasıl yapılabileceğini anlamak zordur: AT'na başvurmak nasıl olur.

AET'na başvurudan çok şeyler bekleyen çevreler bir kalemde AET'nu atlayıp, AET'nun da içinde bulunduğu bir ilişkiler ağına başvurmaya çalışmaktadırlar. Bir yönetim birimine değil, bir isim tamlamasına... Herhalde Türkçe'de AT'm AET'nin okunuşundan daha kolay olduğu için. Ya da birileri bilmeden bir şeyler söylediler, onlar da araştırmadan inandılar. Yinelerseniz: AT, AET'nun, AET de AT'nun alması adlandırılmaları değildir. AET bir kuruluş, AT bir örgüdür.

AET VE TÜRKİYE NÜFUSU

	Toplam Nüfus (000)		Yıllık Nüfus Artışı (%)	
	1980	1985	1975-80	1980-85
Almanya	61566	61024	-0.1	-0.2
İtalya	56414	57128	0.4	0.3
İngiltere	56314	56618	0.1	0.1
Fransa	53880	55172	0.4	0.4
İspanya	37386	38481	1.0	0.6
Hollanda	14150	14491	0.7	0.5
Portekiz	9819	10185	0.4	0.7
Yunanistan	9642	9950	1.3	0.6
Belçika	9847	9858	0.1	0.0
Danimarka	5125	5113	0.3	-0.1
İrlanda	3401	3540	1.4	0.8
Lüksemburg	365	367	0.2	0.1
AET	317911	321928	0.4	0.3
Türkiye	44737	49841	2.1	2.2

Not: 1985 yılındaki nüfus büyüklüklerine göre sıralanmıştır.

AET VE TÜRKİYE MİLLİ GELİRİ

	Yurtiçi Gayrisafi Hasıla (cari fiyatlarla ve milyar \$)		Yıllık Artış Hızı (%)	Kişi Başına Ortalama Gelir (\$)
	1983	1986	1985-86	1986
Almanya	656.0	890.0	2.8	12980
Fransa	516.3	705.5	2.0	12750
İngiltere	454.9	544.7	2.3	9200
İtalya	355.4	504.0	2.5	8970
İspanya	155.0	226.7	3.0	5860
Hollanda	133.5	171.1	1.5	11750
Belçika	80.4	111.0	2.0	11260
Danimarka	56.0	80.4	2.8	15720
Yunanistan	34.7	39.1	0.0	3910
Portekiz	20.6	28.9	4.3	2820
İrlanda	18.1	25.1	1.5	7070
Lüksemburg	3.5	5.1	2.3	13890
AET	2484.3	3331.6	2.4	10320
Türkiye	51.2	59.0	7.8	1160

Not: 1986 yılındaki yurtiçi gayrisafi hasıla büyüklüklerine göre sıralanmıştır.

AET VE TÜRKİYE'DE FİYATLAR

	Fiyat Endeksi (1980=100)			Enflasyon Oranı (%)
	1985	1986	1987(Şubat)	
Almanya	121.0	120.7	120.7	-0.5
Belçika	140.5	142.3	143.6	1.0
Danimarka	146.0	152.0	154.0	4.8
Fransa	158.0	162.0	165.5	3.4
Hollanda	122.7	122.9	121.5	-1.2
İngiltere	141.5	146.3	150.2	3.9
İrlanda	178.5	185.2	189.6	3.4
İspanya	178.0	193.7	200.8	6.0
İtalya	190.3	201.4	206.3	4.2
Lüksemburg	139.8	140.2	140.4	-0.5
Portekiz	284.3	317.4	338.4	9.5
Yunanistan	255.8	314.7	341.5	15.5
AET	149.8	154.7	157.5	2.9
Türkiye	497.7	672.7	801.3	33.1

Not: İtaliye Ocak 1987'ye göre. Son sütündeki enflasyon oranı 1986 Şubatından 1987 Şubatına kadar yıllık ortalamadır.

AET VE TÜRKİYE'DE DİŞ TİCARET (Milyar dolar olarak ve 1986 yılı için)

	İhracat		İthalat	Dış Ticaret Dengesi
Almanya	243.35	190.72	52.63	
Fransa	124.68	124.61	0.07	
İngiltere	107.11	126.18	-19.07	
İtalya	97.46	99.96	-2.50	
Hollanda	80.58	75.31	5.27	
Belçika (1)	68.63	68.52	0.11	
İspanya	27.17	34.94	-7.77	
Danimarka	21.19	22.81	-1.62	
İrlanda	12.58	11.56	1.02	
Portekiz	7.72	9.16	-1.44	
Yunanistan	6.47	12.19	-5.72	
AET	794.34	775.73	18.61	
Türkiye	7.50	11.59	-4.09	

(1) Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği'nin verileri gösterilmiştir. Not: İhracat büyüklüklerine göre sıralanmıştır.

BİR 27 MAYIS TARTIŞMASI :**555 K****Dr. Hikmet ÖZDEMİR**

Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup bir grup subayın Bayar-Menderes yönetimine karşı gerçekleştirdikleri başarılı bir askeri eylem olarak tarihe yazılan 27 Mayıs 1960 İhtilâli, aynı zamanda silahlı kuvvetler hiyerarşisini de alaşağı ettiği için sonraki ordu müdahalelerinden (12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980) çok farklı değerlendirilmek durumundadır.

Kuşkusuz bu farklılık, yirmi yıllık bir zaman kesitinde silahlı kuvvetlerden gelen her üç eylemin sonuçları göz önüne alındığında daha bir açıklık kazanmaktadır. Bu bakımdan 27 Mayısçı genç subayların, 12 Martçı ve 12 Eylülcü generallerle birlikte özgürlüklere ve sivil topluma karşı unsurlar olarak gösterilmek istenmeleri önemli bir yanlıdır. Aksine 27 Mayısçılar, partiler rejiminin ve parlamentare hayatın gelişimi yönünde 1946'dan çok daha anlamlı bir sıçramayı belirlemişlerdir. Kaldı ki, 27 Mayıs İhtilâli'nin bir ürünü olarak 1961 Anayasası'nın getirdiği hukuksal ve siyasal kurumlaşmayı 12 Martçılardan sonra 12 Eylülcülerin de hedef almaları, sözü edilen rol farklılaşmasında yeterli kanıt sayılmalıdır. Bu bakımdan, 18. Yüzyıl sonlarından başlayarak, asker ve sivil aydın grupların Türk siyasal hayatında oynadıkları etkin rol, 27 Mayıs'ı gerçekleştiren subayları basit birer darbeci olarak değil, Jön Türk geleneğini sürdüren "ihtilâlciler" şeklinde adlandırmamızı da gerektiriyor.

27 Mayıs İhtilâli, hemen her çevrenin gündemindeki yerini koruyor. Özellikle demokratikleşme ve aydınlar etrafında yapılan tartışmalara kaynaklık ediyor. 1960'lı yıllar boyunca bu tartışmaların bir yanında protokol gereği ordu üst kademeleri de yer alırlardı. Hiç olmazsa yasa zoru ile yapılan "27 Mayıs Anayasa ve Hürriyet Bayramı" törenlerinde sivil erkân ile birlikte görünürlerdi. İhtilâli gerçekleştiren subaylar ise, sivil hayata dönülmesinden sonra bir kısmı tabii senatör olarak bir kısmı seçim yoluyla parlamentoya girerek siyasete devam ederken, bir kısmı da ticarete atılmayı yeğlemişlerdi. Aralarında farklı siyasal gruplara girenler olmakla birlikte büyük grup, 12 Eylül 1980 gününe kadar "Millî Birlikçiler" adıyla siyasal faaliyette bulundu ve 1961 Anayasası'nı sonuna kadar savundu.

27 Mayıs 1960 İhtilâli'ne büyük destek veren ve tartışmalarda onun en ateşli savunuculuğunu yapan aydınlar ve öğrenciler ise 12 Mart 1971'deki askeri müdahaleye kadar 27 Mayısçılara olan aktif desteklerini özveri ile sürdürdüler. 1971 Darbesi bu kesimler için önemli bir dönüm noktası oldu. Aydınlar ve öğrenciler, kimi subay ve eski askerlerle birlikte, askeri rejimin mahkemelerinde 27 Mayıs'ı, 1961 Anayasası'nı savunmak zorunda kaldılar. 1960 İhtilâli'nin genç subayları artık yaşlanmaya başlamışlardı.. İhtilâl coşkusu yerini istikrar tutkusuna bırakıyordu. 1980'li yıllar ise ihtilâl coşkusunun yerine geçen istikrarlılığın arkasında aydınlık korkusunun bulunduğunu kanıtlayacaktı.. Acaba 27 Mayıs 1960'tan bu yana ne değişmişti? Askerleri 1960 çizgisinden 1971'e ve 1980 çizgisine getiren neydi? Yoksa baştanberi yalnızca bir tek çizgileri mi vardı?

Bu soruların olası yanıtları çeşitli çevrelerce verilmeye çalışılıyor. Özellikle 12 Eylül Rejimi'nden çıkarılan yayınlarla sorunun farklı boyutları dile getirilmeye başlandı. Fakat kimsenin aklıma bir anlatım türü olan ve tarihsel gerçekliğin bir bölümünü yeniden kurmaya dayanan tiyatro aracılığı ile sorunu incelemek gelmedi, Bilgesu Erenus'un dışında!

Bilgesu Erenus'un "555 K" adlı tiyatro yapıtı (Haziyan Yayınevinde Mart 1987'de "Misarfir" adlı bir diğer oyunu ile birlikte yayımlandı), Türkiye'deki ordu ve politika ilişkisine bilimsel bir açıdan bakmaya çalışan, bir siyaset ya da tarih çalışması özellikleri taşıyor. "555 K"nın 1960 İhtilâli'ndeki genç subaylardan kurmay albay Muzaffer Yurdakuler'in, 1920'de, Delibaş İsyanı'nda öldürülen babası ile, 1976'da, Ankara'da kurşunlanarak öldürülen oğlu SBF öğrencisi Hakan'ı da kapsayan bir zaman dilimindeki iç içe geçmeli kurgusu; Albay Yurdakuler'in kişiliğinde, 1960'ların başındaki "İhtilâlcî Subay" türünün estetik bir örneğini veriyor. (Bilgesu Erenus'a iki öneride bulunmak istiyorum: Burada söz konusu edilen "İhtilâlcî Subay" tipolojisi için çok uygun bir örnek Bomba Davası sanıklarından kurmay yarbay Talat Turhan olabilir, "Ziverbey Köşkü" adlı bir oyun ile işkence konusu işlenebilir. "Jakoben Aydın" tipinin teori ve pratikteki en güzel örneği olarak Doğan Avcioğlu'nun yaşamı oyunlaştırılabilir.)

"555 K"nın bir diğer önemli yanı ise, 1960 İhtilâli'nde ön saflarda görev alan askerlerin (başta Albay Yurdakuler olmak üzere) Bilgesu Erenus'a oyun metninin hazırlanmasında yaptıkları katkılar. İhtilâl'i yapanlar, sonradan ihtilâlin oyununa da katılıyorlar. Onlar için son derece ilginç olmalı.

Erenus'un yapıtında kahramanlar yalnızca ihtilâlcî değiller, hepsi birer "insan". Birey olarak üzüliyor, gizli örgüt üyesi Muzaffer (Albay Yurdakuler) Ankara'dan görevli(!) olarak İstanbul'a gittiği zaman eşi Nurinnisa "Sen git bir İstanbul yosmasına tutul" diye bağırabiliyor. Kocasının kendisini aldattığını sanıyor. Yurdakuler'in evinde küçük(!) bir kavga başlıyor. Nurinnisa bağırıyor: "Varsa yoksa o yosma..". Yosma, yani İhtilâl! Fakat gizli örgüt üyesi Albay Muzaffer, hem örgütünün hem de evliliğini yürütebilecek kadar ustadır, böyle durumlarda geliştirdiği hazır bir numarası vardır: "Kur'an'a el basacağım, getir" der. "Bu sefer basacağım, getir hadi. Öpüp başıma korum istiyorsan üç kez!"

Aynı Yurdakulerler, 1976'da oğulları Dev-Genç'li Hakan'ın öldürülmesinin acısını yaşarlar.. Çocukları öldürülenler her anne-baba gibi.. Çocukları öldürülmüştür ama onlar onu yaşatırlar. Hakan'ın odası, eşyaları durmaktadır. Zaman 1980'leri göstermektedir. Baba Yurdakuler, uyuduğunu sandığı oğlunu uyandırır. Çoğu zaman onunla konuşur, tartışır. Delibaş İsyanı'nda öldürülen babası ile özdeşleştirmiştir oğlunu, "Baba" der. Babasını oğlunun yerine, kendisini babasının yerine koyar. Gerçekte hem babası hem de oğlu öldürülmüştür, fakat Muzaffer Albay ikisini de yaşatır. Bir gün hiç konuşmadıklarını, oğlu Hakan'ın kendisi ile artık hiç tartışmadığını geç de olsa farkeder. Sarsıla sarsıla ağlarken sorar: "Neden konuşmuyoruz biz seninle.. Söylesene neden

konuşmadık hiç?" Dev-Genç'li Hakan sakindir, "Doğal baba" der, "Sizler kurtarıcıydınız, bizlerse kuran.. Kurmak için yıkmak gerekebilir bazen."

27 Mayıs'ın İhtilâlcı Albayı Muzaffer ile Devrimci Öğrenci Hakan'ın tartışmaları, 27 Mayısçılarına yönelik eleştirilerin en ağırı sayılmalıdır. Hakan anlatır, Muzaffer Albay anlamaz. "Daha açık konuş benimle. Anlamak istiyorum" der. Hakan, yeniden anlatır: "Memleket meselelerini ameliyat masasına yatırdınız baba. Kötü olan şu veya bu adlı kişiler değildi.. Bir de baktınız ki.. Sorun sistem sorunu.." 1960'ların İhtilâlcı Albay'ı kendisini yapayalnız hissetmektedir. Hakan, ekler: "Sizin yalnızlığınıza tek sahip çıkacak biziz. Sosyalistler.. (gülümser) Siz de inatla kaçarsınız bundan..."

DEVLETÇİLİĞE BİR YAKLAŞIM : "YÖN HAREKETİ"

I. AKALIN

Yön yayınlanmaya başladığında Isparta'da askerliğimi yapıyordum. Yedeksubay teğmendim. Ispartalılar askerleri pek severler(!). Ceplerinden subay sigarası çıkarıp "yak bir subay" espirisi yaparlardı. Espiriler çoğalınca, istenildiği kadar alınabilinen ve eşe dosta dağıttığımız subay sigaralarından mahrum kaldık. Sigarayı subay başına yarım kiloya indirmişlerdi. Yani 25 paket. Bu defa biz başkalarından sigara istemeye başladık.

Yön'ü serbestçe taşıyabiliyor ve çevremde tartışabiliyordum. O kadar ki, ayda 50 lira taksitle 1.050.- liraya bir halı aldığım Hacı Ali Demirel'le bile. Akşamları Hacı Ali Demirel'in dükkanına uğurdum. Belki de o zaman hacı değildi. Sohbet ederdik. Ben ona Yön okumaya çalışırdım. O da bana Son Havadis. Son Havadis'te anti-komünist tefrikaların biri biter, bir diğeri başlardı. Eksiksiz Yön sayılarına sahip olduğumu sandığımda, 5-6 sayının olmadığını gördüm. Hacı Ali Demirel'de kaldığını hatırladım. 5-6 sayı eksik Yön'ler sonra SEKA fabrikalarına yeniden kağıt olmak üzere gönderilmiş olmalı. Götmesinde benim rızam alınmadı. Tam tersi. Zaman zaman Yön kollüksiyenimün eksikliğini duymuşumdur.

Bugünlerde ise, eksikliği giderebilen bir yayına sahibim: Kalkınmada Bir Strateji Arayışı, Yön Hareketi, Hikmet Özdemir, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Aralık 1986. Bu kitaba binlerce insanın da sahip olabileceği beni ayrıca sevindiriyor. Sevincimi çoğaltan başka nedenler de var. Aşağıda bunların bir kısmını sıralamaya çalışacağım.

Hikmet Özdemir, bilim adamı adaylığına yaraşır ağırbaşlı titiz ve yorucu çalışma yapmış. Tesbitlerini duru ve akıcı başlıklarla sıralamış. Yön'ün çıkışı bildirisinden başlamış, tarihe bakışına, siyasal hayata, temel sorunlara bakışına, Türkiye için alternatif kalkınma stratejisi oluşturmaya kadar götürmüş. Her bölüm sonunda değerlendirmeler dışında genel değerlendirme de var. Doğrusu, ikinci bölümle başlayıp yedinci bölümle biten bütünlük ve değerlendirmeler için söylenebilecekler olabilir. Var da. Bu kısa eleştiri yazısında, bunları atlayarak Birinci Bölüm için yazmayı yeğledim. Nedeni güncelliğinden. Güncelliği "dergimizle" de ilgili. O kadar güncel ki, güncelliğinden yıllar sonra da bir şey kaybetmeyecek. Böyle düşünüyorum. Çünkü uyarılması gereken çevreler çabucak hatalarından dönecek, hidayete erecek

cinsten değiller. Söylediklerimi doğrulayan çok yeni bir olayla yazayı sürdürmek istiyorum.

12 Eylül'den sonra 1 Mayıs ilk kez, Dönem Yayıncılığım başvurusu ile, kitlesel olarak kutlandı. Bu kutlamanın açış konuşmasında Yalçın Küçük şunları da söyledi: "*Batı Avrupa ile ekonomik bütünleşmeyi ve bundan da önce siyasal birliği kabul etmiyorum ve reddediyorum. Avrupa'laşmak ve Avrupa'nın bir parçası olmak, Sultan Mecit'in, Büyük Reşit Paşa'nın ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yoludur. Bu yol artık aşınmış ve eskimiştir. Sultan Mecit'in, Reşit Paşa'nın, Kemal Paşa'nın eskimiş yolları artık bizim yolumuz olamaz. bizim yolumuz değildir.*"

Devamı var. Devamını yazmaya gerek yok.

Bu doğru tesbit ve hedefe, sağ cenahtan gelen itirazlar kadar normal bir şey olamaz. Üzerinde durulması gereken bu tepkiler değil. Üzerinde durulması gereken sol cenahtan gelen itirazlar. Bu itirazların çözümlemesi, ya da doğru açıklaması, söz konusu kıbatın birinci bölümünde mevcut.

Şöyle söylemek mümkün, hatta daha doğru. Kemalizmi savunanları iki bölümde topluyorum. Birincisi

gerici Atatürkçüler. İnanmayanlar. İnanmıyorlar ama, her eylemlerine Atatürk'ten vecize bularak uygunluk sağlıyorlar. İkincisi, ilerici Atatürkçüler. İlerici Atatürkçüler Kemalist. Kemalistler "solcu". Bu solcular, 1940 öncesi, hatta 1950 öncesi ne yapılmışsa, bağınazlıkla savunuyorlar. Savunduklarının başında "ekonomik model" geliyor. Bunlara göre devletçilik, kapitalizm ve sosyalizmin dışında "yeni model". Bütün olumsuzluk, Kemalizm "devletçilik" modelinden yani yeni sistemden, vazgeçilmesinden kaynaklanıyor. ANAP iktidarına bugün yöneltilen eleştirilerin başında, ANAP'ın Atatürk'ün kurduğu ve bugün KİT diye anılan kuruluşların özel sektöre devri projeleri geliyor.

Kanımcı, Hikmet Özdemir, Yön Hareketi yapatının Birinci Bölümünde bu yanlışlığı o kadar açıkça ortaya koyuyor ki, "eline sağlık, kalemine sağlık" demek az geliyor. Devletçiliğin bir üçüncü ekonomi sistemi olmadığı, Kemalist ekonominin adı olan devletçiliğin, girişimci sınıfın görevlerini yerine getiremeyeğinden doğacak sorunları gidermeyi amaçladığı, herhangi bir doktrin in ya da ideolojinin değil, ekonomik gelişmenin zorunlu bir sonucu olduğunu satır satır vurguluyor. Kitaptan alıntılarla yazıyı sürdürmek en doğrusu.

Alıntılardan önce birkaç söz söylenebilir. Kemal Tahir, Yön bildirisini imzalayanlardan. Tahriciliğin amentüsü ise "kadim devlet". Devlet her şeye kadirdir. Yön hareketinin vardığı noktalardan biri de Yeni Devletçilik. Devletçiliğin özü Kemalizm. Tekerleme gibi.

"Girişimci sınıf-müteşebbis" tanımını kitabın yazarı Hikmet Özdemir'den alınmıştır.

Alıntılarla sürdürülmü: "Cumhuriyet Türkiye'sinde devletçilik.... kapitalist sermaye birikiminin özel bir yolu olmalıdır."

Bu ve benzeri alıntıları uzatmak mümkün. Bunun tadına varmak için 25 sayfalık birinci bölümü okumak en iyisi. Bu 25 sayfa o kadar zengin ki, binlerce sayfalık değerlerle özdeş. Not almak için çizmeyi yeğledim. Çizdiğim satırlar uzayıp gitmeye başladı. 25 sayfalık bu bölümün her satırını çizsem ve alıntı yapsam yeridir diye düşünmeye başladım. Başlangıç ve gelişme o kadar güzel izlenmiş ki, yeni bir şey eklemeye gerek kalmıyor. Devletçilik denilen hikayenin, işadamları ve sanayiciler grubu yaratmak olduğu, zaman zaman hikayenin orijinine inerek anlatılıyor.

Yazıya devam için notlarına bakıyorum, alıntılar çoğalıp gidiyor. Altı çizilmiş, ya da altını çizdiğim şöyle satırlar var: "Özel şartların zorladığı devletçilik, aslında, kapitalist gelişme stratejisinin içinden türetilmiş bir politika'dır."

Alıntılara devam etmenin bir anlamı olmadığını düşünüyorum. Hikmet Özdemir beni bağışlasın. Şöyle bir özet yapmam gerekiyor.

Bir - Devletçilik, ekonomik sistem değildir. İki - Bir dönemde, kapitalizmin gelişmesini sağlamak için başvurulmuş bir araçtır. Üç - Daha sonra, yaratılan sınıfın korunması için başvurulmuş bir sisteme dönüşmüştür. Dört - Kemalizm, kapitalizmin dik almasıdır. Beş - Kemalizmi savunmak da devletçiliğin bir aşamasıdır.

Hikmet Özdemir, bilim adamı olma yolunda eserini kaleme alırken, ayrıca kibar olmak zorunluluğunu duyuyor. Bu zorunluluğu, son alıntının kelimelerinden çıkartmak mümkün. Tekrarda fayda var. Hikmet Özdemir'in söylediklerini, kibarlığı bırakarak tekrarlayabim. Şöyle olmak zorunda: Devletçilik, kapitalizm ve sosyalizm dışında özerk bir ekonomik sistem değildir. Nedir? Sorunun yanıtını yine Hikmet Özdemir'den

Bir - Devletçilik, ekonomik sistem değildir. İki - Bir dönemde, kapitalizmin gelişmesini sağlamak için başvurulmuş bir araçtır. Üç - Daha sonra, yaratılan sınıfın korunması için başvurulmuş bir sisteme dönüşmüştür. Dört - Kemalizm, kapitalizmin dik almasıdır. Beş - Kemalizmi savunmak da devletçiliğin bir aşamasıdır.

Bir - Devletçilik, ekonomik sistem değildir. İki - Bir dönemde, kapitalizmin gelişmesini sağlamak için başvurulmuş bir araçtır. Üç - Daha sonra, yaratılan sınıfın korunması için başvurulmuş bir sisteme dönüşmüştür. Dört - Kemalizm, kapitalizmin dik almasıdır. Beş - Kemalizmi savunmak da devletçiliğin bir aşamasıdır.

Bir - Devletçilik, ekonomik sistem değildir. İki - Bir dönemde, kapitalizmin gelişmesini sağlamak için başvurulmuş bir araçtır. Üç - Daha sonra, yaratılan sınıfın korunması için başvurulmuş bir sisteme dönüşmüştür. Dört - Kemalizm, kapitalizmin dik almasıdır. Beş - Kemalizmi savunmak da devletçiliğin bir aşamasıdır.

Bir - Devletçilik, ekonomik sistem değildir. İki - Bir dönemde, kapitalizmin gelişmesini sağlamak için başvurulmuş bir araçtır. Üç - Daha sonra, yaratılan sınıfın korunması için başvurulmuş bir sisteme dönüşmüştür. Dört - Kemalizm, kapitalizmin dik almasıdır. Beş - Kemalizmi savunmak da devletçiliğin bir aşamasıdır.

Bir - Devletçilik, ekonomik sistem değildir. İki - Bir dönemde, kapitalizmin gelişmesini sağlamak için başvurulmuş bir araçtır. Üç - Daha sonra, yaratılan sınıfın korunması için başvurulmuş bir sisteme dönüşmüştür. Dört - Kemalizm, kapitalizmin dik almasıdır. Beş - Kemalizmi savunmak da devletçiliğin bir aşamasıdır.

Bir - Devletçilik, ekonomik sistem değildir. İki - Bir dönemde, kapitalizmin gelişmesini sağlamak için başvurulmuş bir araçtır. Üç - Daha sonra, yaratılan sınıfın korunması için başvurulmuş bir sisteme dönüşmüştür. Dört - Kemalizm, kapitalizmin dik almasıdır. Beş - Kemalizmi savunmak da devletçiliğin bir aşamasıdır.

Bir - Devletçilik, ekonomik sistem değildir. İki - Bir dönemde, kapitalizmin gelişmesini sağlamak için başvurulmuş bir araçtır. Üç - Daha sonra, yaratılan sınıfın korunması için başvurulmuş bir sisteme dönüşmüştür. Dört - Kemalizm, kapitalizmin dik almasıdır. Beş - Kemalizmi savunmak da devletçiliğin bir aşamasıdır.

Bir - Devletçilik, ekonomik sistem değildir. İki - Bir dönemde, kapitalizmin gelişmesini sağlamak için başvurulmuş bir araçtır. Üç - Daha sonra, yaratılan sınıfın korunması için başvurulmuş bir sisteme dönüşmüştür. Dört - Kemalizm, kapitalizmin dik almasıdır. Beş - Kemalizmi savunmak da devletçiliğin bir aşamasıdır.

EDEBİYAT
DOSTLARI

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

Mayıs '87 sayısında

Sanat Çabamadır Hediyeçiler • Ölmüşük
Beyler Mendel/Kemal ADALAR • Dayanışma
Hafiflikler • Seçenek/Adalek
ÇÜTSAY • Resmî Sanatçıyla Vahar
Yazıcı ve Tural Akı/Yalçın KÜÇÜK
Demokrat Şah 1960/AM KURTULUŞ
• Sorular Yol Günceler/Mehmet ÖZMAN •
Yöntem Üzerine/Hikmet ÖZDEMİR •
YA • İlgale Doğru İsmir'de KİT/Dr. Ziya
SOMAR • Don Kışot'un Hangi Adı
• ŞİRLERİYLE Çay YOCEL, AN ÇEN-
GİZKAN.

Haziran '87 sayısında

Çağımız Üstün İnanç/ Mehmet YET-
KİN • "Göçler Ünce Bizi Kezler"/
AM KURTULUŞ • Saltanat Değişimi
Bir Cumhuriyet Sanatçısı: Yahya Kemal/
Yalçın KÜÇÜK • Necip Fazlî ve Dolay-
sıyla/Mehmet FİKRİ ÖNAL • Bir Yalın
Değişim: Cemil Meriç/ Çimen ÖZÜZ •
Önceki Şiir/Hikmet ÖZDEMİR •
• 555 K Üzerine Belgesiz Erzurum ve Yöcel
Çabılar ile Söyleşi • Bir Mektubuyla
Nasım Hikmet • Nasım'dan Sonra/
Özmen ÇÜTSAY • ŞİRLERİYLE
Ahmet TELLİ, Ferit TEZER, Mehmet
Fikri ÖNAL.

Temmuz - Ağustos '87 sayısında

Çehalet Muzikler/Mehmet YETKİN •
Yalçın/Adalek ÇÜTSAY • Cinsiyetçi
İdeoloji ve Şiir/AM KURTULUŞ •
Utopya Üzerine Adam Şenel'e Konuş-
ma • Feodal Türk Şiiri/Çimen ÖZÜZ •
Nasım Yapınanah/Melek ÇULHAOĞLU
• Apejilama ve Yüceltme Mekanizma-
lan/Hikmet ÖZDEMİR • Çi-
nosok/YEVYUŞENKO • ŞİRLERİYLE
Ferit TEZER, Sedat ERGİN, Mehmet
Fikri ÖNAL.

Fiyatı: 400. TL. / Abone Bedeli: 4.000. TL. - 30 DM. - / PK. 406 Kadıköy, İstanbul
Yönetim Yeri: Kıldfare Cad. Servet Han. 41/35, Cağaloğlu, İstanbul

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

EDEBİYAT
DOSTLARI

"ESTETİK HESAPLAŞMA" ÜSTÜNE

N. ALPAY

Yalçın Küçük, düşünmesini yazıyor; düşüncesinin derlenip toplanmış, düzene sokulmuş sonuçlarını değil. Bağışlatıcı nedenleri var: çok yazıyor, okumasının, düşünmesinin, çalışmasının hızına yakın bir hızda yazıyor. Arada bir mutlaklaştırmanın sınırlarında dolaşmasına ve dille ilgili konularda titizlik çağrılarında bulunmasına karşın, yazma titizliğini mutlaklaştırmıyor.

"Estetik Hesaplaşma"yı yazmak-taki amacını, kitabın 52'nci sayfasında buluyoruz: çözüme sürecini geride bırakma çabasına katkıda bulunmak. 79'uncu sayfada, "Estetik Hesaplaşma, çözülmüş 'yanlarımızı' sağlığa kavuşturma sürecini hızlandırmayı amaçlıyor" diyor.

Böyle diyerek salt politik neredeyse ajitatif bir amaçla yola çıktığı izlenimini vermekten kaçınıyor. Bu ürktücü (!) amaç, kitabın, başlığını haketmesini engellemiyor: tam tersine. Eleştirilenlerin işi nedir, bunu tanımlamak gereğini de duyuyor.

Ama bu tanımın üstünde durmadan önce, "çözülme" konusunda Estetik Hesaplaşmadaki bir belirsizliği sorgulamak gerekli.

Bilimsel sosyalizmin doğuşundan bu yana solun teorik öncüleri gibi, pratik öncüleri de oluyor. Türkiye solu adı verilen artak kocaman olmuş kitlenin öncüleri var. Bunların niceliği, niteliği, politik yeralımı, doğruluğu, yeterliliği, konu dışı. Söylemek istediğim şu: "Eylülist" vb. nasıl adlandırıldığının bence önemi yok, baskıcı dönemin amacı, bu öncüyle kitlenin bağı koparmak, "çözülme"yi - bu yolla dayatmak. Öncünün görevinin buna izin vermemek olduğu doğrudur. Ama Estetik

Hesaplaşma'daki "çözülme"ye yüz tutmak", "kendisine güvenini yitirmeye yüz tutmak", "kısmi çözülmeye", "çözülen yanlarımız", belirsiz, giderek fazla bütünsel anlatımlar. Geçici yol arkadaşlarını aşılıyor. "Kalan sağlıklı 'hücrelerimizle' birlikte bu süreci geri 'bırakıyoruz'" (s. 52) sözünden, oranların ters alındığı izlenimi çıkıyor. Boşaltılmış meydana tekelci ideoloji ürünlerinin en-çok-satanlığı, temelde böylesine büyük bir zaferin kazanılmışlığına değil, kazanılma tehlikesine işaret olmalı.

Y. Küçük, eleştirilenlerin işini "sanatçıların yarattığı imajları kavramlara dönüştürmek" olarak tanımlıyor. Kendisinin bu işi nasıl yaptığına bakılırsa, tanımlı şöyle açıklıyor olması gerek ve bana göre de doğru olan bu: sanat ürününün sosyo-politik ve tarihsel art-düzlemini ve taşıdığı estetik değerler ile ideolojik yüklemeleri saptamaya çalışmak. Y. Küçük, kitabın en başından itibaren ortaya koyduğu, açıkladığı, "insanın sınırsız yücelmesi", "insana güven", "gelecek", "zorunluluk", "ilerleme", "başkaldırı", "güzel" vb estetik değerleri ölçü olarak hesaplaşmasını, gerçekliğin ayrıştırmasına dayandırıyor. "Oligopol piyasasında üniteler büyürken, birbirlerinden farklı oldukları izlenimini keskinleştirirken, birbirine benzemeye çalışıyorlar. (...) Tekelci aşama, ayrılıkları algılayabilen bir aklı silmeye çalışıyor" (s. 121) örneğindeki gibi genel olarak; 80'li yıllarla ilgili, Reagan'la gelen soğuk savaş: "Dünya yüzyılın orta çağıdır" (*), Türkiye'de baskı, zorlama, çözüme ve: "Türk sanatını kemüren holdinglerin ortaya çıkarılması gerekiyor" (s. 209) gibi, özel olarak.

Eleştirinin işlevi konusunda ki-

taptan RAPP RAPP (**) sesleri geliyor mu? Şu bölümü okuyalım: ". kavrama dönüştürülmüş bir imajın, tarihin ve zorunluluk çizgisinin neresinde durduğu kolaylıkla saptanmasada, yine de sezilebiliyor. Bu nedenle tek başına imajların kavramlara dönüşmesi bile bir sanat eserinde geçici ile kalıcı olanı, güncel ile geleceğin ipuçlarını ayırma imkânını yaratıyor; böyle bir imkânın çok değerli olduğunun kabul edileceğini sanıyorum" (s. 188). Alabildiğine dikkatli bir dil. Ama iki yerin altını çiziyorum. Birincisi zorunluluk çizgisi. İkincisi, geçici ile kalıcı olanı ayırma imkânı.

Yazının başında, Yalçın Küçük'ün arada bir mutlaklaştırmanın sınırlarında dolaştığını söylemiştim. Zorunluluğa verilen, kitabın başlarında da görülen ağırlık, bunlardan birisi. Gelecek gerçekliği, "zorunluk" olarak mutlaklaştırılması eğilimi gözüküyor. Bunu, "Gelecek düzende olumsuzlukların yok olacağı düşüncesi..." (s. 186) ile de görüyoruz. Bu düşünceden, olumlayarak söz ediliyor: "Ancak sınıfı toplumlarda, sınıflar ve ayrımlar olduğu için, eleştirel gerçekçilik geçerli ilke olarak kalıyor" (aynı sayfa). Sınıfların ve ayrımların kalkması, olumsuzlukların yok olmasıdır, biçiminde bir mutlaklaştırmaya götürüyor. Öte yandan, "Bugünün olumsuzluklarıyla geleceğin köklerinde sakt olumlulukları birarada vermek"ten söz etmek de aynı anlamda. Geleceğin köklerinde yalnızca olumluluklar mı var, ya da yalnızca bunların mı verilmesi gerekli?

(*) "Orta çağındadır" olması: kitapta çok dizgi yanlışı var.

(**) RAPP: Rus Proleter Yazarlar Birliği. 1928-1932 arasında Sovyet yazınında bürokratik denetimin uygulayıcısı.

Bu ağırlıklandırmaları felsefi olmaktan çok politik olarak kabul etmek olanaklı. "Felsefenin temel sorunlarından birisinin özgürlük ve zorunluluk ikilemi olduğunu" Y. Küçük de söylüyor (s. 101).

"Sanat eserinde geçici ile kalıcı olanı ayırma imkânı"na gelelim. Yine yazarın kendisi, bir kısım eleştirilerde "imajlara karşı duyarsızlık, bölük-pörçük bakışın baskın oluşu"ndan duyduğu kaygıyı, haklı olarak belirtiyor (s. 187). Ama bu kaygı ve "kavrama dönüştürülmüş bir imajın, tarihin ve zorunluluk çizgisinin neresinde durduğu kolaylıkla saptanmasa da" demek, yetmiyor. Eleştirinin ele alacağı her ürün Kundera'nın romanı olmayacak. Eleştiriciye, geçici ile kalıcı olanı ayırmak ve benzeri hüküm değerinde saptamalarda bulunmaktan çok, aydınlatıcı, değerlendirmede yol gösterici bir işlev düştüğünü söylemek, genel olarak daha doğru gözüküyor.

Burada, bilim ile sanat arasında bir hiyerarşi kabul etme eğilimine de değinmek gerekli: "Bilim yalnızca soyutlama oluyor ve sanat, soyutu somutun içinde veriyor. Sanatın daha etkin olması buradan kaynaklanıyor; her algılama düzeyine ve bu arada daha düşük algılama aşamalarına da hitap edebiliyor" (s. 54). Bir yandan sanatın daha etkili olduğu belirtilirken, öte yandan da, karşılaştırma söz konusu olduğuna göre, bilimin de alanına giren konuların vulgarizasyonuna elverişlilik niteliği yükleniyor.

Hiyerarşi fikri, eleştiri ile sanat için de söz konusu: sanatta eleştiriye gerek duyulmasının, sanatçının sınırlarından, yaratıcı kapasitesinde yalnızca imajlarla çalışmasından ileri

geldiği yargısında (s. 187), ve: "Restorasyon, karşı devrim ya da genel tekelleşme eğilimleri, tam tersi etki yapıyorlar; dekadans en çok sanatta görülüyor. Böyle dönemlerde eleştirinin, kökünün kurutucu etkilere karşı bağımsız kalabildiği sürece ve ölçüde, sanatın dekadansa karşı koyma şansı var" yargısında. Sanatın kendisinin de, bu etkilere karşı bağımsız kalabildiği ölçüde yozlaşmaya karşı direnme ve direndirmede şansı neden olmasın? Burada bir genelleştirme var. Anılan dönemlerde, en iyi "direniş sanatı" ürünleri de verilmiş değil midir? (Red Türküleri) Bir ucu yozlaşan, çürüten sanatın tümü için aynı şeyi söylemek olanaksız.

Buna bağlı "Tekelci aşamada bireyin gelişiminin durmuş olması" (s. 101 vb) tezi, mutlaklaştırma açısından, aynı aşamada üretici güçlerin gelişiminin olanaksızlığına ilişkin ünlü teze benziyor.

Mutlaklaştırma eğilimi, politik planda ulusçu konumlara götürüyor: "Batı Avrupa'da insanlığın birçok durumu felçli dönemini yaşıyor. Bunun için ayrı bir üzüntüm yok. Kapitalist ve emperyalist Batı Avrupa Türkiye'nin felçli dönemine yalnızca 'hasta adam' adını takmakla yetindiler, hastalığın uzun sürmesi için ellerinden geleni yaptılar" (s. 29). Buradan bir öç duygusu beraberinde ulusçuluk çıkıyor. Batı Avrupa'nın bugünkü felçli durumuna, Türkiye felçliken ona kötü davrandığı için üzülmemek.

Y. Küçük, Milan Kundera'ya hayranlık duyan Adalet Ağaoğlu'nun bu tavrını "Türkiye'ye bir saygısızlık"

sayıyor (s. 29). Sık sık, Türkiye adına utanıyor. "Romanın Avrupa'da bitmesi, bitmesi demek değil. Dünya Avrupa'dan ibaret sayılmıyor; Türkiye'de roman yazılır" (s. 30). Dünya Avrupa ve Türkiye'den ibaret gibi.

Avrupa karşısındaki yaygın aşağılık duygusuna karşı çıkmanın böyle bir ağırlıklandırmayı haklı kılmadığı düşüncesindeyim. Bunlar Türkiye'yi önemsemekle, sevmekle açıklanacak gibi de değil. Bugünkü yapıyla "Türkiye" ölçüsünü benimsemek, ulus ölçüsünü benimsemektir, böyle sine ağırlıklandırmak, ulusçu bir konudur.

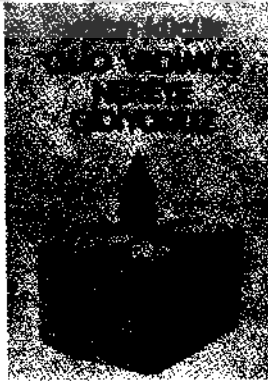
Y. Küçük, öte yandan belkemişiz aydın ile hesaplaşma içinde. Muhallif olmanın, idam cezasına karşı olmanın, ne olup ne olmadığı konularında politik değerler ortaya koyuyor.

Varoluşçuluk ve yapısalcılıkla, felsefi ve estetik hesaplaşma içinde. Amaçlılık, ilerleme, bütünsel bakış silahlarını, iktisatçı olarak donanmışlığını kullanıyor.

Ahlâk ile korkunun ve eylemin bağlantılarını, "temel insanlık ilişkisi" (*) ele alıyor.

Hesaplaşması "Kemalist estetik"e, yanlış çeviriye, günlük yazarlığının anlamına uzanıyor. Aydın hamurundan yoğurulmuş bir düşünür ve eylem adamının kavgacılığını yansıtan bir kitap. Tehlikeler ve güzelliklerle dolu.

(*) Veysel Öngören, Bilim ve Sanat, 26. Sayı.

TEKİN YAYINLARI

HAZİRAN YAYINLARI

AYDIN, SANATÇI SAPMASINA YÖNELEN ELEŞTİRİ : "MAVİ KARANLIK"

Servet ULUSOY

Mavi Karanlık romanını yayımlandığı ilk günlerde okumuştum. Bitirdiğimde olumlu, sevecen karşıladığımı anımsıyorum. Roman üzerinde düşünmeye dalmış, anlamaya yargulamaya çalışıyordum. Yazarın anlatıya geçmeden önce "ilerdeki yıllarda eklemelerle, bazı yerlerde yapacağım değişikliklerle yayımlayabilirim" bildirisini dikkate alarak değerlendiriyordum. O günlerin politik ortamında belirli bir sansürle yazılıp, yayımlandığı da kesindi. Bu nedenle romanı "olması gereken" biçimiyle ele alıyorum, "olabilirlik" varsayımı ile hareket ediyordum.

Roman, 70'li yıllar sonrası aydın kaçışını konu ediniyordu. Kaçışın eleştirisini sunabildiği ölçüde güzel, anlamlı ve gerçekçiydi.

80 dönemecine girildiğinde ise, toplumda, daha önce geri çekilmeye başlayan dalgalar kırılmış, savrulmak ya da yönü değişen akıntılara kapılmak olası görünüyordu. Kuşkusuz kırılan, akıntıya kapılan ya da yönü değişenler oldu. Baskularla gelen böylesi dönemlerde felsefe, sanat, edebiyat düzeyinde politik bir kavga, belki de en etkin silahlar arasındaydı. Girilen alacakaranlıkta, dönemeç yıllarının başında ise batı solu, yapısalcılık, varoluşçuluk, doğa üstüçülük, yeni roman akımı çevirileriyle piyasa dolup taşmaya başlamıştı. Haftalık ya da aylık çıkan dergilerde bu tür akımlardan kaynaklanan görüşler topluma emdirilmeye çalışılıyordu. Sorun, bu tür akımların direnme üzerinde kırıcı, boşaltıcı etkileriydi. Roman, yayımlandığı günlerde bu akımların dışında, akıntıya karşı yöneliyordu. Öncelikle sevindirici yanı buydu. 70'ler sonrası sapma olarak gelişen bir olguyu yakalamış, karşısına çıkıyordu.

Türkiye aydını sözü edilen yıllarda mavi dalga'nın sırtına binmekle eyleminden, entelektüel üretiminin gerçekçi niteliğinden uzaklaşmaya başlıyor, olayların, olguların yakalayıp yönettiği veri insan konumuna düşüyordu. "Demokrasi hülya"sı içinde geçmiş ve gelecek arasındaki bağları koparmış "bugün"ünü yaşıyordu. Anı yaşamak, günü kurtarmak amaç olunca küçük çıkarlar peşinde sürüklenilmeyecek yer yoktu. Popülizm rüzgarında küleleşebilir, küleleri yanında, arkasında görmenin sarhoşluğuna kapılabilir. Çoğu aydın bu sarhoşluk içinde ağırlığını yitirmiş, kendi ağırlığı olmadığından başka ağırlıkların etkisine kapılmıştı. Popülizm ağırlığında, hafif meşrep coşkular nerelere sürüklenmezdi ki?..

Bodrum, bu tür yaşantıların simgesi oldu.

Bir insan ağırlığını kaybetmeye görsün; yapamacağı pandomim, atamayacağı takla kalmıyor. Bir de ağırlığını yitiren aydın olursa... Güldürmeyecek kadar fazla komik, acınamayacak kadar zavallı, hurpani giysisi içinde eğreti kühküh "düşkün" görünümü veriyor. Düşmüş bir kere, yaptığı her şeyi savunabilir. "Savunma"nın insanda en eski içgüdü olmasından ileri geliyor olacak; yaptığı, söylediği her şeyi "doğru" kabullenebilir.

İnsanlaşma, içgüdülerin "toplumsal bilinç" ile bastırılıp yok edilebildiği ölçüde gerçekleşebilir. Toplum haline gelişle başlayan insanlaşma evrimi; ilkel-adamsa, kul, birey, toplumcu bireyselleşme sürecine doğru nitel tanımlarını alan bir akıştır. Akış içinde duyguların insanileştirilebildiği bir süreçtir. Belirli bir kesitte, zamanda, mekanda veri "toplumsal bilinci" ile duygularını arıtıp, damıtıp keskinleştirilebildiği tarihsel/toplumsal yaratıktır. İnsan, insanlık tarihi birikimini, insan tarihinde, yaşantısına getirdiği yasa olarak kavradığı, iradesini yöneten "toplumsal bilinç" ile eylemini düzenlediği ölçüde "insani"liğini gerçekleştirebiliyor. Aydın, insanlık tarihi aynasına bakarak geleceğe akan insan demek oluyor. İnsanlık tarihi birikimini aşarak toplumu ileriye sürükleyen insan, aydın oluyor.

Bu romanı bu yazıya başlamadan önce tekrar okurken Türkiye'yi, Türkiye aydını düşünüyorum. 78'lerden başlayarak otopsi masasına yatırılışlarını düşünüyorum. Türkiye aydın tarihini yeniden üretmek tartışmaya açanların tesadüfi davranmadıklarını görüyorum. Türkali'nin romanı bu tartışmada aydını eleştirmeye yöneliyor. Bu yüzden sağlık unsuru içerek gelişiyor.

Anlatım; Özgür, Nergis, Korhan üçlüsü üzerinde sunuluyor. Özgür, Fransa'da eğitimini tamamlamış nihilist bir ressam. Paranoyak düzeyde bireyci, hiç kimseyi umursamayan, çıkarları için herkesi kullanabilen, "Hainlikle bağlılığın, sevgiyle nefretin, dostlukla düşmanlığın karmaşık simgesi..."(s.78). Nergis, kendi ifadesiyle mesleğine ilgisiz annesinin fal bakma merakından ileri gitmemiş bir psikanalist. Romanda daha çok Korhan'dan sinmiş kişiliği ile mavi kentteki yaşantıya ayna tutan yargulamalarıyla önemli. "Yahnayak, topukları çatlamış balıkçı, motorcu, motel yöneten yakışıklı delikanlılarım,

'halkçı aydın' 'sanat tutkulusu' kızlara cinsel ateşlerini söndürmede yararlı oldukları bir sıcak kent..." (s. 16) olarak nitelediği Bodrum'a kendini bildi bileli geliyor. Oynadığı, "tek 'halkçı' oyunum bu" (s. 16) diyor. Sevgilisi fizik asistanı Korhan'ı saldırlardan kaçırarak için tekrar gelmiş buraya. Yerli esnaf ve tüccarların çıkarlarının bilinciyle tutucu olmalarına karşın gerici, terörist örgütlerin sızmalarını engelledikleri "tufandan kaçanların sağduyuları tekne... (s. 17) de anaforun içinde olmak ile dışına çıkmak arasında sallanıyor. Sevgi ve hayranlık duyduğu Korhan ile genç kızlık hayallerinin karıştığı çocukluk sevgilisi Özgür arasında, Bodrum yaşantısında tam bir med-cezir olayı. Kendisini bulmaya çalışıyor.

Korhan romana en gelişkin aydın tipolojisi olarak girerken, olayları yarguladığı aklıyla sürükleyici kişi olarak karşımıza çıkıyor. Girip çıkmaları olay dokusu içinde çok fazla yer almamasına karşın, Nergis üzerine indirilmiş kişiliği, bilincinin dışı vurumuyla kaçışın baştan sona eleştirildiği odak işlevini görüyor. Yazar yaşantıya, kaçışa dışından bakabilmek için ilişkilendirmiş, Bodrum'a 5-10 gün kalmak üzere geliyor. "Meyhanede saygınlıklarıyla mutlu, alkol salamuraşına yatmış bir sürü beyin" arasında kalmak yerine, laboratuvarındaki deneylerine dönmeyi tercih ediyor.

Romanın iskeletinin oluşturulmasında olguları, eğilimleri temsil eden birçok "tip" arasında Nergis'in babası Muhtar, tam bir "demokrat" tipolojisi ile çıkıyor. İstanbul'da birkaç devrimcinin davasına baktıktan sonra olaylardan ürkip emekliliğine az kalmışken Bodrum'a yerleşiyor. Erotizmin "çekiciliği"nde teknesi ile küçük çıkarlarının peşinde. Teknesine para yetiştirebilmek için MHP'li fabrikatör Malik'in spekülasyonluklarının avukatlığını üstlenebiliyor. Duyguları, düşünceleri, bilinci, eylemi ile yaşantısında tam bir ikilyüzlük örneği veriyor. Emekli uzman maliyeçi, sanat edebiyat tutkulusu Profesör İzzet Hadi'nin şölenlerinde bir sürü sanat, politika ünlüsü, spekülasyonu, kaçakçısı, işkencecisi, İngiliz'i, Amerikalısı, Türk'ü, Kürdü, solcusu, sağcısı bir yığın tip ile karşılaşabiliyor. İhtişam ve sefaletin ortasında gösteri düşkünü bir sürü yaratık günümü gün ediyor. "Yaşam böyle... Bütün bu karılar, herifler niye toplanıyorlar? Unutup bu cimbüşte birbirlerinin birşeylerini kapabilmek için" (s. 40).

Roman, "palavrası yaptığı işlerden büyük" (s. 63). Nihilist Ressam Özgür ile Fizik Asistanı Korhan arasındaki tartışmalarda Bodrum cimbüşünün dışına taşınıyor. Türkiye ortamı teneffüs ettiriliyor. Özgür ne Nergis'in gelişimi, olaylar içinde olayların gelişimiyle romanın gelişimini oluşturuyor. Yaşantı karşısında tepkili, tavrı kişinin "düşündüğünü söylemekten korkmaya başladı mı (...) düşünmekten korkmaya..." (s. 90) başlayacağını görebilen Özgür, kente sızarak örgütlenmeye çalışan ve kendisi gibi düşünmeyen herkesi yok edeceklerini söyleyen faşistlerce gösterdiği tepki ile işkenceye sürüklüyor. Benliği, kişiliği, ruhunun çığnemesi karşısında gençlerle örgütlenmeyi düşünerek devrimci-demokrat gelişiyor. Olayların gelişimi düşüncesinin de gelişimi oluyor: "Kan, kas, kemik külçesine karşı bu yüzle dindik ayakta durabiliyorsa bitmiş bu işler..."

En kahpe savaşları duyduk, okuduk, gördük.." (361) Bunu kavrayabilen Özgür, İşkenceci İrfan Serhan'ı öldürüyor. Roman, belli çatlak tekneyle İstanbul'a mücadeleye katılmak üzere yola çıkan Özgür ile Nergis'in ölüme gitmeleriyle son buluyor.

Eleştiri, hiç kuşkusuz, anlamak, anlaşılır kılmak, ileriye götürmek için gerekli. Romancının karşılaştığı en büyük güçlük, hep bir anafora boğuşmasından ileri geliyor. Günlük yaşam bir anafordur, hep içine çeker. Kişi, günlük yaşamın dışına çıkabilirdiği, günlük yaşama dışından bakabildiği ölçüde aydınlıktır, "özgür"dür. Romancı, bir kesitin gelişimini soyutlayarak günlük yaşam somutunda, olaylara, olgulara, olay ve olgularda içleşmiş olgu ve eğilimleri temsil eden tiplere döküyor. Bu yüzden, özünde, tarihçi ile aynı işi yapıyor. Tiplerin gelişimi, olayların gelişimi içinde bir tarihçi soyutlamasıyla ele alınıp verilmek zorunda. Bu nedenle roman ciddi bir seçim işi. Tarihçi hep değiştirmek için üretiyor: Geleceği kurmak için geçmişini bir ayna olarak karşımıza diyor. Bunu yapmıyorsa, bir masal yazıcısı olmaktan ileri gidemiyor demektir. Değiştirme kaygısı ve sorumluluğu olmayan, gelecek için değiştirmek ve değiştirerek geliştirmek sorumluluğu olmadan bir roman yazılabileceğini düşünemiyorum. Ters, geriliktir, karanlıktır. Sanat ve edebiyat değiştirmek, ileriye götürmek için çok etkili bir araçtır. Avutmak için değil. Romancının soyutlayarak somuta döktüğü günlük yaşam, maddi güce dönüşmüş ya da dönüşebilecek bir bilinç, bir duyumdur. Bu yüzden sanatçı çok ciddi bir sorumlulukla karşı karşıyadır.

Türkali'nin romanı, gerekli bir sorumlulukla, aydın ve sanatçı sapması olarak nitelenen olguyu ele alıyor. Bir sapmayı ele alıyor, sapmalardan kalkılarak doğruya ulaşmak her zaman verimli bir yöntem. Türkali deniyor.

Roman, Bodrum anaforu içinde ortalarına doğru yer yer boğuluyor; dışına taşınmada eksikli kalıyor, çamuruna esir çömlekle konumu aşılacak zorunda. Bunda sinema ve senaryo tekniklerinin aşırı emdirilmesinin de payı var. En önemlisi, Türkali'nin eleştiride dayandığı aydınlar, çıkışsız. En olumlu tip olarak Korhan çıkışsız, umutsuz. Bunu anlayamıyorum... Doktor, her zaman ümitli, çokulu bir aydın olarak yaşadı. Hiçbir zaman karamsar olmadı. Türkali "Bir Gün Tek Başına" romanında Doktor'a yaslanarak verimli, şimdiden klasikleşmiş çok önemli bir roman yazabildi. Kendi karamsarlığını romana sındırmemek zorundaydı. Romanda Korhan öldürülüyor; Özgür, Nergis ölüme gönderiliyor. Bu karamsarlık değilse, nedir? Türkiye'de umutlu, mücadeleciler aydınlar hep var oldu. Korhan laboratuvarını dışına çıkarılmıyor. Kendisi de çıkışsız. Bu nedenle, çıkış arayan, Örgüte, örgütlü mücadeleye inanmış kavgacı aydınların, romanda, Korhan'ın "sol"unda ilişkilendirilmesi zorunlu görünüyor.

Bense, "ileriki yıllarda yapacağım" dediği eklemelerle bazı yerlerinde yapacağı değişikliklere şimdiden göz dikiyorum. Giderilmeyen eksikliklerin zamanla yanlışa dönüşeceğinin bilincinde olarak.

Türkali'yi, beklentilerim içinde, sorumluluğu adına kutluyorum.

BELGE

Sosyalist mücadelenin bilgi kaynaklarını yeniden ortaya çıkarmak, sosyalist parti tartışmalarına katkıda bulunmak üzere işçi sınıfı tarihinden belgeler yayımlayacağız. Bu yayına, bu sayıda Şaban Yıldız'ın özel arşivinden alınmış ve daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olan DİSK'in kuruluşuna

karar verildiği gün, katılan sendika başkanlarının imzası bulunan ahitnameyi sunuyoruz. Ancak, bu tarihten sonra bazı sendika başkanları imzalarını geri almışlardır.

Bu sayıda hakkında yazı bulunan T.S.E.K.P.'nin programını gelecek sayıda yayımlayacağız.

TÜRKİYE SOSYALİST EMEĞÇİ VE KÖYLÜ PARTİSİ

İkinci Dünya Savaşı, faşizmin hezimetini ile sonuçlanarak Dünya Demokrasi Cephesinin güç kazanması karşısında, Türkiye, "demokrasiye geçtiği" izlenimini vermek ihtiyacını duymuştur. 10 Haziran 1946'da Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, sendikalar ve siyasi partilerin kurulması mümkün hale getirilerek, çok partili rejime geçildiği imajı yaratılmıştır.

Türkiye Komünist hareketinin önde gelen liderlerinden Dr. Şefik Hüsnü Değmer ve partinin o günkü yönetimi legal bir çıkış için, yasa değişikliğinden önce de çeşitli girişimlerde bulunmaktaydılar. Dr. Şefik Hüsnü, Cami Baykurt ve Esat Adil'le beraber parti kurmaya giriştiler. İçlerinden Cami Baykurt, 4 aralık 1945'te Tan Gazetesi ve ileri kitabevelerine karşı CHP eliyle düzenlenen saldırıdan sonra çekildi. Daha sonra Esat Adil'in de ayrı baş çekerek 14.5. 1946'da "Türkiye Sosyalist Partisi"ni kurması üzerine; Dr. Şefik Hüsnü ve yakın arkadaşları Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'ni kurdular.

20.6.1946'da kurulan partinin kurucuları ve görevleri şöyledir: Dr. Şefik Hüsnü (Reis ve umumi hatip vekili), Ragıp Vardar (Daimi İcra Komitesi üyesi), Fuat Bilege (Daimi İcra Komitesi üyesi), İstefo Papadopulos, Emin Aydınlatan, Dr. Habül Amato (Daimi İcra Komitesi üyesi), Müntekim Ölçmen (Daimi İcra Komitesi üyesi), Hayrettin Emin Manoğlu.

T.S.K.E.P. çok kısa sürede İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, İzmit, Zonguldak, Adana, Gaziantep'in içinde olduğu 13 ilde örgütlendi.

Parti örgütü, "a- Köy, nahiye, mahalle, işletme, fabrika, müessese vs. yaşama ve çalışma yerlerindeki mahalli "Parti grupları", b- Mahalli parti grupları kâtip ve büroları, c- Vilayet parti konferansları, d- Kaza ve vilayet idare kurumları, e- Merkez İdare Meclisi, f- Merkez kontrol komisyonu, g- Merkez İcra Komisyonu, h- Parti kongresi"nden oluşuyordu. Parti aşklarında merkezîyetçi-demokrasiyi gulanacağı belirtilerek, genel kongre kararlarına uygun bir biçimde siyasal doğrultu çizmek görevi merkezin yetkileri arasında olduğu ifade ediliyordu.

T.S.K.E.P., ana faaliyetini örgütsüz, örgütlenmeye susamış işçilerin sendikal örgütlenmelerinde yoğun-

laştırdı. Hemen hemen tüm kadroları dar parti ve geniş sendikal' örgütlenme faaliyetleri içine yoğun bir çalışma içine girdiler. Ferit Kalmuk tarafından yönlendirilen sendikal örgütlenme çalışmalarında, TSP'nin sendikal örgütlenmede uyguladığı dikey örgütlenme modeline karşı, yatay örgütlenme prensibini savundular. Her ildeki işkollarında yerel sendikalar kurulması ve o bölgedeki sendikaların sendikal birlikler oluşturmalarını ve bu Sendikal Birliklerin merkezileşmesi öneriliyordu. Çok kısa sürede binlerce işçi bu sendikalarda örgütlendi, İstanbul-Ankara-İzmir-Adana ve Kocaeli'nde Sendika Birlikleri kuruldu. Sonuç olarak yurt çapında da 600 sendika oluşturulabilmişti.

T.S.K.E.P., yayın organları işçi sınıfının örgütlenme konusunu temel alıyordu. Haftalık "Sendika" isimli gazete yayımlanmıştı. Bunun yanı sıra çıkanlardan "Yığın", "Söz", "Havadis" gibi parti yandaşlığı dergi ve gazetelerde Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Nazım Hikmet (Nurettin Eşfak takma adı ile ya da imzasız), Zeki Baştınar, Adnan Cemgil, Behice Boran, Muvaffak Şeref, Abdülbaki Gölpınarlı, Orhan Kemal, A. Kadir, Arif Damar (Barikat), Enver Gökçe, Ö. Faruk Toprak, Suat Taşer vb. düşün ve sanat adamlarının, yazıları, şiirleri yer alıyordu.

T.S.K.E.P., işçi sınıfı hareketinin tekleşebilmesi için birleşme görüşmelerini de yürütmüş, bu çabalarını bir birleşme protokolü ile sonuçlandırabilmişti.

Parti faaliyetleri sonucu sendikal ve siyasal alanda yaratılan hareketlilik karşısında ürken Türkiye burjuvazisi, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle 16 Aralık 1946'da sol parti ve sendikaları kapatarak yöneticilerini tutuklayıp yargıladı.

"TKP, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi adıyla legale çıkmış, Parti, TKP'nin bir devamıdır. Kurucu veya üye olup TKP ile ilgili bulunmayanlar hakkında kamu davası açılmamıştır" denilen yargı kararı, T.S.K.E.P.'in kapatılmasıyla sonuçlanmasa, TSP ise beraat etmiştir. Dr. Şefik Hüsnü, Ahmet Fırcıncı, Kerim Soyka gibi pek çok T.S.K.E.P.'li yanında, Hüsamettin Özdoğu, Süleyman Taki gibi TSP'li olup da TKP'li bilinenler 3'er yıl hapse mahkum edilmişlerdir.

BELGE

Kemal Nebioğlu 14-1-1967 İstanbul
Dumalıoğlu

Saban YILDIZ

Kemal TÜRKLER

Kemal SÜKÜR

Ali R. KURAS

Mehmet ERKAN

Emre GÜRÜK

Mehmet AKIN
Akın
Emen BİRAKCI

Mehmet KILIÇ

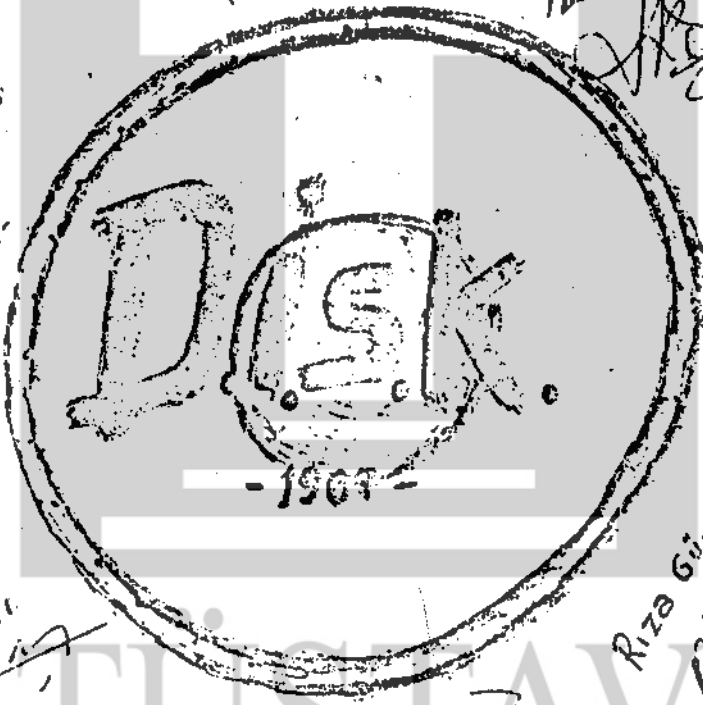
T. Devrimci
İşçi Sendikaları
Konfederasyonu

Mehmet ALPOUNDAR

Ayhan YETKİNER

Rüstem ÇENERİ

Suat S. Kandıroğlu
S. Kandıroğlu

YAPILAN İŞ
Emre GÜRÜK AKIN

Rıza GÜVEN

İbrahim GÜVEN

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

NAZIM HİKMET ŞİİRLERİYLE YAŞIYOR

Otobiyografi

1902 de doğdum
doğduğum şehre dönmedim bir daha
geriye dönmeği sevmem
üç yaşında Halepte paşa torunluğu ettim
on dokuzunda Moskova komünist Üniversite öğrenciliği
kırk dokuzunda yine Moskovada Tseka-Parti konukluğu
ve on dördümden beri şairlik ederim
kimi insan otların kimi insan balıkların çeşidini bilir
ben ayrılıkların
kimi insan ezbere sayar yıldızların adını
ben hasretlerin
hapislerde de yattım büyük otellerde de
açlık çektim açlık grevi de içinde ve tatmadığım yemek yok gibidir
otuzunda asılmamı istediler
kırk sekizimde Barış madalyasının bana verilmesini
ve verdiler de
otuz altında yarım yılda geçtim dört metre kare betonu
elli dokuzunda on sekiz saatte uçtum Praqdan Havanaya
Lenini görmedim nöbet tuttum tabutunun başında 924 de
961 de ziyaret ettim anıt kabri kitaplarıdır
partimden koparmağa yeltendiler beni
sökmedi
yıkılan putların altında da ezilmedim
951 de bir denizde genç bir arkadaşı yürüdüğüne ölümün
52 de çatlak bir yürekle dört ay sırt üstü bekledim ölümü
sevdiğim kadınları deli gibi kıskandım
şu kadarlık haset etmedim Şarloya bile
aldattım kadınlarımı
konuşmadım arkasından dostlarımla
içtim ama akşamcı olmadım
hep alınım teriyle çıkardım ekmeğim paramı ne mutlu bana
başkasının hesabına utandım yalan söyledim
yalan söyledim başkasını üzmemek için
ama durup dururken de yalan söyledim
bindim tirene uçağa otomobile
çoğunluk binemiyor
operaya gittim
çoğunluk gidemiyor adını bile duymamış operanın
çoğunluğun gittiği kimi yerlere de ben gitmedim 21 den beri
camiye kiliseye tapınağa havraya büyüciye
ama kahve falına baktığımda oldu
yazılarım otuz kırk dilde basılır
Türkiyemde Türkçemle yasak
kansere yakalanmadım daha
yakalanmam da şart değil
başbakan filân olacağım yok
meraklısı da değilim bu işin
bir de harbe girmedim
sıgınlara da inmedim gece yarları
yollara da düşmedim pike yapan uçakların altında
ama sevdalandım altıma yakın
sözün kıyası yoldaşlar
bugün Berlinde kederden gebermekte olsam da
insanca yaşadım diyebilirim
ve daha ne kadar yaşarım
başından neler geçer daha
kim bilir.

Bu Otobiyografi 1961 yılı 11 Eylülünde
Doğu Berlin'de yazıldı.

YA HEP, YA HIÇ! REFERANDUM ALDATMACASINA HAYIR! 1982 BELGESİNİN TÜMÜ SANDIĞA!

Referandum, rejimi rahatlatmayı değil, güçlendirmeyi amaçlıyor. 1982 yılında her türlü tartışma yasaklanarak yürürlüğe konan 1982 Belgesi, 1987 yılında sözde bir referandum ile, Demirel Anayasası'na dönüştürülmek isteniyor. Yapılması kararlaştırılan sözde referandum ile Süleyman Demirel, 1971 12 Mart baskısıyla elde edemediği anayasa düzenine, 1987 sonbaharında kavuşmuş oluyor.

Bir anayasal düzenin içinde referandum kurumu varsa ve referandum bir tartışma ile açılıyorsa, bu anayasa düzeninin kabulünde tartışma yapılmamışsa, bu anayasa düzeninin reddi için kaşlarını oynatanlar bile zindana konulmuşsa, bu anayasa düzeninin kendisine uygun olarak kabul edildiği söylenemez. Eğer referandum yolu açılıyorsa, önce bu anayasa düzeninin kendisi için, tartışmaya dayalı ve bu belgenin reddini savunanlara yönelik ceza tehdidi kaldırılarak referandum yapılmalıdır.

Eğer bu yıl yapılacak olana referandum denilecekse, 1982 Belgesi için henüz referandum yapılmamış, demektir. Önce 1982 Belgesi tümüyle sandığa götürülmelidir.

İlerici ve sosyalist güçlerin örgütlü ve özgürce katılımı sağlanmadan referandum yapılmış olmaz. Sosyalistlerin halka anlatacaklarını engelleyerek yapılan bir oylamaya referandum denemez.

Her referandum sandığa gideceklerin önüne ciddi tercihler çıkarmak zorundadır. Her yurttaş gibi Demirel ve Ecevit'in milletvekilliği hakkı da önemlidir; ancak, pek çok insanın yurttaşlık haklarından yoksun bırakıldığı, çok daha fazlasının zindanlarda tutulduğu bir ülkede, birkaç politikacının milletvekilliği ve parti yöneticiliği hakları için milyonlarca insanın meşgul edilmesi düşünülebilir mi?

Türkiye'de bugün binlerce, onbinlerce insan, 141 ve 142 veya 168'inci maddelerden dolayı üç ay bile olsa bir ceza aldıklarında tüm siyasal haklarından yoksun edilmektedir. Tüm ilericilerin, solcuların, 12 Eylül rejiminde bir askeri mahkeme kararıyla üç aylık bir cezayla bile tüm siyasal hakları ellerinden alınırken, siyasal hakları alınmış yüzbinlere yaklaşan solcu varken, onların, bir avuç burjuva politikacısının siyasal haklarını iade edecek bir referandumu referandum saymaları düşünülemez; bu, ilericileri mazoşist saymakla birdir.

Bugün en acil sorun, idamların kaldırılmasıdır.

Bugün en can alıcı sorun, zindanların boşaltılmasıdır; yurttaşlık haklarından yoksun bırakılanların haklarının kullanılmasını yasaklayan 1982 Belgesidir. Önce bu belgenin tümü sandığa götürülmelidir.

Enhveni şer, şerlerin en kötüsüdür.

Kötülüklerin en küçüğünü ortadan kaldırarak işe başlamak solculuğun, ilericiliğin, ilerici devrimciliğin değil, din adamlarının, rahiplerin, imamların yoludur. Bu yol, her ne pahasına olursa olsun, reddedilmelidir.

1982 Belgesi, halkımız için bir yasak düzenidir ve tümü sandığa götürülmelidir.

1982 Belgesi, işçilerimizin temel haklarını ortadan kaldırmaya yönelik bir düzenlemedir; tümü sandığa atılmalıdır.

Referandum rejiminin rahatlamasını değil, Demirel ve Ecevit gibi yıllanmış burjuva politikacıları ile 12 Eylül rejimi arasındaki pürüzleri kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu referandumdan sonra, Demirel ve Ecevit türü politikacıların, 12 Eylül rejimi ile aralarındaki sahte ikilik ortadan kalkacaktır; Demirel daha açık ve Ecevit daha büyük demagoji bulutları arkasında, Eylülist düzene bağlılıklarını ortaya koymaktan çekinmeyeceklerdir.

Bu referandum, "evet" ya da "hayır" sonucuyla, 1982 Belgesini meşrulaştırma girişimidir. Halkımız temel haklarını ortadan kaldıran bir Belgeyi bir kez daha onaylamaya zorlanamaz.

Bir avuç burjuva politikacısının siyasal haklarını geri vermek ya da vermemek için ve bu görüntü altında, sendika ve derneklerden siyasal partilere kadar her türlü örgütlenme özgürlüğünü yok eden, devrimcilerin yasal siyasal mücadele haklarını toptan yasaklamak isteyen, emekçileri boğaz tokluğuna çalışan bir insan kalabalığı durumuna getirmeyi amaçlayan bir "Anayasa" belgesine yeni bir onay mercii olmak için oy verilemez.

Sosyalistlerin savunacağı ve halkımızın onaylayacağı bir Anayasa, ancak, emekçilerin her alanda örgütlenebilmelerini ve toplumsal hayatın bütün aşamalarındaki örgütlü denetimlerini güvence altına alan bir belge olabilir.

Ya hep, ya hiç!

Halkımıza dayatılan açmaza karşı çıkılmalıdır.

Bu haliyle yapılacak referanduma katılarak evet ya da hayır demeyi reddetmeliyiz. Konulmuş olan para cezasına katlanarak oy vermeye gitmemek bir yoldur. Beş kuruş bile vermem diyerek sandık başına gitmek ve evet ile hayır'a tümünden karşı oy kullanmak bir başka yoldur.

Her ikisi de bu referandum aldatmacasına karşı işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin tepkisini gösterecektir. Tüm sosyalist güçlere ve toplumsal muhalefet örgütlerine düşen görev, bu tepkinin eksiksiz biçimde gösterilmesini sağlamak için mücadeleyi yükseltmektir.

**TOPLUMSAL
KURTULUŞ**
TEORİK - PRATİK SOSYALİST DERGİ